Katolícka univerzita v Ružomberku

Ústav sociálnych vied

Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku

Katedra sociálnej práce
Katedra misijnej a charitatívnej činnosti
Katedra verejnej správy a práva

v spolupráci
s Asociáciou vzdelávateľov v sociálnej práci
v Slovenskej republike

MANŽELSTVO DNES

vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou

7. december 2009

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV

Ružomberok 2010

Vedeckí garanti konferencie:
prof. PhDr. Anna Žilová, PhD.
doc. PhDr. ThDr. Stanislav Košč, PhD.

Editorka:
prof. PhDr. Anna Žilová, PhD.

Recenzenti
Mons. prof. ThDr. ICDr. PaedDr. František Dlugoš, PhD.
doc. PhDr. Jana Levická, PhD.
JUDr. Mgr. Maria Sedláková, PhD.

Vedecká rada zborníka:
doc. PhDr. ThDr. Stanislav Košč, PhD.
doc. PhDr. Markéta Rusnáková, PhD.
doc. ThDr. Ing. Emília Janigová, PhD.
doc. PhDr. Irena Kamanová, PhD.
dr. Arkadiusz Marzec
dr. Mariola Wojciechowska
MUDr. Anna Záborská
Ing. Zuzana Gejdošová, PhD.
PhDr. Angela Almašiová, PhD.
PhDr. Alena Novotná

Výkonný redaktor:
Mgr. Daniel Markovič

Sadzba:
Mgr. Daniel Markovič
Ing. Miloslav Korba

Za obsah a jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú jednotliví autori.

Konferencia je realizovaná s podporou projektu Grantovej agentúry
Krakowskiej Akademie Andrzeja Frycza Modrzewskiego
SEdOiB-Krk/GB-09/07 a s podporou Grantovej agentúry PF KU č. 4/13/2009

ISBN 978-80-8084-570-4

VERBUM

© VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity,
Nám. Andreja Hlinku 60, 034 01 Ružomberok

OBSAH

Úvod 7

HLAVNÉ REFERÁTY

Ohrozenia manželstva v kontexte európskych a medzinárodných dokumentov
ANNA ZÁBORSKÁ 10

Mladí ľudia a manželské spolužitie v manželstve so sobášným listom
ANNA ŽILOVÁ 16

„Rozlučiteľnosť“ vs. nerozlučiteľnosť manželstva ako sociálny problém
STANISLAV KOŠČ 23

VÝSKUMNÉ SOCIÁLNE, SOCIOLOGICKÉ A PRÁVNE SÚVISLOSTI REPRODUKČNÉHO A MATRIMONIÁLNEHO SPRÁVANIA SA MLADÝCH ĽUDÍ

Historický prierez vývoja zániku manželstva na území Slovenskej republiky po druhej svetovej vojne s poukazom na pripravované legislatívne zmeny
MICHAL BROŽ 34

Manželstvo v civilnom a kánonickom práve
MÁRIA SEDLÁKOVÁ 42

Pôrodnosť a reprodukčné správanie v populácii Slovenskej republiky
NOVOTNÁ ALENA – ŽILOVÁ VERONIKA 45

Vzťah vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu (vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania)
LÝDIA LEŠKOVÁ 52

Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k manželstvu a rodine
LUCIA CINTULOVÁ 59

Manželstvo na vysokej škole
DANIEL MARKOVIČ 70

Názory súčasných mladých na „atraktivitu” manželstva
BARBARA NOWAK 79

Vnímanie efektivity nástrojov štátnej sociálnej podpory na reprodukčné správanie mladých ľudí podľa vybraných parametrov
JOZEF JURÍK – ONDREJ BOTEK 85

Manželstvo v kontexte rómskej rodiny
KATARÍNA KOTRADYOVÁ 91

Zjawisko rozwodów - konsekwencją przeobrażeń polskich rodzin
ANNA FIDELUS 97

Rozwod - Moda czy konieczność?
MAGDALENA GROCHULSKA - GRAŻYNA KAŁAMAGA 107

Rozvod v spoločnosti
MÁRIA KORBOVÁ....114

Porozvodová starostlivosť o deti
PAVEL TESAŘ – LENKA ŠTEFÁKOVÁ....120

Rodina, manželstvo, rozvod a vplyv rozvodu na maloleté deti
VOJTECH RUŽIČKA....128

Problém manželstiev celebrít v poľskom bulvári
KRZYSZTOF GAJDKA....141

Reprodukčné a matrimoniálne správanie sa mladých ľudí v kontexte veľkého podvodu
PETER ĎURKOVSKÝ....148

Małżeństwo i rodzina w twórczość ks. Jerzego Szymika
MARIA KOPSZTEJN....156

TEORETICKO-APLIKAČNÉ SÚVISLOSTI REPRODUKČNÉHO A MATRIMONIÁLNEHO SPRÁVANIA SA MLADÝCH ĽUDÍ

Kríza manželstva
DUŠAN ŠLOSÁR....166

Teologický pohľad na manželstvo - sviatosť
ANTON FABIAN....172

K problematike komunikácie v manželstve
EMÍLIA JANIGOVÁ - ANGELA ALMAŠIOVÁ....181

Zodpovedný prístup k voľbe životného partnera – hodnoty a intelektová vyspelosť partnera
ANNA BUJDOŠOVÁ....185

Dôležité aspekty manželského života
JANKA BURSOVÁ - ONDREJ BORSÍK....191

Mládež vo vzťahu k hodnote manželstva (Na príklade Spišskej diecézy)
ONDREJ ŠTEFAŇÁK....199

Vplyv dvojkariérového manželstva na fungovanie rodiny
LENKA LÁTALOVÁ - KATARÍNA LEVICKÁ....206

Manželstvo a príprava naň v postsovietskom priestore (Rusko /ázijská časť/ a Ukrajina)
STANISLAV UHRIN....212

Małżeństwo wiktymologiczne z perspektywy dialektyki współuzależnienia
MIROSŁAWA GAWĘCKA....221

Dôvody pre prípravu na manželstvo dnes
RICHARD KUCHARČÍK....229

O eurosieroctwie i nie tylko … Rozważania psychologiczno – pedagogiczne
JOLANTA KARBOWNICZEK – MARIUSZ GRABOWSKI....234

POSTERY

Regionálne rozdiely sobášnosti a rozvodovosti v roku 2008
VERONIKA HENCELOVÁ 244

DISKUSNÉ PRÍSPEVKY

Sociálne reflexie manželstva v súčasnosti
VIERA VAVREČKOVÁ 254

ZÁVERY KONFERENCIE MANŽELSTVO DNES 259

Úvod

Manželstvo ako legálny zväzok muža a ženy existuje vo všetkých spoločnostiach. Neznamená to však, že sa väčšina ľudí vydá alebo ožení, ale v každej ľudskej spoločnosti existuje spoločensky uznávaný typ zväzku medzi mužom a ženou, ktoré sa nazýva manželstvo. Manželstvo je trvalý zväzok medzi mužom a ženou, ktorý partnerom dáva vzájomné, výhradné sexuálne a ekonomické právo a udeľuje spoločenskú totožnosť deťom, ktoré sa z tohto zväzku narodia. (Murphy, 1999).

Napriek všetkým vývojovým zmenám v partnerskom vzťahu v súčasnom postindustriálnom svete ostáva manželstvo aj naďalej orientačným bodom mnohých partnerských súžití (Kráľová, 2007).

Kresťanstvo od počiatku definovalo vzťah medzi manželmi ako lásku, čo je možné považovať za jeden z jeho historicky najvýznamnejších prínosov na rozdiel od starozákonného sveta, či klasického Ríma, ktorí nezohľadňovali lásku pri definovaní vzťahov v rodine. I. Možný uvádza, že aj keď historici a antropológovia prezentujú názor všetkých mimokresťanských spoločností, že budovať inštitúciu manželstva, ktorá má zabezpečovať fyzickú a sociálnu reprodukciu spoločnosti na citoch je príliš riskantné, vzájomná láska medzi manželmi je aj po viac ako 2000 rokoch pokladaná za podmienku úspešného spolužitia medzi mužom a ženou v rodine (Možný, In: Köverová, 2003).

Zmeny demografického a reprodukčného správania, ktoré sa v druhej polovici 20. storočia objavili v krajinách severnej a západnej Európy a ku ktorým sa koncom minulého storočia pridali v určitých modifikáciách aj krajiny južnej, strednej a východnej Európy, môžeme považovať za jedny z najvýznamnejších v celej populačnej histórii. Z tohto dôvodu ich nazývame „revolučné“ a obdobie, v ktorom sa odohrávali sa označuje ako druhá demografická revolúcia. Napriek týmto vývojovým zmenám v partnerskom vzťahu v súčasnom postindustriálnom svete ostáva manželstvo aj naďalej uznávanou a akceptovanou formou väčšiny partnerských súžití.

Aká je situácia v oblasti vnímania, ale aj realizácie manželských a partnerských vzťahoch na území Slovenskej republiky z pohľadu demografických a štatistických údajov, ale aj z pohľadu empirických vedeckých výskumov, bolo jedným z cieľov realizovanej konferencie. Veríme, že jej výsledky oslovia odbornú a vedeckú obec.

Ďalším cieľom bolo reflektovať sociálne, filozofické a právne súvislosti jednotlivých akceptovateľných a realizovateľných foriem spolužitia. Rovnako stretnutie profesionálov na konferencii chcelo vyvolať interdisciplinárnu diskusiu o sociálnych

aspektoch kresťanskej vízie manželstva ako jednotného a nerozlučiteľného heterosexuálneho zväzku a nie v poslednom rade navrhnúť odporúčania pre prax v oblasti: praktickej sociálnej práce a iných aplikovaných vied v oblasti vzdelávania, výchovy a inej starostlivosti o človeka, štátnej sociálnej politiky v Slovenskej republike, výskumu a vzdelávania vo vednom odbore sociálna práca a iných príbuzných odboroch.

Veríme, že uvedený odborný a vedecký priestor sa otvoril aj na ademickej pôde, o čom svedčia v tomto zborníku prezentované príspevky a závery konferencie.

editorka

HLAVNÉ REFERÁTY

Manželstvo dnes

Ohrozenia manželstva v kontexte európskych a medzinárodných dokumentov

Threats of marriage in context of european and international documents

ANNA ZÁBORSKÁ

V Nemecku uznávaný ústavný sudca Ernst-Wolfgang Böckenförde sa vyjadril v článku o vzniku štátu a procese sekularizácie v XVIII. a XIX. storočí nasledovne: „Liberálny, sekularizovaný štát žije na základe predpokladov, ktoré ani on sám nie je schopný zabezpečiť. Také je to veľké dobrodružstvo, do ktorého sa v mene slobody pustil. Liberálny štát nemôže existovať, pokiaľ sa sloboda, ktorú zabezpečuje svojim občanom, reguluje zvnútra, počínajúc morálnou podstatou individuálnej bytosti končiac homogenitou spoločnosti.“

Ako je nám užitočný tento citát k uvažovaniu o budúcnosti manželstva v Európskej únii? Jeho užitočnosť v prvom rade spočíva v tom, že spoločnosť alebo – ako to hovorí on – štát, sa zakladá na princípoch, ktoré by žiaden zákon nedokázal ovplyvniť. Povedané inak: európska direktíva môže stanoviť rámec oficiálnych vzťahov, ale žiadna direktíva nedokáže zabezpečiť riadenie tých najmenších detailov nášho života. Náš život v spoločnosti je založený na morálnych zásadách, ktoré sú ovplyvňované prirodzeným právom a nie právom pozitívnym, ktoré odhlasujú demokraticky zvolené parlamenty.

Druhý aspekt sa týka vzťahu medzi dvoma prístupmi. Na jednej strane stojí individuálna sloboda a morálne svedomie osôb. Na strane druhej štát, ktorý by rád automaticky prebral úlohu regulovať celý život v spoločnosti.

Vychádzame z danosti, že súčasná moderná spoločnosť sama ako taká nemôže zabezpečiť svoje základy, ktoré sú zakorenené v prirodzenom práve a v individuálnych morálnych súdoch jednotlivca. Moderná a sekularizovaná spoločnosť by sa mala vzdať úlohy administratívne regulovať morálne aspekty života svojich občanov.

Avšak v Európskej únii je to inak. Čo sa týka morálnych pravidiel občanov a života spoločnosti, Európska únia sa pokúša riadiť a regulovať všetko, dokonca aj ponímanie manželstva. Až tak, že skrývaná snaha európskych inštitúcií ovplyvňovať občanov členských štátov sa prejavuje cez početné zásahy do manželstva medzi mužom a ženou. Nikto nehovorí otvorene o snahe spochybniť dôležitosť manželstva medzi mužom a ženou. Ich stratégia je omnoho subtílnejšia. Jednoducho im ide o to, aby manželstvo medzi mužom a ženou relativizovali uznaním iných foriem spoločného života na tej istej úrovni ako manželstvo. Napríklad v Holandsku, Španielsku, Belgicku a Luxemburskom veľkovojvodstve sobáš medzi dvoma osobami rovnakého pohlavia je zrovnoprávnený s manželstvom medzi mužom

a ženou. Je zaujímavé, že všetky štyti krajiny sú monarchiami, kde vládnu katolícke rodiny.

Poznáme a vieme z našej histórie, že ideológia sa šíri používaním slov a manipuláciou so slovami. Otázka spočíva teda v tom, ako spoločnosť môže chrániť najmenšiu bunku spoločnosti, ktorou je rodina založená na manželstve medzi mužom a ženou?

Ako inštitúcie Európskej únie regulujú morálku občanov pomocou úskoku v pozitívnom práve, ktoré sa na európskej úrovni nazýva « acquis communautaire »?

Dnes je koncept manželstva medzi mužom a ženou ohrozovaný rôznymi mechanizmami, napríklad nediskrimináciou založenou na pohlaví a sexuálnej orientácii, bojom proti homofóbii, nejasnou, až mätúcou formuláciou práv rodiny v Charte základných práv Európskej únie a právnou možnosťou dať si uznať páry rovnakého pohlavia ako manželské páry pomocou aplikácie direktívy o voľnom pohybe osôb na pracovnom trhu 27 členských štátov.

Vymenujem vám len niekoľko príkladov:
Konsolidované znenie zmluvy o založení Európskeho spoločenstva

Článok 13
1. Rada môže, bez toho, aby boli dotknuté ostatné ustanovenia tejto zmluvy a v rámci právomocí, ktorými je poverené Spoločenstvo, na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom, jednomyseľne prijať opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viere, postihnutí, veku alebo ***sexuálnej orientácii****.*

Homofóbia v Európe

Európsky parlament sa pravidelne vyjadruje v prospech boja proti homofóbii, predovšetkým v ročných správach o situácii v dodržiavaní základných práv v Európskej únii. Pred 3 – 4 rokmi si v týchto správach istá skupina kolegov presadila, že aj iné formy spolužitia majú rovnaké práva, ako rodiny založené na zväzku muža a ženy. Iné formy rodiny, verbálne nie písomne, definovali ako rodiny rozvedené, slobodné matky alebo otcovia, zlúčené rodiny z predtým rozvedených partnerov, deti žijúce so starými rodičmi, prípadne aj rodiny s dvoma dospelými rovnakého pohlavia. V posledných správach EP sú už uvádzané dve kategórie, rôzne formy rodín a rodiny manželov, prípadne partnerov rovnakého pohlavia. Nemôžem sa ubrániť názoru, že boj proti homofóbii je súčasťou podporovania postojov proti manželstvu.

18. januára 2006 Európsky parlament odhlasoval, že

C. ***keďže v mnohých členských štátoch sa udial celý rad znepokojujúcich udalostí,*** *o čom obšírne informuje tlač a mimovládne organizácie,* ***tieto udalosti siahajú od zákazu pochodov gayov alebo pochodov za rovnosť, urážlivých alebo výhražných výrokov, alebo prejavov plných nenávisti vedúcich politických osobností a náboženských predstaviteľov,*** *neúspechu polície poskytnúť primeranú ochranu alebo dokonca jej zásahov do pokojných demonštrácií, násilných demonštrácií homofóbnych skupín a až po zavádzanie ústavných zmien s cieľom výslovne zakázať zväzky uzatvárané medzi osobami rovnakého pohlavia,*

O rok neskôr 26. apríla 2007 už k tomu EP pridal:

1) *keďže toto uznesenie, podobne ako hore uvedené uznesenia o homofóbii v Európe a uznesenie o náraste násilia súvisiaceho s rasizmom a homofóbiou v Európe, je vyvolané šírením sa nenávistných slovných prejavov a iných znepokojujúcich udalostí, ako napríklad zákazu usporiadať protestné pochody za rovnosť a sprievody gayov, ktorý vydali miestne úrady****, používania vznetlivej alebo výhražnej rétoriky či nenávistných slovných prejavov zo strany politických a náboženských predstaviteľov*** *a zlyhania polície pri zabezpečení primeranej ochrany pred násilnými demonštráciami homofóbnych skupín, dokonca ani keď boli namierené proti pokojným demonštráciám,*

Na toto konštatovanie sa odvoláva v odstavci:,

7. ***odsudzuje diskriminujúce poznámky vedúcich predstaviteľov politického a náboženského života smerujúce proti homosexuálom, pretože podnecujú nenávisť a násilie, aj keď tieto poznámky neskôr odvolávajú, a vyzýva vedúcich predstaviteľov príslušných organizácií, aby ich odsúdili;***

Samozrejme tieto rezolúcie nemajú žiaden okamžitý legislatívny dopad. Ale ustavičným hlasovaním textov v tých istých intenciách sa ovplyvňuje verejná mienka, až tomu nakoniec verejnosť uverí a stane sa to pravdou. Alebo povedané ináč: európske inštitúcie ovplyvňujú spoločenské prostredie. A občania často nevedia rozlišovať medzi prirodzeným právom, ktoré zakladá morálku a pozitívnym právom odhlasovaným väčšinou počas plenárneho zasadnutia.

Iný príklad, ktorý poukazuje na ohrozenie manželstva predstavuje Charta základných práv Európskej únie. Zákonodarca vždy zdôrazňoval, že táto Charta nevytvára nové práva. Ale tu tiež treba radšej dvakrát čítať a čítať tiež prílohy, aby sme si uvedomili, že tomu nie je vždy tak. A týka sa to aj manželstva. Je rozdiel medzi verejnými vyhláseniami („Charta nevytvára nové práva“), znením článku,

ktorý sa týka manželstva a následne vysvetlivkami ku článkom Charty, ktoré figurujú ako prílohy. Nebezpečenstvo vidím v tom, že odteraz sú tieto vysvetlivky integrálnou časťou Charty základných práv EÚ a Lisabonskej zmluvy a tým právne záväzné.

Charta základných práv Európskej únie (časť B Lisabonskej zmluvy)

Článok 9: ***Právo uzavrieť manželstvo a právo založiť rodinu***
Právo uzavrieť manželstvo a právo založiť rodinu sa zaručuje v súlade s vnútroštátnymi zákonmi, ktoré upravujú výkon týchto práv.

Znenie Charty základných práv EÚ sa dosť exemplárnym spôsobom vyhýba uznaniu manželstva medzi mužom a ženou ako základu pre rodinu. Znenie článku 9 nie je náhoda a čítanie vysvetliviek k Charte základných práv nám poskytuje objasnenie. Európsky zákonodarca zámerne nechcel obmedziť manželstvo ako jedinečnú formu života platnú medzi mužom a ženou. Tento zákonodarca využil tvorbu Charty základných práv na to, aby otvoril cestu k uznaniu aj iných foriem spolužitia medzi osobami rovnakého pohlavia. Problém spočíva v tom, že Európsky súdny dvor v Luxemburgu musí rovnako brať do úvahy vysvetlivky k Charte v prípade páru rovnakého pohlavia, ktorému by bolo odmietnuté právo na rodinné prídavky vyhradené pre páry rôzneho pohlavia.

Vysvetlivky k článku 9 – Právo uzavrieť manželstvo a právo založiť rodinu
Tento článok je založený na článku 12 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDĽP) zo začiatku 50. rokov, ktorý znie: „Muži a ženy spôsobilí vekom na uzavretie manželstva majú právo uzavrieť manželstvo a založiť rodinu v súlade s vnútroštátnymi zákonmi, ktoré upravujú výkon tohto práva.“
Znenie tohto článku sa modernizovalo tak, aby sa vzťahovalo aj na prípady, v ktorých vnútroštátne právne predpisy uznávajú iné spôsoby založenia rodiny ako manželstvo. Tento článok nezakazuje ani neukladá priznanie postavenia manželstva zväzkom medzi ľuďmi rovnakého pohlavia. Toto právo je preto podobné tomu, ktoré je ustanovené v EDĽP, ale jeho rozsah môže byť širší, ak to umožňujú vnútroštátne právne predpisy.

Chýbanie jednoznačnej definície manželstva medzi mužom a ženou zohráva dôležitú úlohu pokiaľ ide o aplikáciu princípu voľného pohybu pracovníkov s rešpektovaním nediskriminácie založenej na pohlaví a sexuálnej orientácii. Skutočne, v rámci voľného pohybu pracovníkom, rodina nesmie byť diskriminovaná vo chvíli, keď jeden z partnerov je v rámci svojho zamestnania presunutý do iného členského štátu. Keď sa zosobášený pár rovnakého pohlavia presťahuje napríklad z Belgicka na Slovensko, tento zosobášený pár rovnakého pohlavia by mohol vyžadovať rovnaké zaobchádzanie ako je rezervované pre manželstvá medzi ženou a mužom. Podľa našej slovenskej legislatívy by to nebolo možné. Ale konečné slovo by mal Európsky súdny dvor v Luxemburgu, ktorý by mal súdiť na základe Charty základných práv, ktorá už nedefinuje manželstvo jednoznačne ako zväzok medzi ženou a mužom.

Iná stratégia ovplyvňovania morálky sa prejavuje v komunitárnej harmonizácii civilného práva medzi 27 členskými štátmi. Táto stratégia definuje svoje základné politické línie v tzv. „Štokholmskom programe“. Nesmieme zabúdať, že pre štát a vládu manželstvo je aktom civilného práva. Akonáhle tento program vstúpi do platnosti, celá európska harmonizácia 27 rôznych národných systémov týkajúcich sa manželstva musí byť konsolidovaná tak, aby rešpektovala princíp nediskriminácie na základe pohlavia a sexuálnej orientácie na trhu práce.
V EP sme počas plenárneho zasadnutia v novembri t.r. odhlasovali legislatívnu rezolúciu o tomto programe. Keď si ju prečítame, tak zistíme, že vyzýva členské štáty, aby úzko spolupracovali v oblasti zabezpečenia harmonizácie civilného práva. Je to tiež jeden z prístupov, ako oslabiť inštitút rodiny prostredníctvom politík spoločenstva.

Štokholmský program v bode 8 hovorí :

8. *domnieva sa, že v rámci Štokholmského programu by bolo potrebné najmä:*
   - *riešiť solidárnym spôsobom problémy migrácie;*
   - *zabezpečiť väčšiu vyváženosť medzi bezpečnosťou občanov (napr. ochranou vonkajších hraníc, stíhaním cezhraničnej kriminality) a ochranou ich individuálnych práv;*
   - *poskytovať občanom rovnaký prístup k spravodlivosti a*
   - *riešiť praktické problémy, s ktorými sa stretávajú občania v Európskej únii v oblastiach spadajúcich pod rôzne právne poriadky;*

Parlament v rezolúcii žiada :

37. vyzýva členské štáty, aby bez toho, aby boli dotknuté vnútroštátne právne predpisy v oblasti rodinného práva, zabezpečili voľný pohyb občanom EÚ a ich rodinám vrátane osôb žijúcich v registrovaných partnerských a manželských zväzkoch v súlade s článkami 2 a 3 smernice 2004/38/ES, čím by zamedzili diskriminácii z akýchkoľvek dôvodov vrátane sexuálnej orientácie;

97. rád by preskúmal návrhy na vypracovanie dobrovoľného plánu pre občianskoprávne otázky s cezhraničným rozmerom v oblastiach týkajúcich sa rodinného práva, práv jednotlivcov a majetkového práva;

98. zdôrazňuje potrebu ďalej podporovať medzinárodné pôsobenie EÚ v právnej oblasti prostredníctvom globálnych riešení a multilaterálnych nástrojov; je presvedčený, že úzka spolupráca s medzinárodnými organizáciami, napr. Haagskou konferenciou medzinárodného súkromného práva a Radou Európy, má mimoriadny význam; ďalej sa domnieva, že EÚ by mala povzbudzovať a podporovať pristupovanie tretích krajín, predovšetkým svojich susedných krajín, k medzinárodným dohodám v oblasti súdnictva, a že takýto krok má kľúčový význam najmä v oblasti rodinného práva a ochrany dieťaťa;

Vážené predsedníctvo, milí priatelia,

Niekoľko poznámok k súčasnému stavu európskych dokumentov, ktoré sa viac alebo menej, priamo alebo nepriamo dotýkajú inštitútu manželstva. Neberte to ako strašenie, ani ako priťahovanie za vlasy istou interpretáciou týchto textov. Berte to skôr ako výzvu k ostražitosti, k priebežnému sledovaniu diania na úrovni EÚ, ale hlavne ako povzbudenie k obrane a ochrane inštitútu manželstva a vysvetľovaniu jeho dôležitosti. Za päť rokov práce v Únii vidím určitý posun v myslení a nemali by sme to brať na ľahkú váhu. Celý môj príspevok by mal v nás povzbudiť odhodlanie angažovať sa za spoločné dobro aj v tejto oblasti.

Ďakujem za pozornosť.

MUDr. Anna Záborská, poslankyňa Európskeho parlamentu

Mladí ľudia a manželské spolužitie v manželstve so sobášným listom

Young people and marital coexistence in marriage with marriage certificate

ANNA ŽILOVÁ

Abstrakt: Príspevok je venovaný výsledkom prieskumu reprodukčného a matrimoniálneho správania sa mladých ľudí na Slovensku, jeho súvislostiam s podobnými šetreniami v predchádzajúcich rokoch. Príspevok je rámcovaný vnímaním, poznaním a praxou sociálnej práce.
Kľúčové slová: manželstvo, mladí ľudia, význam rodiny, reprodukčné a matrimoniálne správanie

Abstract: The article is devoted to results of survey of reproductive and matrimonial behaviour of young people in Slovakia, its association with similar research in previous years. The article is outlined by perception, knowledge and practice of social work.
Key words: marriage, young people, importance of family, reproductive and matrimonial behaviour

Cieľ

Cieľom príspevku je prezentovať niektoré zistenia z prieskumu realizovaného v roku 2009 v oblasti reprodukčného a matrimoniálneho správania mladých ľudí, ich názorov a predstáv v tejto oblasti. Išlo o mladých ľudí vo veku od 17 rokov do 35 rokov, ktorí sú na manželskom/patnerskom trhu voľní.

Cieľom je tiež uvedené zistenia prezentovať v súvislostiach krátkeho historického vstupu do skúmanej problematiky a v súvislostiach sociálnej práce.[1]

Historický exkurz do demografického a populačného správania sa[2]

Prvý výskum manželstva, rodiny a plánovaného rodičovstva bol na území bývalej Československej republiky realizovaný Štátnym štatistickým úradom v r. 1956. Ďalšie výskumy prebiehali v súvislosti s poklesom počtu narodených detí, ku ktorému dochádzalo napriek tomu, že ideologická predstava socializmu očakávala lepší život a nadväzne na to aj vyššiu úroveň plodnosti.

[1] Charakteristika respondentov
Štruktúra respondentov podľa **pohlavia** je rozložená v neprospech mužov {31,2 percent mužov a 68,8 percent žien}. Štruktúra respondentov podľa **miesta bydliska** mierne prevažovala v prospech mesta (61 percent dedina, 39 percent mesto) **Veková štruktúra** respondentov: do 20 rokov veku 34,0 percent, 21 – 30 rokov veku 48,3 percent, nad 30 rokov veku 17,7 percent. Štruktúra respondentov podľa najvyššieho **dosiahnutého vzdelania**: základná škola 8,7 percent, stredná odborná škola 38,4 percent, stredná všeobecnovzdelávacia škola 18,1 percent, vysoká škola 34,8.

[2] Spracované podľa: Fialová, Ľ. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství, Praha: 1997.

K vysvetleniu neočakávaných zmien demografické štatistiky nestačili, bolo potrebné doplniť ich názormi na prípadné pronatálne opatrenia štátu, ktoré by viedli k zlepšeniu podmienok života, úrovne služieb a spoločenskej starostlivosti o deti a zvýšenia počtu detí v rodinách.

Zisťovala sa príjmová situácia mladých ľudí (za mladých boli považovaní rodičia do 30 rokov veku), ich bytová situácia, zamestnanosť ženy, starostlivosť o deti v predškolskom veku. Zvláštna pozornosť sa venovala názorom žien na dĺžku pôvodne krátkej materskej dovolenky.

V šetreniach sa nikdy nekládli otázky o možných spôsoboch partnerského spolužitia. Až do záveru 80. rokov bola totiž v Československu „plná“ sobášnosť a do manželstva vstupovalo 90% mladých mužov a 96 mladých žien.

Problematika manželstva, rodiny a detí v rodine sa v 70. a 80. rokoch vo výskumoch verejnej mienky neobjavovali. Väčšia pozornosť sa tejto problematike začala venovať až začiatkom 90. rokov. Potreba zisťovať a poznať názory na plánovanú veľkosť rodiny, ale aj na predpokladané sobášne správanie, sa objavila až v ostatných rokoch, keď sa začali častejšie vyskytovať spolužitia nie na základe manželstva uzatvoreného sobášnym listom.

Populačná situácia na Slovensku v 60. a neskorších rokoch bola podobná ako v ostatných krajinách východoeurópskeho bloku, kde bol vytvorený tzv. východoeurópsky model demografického správania charakterizovaný týmito znakmi: pomerne nízky podiel študujúcich na stredných a vysokých školách; väčší podiel študujúcich v učebných odboroch; mzdová nivelizácia, ktorou okrem iného bolo devalvované dosiahnuté vzdelanie; do pracovného pomeru vstupovalo takmer všetko práceschopné obyvateľstvo vrátane žien aj matiek s malými deťmi; štátom vytvárané podmienky, pri ktorých aj pri zamestnaní obidvoch rodičov bolo možné založiť si rodinu a starať sa o deti (novomanželské pôžičky, predlžujúca sa materská dovolenka, sieť jaslí a materských škôl, školských družín, dotované ceny potravín detského tovaru a i); štátom silne dotované nájomné v štátnych, komunálnych, podnikových a družstevných bytoch. Reprodukcie sa zúčastnila prevažná väčšina žien, celkom okolo 94 percent. Priemerný vek prvorodičiek bol nízky (necelých 25 rokov) a súvisel s nízkym vekom nevesty pri uzatváraní manželstva (okolo 22 rokov).

Ku kvalitatívnym zmenách tohto správania na Slovensku dochádza už koncom 80. rokov, ale hlavne po r. 1993. Medzi dôvody týchto zmien je najčastejšie zaraďované: nadobudnutá sloboda v oblasti podnikania, možnosť cestovania, väčší záujem a väčšie možností štúdia na vysokých školách, pestrejšia ponuka životných príležitosti, práca v zahraničí, liberalizácia cien (zvlášť dotovaného tovaru), výraznejší vzostup cenovej hladiny ako vzostup príjmov a sociálnych dávok, faktická nemožnosť získať vlastný byt, rastúca nezamestnanosť a i. V procese týchto zmien sa začalo meniť aj demografické správanie mladých ľudí, najskôr pomaly, postupne veľmi rýchlo. Veľmi výrazné sú zmeny v priemernom veku pri prvom vstupe do manželstva, porodení prvého dieťaťa, ale aj iné, ktorým sa chceme venovať v ďalšej časti príspevku.

Predstava, akceptácia a dôvody ochoty mladých ľudí uzavrieť manželstvo so sobášnym listom

Skoro polovica respondentov ako silný faktor vplývajúci na ich rozhodovanie o forme uzavretia manželstva so sobášnym listom uvádza svojich priateľov, jedna pätina respondentov uvádza, že manželstvo so sobášnym listom by uzavreli na základe vlastného presvedčenia, 13,0 percent sú pri tomto rozhodovaní ovplyvňovaní tradíciou, 10,0 percent rodičmi, 7,5 percenta módou a jedno percento respondentov uvádza, že je to na základe náboženského presvedčenia.

Z uvedeného vyplýva, že až 67,5 percent respondentov je pri svojom rozhodovaní v uvedených súvislostiach ovplyvňovaných vonkajším prostredím (vonkajšími vplyvmi). 21,5 percenta je ovplyvňovaných vnútornými faktormi, vlastným presvedčením a náboženským presvedčením. Túto skutočnosť zvýrazňujeme z toho dôvodu, že skoro 66 percent opýtaných bolo vo veku nad 21 rokov, kde je už očakávané vlastné rozhodovanie a vlastná zodpovednosť.

Rovnako nie je možné v tejto súvislosti prehliadnuť súvislosť rozhodovania sa z dôvodu náboženského presvedčenia. Otázka náboženského presvedčenia bola daná ako dobrovoľná, napriek tomu zo 141 resp. odpovedalo 129 (83,7 percent), že sú kresťania, čo približne korešponduje s touto realitou za obyvateľov SR celkom pri poslednom sčítaní ľudu). Len dvaja respondenti na otázku dôvodov, pre ktoré chcú uzavrieť legitímne manželstvo odpovedalo, že ich k tomu vedie náboženské presvedčenie. Respondenti mohli z ponúkaných možností voliť 3 dôvody, tri možností, prípadne ich ešte doplniť.

Legitímne uzavrieť manželstvo by nechcelo 7 respondentov z ich celkového počtu. Napriek tomu, že je to veľmi nízky počet odpovedí a nie je možné ich zovšeobecňovať, predkladám základné kategórie ich odpovedí:

1. kategória – faktor vnútorného presvedčenia, ktorý tvorí 41 percent odpovedí
2. kategória – vplyv okolia a módy – celkom 17 percent odpovedí
3. kategória – nebyť formálne viazaný – 30 percent odpovedí

Predpokladáme, že pomerne silná preferencia odpovedí „nebyť viazaný“ avizuje neochotu byť obmedzovaný zodpovednosťou za iných, snahou alebo potrebou žiť sám pre seba, nebyť limitovaný potrebami a požiadavkami iných, čo hovorí o silnom nástupe individualizmu u mladej generácie.

Názory respondentov na tých, ktorí nechcú vstúpiť do legalizovaného manželstva

Reflexia tých, ktorí nechcú vstúpiť do manželstva so sobášnym listom, hovorí podobne ako pri reflexii vlastných potenciálnych rozhodnutí o veľkej tolerancii pri rozhodovaní sa iných o svojom živote, čo je síce žiadaná vzťahová rovina a vlastnosť, ale otázka skôr znie: „Či táto tolerancia je skôr z dôvodu úcty a rešpektu k tomu druhému alebo z dôvodu ľahostajnosti a nezáujmu?“, čo by tiež evokovalo súvislosti so silnou tendenciou k už spomínanému individualizmu.

Na druhej strane pri posudzovaní významu sobášneho listu v manželstve z ponúkaných možných odpovedí pri výbere troch možností boli respondentmi preferované tieto kategórie odpovedí:

1. kategória: **vzťahové hodnoty** posúvajúce manželstvo do vyšších hodnôt (láska spolupatričnosť 28,17 percent, vzťah má vyššiu morálnu hodnotu 18,86 percent) v odpovediach dominovali (celkom 47 percent)
2. kategória: **morálna** (čiastočne aj ekonomická) **rovina** 19,20 percent (deti sú z legálneho manželstva)
3. **ekonomicko-praktická rovina** 32,2 percent (ekonomická istota, praktická inštitúcia, manželstvo je stabilnejšie, väčšia istota, že ma manžel neopustí a i.)

Z uvedeného je možné usudzovať, že napriek tomu, že v prieskume bola prezentovaná vysoká tolerancia formy spolužitia dvoch osôb podľa vlastného rozhodnutia u seba aj u druhých, podvedome sa respondenti prikláňajú k výhodám a prínosom legitímneho manželstva, hlavne k názorom, že takéto manželstvo je stabilnejšie.

Predstava života s jedným partnerom

Pri súčasnej vysokej miere rozvodovosti (Štatistická ročenka. 2009) v Slovenskej republike (r. 2001 − 41,3 rozvedených manželstiev na 100 uzavretých sobášov, v r. 2006 − 49,0, čo je v doposiaľ sledovaných rokoch najvyššia miera rozvodovosti v histórii SR, r. 2008 − 44,8 rozvodov na 100 uzavretých sobášov) sme sa pýtali respondentov na ich predstavu o živote s jedným partnerom po celý život. Výsledok ukázal na inklináciu mladých ľudí k tradičnej forme manželstva v našom sociokultúrnom prostredí, t.j. života s jedným partnerom. Na škále rozhodovania: maximálne prijateľná forma − viem si to predstaviť odpovedalo celkom 65,11 percent respondentov. Na škále možností odpovedí: maximálne neprijateľná forma – neviem si to predstaviť odpovedalo 34,76 percent respondentov.

Uvedené výsledky potvrdzujú psychologicky známu skutočnosť, že nároky na naplnenie niečoho ľahšie kladieme iným, ako keď ich máme splniť osobne.

Škoda, že tieto výsledky nie je možné komparovať s inými podobného druhu a aj v inom historickom období. No napriek tomu, že sú to hypotetické názory, avizujú možné smerovanie, tendencie v správaní sa mladých ľudí v skúmanej oblasti.

Predstava života bez deti a bez partnera

Pri zisťovaní názoru, či by respondenti chceli zostať v živote bez detí a bez partnera, respondenti odpovedali na otvorenú otázku. Zo 140 odpovedajúcich 136 odpovedalo, že by nechceli zostať bez partnera a bez detí. Ako vysvetlenie takéhoto názoru uvádzali: je to zmyslom môjho života (24,2 percent), chcem mať rodinu (10,75 percent), nechcem ostať sám (22,7 percent). Istota, opora, pomoc boli ako dôvod mať deti a partnera prezentované u 4 respondentov (3,20 percent). 30,6 percent respondentov neuviedlo žiadne vysvetlenie, dôvod. Iste by bolo zaujímavé poznať ich nezdôvodnenia, či ide o pohodlnosť, neochotu sa venovať prieskumu, alebo nad týmito skutočnosťami neuvažovali a boli zaskočení, či iné.

Priemerný vek pri vstupe do manželstva

Na dokreslenie skúmanej situácie a s prepojením na reprodukčné správanie skúmanej vzorky respondentov uvádzame vekové súvislosti pri uzatváraní manželstva. Otázka súvisiaca s vekom mladých pri prvom uzatváraní manželstva

priamo súvisí s reprodukčným správaním sa mladých ľudí, čo nie je predmetom tohto príspevku, napriek tomu na dokreslenie situácie manželského/partnerského správania sa uvádzame aj tieto fakty. Výskumné výsledky hovoria, že respondenti za optimálny vek na uzavretie sobáša považujú u ženy 25 rokov (47,7 percent) s rozložením odpovedí smerom k veku 23 a 24 rokov a 30 pri hraničných rokoch minimálne 20 rokov a maximálne 35 rokov. Za vhodné roky veku na uzavretie prvého manželstva u mužov boli uvedené roky v rozmedzí od 20 do 30 rokov s výraznými preferenciami veku 25 rokov (20,0 percent) a 30 rokov veku (23,4) .

Realitu veku pri uzatváraní manželstva ukazuje nasledovná tabuľka.

Priemerný vek	80. roky	2001	2005	2008
Muži	**24**	**28**	**30**	**31**
Ženy	**22**	**25**	**27**	**28**

Pri týchto údajoch je vidieť, že veková realita pri skutočnom uzatváraní manželstva v roku 2008 je posunutá smerom vyššie, a to hlavne u žien až o vyše 3 roky. Iste z druhostupňovej analýzy získaných výsledkov prieskumu bude možné získať podrobnejšie informácie aj v nadväznosti na vek odpovedajúcich, vzdelanie, či iné triediace znaky podobne ako aj pri iných analyzovaných skutočnostiach.

Význam vybraných sledovaných hodnôt u respondentov

Pri hierarchickom usporiadaní ponúknutých hodnôt v prieskumu je zrejmé, že mladí ľudia preferujú hodnoty, ako je fungujúca rodina, partneri, deti, ale akoby len náhodou, či nechtiac sa do tohto ľudského a partnerského súladu vlúdila materiálna hodnota – vlastniť auto. Iste je to jedna z technických vymožeností na zabezpečenie určitého komfortu jednotlivca, rodiny, možno až nevyhnutnej potreby, ale ešte stále je to vnímané aj ako znak materiálnej majetnosti.

Ďalšie štyri silné hodnoty z pohľadu priznaného bodového ocenenia boli: zamestnanie, peniaze, úspech v práci, vlastný dom/byt hovoria o potrebe zabezpečenia rodiny a zodpovednosti za seba aj svojich blízkych.

Preferencie vybraných hodnôt

	Priemer	Modus	Medián
Fungujúca rodina	**3,74**	**4**	**4**
Vlastné auto	**3,73**	**3**	**3**
Manželka, manžel, partnerka, partner	**3,58**	**3**	**3**
Deti	**3,52**	**4**	**4**
Zamestnanie	**3,25**	**3**	**3**
Peniaze	**3,08**	**3**	**3**
Úspech v práci	**3,07**	**3**	**3**
Vlastný dom/ byt	**3,20**	**3**	**3**

Stredné hodnoty modusu a mediánu hovoria o rovnomernom a dominantne frekventovanom pričlenení uvedeným hodnotám hodnotenie stupňa 4 resp. 3 na stupňovej škále 1 – 4 (kde 1 = úplne bezvýznamná hodnota, 2 = nevýznamná, 3 = významná, 4 = veľmi významná). Na ostaných priečkach sa podľa intenzity uznávanej hodnoty umiestnili hodnoty: dobrý fyzický vzhľad oboch partnerov, bohaté a pekné prostredie, dovolenky a i.

Pri slovnom, opisnom vyjadrení hodnoty rodiny respondenti priradili rodine hodnoty, ktoré sú všeobecne uznávané, preferované a hlavne cenené v našom sociálnom a ekonomickom prostredí. Vysoké bodové skóre jednotlivých charakteristík hovorí samo za seba.

Hodnotenie významu rodiny

Význam rodiny	Priemer	Modus	Median
Sú to moji blízki, ktorí pri mne vždy stoja	**3,84**	**4**	**4**
Láska rodičov, súrodencov a ostatných príbuzných	**3,84**	**4**	**4**
Podpora, keď som bola v ťažkostiach	**3,72**	**4**	**4**
Azyl, kde sa môžem vrátiť	**3,55**	**4**	**4**
Zabezpečenie základných služieb	**3,47**	**4**	**4**
Finančná istota	**3,26**	**4**	**3**
Netýka sa ma nevyrastala som v rodine	**1,13**	**1**	**1**
Iné	**0,07**	**0**	**0**

Poznámka: Respondenti mali možnosť ohodnotiť ponúknuté významy (hodnotu) rodiny, pričom 1 – nie je to tak , 2 - skôr nie, 3 – skôr áno, 4 - áno.

Záver

alebo **význam prieskumu** a jeho výsledkov pre teóriu a prax sociálnej práce:

V dôsledku nižšej pôrodnosti mladej populácie a v dôsledku „odkladania“ rodenia detí na „neskorší“ vek v demografickom vývoji súčasnej populácie **vzniká populačná medzera.** V dôsledku nej bude menej pracovnej sily o približne dvadsať rokov, čo znamená, že bude **záťaž na štátny a fondové rozpočty.** Znamená to, že:

- budú nižšie štátom garantované dávky pomoci v hmotnej a sociálnej núdzi.
- služby pre tých, ktorí budú na ne odkázaní, budú menej dosiahnuteľné.

V dôsledku snahy zabezpečiť v prvom rade sám seba, bude **nárast individualizmu** v medziľudských vzťahoch, ale aj v oblasti štátom podporovanej medzigeneračnej a medziľudskej solidarity. Preto budú potrebné **väčšie nároky** a potreba (tlak) na

- sociálno-právnu ochranu

- rozvoj (kvantita aj kvalita) tretieho sektoru
- legislatívne ukotvenie zodpovednosti za seba a svojich blízkych

Rovnako je predpoklad správania a následných rizík aj v oblasti zdravotného zabezpečenia, v konečnom dôsledku môže poklesnúť úroveň zdravotného zabezpečenia obyvateľov Slovenska.

V rámci tohto príspevku nehovoríme o iných negatívnych súvislostiam uvedeného demografického vývoja, ako môže byť napr. nežiaduce až sociálnopatologické správanie sociálnych skupín, ktoré budú v núdzi, zhoršovanie makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky a i.

Cesta k eliminácii uvedených rizík alebo **cesta k občianskej súčinnosti** by mohla viesť cez:

A. rozvoj intenzity sociálnych vzťahov (blízkosť človeka k človeku)
B. podporu zodpovednosti jednotlivca za seba samého a svojich blízkych
C. učenie a podporu ako vytvárať sociálno-ekonomické predpoklady vo vlastnej rodine vo vzťahu k svojej budúcnosti (disciplína v hospodárení a v počítaní s vlastnou budúcnosťou)
D. odstraňovanie populačnej medzery (prenatálna politika, imigračná politika)

Literatúra:

1. FIALOVÁ, Ľ. – HAMPLOVÁ, D. – KUČERA, M. – VYMĚTALOVÁ, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: 1997.
2. Štatistická ročenka. Bratislava: 2009.

prof. PhDr. Anna Žilová, PhD.
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Ústav sociálnych vied
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok

anna.zilova(a)ku.sk

„Rozlučiteľnosť“ vs. nerozlučiteľnosť manželstva ako sociálny problém

„Dissolubility“ vs. indissolubility of marriage as a social problem

STANISLAV KOŠČ

Abstrakt: Akceptovanie rozvodu ako jedného z riešení problémov v manželskom vzťahu do legislatívy a mentality európskej spoločnosti prináša so sebou oslabenie základných sociálnych väzieb medzi manželmi, rodičmi, resp. i rodičmi a deťmi, vnímané ako spoločenská norma. Dôsledkom takto výrazne zníženej stability manželstva-rodičovstva-rodiny je i oslabenie stability spoločnosti, keďže rodina a jej vnútorné väzby sú v každom prípade základom širších spoločenských väzieb. Konštatovať toto oslabenie spoločnosti, a zároveň pokračovať v tom, čo ju generuje, sa javí ako vnútorné protirečenie súčasnej kultúry. Naopak, sociálne zdôvodnenie prirodzenej nerozlučiteľnosti manželsko-rodičovského zväzku môže byť odporúčaním pre obrat v tejto tendencii a ak sociálna práca má byť zameraná na riešenie sociálnych problémov s dlhodobým efektom, mala by v sebe zahrňovať aj túto ambíciu.
Kľúčové slová: Manželstvo, rodina, rozvod, nerozlučiteľnosť, sociálna práca

Abstract: Acceptance of the divorce as one of the solution of the marital relationship problems into the legislation and mentality of the European society brings an enfeeblement of the basic social cohesion between the married couple, the parents, and also between parents and children, all this perceived as a social norm. The consequence of such decreased stability of marriage-parenthood-family is the enfeeblement of stability of the society as a whole, being the family ant its internal cohesion whenever a fundament of any larger social cohesion. Seems to be an internal contradiction of the contemporary culture as it is observing this debilitation of the society and at the same time continues to generate it. Contrariwise, a social substantiation of the natural indissolubility of the marital-parental ligament can be a recommendation for a reversion of this current. And if the social work has to be focused on the solution of the social problems with long time effect, it should comprehend also such an ambition.
Key words: Marriage, family, divorce, indissolubility, social work

Náš príspevok do diskusie na tému *dôvodov pre manželstvo dnes* sa týka motivácie (či demotivácie) pre vstup do manželstva a pre jeho udržanie – motivácie, ktorá je založená na *vízii manželstva* ako principiálne stabilnej, či (prinajmenšom potenciálne) nestabilnej sociálnej inštitúcie.[3]

[3] Čitateľovi sa hneď na začiatku ospravedlňujeme za neologizmus „rozlučiteľnosť“, použitý v samom názve príspevku. Týmto pojmom chceme vyjadriť principiálny postoj akceptácie rozvodu ako jedného z možných riešení eventuálnych problémov, či krízy v manželstve, jeho legálnym ukončením (ako antonymum – protipól k pojmu „nerozlučiteľnosť“,

Vnímanie manželstva zo strany súčasnej slovenskej spoločnosti možno vyčítať aj z jej legislatívnej úpravy, ktorú obsahuje predovšetkým Zákon NR SR č. 36/2005 Zb. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov z 19. januára 2005. Netreba azda osobitne zdôrazňovať, že legislatíva je obrazom spoločenského vnímania určitého sociálneho javu, a zároveň toto vnímanie kodifikuje, čím spätne vplýva na jeho rozšírenie a „udomácnenie" v spoločnosti. Manželstvo v tomto zákone je definované veľmi stručne ako „zväzok muža a ženy".[4] Z tejto definície možno jednoznačne vyčítať požiadavku heterosexuality manželstva a azda i jeho nevyhnutne monogamný charakter. Ak sa pýtame, čo má legislátor na mysli pod pojmom „zväzok", nachádzame určité vysvetľujúce myšlienky v konštatovaniach, ktoré sa týkajú účelu založenia manželstva. Sú tu sformulované dva základné účely: „Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí."[5] Otvorenosť voči rodičovstvu ako „hlavný účel" manželstva, s upresnením o požiadavke „riadnej" výchovy detí si, samozrejme, vyžaduje určité konkrétne podmienky pre výchovu a tie zas spätne i určitú (nie hocijakú) víziu manželstva. Preto o pár riadkov ďalej zákon opäť podáva definíciu manželstva ako „zväzku muža a ženy", s podčiarknutím jeho dobrovoľnosti a slobodného rozhodnutia,[6] aby nadviazal na vyššie uvedené konštatovanie o účele manželstva slovami: „Účelom manželstva je vytvoriť harmonické a trvalé životné spoločenstvo, ktoré zabezpečí riadnu výchovu detí."[7] Práve tu, zdá sa, možno nájsť jednak podmienky a jednak sociálne dôvody pre vysoko pozitívne hodnotenie manželstva (keďže a pokiaľ plní práve tento *účel*). Legislátor totiž zároveň zdôrazňuje, že „rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti."[8] V tejto formulácii sa konštatujú dve významné skutočnosti: že rodina je založená manželstvom a že práve takáto rodina je základnou bunkou spoločnosti. V prvom konštatovaní nachádzame odmietnutie priznať rodičovské práva (a vôbec, onú špecifickú právnu ochranu, vyhradenú pre manželstvo), akýmkoľvek iným registrovaným partnerstvám. Druhé konštatovanie zas zdôvodňuje vysokú mieru vnímania dôstojnosti manželstva v spoločnosti práve jeho nezastupiteľnou sociálnou funkciou. Týka sa jednak mimoriadne spoločensky prospešnej socializácie manželov práve prostredníctvom svojho manželstva, jednak onou nenahraditeľnou výchovnou funkciou, ktorej si je spoločnosť – ako sa javí z tejto formulácie zákona – dobre vedomá. Aj tu je však celkom zrejmé, že nestačí len chrániť manželstvo ako pojem, ale treba jasne zdôrazniť obsah tohto pojmu (v závislosti od uvedených „účelov" manželstva) a ten chrániť!

Treba totiž pripomenúť, že „rodina je v každom prípade základnou bunkou spoločnosti a ak táto bunka bude oslabená, narušená, či dokonca negovaná, táto skutočnosť sa nevyhnutne prejaví v celom sociálnom tkanive, teda vo všetkých sociálnych väzbách, ktoré sú základom existencie akéhokoľvek typu spoločenstva. Štát, ktorý nechráni rodinu, vystavuje reálnemu riziku svoju vlastnú reprodukciu.

---

ktorý je známy z katolíckej cirkevnoprávnej terminológie a vyjadruje takú víziu manželstva, ktoré raz platne uzatvorené a naplnené sa nedá ľudským rozhodnutím ukončiť).

[4] Zákon NR SR č. 36/2005 Zb. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej: *Zákon o rodine*), čl. I., čl. 1.

[5] *Tamtiež.*

[6] *Zákon o rodine*, § 1, ods. 1.

[7] *Zákon o rodine*, § 1, ods. 2.

[8] *Zákon o rodine*, čl. I., čl. 2.

Žiadna iná forma spolunažívania totiž nezabezpečí náhradu toho, čo sa stratí demotiváciou pre zakladanie rodín a ich rozpadom.“[9]

Hrozí skutočne niečo také? Žiaľ, áno a legislátor v tom nie je nevinne. Zároveň s konštatovaním účelu manželstva, ktorým je založenie trvalého životného spoločenstva, ten istý zákon predpokladá totiž aj zrušenie manželstva rozvodom, ak „manželstvo nemôže plniť svoj účel“[10]. Toto postavenie zmyslu existencie manželstva na plnení jeho účelu je logické: manželstvo vzniká na to, aby plnilo daný účel, ak ho neplní, je to pádny dôvod na jeho zánik. Táto logika však kríva, keď si ešte raz uvedomíme, čo zákon charakterizuje ako účel manželstva: vytvorenie *trvalého* životného spoločenstva. Ak je teda účelom manželstva trvalý zväzok, nemal by následne zákon chrániť jeho stabilitu pred ohrozeniami, či už zvonku alebo zvnútra? Namiesto toho konštatuje: ak už nechcete vytvárať trvalé spoločenstvo, ergo žiadne spoločenstvo, môžete sa rozviesť...

Legislátor v Zákone o rodine teda zároveň stavia manželstvo na piedestál vysokej spoločenskej hodnoty a ochrany, vyznávajúc a spätne vychovávajúc občanov k vnímaniu manželstva ako trvalého životného spoločenstva, ale zároveň dáva tento zákon občanom v pravom zmysle slova ako pokušenie, lebo jedným dychom dodáva, že to o tej trvalosti nemyslel až tak veľmi vážne a keď to nepôjde, pokojne (t.j. legálne) možno z manželstva vycúvať a skúsiť šťastie inde...

Samozrejme, nehovoríme o žiadnom anonymnom „legislátorovi“. Ak predchádzajúci Zákon o rodine (č. 94/1963 Zb.) bol prijatý v totalitnom režime a azda by sa dalo aspoň pokúsiť vnímať ho ako určité nanútenie, neberúce ohľad na spoločenský konsenzus, súčasný zákon, prijatý v demokratickom parlamente, je jednoznačne odrazom spoločenského vnímania tejto skutočnosti. Manželstvo je v našej spoločnosti ponímané ako *ideálne trvalé* spoločenstvo, ale na druhej strane spoločnosť rezignuje na tento ideál zakaždým, keď manželia prestanú byť ochotní ísť za ním (a sudcovi to dokážu príslušne zdôvodniť). Spoločnosť, ktorá pôvodne chránila manželstvo ako trvalý zväzok (o tom svedčí aj príslušná definícia manželstva v úvode Zákona), ustúpila od tejto ochrany v prospech liberálnej koncepcie, v ktorej spoločnosť kladie „ruky preč“ od prejavov absolútnej slobody jednotlivca. Pozoruhodné však je, že táto koncepcia sa (našťastie!) neuplatňuje vo všetkom: spoločnosť nerešpektuje absolútnu slobodu jednotlivca, napr. vo vzťahu k siahnutiu na cudzí majetok a tiež na život druhého človeka (hoci tu už tiež existuje výnimka, ktorou je legalizácia interrupcie) a mnohé ďalšie obmedzenia slobody jednotlivca v prospech „spoločného dobra“ sú legislatívne ukotvené a v trestnom poriadku i relatívne prísne sankcionované. Ak stabilita manželstva vypadla z tohto rámca, svedčí to nie o tom, že v prospech absolútnej slobody spoločnosť už nechráni žiadne spoločné hodnoty, ale o tom, že trvalý charakter manželstva už za takú hodnotu nepokladá.

V prípade legislatívnej úpravy rozvodu v prvom i druhom Zákone o rodine ide o rezignáciu pred skutočnosťou, že *manželstvá sa de facto rozpadajú*. Ak je tak,

[9] KOŠČ, S.: *Sociálna agenda Cirkvi*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2008, s. 51.
[10] *Zákon o rodine*, § 23.

legislátor si vlastne len položil otázku, ako tento fakt legislatívne upraviť (hoci – navzdory niekoľkotisícročnej praxi – zdá sa, akoby v ostatnom čase tento pojem už v sebe zahrňoval len akceptáciu daného javu a nie aj jeho prípadný zákaz...)[11] Otázka však znie, či sa manželstvá nezačali rozpadať *aj preto*, lebo niet dosť „sily“ (motivácie a zároveň energie) na riešenie vznikajúcich konfliktov medzi manželmi skôr než, takpovediac, „prerastú cez hlavu“ a stanú sa neriešiteľnými. K tejto otázke sa ešte vrátime, lebo práve ona je akoby mostom k sociálnej práci s touto problematikou.

Manželstvá sa teda rozpadávajú, a to nielen legálne, ale i za všeobecnej spoločenskej akceptácie a miera rozvodovosti rastie do závratných výšok, najmä odvtedy, ako vek dospelosti (oprávňujúci na vstup do manželstva) dosahujú deti, ktoré už vyrastali v rodinách poznačených rozvodom a najmä rozvodovou mentalitou. Viac než 40-percentná miera rozvodovosti prináša takmer logickú otázku, či manželstvo ešte vôbec možno pokladať za spoločenstvo muža a ženy založené za účelom vytvorenia trvalého spoločenstva a či sa samotný „tradičný“ pojem *manželstva* (a s ním i „tradičný“ pojem *rodiny*) nedostali do hlbokej krízy.

Skôr než sa pozrieme hlbšie na obsah tejto „krízy“, za povšimnutie stojí aj skutočnosť, ako sa v súčasnej dobe aj v tejto veci rozmáha absencia osobnej zodpovednosti. Na jednej strane voláme po individualizme a subjektivizme ako najvyššej morálnej norme, na druhej strane – ak sa touto cestou dostaneme do problémov – hľadáme takmer automaticky chybu kdesi mimo seba, v štruktúrach, inštitúciách, systéme, len nie práve v tých našich slobodných rozhodnutiach... Čím iným je faktická devastácia stability manželského vzťahu a následné pokladanie manželských kríz za „krízu manželstva“?

Máme však skutočne dočinenia s krízou *manželstva*, príp. s krízou *tradičného ponímania manželstva*? Je možné, že sa toto ponímanie dostalo do konfliktu s „moderným životným štýlom“, ktorý – ako sme už naznačili – presadzuje individualizmus, v medziľudských vzťahoch mu dominuje hedonizmus (*uži a odhoď*), z toho vyplývajúca neochota viazať sa a preberať osobnú zodpovednosť za svoju slobodu. Znamená to nevyhnutne, že za kratší koniec v tomto konflikte musí ťahať manželstvo? Vari tento životný štýl prináša o toľko väčšie spoločenské dobrá než tradičné ponímanie manželstva?

Pripusťme, že „krízu“ manželstva konštatujeme ako fakt (a podobne i krízu *tradičného* pojmu rodiny). Znamená to však nevyhnutne jej zánik a potrebu nahradenia *novým* pojmom manželstva či rodiny? Veď kríza vždy môže byť aj *znakom rastu*, pokiaľ je správne „pomenovaná“, čiže interpretovaná a následne i zvládnutá. Nie je teda v súčasnej situácii „krízy“ naopak nevyhnutné *znovu zadefinovať* (teda nie meniť!) základné atribúty manželstva a rodiny, očistiť ich od prípadných nezdravých nánosov alebo prekonaných stotožňovaní s istou kultúrnou situáciou a ponúknuť ich – v konfrontácii s inými alternatívami a reflektujúc ich ovocie, čiže dôsledky – v ešte jasnejšom svetle *spoločenskej nevyhnutnosti*?

[11] Môžeme vari očakávať aj legalizáciu vykrádania bánk – po tom, ako sa tento jav v ostatnom období tak výrazne rozmohol? Alebo znásilňovania, či detskej pornografie? Tieto otázky by mali vyznievať absurdne, žiaľ – s podobnou argumentáciou sa presadila legalizácia interrupcií a už niekoľko rokov sa volá po legalizácii homosexuálnych partnerstiev...

Práve toto je naša téza. Vychádzame pritom z toho, že akákoľvek kríza je vlastne akousi *zaťažkávajúcou skúškou základov* – v našom prípade základov manželstva: Ak sú slabé základy, kríza spôsobuje rozpad, ktorý je vlastne kolapsom z preťaženia, keďže dané základy nie sú schopné uniesť ťarchu reality. Ak sú však silné základy, kríza naopak prináša *obnovu*, návrat ku koreňom, očistenie od toho, čo je nepodstatné alebo škodlivé, s cieľom ešte lepšie niesť ťarchu reality sa sústrediť na to podstatné.[12]

Stabilita manželstva spočíva teda v jeho základoch, schopných uniesť aj ťarchu krízy. Z tohto konštatovania je celkom zrejmé, že nestačí manželstvo „postaviť" na základe akéhokoľvek sobášneho listu, ale práve jeho obsah je pre manželstvo, ktoré utvára, podstatný. Otázku, čo je základom stabilného manželstva, možno položiť aj opačne: ak má manželstvo byť stabilné, na akých základoch ho treba postaviť?

Keďže manželstvo je prioritne *vzťahom* medzi dvoma ľuďmi, skúsenosť ľudstva jednoznačne ukazuje, že to najsilnejšie puto medzi ľuďmi tvorí *láska*.

Samozrejme, v situácii súčasnej devalvácie tohto pojmu, je potrebné jasne zadefinovať, čo pod ním rozumieme. Súčasný pápež, Benedikt XVI., ponúka na túto tému dokonca dva zo svojich najvýznamnejších dokumentov – s cieľom nielen zadefinovať a znovu podnietiť *kresťanskú lásku* ako zmysel existencie kresťana a kresťanského spoločenstva, ale i poukázať na lásku ako na jediné trvácne riešenie aktuálnych sociálnych problémov.[13] V prvom z týchto dokumentov predkladá lásku ako cestu neustáleho prekonávania vlastného egoizmu, ktorá je vlastne cestou k sebe samému, prostredníctvom sebadarovania: „Láska je extázou, ale nie extázou v zmysle okamihu opojenia, ale extázou v zmysle cesty ako neustáleho exodu z „ja", uzatvoreného do seba samého, k jeho oslobodeniu v darovaní sa a práve tým aj v znovunájdení sa, ba až k objaveniu Boha."[14] V druhom dokumente zas poukazuje na lásku ako motiváciu a energiu na to, aby sa človek – jednotlivec, či spoločenstvo ľudí – podujal na túto cestu, a tak rozvíjal seba samého úsilím o pravdivý a integrálny rozvoj všetkých ostatných, keďže „milovať znamená dávať, ponúknuť ʻmojeʼ niekomu inému"[15] Takto ponímaná láska, otvorená a otvárajúca srdce človeka pre dobro druhého človeka „je princípom nielen bezprostredných vzťahov medzi priateľmi, príbuznými a v malých skupinách, ale aj princípom sociálnych, ekonomických a politických vzťahov v ich najširších dimenziách"[16].

Odhliadnuc od náboženského a špecificky kresťanského jadra týchto reflexií, možno sa azda aj na širšej báze zhodnúť na tom, že láska je typicky ľudský oblatívny (dávajúci) vzťah, ktorého archetypom je práve ten vzťah medzi mužom a ženou, v ktorom sa obaja navzájom spájajú do takej miery, že z dvoch „ja" sa stáva jedno

[12] Obrazne povedané, ak je základom manželstva napr. len spleť citov, manželstvo sa podobá spletenému povrazu. Tlak nevyhnutných manželských konfliktov spôsobí najprv narušenie stability týchto citov, následne väčší tlak na tie, ktoré ešte pretrvávajú a to dovedie takmer nevyhnutne k pretrhnutiu onoho „povrazu". Ak je však základom čosi pevné, akoby oceľové lano, môže byť i obalené spleťou farebných povrázkov, tlak, ktorému je také lano vystavené, môže prípadne viesť k pretrhnutiu tých povrázkov, ale oceľové lano ostane pevné a tlaku odolá. Otázka teda znie, čo je to „pevné" v základoch manželstva?

[13] Porov. BENEDIKT XVI.: encyklika *Deus caritas est* (25.12.2005), Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006 (ďalej *DCE*) a BENEDIKT XVI.: encyklika *Caritas in veritate* (29.6.2009), Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2009 (ďalej *CV*)

[14] *DCE* 6.

[15] *CV* 6.

[16] *CV* 2.

„my“, potenciálne zahrňujúce i deti svojou otvorenosťou ba vnútorným zameraním na rodičovstvo.

Je takáto láska dobrým základom pre stabilné a trvácne manželstvo? Tu treba predovšetkým vyjasniť všeobecne zaužívaný a veľmi nešťastný binóm: „manželstvo *z lásky*“ vs. „manželstvo *z rozumu*“. Postavenie týchto dvoch postojov proti sebe svedčí o skreslenom význame jedného či druhého pojmu. Ak láska je typicky ľudský vzťah, musí v sebe nevyhnutne zahrňovať obidva základné prejavy človeka, totiž slobodu i rozum. Je teda zrejmé, že nemôže byť len citom, sexuálnym inštinktom, či pudovou žiadostivosťou, lebo tieto atribúty nevystihujú celú pravdu o láske. Láska je skutočne ľudskou až vtedy, keď tieto inštinktívne prejavy sú „spracované“ slobodnou a rozumnou úvahou o dobre milovanej osoby i o svojom vlastnom. Bolo by teda potrebné hovoriť buď o binóme manželstvo „z rozumu“ vs. manželstvo „z ošiaľu“ – toto je skutočný protipól, lebo tam, kde je človek v zajatí svojich pudov, tam skutočne niet ani slobody, ani rozumu; alebo o binóme „manželstvo „z lásky“ vs. manželstvo „z vypočítavosti“ – aj toto je skutočný protipól, lebo ak do manželstva vstupujeme z akýchkoľvek zištných dôvodov, tam niet lásky. Naopak, láska ako slobodné a rozumné úplné zaangažovanie sa za dobro druhého človeka je tým najstabilnejším základom manželského vzťahu, pretože sama v sebe nesie požiadavku časovej neobmedzenosti, čiže trvácnosti. Veď za *úplné* odovzdanie sa nemožno pokladať také, ktoré v sebe nesie (čo i len potenciálne) akékoľvek, a najmä časové obmedzenie. Možno za lásku pokladať vzťah, ktorý si kladie podmienku, vyjadriteľnú napr. slovami „kým to bude klapať“? A je tu ešte vážnejšia otázka: možno stavať *zodpovedné* manželstvo, a najmä rodičovstvo na takomto vzťahu??? Tradičná formulácia manželského sľubu – zotrvať pri sebe „v šťastí i nešťastí“ reálne predvída, že prídu aj problémy, vonkajšie či vnútorné, menšie i väčšie. Ale pre lásku to neznamená koniec vzťahu, ale silný motív pre okamžité riešenie! Úplné odovzdanie sa je podstatne a nevyhnutne celoživotné.[17]

Stabilita manželstva teda stojí a padá na jeho *založení na láske*, resp. na *pravdivom ponímaní lásky*.

Isteže, toto je vec veľmi osobná, priam intímna. Manželstvo je však zároveň aj sociálnou inštitúciou. Preto z celej tejto reflexie vynikajú isté impulzy aj pre *sociálnu prácu*. Sociálnu prácu ako vedu i ako praktickú činnosť môžeme v istom zmysle vnímať aj ako *službu zdravého rozumu*, resp. *službu logického uvažovania*. Jednotlivé sociálne situácie sa usiluje domýšľať do ich dôsledkov a predkladať alternatívy, ktoré sú v najlepšom záujme klienta. Keďže ten je často – pod vplyvom emocionálneho ponorenia sa v probléme – nie celkom schopný odosobniť sa a s „chladnou hlavou“ domyslieť logické dôsledky takého či onakého riešenia, príp. neriešenia svojho problému, sociálny pracovník mu ponúka túto službu ako istý nadhľad, profesionálne odosobnený, ale zároveň ľudsky hlboko zaangažovaný v prospech klientovho skutočného dobra.

Otázka, či rozvod je sociálne negatívny jav, závisí – podobne ako vo všetkých ostatných prípadoch hodnotenia sociálnych javov – od toho, aké dôsledky prináša pre

[17] Podobne ako môžeme konštatovať, že úplné odovzdanie sa je nevyhnutne výlučné, teda odovzdanie sa jedinému partnerovi/partnerke. Veď nie je možné odovzdať sa *celý* viacerým... To však nie je témou tejto našej reflexie.

jej aktérov (resp. obete). V krátkodobom horizonte uvažovania, počínajúceho vyhroteným konfliktom medzi manželmi a de facto rozvráteným manželským vzťahom sa rozvod skutočne môže javiť ako nevyhnutný, ba v istých prípadoch prospešný krok na zabránenie ešte väčšiemu zlu. Avšak, podobne ako problematiku drogovej závislosti nemožno vyriešiť len metódou harm reduction, ale treba si položiť širšie ciele, zahrňujúce predovšetkým prevenciu vzniku drogovej závislosti, aj v prípade manželských kríz a problémov by bolo potrebné sústrediť pozornosť sociálnej práce najmä na *prevenciu rozpadu manželstva*, a teda i rozvodovosti. Nikto snáď nepochybuje, že pre štát je prospešnejšie (aj ekonomicky výhodnejšie!) mať spoločnosť založenú predovšetkým na manželských pároch, ktoré aj v starobe sú si navzájom oporou a spolu so svojimi deťmi si prirodzene vytvárajú podmienky, ktoré zmierňujú požiadavky na zabezpečenie sociálnych služieb rôzneho druhu. Situácia, v ktorej je spoločnosť tvorená stále väčším podielom rozvedených manželov, často trpiacich rôznymi emocionálnymi poruchami, prežívajúcich samotu – s prichádzajúcou starobou stále intenzívnejšie, pričom nemajú nikoho, kto by sa o nich postaral, pretože aj rodinné zväzky sú tu často veľmi slabé, je naopak veľkou záťažou pre štát a pre sociálne služby.[18]

Osobitne to možno dokladovať na deťoch, ktoré sú zväčša celkom nevinnými obeťami rozvodu. Keď v rodine (medzi rodičmi) vznikne konflikt, aký je záujem detí? Netreba na to azda odborný výskum, aby sme vytušili najpravdepodobnejšiu odpoveď: „Aby sa prestali hádať." Znamená to, že v záujme detí je rozvod rodičov? Alebo, že v záujme detí je taký vzťah medzi rodičmi, v ktorom je dostatok motivácie a energie na odpustenie? Tu je zreteľne vidno zásadný rozdiel medzi krátkodobým, presnejšie azda „krátkozrakým" radikálnym riešením problému a riešením, založeným na prevencii, s dlhodobo pozitívnym efektom. Zastávame názor, že práve *povedomie nerozlučiteľnosti* manželstva je tou motiváciou a energiou na vzájomné odpustenie, zmierenie, a teda udržanie stabilného manželstva.

Pokúsime sa to vysvetliť na dvoch konkrétnych príkladoch, v ktorých je zreteľné aj možné a žiaduce pôsobenie sociálneho pracovníka. Predovšetkým je to *voľba životného partnera*. Už pojem „životný partner" evokuje niekoho, s kým chcem prežiť *život* – celý život. Avšak, tejto voľbe by mala predchádzať zodpovedná úvaha o tom, do akého vzťahu si volím partnera (a teda definujem kritériá tejto voľby). Inak predsa rozhodujem, keď si volím partnerov na zimnú lyžovačku, inak keď ide o splodenie a výchovu svojich detí.[19] „Cieľ" rozhoduje o kritériách výberu. Ak teda uvažujem o manželstve a za manželstvo pokladám vzťah, v ktorom sa úplne (teda navždy a nerozlučiteľne) oddávam druhému človekovi, aby sme spolu vytvorili spoločenstvo, schopné stať sa funkčnou rodinou atď., kritériá výberu budú celkom iné, ako keď za manželstvo pokladám vzťah, ktorý je ideálne trvalý, ale ak to nevyjde, ukončíme ho a pôjdeme každý svojou cestou...[20] Rozhodovanie o všeobecných požiadavkách kladených na budúceho manželského partnera si

[18] Isteže, táto analýza by si vyžadovala väčší priestor. Domnievame sa však, že postačí aj toto stručné naznačenie na zdokladovanie potreby posilňovať manželské väzby a predchádzať rozvodom ako eminentný *verejný záujem*.

[19] Žiaľ, je tu i otázka, či v súčasnej mentalite možno skutočne tento rozdiel pokladať za samozrejmý...

[20] Isteže, osobne neodporúčam hľadať dokonalého partnera, ktorý splní všetky kritériá na 100%, pretože taký neexistuje. Nastavenie latky príliš vysoko spôsobí nevyhnutne, že nik ju nebude schopný preskočiť a ostaneme v celoživotnom očakávaní „vysneného princa", ktorého jednoducho niet.

samozrejme žiada aj dôkladné poznanie seba samého a hlbokú sebareflexiu svojich schopností a ochoty prispôsobiť sa, resp. tolerovať partnera, vrátane jeho eventuálnych nedostatkov. Následne potom prichádza veľmi dôležitá etapa „overovania“ potenciálnych partnerov vo svetle stanovených kritérií a ich hierarchie. Tu vplývajú z jednej strany city, náklonnosť, príťažlivosť – ktorá nás nezriedka privádza k prehliadaniu, alebo v lepšom prípade k silnej motivácii zvládnuť akékoľvek partnerove chyby; a z druhej strany viac-menej silný pocit zodpovednosti za projekt manželstva a rodiny, ktorý s týmto partnerom hodláme uskutočniť. Práve *láska*, ako sme ju vyššie charakterizovali, sa ukazuje ako najvhodnejšie vodítko na udržanie rovnováhy medzi týmito vplyvmi a práve preto láska nevyhnutne v sebe zahrňuje rozum a vyžaduje vnútornú slobodu (o ktoré len sám cit má tendenciu nás veľmi rýchlo pripraviť...). Sociálny pracovník by sa preto mal stať súčasťou tímu pripravujúceho projekty sexuálnej výchovy a dlhodobej prípravy na manželstvo, pričom jeho prioritná úloha je poukazovať holisticky (so zreteľom na všetky okolnosti) a teleologicky (so zreteľom na cieľ) na sociálne (a socializačné) funkcie manželstva a tomu prispôsobovať predkladanú víziu jeho charakteristických čŕt, vrátane nerozlučiteľnosti, mladým ľuďom.

Druhý príklad je psychologického charakteru. Je zrejmé, že napriek optimálnemu výberu partnera (ak by sme mohli čosi také predpokladať), konfliktný potenciál v manželstve je pomerne silný. Veď ide o najintenzívnejšie prežívané spoločenstvo dvoch medzi sebou ontologicky najviac odlišných ľudí – *muža* a *ženy*, ktorých dokonca nespája ani príbuzenský vzťah. Toto manželstvo je na jednej strane úplným darovaním sa partnerov sebe navzájom, na druhej strane však neustále musí čeliť pokušeniam egoizmu a rôznej formy ovládnutia u obidvoch partnerov (pokušeniam, o ktorých zo skúsenosti vieme, že sa nám veľmi často nedarí vzdorovať im bezvýhradne...), navyše vystavené rôznym skúškam v oblasti manželskej komunikácie, rodičovstva, práce a bývania a vôbec ekonomického zabezpečenia a rôznym modelom rodinného hospodárenia, stresom a ich nie vždy optimálnemu zvládnutiu u jedného či oboch partnerov, ba veľmi často i cieleným negatívnym vplyvom, ba priam tlakom z okolia (od rodiny, „priateľov“, kolegov v práci...) atď. Je takmer nevyhnutné, že medzi manželmi prichádza ku konfliktom – menšieho a žiaľ i väčšieho charakteru a manželský vzťah sa z času na čas dostane do *krízy*. A práve tu, ako sme to v krátkosti naznačili na začiatku našej úvahy, je priam rozhodujúce nielen to, či manželia krízu identifikujú ako krízu svojho vzťahu alebo krízu manželstva ako inštitúcie, ale najmä to, či manželia svoje manželstvo pokladajú za nerozlučiteľné alebo potenciálne „rozlučiteľné“. Ak totiž viem, že som vstúpil do vzťahu, z ktorého niet „zadných dvierok“, *motivácia* pre vyriešenie konfliktu hneď, ako sa prejaví, je podstatne vyššia, už aj preto, že sa môže oprieť o vedomie, že aj partner to vidí rovnako. Naopak, ak partneri čo i len teoreticky pripúšťajú možnosť rozvodu, ich motivácia je výrazne nižšia, takže konflikty sa často kopia bez náležitého riešenia, až – ako sme to už tiež naznačili – „prerastú cez hlavu“ a stanú sa objektívne neriešiteľnými. Toto je ďalší silný dôvod pre presadzovanie

nerozlučiteľnej vízie manželstva – ako nenahraditeľnej pomôcky na riešenie konfliktov, ktoré tak či onak, skôr či neskôr vo vzťahu prídu.[21]

Sociálna práca by teda mala pôsobiť predovšetkým na makro úrovni – s celou societou. Ak rozvod pokladáme za sociálne negatívny jav, je potrebné uvedomiť si, že je „ovocím" určitého celkom konkrétneho „stromu" a tým stromom je rozšírená *nízkoprahová* vízia manželstva, ovplyvňovaná kultúrou „krízy manželstva" či „krízy rodiny" (prípadne i s vôľou nahradiť ich inými modelmi spolunažívania). Ak si však zároveň uvedomujeme, že stabilita spoločnosti je *daná* stabilitou rodín a tá bytostne závisí od stability manželstva, potom sociálna práca by mala aj tu poskytnúť službu logického uvažovania, ktoré možno vyjadriť známym biblickým citátom: „Či oberajú z tŕnia hrozná alebo z bodliakov figy? Tak každý dobrý strom rodí dobré ovocie, kým zlý strom rodí zlé ovocie. Dobrý strom nemôže rodiť zlé ovocie a zlý strom nemôže rodiť dobré ovocie." (*Mt* 7,16-19) Nie je možné sadiť stále rovnaký strom a očakávať rozdielne ovocie! V našom prípade otázka znie: Môže byť stabilita rodiny postavená na *hocijakom* vzťahu medzi partnermi (rodičmi)? Ak nie, možno konštatovať, že manželstvo a jeho jednota, ale najmä nerozlučiteľnosť je *sociálnou potrebou*. Ak teda chceme zastabilizovať manželstvá a rodiny, je nevyhnutné zmeniť víziu manželstva (a rodiny) u tých, ktorí sa ešte len rozhodujú o tom, ako si usporiadať svoje životné vzťahy a vo svojej rodine so štatisticky vysokou pravdepodobnosťou nedostali príklad stability. Preto tu musí zasiahnuť spoločnosť – za predpokladu, že *to chce*. Na otázku, či možno nejako predchádzať rozpadom manželstiev, možno teda odpovedať: Áno, ale predovšetkým to treba chcieť! *Chcem/e stabilné manželstvo alebo „zadné dvierka"?* Ak chceme stabilné manželstvo, potom pre to treba podniknúť príslušné kroky:

a) *Pred uzavretím manželstva:*
- formovanie vízie stabilného manželstva;
- zodpovedná príprava na úlohu (funkciu) manžela/manželky, vrátane schopnosti milovať pravou láskou;
- rozumná a slobodná voľba partnera.

b) *Po uzavretí manželstva:*
- neustále obnovovanie sa vo vízii stabilného manželstva (= motivácia na riešenie konfliktov);
- neustále aktívne rozvíjanie manželského vzťahu, rozvíjaním lásky v manželstve (= predchádzanie konfliktom, resp. energia na ich riešenie).

Vo všetkých týchto piatich oblastiach, ale najmä v tej, ktorá im predchádza, tzn. v zdôvodňovaniu potreby stabilných manželstiev pre stabilitu spoločnosti, jej kultúry a civilizácie, ale najmä jej samej reprodukcie, čiže *prežitia*, sa ukazuje veľmi významný priestor pre cielenú sociálnu prácu. Verím, že Katolícka univerzita v Ružomberku bude jedným z tých akademických pracovísk, ktoré dokáže

[21] Nie je teda pravda, že nerozlučiteľnosť manželstva je okovou, klietkou a priam zhubným nástrojom v rukách násilníkov, ako sa to často prezentuje. Takého človeka si totiž nik, kto manželstvo pokladá za nerozlučiteľné, za manžela nevyberie. A ak by sa čosi také začalo prejavovať ako nový prvok až počas manželstva, je tu silná motivácia riešiť to hneď od počiatku, kedy ešte možno počítať s obojstrannou ochotou a vôľou nájsť riešenie vo vnútri manželského vzťahu.

presvedčivo zdôvodniť a tým získať a dôkladne pripravovať sociálnych pracovníkov aj na túto oblasť.

Literatúra

1. Zákon NR SR č. 36/2005 Zb. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
2. BENEDIKT XVI.: encyklika *Deus caritas est* (25.12.2005), Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2006
3. BENEDIKT XVI.: encyklika *Caritas in veritate* (29.6.2009), Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 2009
4. KOŠČ, S.: *Sociálna agenda Cirkvi*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2008

Doc. PhDr. ThDr. Stanislav Košč, PhD.
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Ústav sociálnych vied
Katedra misijnej a charitatívnej činnosti
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok

stanislav.kosc@ku.sk

VÝSKUMNÉ SOCIÁLNE, SOCIOLOGICKÉ A PRÁVNE SÚVISLOSTI REPRODUKČNÉHO A MATRIMONIÁLNEHO SPRÁVANIA SA MLADÝCH ĽUDÍ

Manželstvo dnes

Historický prierez vývoja zániku manželstva na území Slovenskej republiky po druhej svetovej vojne s poukazom na pripravované legislatívne zmeny

Historical introduction to legal regulation of discharge of the matrimony in the theritory of Slovak republic after Second world war with the attention to the prepared obrogation

MICHAL BROŽ

Abstrakt: Predmetom predloženej práce je historický exkurz do právnej úpravy zániku manželstva rozvodom na území Slovenskej republiky po druhej svetovej vojne. Hlavným cieľom práce je podať ucelený a jednotný pohľad na jednotlivé právne inštitúty upravujúce zánik manželstva. Text poukazuje na vplyv ideologických prúdov pri regulácii uvedenej problematiky s akcentom na pripravované legislatívne zmeny.
Kľúčové slová: manželstvo, rodina, rodinné právo, rozvod manželstva, zákon o rodine

Abstract: In the presented article the author provides an introduction to legal regulation of divorce in the theritory of Slovak republic after second world war. The article presents absolute and complete view of particular legal instruments into legal system of divorce. The author deals with an influence of ideological streams in the legal system of divorce and not a little attention is paid to the prepared obrogation.
Key words: matrimony, family, family law, divorce, family act

1.Teoretický exkurz

Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti Čl. 2 prvá veta základných zásad zákona č. 36/2005 Z .z. O rodine v platnom znení; manželstvo ako také je neoddeliteľnou súčasťou ľudskej civilizácie. Manželstvo a ním založená rodina, zasahuje priamo alebo nepriamo do všetkých sfér ľudského života. Dejiny ľudstva nám podávajú dostatok historických dôkazov (svedectiev), že aj čisto prirodzené manželstvá vždy a všade (u všetkých národov) boli uznávané za posvätnú vec. Krajči, J.:Veľké tajomstvo. Bratislava: TASR PRESSFOTO, 1993, s.19.

Prienikom vedných poňatí manželstva je téza o manželstve, ako heterosexuálnom a nerozlučnom zväzku, ktorý je základným pilierom rodiny a prostredníctvom rodiny aj spoločnosti. Pojem „nerozlučný zväzok“ je potrebné v prostredí práva vnímať relatívne, nakoľko daná skutočnosť charakterizuje manželstvo ako zväzok zásadne nerozlučný, ktorý však z právneho hľadiska možno ukončiť, avšak výlučne rozhodnutím súdu alebo smrťou jedného z manželov.

Právo ako veda, ktorá teoreticky i prakticky skúma správanie sa subjektov práva s cieľom ustanovenia príslušných legálnych imperatívov, musí reflektovať na spoločenské, ekonomické, sociálne a kultúrne zmeny v tom zmysle, aby umožnilo

jednotlivým subjektom plnohodnotný a ničím nerušený výkon svojich práv v legálnom prostredí, ktoré je ovplyvnené spoločensko-historickým vývojom danej spoločnosti. Tak ako sa vyvíjali názory spoločnosti týkajúce sa regulácie manželstva, tak sa vyvíjal pohľad právnej teórie na manželstvo ako právnu kategóriu. Za tzv. klasickú definíciu manželstva z právneho hľadiska možno považovať definíciu Modestiana, ktorý manželstvo definoval ako zväzok muža a ženy a celoživotné spoločenstvo, spoločenstvo podľa božského a ľudského práva. Rebro, K- Blaho,P.: Rímske právo. Bratislava: MANZ, 1991, s. 151. Súčasná právna teória z hľadiska rodinného práva charakterizuje manželstvo ako právny vzťah medzi mužom a ženou, ktorý vzniká splnením zákonných podmienok, predpísanou formou, má zákonom ustanovený obsah a účel a zaniká len na základe zákonom stanovených dôvodov. Lazar, J. a kol.: Občianske právo hmotné. Bratislava: IURA EDITION, 2007, s. 224.

Ako už bolo uvedené, predpokladom založenia rodiny je uzavretie manželstva. Pojem rodina nie je v prostredí slovenského právneho prostriedku definovaný, avšak, vzhľadom na náš kultúrny a spoločenský vývoj, sa chápe takmer ako synonymum slova manželstvo. Lazar, J. a kol.: Občianske právo hmotné. Bratislava: IURA EDITION, 2007, s. 224.

Bez ohľadu na teoretickoprávnu rovinu manželského práva súčasná platná právna úprava, teda zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine, v znení neskorších predpisov, definuje manželstvo v čl. I. Základných zásad ako zväzok muža a ženy, ktorý je pod ochranou spoločnosti vytváraný za účelom založenia rodiny a výchovy detí.

Z uvedenej právnej definície, ako aj z iných prameňov, možno extrahovať právne charakteristické pojmové znaky manželstva.

Manželstvo je vzťah medzi mužom a ženou. Uvedená charakteristika odlišuje manželstvo od iných partnerstiev, napríklad registrované partnerstvá osôb rovnakého pohlavia. V právnom poriadku Slovenskej republiky, na rozdiel od iných krajín, ako je napríklad Česká republika, nie je tzv. register partnership zakotvený. Právny poriadok Slovenskej republiky pozná pojem tzv. blízkej osoby podľa § 116 Občianskeho zákonníka a týmto osobám priznáva určité práva (napr. dedičské právo), no kvalita a rozsah práv, ktorého nositeľmi sú manželia v rámci manželstva, je neporovnateľná.

Manželstvo je monogamný vzťah. Ide o historický vývoj manželstva, keď je zrejmé, že manželstvo sa vyvinulo z polygamných zväzkov na súčasné monogamné chápanie manželstva. Rozhodujúcu úlohu v tomto zmysle zohrala christianizácia nášho územia. Monogamnosť manželstva je chránená i trestným právom.

Manželstvo je vzťah rovnoprávny. Rovnaké postavenie manželov v manželstve znamená rovnaké práva a povinnosti voči sebe navzájom i voči tretím osobám. Tento názor bol v Slovenskom právnom poriadku prvýkrát deklarovaný až zákonom č. 265/1949 Zb.

Manželstvo je vzťah trvalý. Trvalosť manželstva je potrebné chápať v nemožnosti časovo ohraničiť zánik manželstva (napr. uzavrieť manželstvo na určitý čas). Zákon nepripúšťa dohodu manželov, v ktorej by vymedzili časovú pôsobnosť manželstva. Z charakteru manželstva vyplýva jeho prirodzená neobmedzená trvácnosť. Trvalosť manželstva je viazaná jednak na jeho prirodzený zánik (smrť

jedného z manželov, vyhlásenie jedného z manželov za mŕtveho), alebo jeho „neprirodzený“ zánik rozvodom.

Manželstvo vzniká na základe slobodného a dobrovoľného rozhodnutia snúbencov. Pojmové znaky dobrovoľnosť a sloboda rozhodnutia sú neodmysliteľnými súčasťami vyhlásenia o vstupe do manželstva nie len z hľadiska platnosti právneho úkonu, ale i z hľadiska dobrovoľného vytvorenia časovo neobmedzeného spolužitia dvoch osôb. Manželstvo je potrebné chápať ako zmluvu uzavretú medzi snúbencami (pojem „snúbenci“ sa v právnom poriadku vyskytol pod vplyvom kanonického práva; až zákon 94/1963 Zb. tento pojem vypustil z právneho poriadku. Súčasná platná právna úprava, zákon č. 36/2005 Z. z., tento pojem opäť používa avšak ako legislatívnu skratku) za účelom vytvorenia spoločného zväzku.

2. PRÁVNA ÚPRAVA MANŽELSKÉHO PRÁVA PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

2.1. Spoločenské predpoklady vývoja manželského práva po roku 1945

Po skončení druhej svetovej vojny nastala na území Československa zložitá politicko-spoločenská situácia. Pretrvávanie právneho dualizmu z prvej Československej republiky, vojnou zničené hospodárstvo no i politické snahy o budovanie komunistického štátu po sovietskom vzore vytvorili tlak na urýchlenú kodifikáciu práva s akcentom na potrebu reagovať na zmenené podmienky doby. Február 1948 a s ním spojené budovanie socializmu sa naplno prejavil vo všetkých oblastiach spoločenského života, právny poriadok nevynímajúc. Práve zákony mali odrážať politickú orientáciu štátu a s ním spojenú organizáciu ľudovodemokratického zriadenia. V roku 1948 bola zahájená tzv. právna dvojročnica. Ako prvý významnejší právny akt vychádzajúci z tzv. právnickej dvojročnice bol prijatý zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve. Uvedený zákon bol pripravovaný spoločnou česko-slovensko-poľskou komisiou, a tak výsledné znenie zákona o rodinnom práve bolo takmer identicky zhodné s poľským rodinnoprávnym kódexom. Kuklík, J.a kol.: Vývoj Československého práva 1945-1989.Praha: Linde, 2009, s. 577.

2.2. Zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve

Právny rámec manželského práva po roku 1945 vymedzoval zákon č. 265/1949 Zb. o práve rodinnom, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1950. Jednotlivé právne inštitúty uvedeného zákona je potrebné chápať vo svetle vtedajších spoločenských, ekonomických a politických pomerov. Manželstvo a rodina boli chápané ako spoločenská jednotka, ktorej účel a funkcie sú podriadené záujmom verejnosti, resp. štátu, a teda nepriamo i ľudovodemokratickej ideológii. Uvedené názory pramenili už z Manifestu komunistickej strany, ktorý prezentoval rodinu ako jeden z kľúčových inštitútov komunistickej revolúcie. Manifest dokonca žiadal zrušenie buržoáznej rodiny a jej nahradenie novým modelom, ktorý bude rešpektovať potreby manželky a detí, a ktorý bude zabezpečovať existenciu prostredia, ktoré rozvíja láskyplný vzťah rodičov a ich detí. Tamže. s. 575.

Zásadne je možno konštatovať, že zákon o rodinnom práve priniesol do úpravy rodinnoprávnych, a teda i manželskoprávnych vzťahov, množstvo zmien. Hlavnou

zmenou bola obligatórna povinnosť výkladu jednotlivých ustanovení zákona o rodinnom práve v súlade s ústavou, teda v súlade s tézami prezentovanými vládnucou komunistickou mocou.

Základnou črtou uvedenej právnej úpravy bolo, že zákon upustil od konštrukcie manželstva ako zmluvného vzťahu, ktorý sa zakladá manželskou zmluvou. Táto zmena bola odôvodnená tým, že spoločnosť, ktorá nastúpila cestu k socializmu, nevidí v manželstve zmluvný vzťah. Lazar, J.a kol: Občianske právo hmotné. Bratislava: IURA EDITION, 2007,s.237.

V otázke rozvodu manželstva pristúpil zákonodarca k značnému zjednodušeniu komplikovaného systému rozvodu a rozluky manželstva, ktorý na našom území platil pod vplyvom kanonického práva. Zákon opustil dovtedajšiu konštrukciu rozvodu od stola a lože a rozluky, pričom novo formuloval rozvod manželstva ako definitívne zrušenie manželstva výrokom súdu. Veselá,R.: Vývoj rodinného práva v letech 1945-1989, IN: Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989.Praha: Karolinum, 2004, s.891. Ako dôvod rozvodu manželstva zákon uvádza hlboký a trvalý rozvrat vzťahov medzi manželmi (§ 30 ods. 1). Uvedený dôvod však nebol absolútny; záujmy maloletých detí v manželstve boli dôvodom, pre ktoré súd manželstvo nerozviedol i keď boli naplnené dôvody hlbokého a trvalého rozvratu manželstva. § 30 ods. 3 zákona č65/1949 Zb. O rodinnom práve. Zákonodarca modifikoval i možnosť požiadania o rozvod, nakoľko táto možnosť bola odňatá manželovi, ktorý rozvrat zavinil, ibaže by druhý manžel prejavil s rozvodom súhlas.

3. Manželské právo po roku 1960

3.1. Spoločenské predpoklady vývoja manželského práva v druhej polovici 20.storočia

Po nástupe komunizmu v roku 1948 došlo k postupnému budovaniu socialistického zriadenia. Odraz uvedenej činnosti je markantný i v oblasti práva. Z ideologického hľadiska došlo začiatkom 60. rokov 20. storočia k preferovaniu tézy o víťazstve socializmu.

Zákon o rodine z roku 1963 je príkladom prejavu ideologického chápaniu inštitútu manželstva. Téza o víťazstve socializmu v spoločnosti zasahuje aj manželské právo, a to v takom rozsahu, že ho stavia do morálnej roviny socialistickej spoločnosti akcentujúc na štátnu ingerenciu a reguláciu manželského práva. I keď obligatórny štátny obrad zaviedol už zákon z roku 1949, zákon z roku 1963 zachádza ešte ďalej, keď umožňuje štátny zásah za účelom predchádzania rozvodovosti, a zároveň sa snaží sťažiť možnosť rozvodu manželstva.

3.2. Zákon č. 94/1963 Zb. o rodine

V právnej úprave zákona č. 94/1963 Zb. o rodine došlo k zjednodušeniu postupu pri rozvode manželstva, a to odstránením skúmania zásady zavinenia na rozvrate manželských vzťahov. Otázku majetkových vzťahov medzi manželmi upravoval novokoncipovaný Občiansky zákonník. § 143 a nasl. zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Právna úprava rozvodu vychádzala opätovne z princípu objektívneho rozvratu manželstva a pripustila len jeden všeobecný rozvodový dôvod. Tento je špecifikovaný v § 24 zákona ako stav, kedy sú vzťahy medzi manželmi tak vážne rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Zákonodarca predpokladá určitý kvalifikovaný stupeň rozvratu. Kvalifikovanosť rozvratu sa posudzuje z dvoch hľadísk Planková, O- Radvanová, S.: Rodinné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 1982, s. 47.:

- Rozvrat musí byť vážny- uvedené sa posudzuje s poukazom na hĺbku (intenzitu) a dĺžku (časovú ohraničenosť) rozvratu. Rozvrat musí objektívne znemožňovať ďalšie spolužitie manželov. Povinnosť súdu zisťovať uvedené skutočnosti vyplývali z dikcie ustanovenia § 25. V praxi sa príčiny rozvratu ukázali či už v objektívnej rovine (neplodnosť, choroba), alebo v subjektívnej rovine (nevera, alkoholizmus).
- Manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel- účel manželstva vychádzal zo samotnej funkcie manželstva, a to jednak zo založenia rodiny čl. I. posledná veta základných zásad zákona č. 94/1963 Zb. O rodine., ďalej z pevného citového vzťahu medzi manželmi čl. I. prvá vetra základných zásad zákona č. 94/1963 Zb. O rodine. a záujmom maloletých detí § 24 zákona č. 94/1963 Zb O rodine.. Vážnosť rozvratu musí byť v príčinnej súvislosti s nemožnosťou plniť spoločenský účel manželstva.

Oproti predchádzajúcej právnej úprave dochádza teda k zmene v otázke rozvodu manželstva, pretože vyslovenie rozvodu už nebolo závislé od zavinenia rozvratu manželstva ani od postoja nevinného manžela, ale výlučne zo zistenia rozvratu manželstva, ktorý mal za následok skutočnosť, že manželstvo nemôže plniť svoj spoločenský účel. Cirák, J. a kol.: Rodinné právo. Bratislava: Heuréka, 2008, s. 22.

4. Manželské právo v súčasnosti

4.1. Zákon č. 36/2005 Z. z.

Pod vplyvom spoločenských zmien po roku 1989 došlo k potrebe úpravy rodinného kódexu. Orientácia spoločnosti sa zmenila. V hospodárskej oblasti došlo k postupnému prechodu od centrálne riadenej ekonomiky k trhovému hospodárstvu. Dochádza k väčšiemu dôrazu na individuálne práva jednotlivca. Dňa 1.1.1993 vznikla samostatná Slovenská republika. Taktiež vstup Slovenskej republiky do Európskej únie 1. mája 2004 a s ním spojená harmonizácia slovenského práva s právom Európskej únie, ktorá bola súčasťou predvstupových rokovaní, vytvorili priestor pre debaty o zmene rodinného práva.

Rodinný kódex na uvedené zmeny spočiatku reagoval postupnou novelizáciou. No v konečnom dôsledku novelizácie nedostatočným spôsobom vyjadrovali snahu spoločnosti o nové chápanie rodinného práva. Preto došlo ku kodifikácii rodinného práva, a teda i manželského práva, prostredníctvom nového zákona a to zákona z 19. januára 2005 publikovaného v zbierke zákonov pod č. 36/2005 Z. z. o rodine.

Základné zásady zákona o rodine vyjadrujú základné postuláty, na ktorých je postavená koncepcia zákona o rodine. Hneď prvá veta čl.1 uvádza, že manželstvo je

zväzok muža a ženy. Ide o jasné stanovenie koncepcie heterosexuálneho zväzku, ktorý nepripúšťa možnosť manželstiev osôb rovnakého pohlavia. Druhá veta čl. 1 uvádza, že spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Zákonodarca vyjadril, že jedine manželský zväzok je pod ochranou zákona. Čl. 44 Ústavy (zákon 460/1992 Zb. v platnom znení) uvádza, že manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Táto vetná konštalácia síce nevylučuje iné formy spolužitia dvoch osôb, no jasne stanovuje, že záujmom štátu je podpora a a ochrana výlučne manželského zväzku. Ochrana a podpora manželstva zo strany štátu sa prejavuje v rôznych sociálnych resp. majetkových výhodách (spoločné pôžičky a úvery, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, spoločný nájom bytu manželmi, spoločný výkon rodičovských práv), ktoré sú vyhradené výlučne manželskému zväzku. Takto založené manželstvo (zväzok osôb rôzneho pohlavia) napĺňa svoj spoločenský cieľ vo vytvorení rodiny, ktorá je základnou bunkou spoločnosti. Zákonodarca zároveň v čl. 3 považuje rodičovstvo za mimoriadne poslanie muža a ženy. Zároveň deklaruje snahu spoločnosti poskytnúť rodičom nielen ochranu, ale i pomoc.

Na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy, ktorá spájala socialistickú morálku s manželstvom a tým zasahovala do rodinného života, nová právna úprava umožňuje rodičom vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením. Čl. 4 druhá veta zákon č. 36/2005 Z. z. O rodine v platnom znení. Jediná ingerencia štátu sa prejavuje v tom, že zákonodarca ukladá rodičom povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie, čo je potrebné chápať najmä z pohľadu materiálneho zabezpečenia rodiny.

Dôvody zániku manželstva sú zásadne dva, a to smrť, resp. vyhlásenie manžela za mŕtveho a rozvod.

V prípade vyhlásenia manžela za mŕtveho sa za deň zániku manželstva považuje deň právoplatnosti súdneho rozhodnutia o vyhlásení manžela za mŕtveho.

Dôvod rozvodu manželstva je absolútny, a ním je vážne narušenie a trvalé rozvrátenie vzťahov medzi manželmi. Je povinnosťou súdu skúmať jednak existenciu uvedeného rozvratu, a taktiež skúmať existenciu príčin, ktoré viedli k takému narušeniu vzťahov medzi manželmi. Súd prihliada na to, ktorý z manželov porušil svoje povinnosti. I keď sú vzájomné povinnosti manželov formulované vo všeobecnej rovine (povinnosť žiť spolu, byť si verní, vzájomne sa rešpektovať), je povinnosťou súdu zisťovať príčiny rozvratu vzťahov medzi manželmi; súd zisťuje, či porušenie uvedených povinností malo za následok rozvrat manželských vzťahov ako zákonný dôvod na rozvod manželstva. Obligatórnou súčasťou rozhodnutia o rozvode manželstva je rozhodnutie o úprave vzťahu s deťmi pochádzajúcimi z manželstva na čas po rozvode.

4.2.Pripravovaná rekodifikácia občianskeho práva

Pripravovaná rekodifikácia občianskeho práva upravuje rovinu rodinného práva, a teda i manželského práva najmä z formálneho hľadiska. V legislatívnom návrhu figuruje rodinné právo ako súčasť nového občianskeho zákonníka.

Z hľadiska postavenia manželstva ako jediného právom aprobovaného spolužitia dvoch osôb opačného pohlavia legislatívny zámer ponecháva v platnosti inštitúty

uvedené v súčasnej právnej úprave. V legislatívnom zámere sa neuvažuje o existencii tzv. registrovaného partnerstva, teda o štátom uznanom spolužití osôb rovnakého pohlavia, ani o inej inštitucionalizovanej forme spolužitia dvoch osôb.

Čo sa týka právnej úpravy rozvodu manželstva, táto aj naďalej bude vychádzať z princípu kvalifikovaného rozvratu manželstva ako jediného zákonného dôvodu rozvodu manželstva. Vychádzajúc z kvalifikovaného rozvratu rozvod manželstva však bude upravený v dvoch podobách: s dokazovaním rozvratu a bez dokazovania rozvratu. V prvom prípade pôjde o doteraz známy model rozvodu, ktorý je prípustný len vtedy, ak sa v súdnom konaní dokáže, že sú splnené zákonom stanovené predpoklady, t.j. existencia kvalifikovaného rozvratu vzťahov medzi manželmi. V druhom prípade pôjde o rozvod, ktorý sa zvykne označovať ako dohovorený alebo nesporový rozvod (mediačný rozvod). Jeho podstata spočíva v tom, že za splnenia zákonom predpísaných predpokladov kvalifikovaný rozvrat vzťahov sa predpokladá (nevyvrátiteľná domnienka rozvratu) a v súdnom konaní sa jeho existencia nedokazuje. Legislatívny zámer kodifikácie súkromného práva. s.51. Zdroj:http://www.justice.gov.sk/h.aspx?pg=l59&htm=http://www.justice.gov.sk/pi/2009/legzamObZ.pdf. Rozvod bez dokazovania rozvratu bude prichádzať do úvahy vtedy, ak budú súčasne splnené stanovené predpoklady, a to ročného oddeleného žitia manželov (lehota môže byť aj dlhšia a počíta sa od podania návrhu na rozvod spätne), návrh na rozvod podali manželia spoločne, alebo druhý manžel sa k návrhu pripojil, a zároveň manželia predložili súdu dohodu o úprave pomerov k maloletým deťom na čas po rozvode.

5. ZÁVER

Predložený text predstavuje stručný prehľad vývoja zániku manželstva v prostredí právneho poriadku platného na území Slovenska po roku 1945 s akcentom na súčasné smerovanie rodinného práva.

Jednotlivé právne úpravy platné na našom území vychádzali zo spoločensko-politických faktorov vývoja spoločnosti. Ustanovenia rodinného práva spolu so zákonnými inštrumentmi slúžili na reguláciu manželského práva tak, aby bol napĺňaný jeho spoločenský cieľ. I keď tento bol mnohokrát terčom ideologických zmien, predsa základný cieľ manželstva, a to plodenie a výchova detí, zostali nemenné. Ochrana manželstva ako jediného zákonom uznaného spoločenstva jedného muža a jednej ženy, ktorého cieľom je výchova detí, je spoločným znakom všetkých zákonných úprav v komplexnom diapazóne vývoja právnej úpravy na Slovensku. Snaha o vytlačenie rodinného práva na okraj záujmu spoločnosti a následná absencia podpory rodiny by zákonite viedla k rozpadu spoločenského života v jeho elementárnych základoch.

Manželstvo ako spoločenstvo muža a ženy čelilo počas svojho historického vývoja viacerým výzvam. Či už to boli názory na pretransformovanie manželstva ako konfesijnej inštitúcie, alebo pokus o ideologickú zmenu rodiny v duchu socialistického zákonodarstva, alebo najnovšie snaha o zavedenie prvku homosexuality v manželskom zväzku; všetky tieto a samozrejme aj iné skutočnosti sú, boli a budú spoločenským dialógom o charaktere manželstva. Je potrebné uviesť, že v otázke ďalšieho vývoja právnej úpravy manželského práva treba prihliadať na

existenciu určitých prirodzene nemenných tzv. pilierov manželstva ktoré by nemali podliehať spoločenským zmenám. Ide najmä o otázku heterosexuality manželstva a monogamie manželstva.

Literatúra:

Neperiodická literatúra

1. Krajči, J.:Veľké tajomstvo. Bratislava: TA SR PRESSFOTO, 1993.
2. Rebro, K- Blaho,P.: Rímske právo. Bratislava: MANZ 1991.
3. Prusák, J.: Teória práva. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 2001.
4. Lazar. J. a spol: Občianske právo hmotné. Bratislava: IURA EDITION,2007.
5. Soukup, L.: Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990. Praha: Karolinium, 2002.
6. Kuklík., J. a kol.: Vývoj Československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009.
7. Veselá, R.: Vývoj kodifikace rodinného práva. IN: Schelle. K.:Vývoj právních kodifikací. Brno: Masarykova Univerzita, 2004.
8. Planková, O- Radvanová, S.: Rodinné právo. Bratislava: Vydavateľské oddelenie PF UK, 1982.
9. Cirák, J. a kol.: Rodinné právo. Bratislava: Heuréka, 2008.

Pramene

1. Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 94/1963 Zb. o rodine.
3. Zákon č. 265/1949 Zb. o práve rodinnom.
4. Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 460/1992 Z. z. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 150/1948 Zb. Ústava
7. Zákon č. 100/1960 Zb. Ústava

Iné zdroje

1. www.justice.gov.sk
2. www.nrsr.sk
3. www.zbierka.sk

JUDr. Michal Brož
Allianz- Slovenská poisťovňa, a.s.,
Radlinského 1735,026 32 Dolný Kubín
0911324332

michal.broz@post.sk

Manželstvo v civilnom a kánonickom práve

Marriage in civil and canon law

MÁRIA SEDLÁKOVÁ

Abstrakt: Príspevok prináša prehľad právnej úpravy manželstva v civilnom práve Slovenskej republiky a v kánonickom práve Rímsko-katolíckej cirkvi. Venuje sa pojmu manželstva, spôsobu a podmienkam uzatvárania, základným črtám, vzťahom medzi manželmi, ich vzájomným právam a povinnostiam. Opiera sa predovšetkým o Zákon NR SR č. 36/2005 Z. z. o rodine a Kódex kánonického práva.
Kľúčové slová: Manželstvo. Vznik manželstva. Práva a povinnosti manželov.

Abstract: The contribution gives an overview of the rules of marriage in civil law of the Slovak Republic and canon law Roman Catholic Church. It addresses the concept of marriage, the manner and conditions of the award, the basic features, the relationship between spouses, their mutual rights and obligations. It relies primarily on the Act NR SR. 36/2005 Z. z. the family and the Code of Canon Law.
Keywords: Marriage. Establishment of marriage. Rights and obligations of spouses.

Každý človek žije v rôznych sociálnych vzťahoch, z ktorých práve rodinné zvyčajne patria k najsilnejším a najvýznamnejším. Rodina je najbližším a najvplyvnejším prostredím, ktoré od prvých okamihov života, od obdobia pred narodením človeka, v jeho genetických základoch a mechanizmoch a neskôr v čase jeho vývoja a dospievania utvára a formuje jeho osobnosť a správanie. (Kovačič 1999, s. 11)

Spoločnosť síce chráni všetky druhy rodiny, ale rodinu, založenú manželstvom, uznáva za základnú bunku spoločnosti. (Zák. č. 36/2005 Z. z. o rodine, čl.2. Ďalej len zák.) Zákon o rodine sa už v svojom úvode, v štyroch základných zásadách venuje manželstvu. Definuje ho ako zväzok muža a ženy, ktorého hlavným účelom je založenie rodiny a riadna výchova detí. (Zák., čl. 1 a 2). Kódex kánonického práva (ďalej len CIC) definuje manželstvo ako manželskú zmluvu, ktorou muž a žena ustanovujú medzi sebou spoločenstvo celého života a ktorá svojou prirodzenou povahou je zameraná na dobro manželov, ako aj na plodenie a výchovu detí (CIC, can. 1055, §1). V kánonickom práve je navyše povýšenie manželstva medzi pokrstenými na sviatosť.

Čo sa týka podstatných znakov manželstva – okrem už spomenutého, že je tvorené zväzkom muža a ženy – sú to jednota a nerozlučiteľnosť. Civilné právo v Zákone o rodine hovorí o harmonickom a trvalom životnom spoločenstve (zák., §2). Kánonické právo určuje ako podstatné znaky manželstva jednotu a nerozlučiteľnosť (CIC, can. 1056) a charakterizuje manželský súhlas ako neodvolateľnú zmluvu (CIC, can. 1057, § 2).

Pri porovnávaní zákonného spôsobu vzniku manželstva civilné právo ustanovuje, že manželstvo sa uzaviera súhlasným vyhlásením snúbencov... verejne a slávnostným

spôsobom (zák., §2). Znenie kánonického práva je podobné: Manželstvu dáva vznik súhlas stránok zákonne prejavený medzi právne spôsobilými osobami, ktorý nemôže nahradiť nijaká ľudská moc (CIC, can. 1057, § 1) a týmto úkonom vôle sa muž a žena navzájom odovzdávajú a prijímajú, aby ustanovili manželstvo (CIC, can. 1057, § 2).

Uzavretie manželstva možno teda považovať za uzavretie zmluvy, ktorou sa vytvára právna ustanovizeň. Zmluvný charakter manželstva podporujú nasledujúce znaky: súhlas vyjadrený navonok, dávaný dvoma účastníkmi (teda nie len jednou zmluvnou stranou), pričom predmetom súhlasu je tá istá vec. Niektorí majú námietky považovať manželstvo za zmluvu z dôvodu, že vyjadrenie zmluva pripomína obchod, že zmluvu je možné zrušiť (čo v prípade sviatostného manželstva možné nie je) a že zmluvné strany si stanovujú podmienky, zatiaľ čo v prípade manželstva sú podmienky dané právnou normou, či už civilnou alebo cirkevnou (Duda, 1996).

Snúbenci majú podľa Zákona o rodine vopred poznať navzájom svoje charakterové vlastnosti a svoj zdravotný stav (zák., § 1 ods. 3) a pri uzatváraní manželstva súhlasne vyhlasujú, že im nie sú známe okolnosti, vylučujúce uzavretie manželstva a že poznajú svoj zdravotný stav (zák., § 6 ods. 2). Podľa kánonického práva pred slávením manželstva musí byť zrejmé, že nič neprekáža jeho platnému a dovolenému sláveniu (CIC, can. 1066).

Uvedené skutočnosti týkajúce sa definovania a vzniku manželstva sú podobné v civilnom i kánonickom práve. Rozdiel je v tom, že v prípade civilného manželstva, ktoré sa uzatvára pred orgánom obce alebo mestskej časti, ktorá vedie matriku, je sobášiacim zástupca štátu (starosta, primátor alebo nimi poverený člen obecného alebo mestského zastupiteľstva). V prípade sviatostného manželstva si toto vysluhujú snúbenci navzájom a kňaz je v postavení asistujúceho pri uzatváraní manželstva (CIC, can. 1067).

V oblasti pred a po uzatvorení manželstva je v kánonickom práve zakotvená väčšia starostlivosť o snúbencov a manželov než v práve civilnom. Svedčí o tom najmä ustanovenie kánonu 1063 a 1067. V cirkevnom práve je upravená pastoračná starostlivosť a príprava na slávenie manželstva. Hovorí o tom, že duchovní pastieri sú povinní starať sa, aby cirkevné spoločenstvo poskytovalo veriacim pomoc, ktorou sa manželský stav má uchovávať v kresťanskom duchu a napredovať v dokonalosti. Túto pomoc treba poskytovať predovšetkým katechézou i používaním spoločenských komunikačných prostriedkov, aby veriaci dostali poučenie o význame kresťanského manželstva a o úlohe manželov a rodičov. Duchovní pastieri dbajú na to, aby sa snúbenci pripravovali na prijatie sviatosti manželstva, sú podrobení určitej skúške pred prijatím sviatosti manželstva, ich úmysel je zverejnený formou ohlášok, aby sa vylúčila prekážka platnosti manželstva ešte pred jeho uzavretím (CIC, can. 1063, can. 1067). Uzatváraniu manželstva sviatostným spôsobom sa dáva väčšie obohatenie jeho liturgickým slávením v spoločenstve veriacich.

Kódex kánonického práva obsahuje aj ustanovenia, týkajúce sa pastoračnej starostlivosti o manželov a rodiny, keď hovorí o pomoci manželom, aby sami verným zachovávaním a chránením manželskej zmluvy dosahovali v rodine deň čo deň svätejší a plnší život (CIC, can. 1063, 4.). Farár, ktorý plní úlohu pastiera, navštevuje rodiny, má účasť hlavne na ich starostiach, úzkostiach a zármutku a posilňuje ich. Ale

tiež napomína a podporuje manželov a rodičov v plnení si svojich povinností (CIC, can. 529, § 1).

Analogicky pre túto oblasť pomoci môžeme použiť v civilnom práve postup štátu prostredníctvom príslušných inštitúcií v starostlivosti o rodinu, či už poradenstvom alebo konkrétnou sociálnou pomocou a službou. Túto sféru upravuje predovšetkým Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele.

Obe právne normy, o ktoré sa opiera tento článok, obsahujú aj ustanovenia o vzťahoch medzi manželmi, teda o vzájomných právach a povinnostiach.

Zákon o rodine konštatuje, že manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Vymenováva tieto povinnosti: žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie (zák., § 18). O uspokojovanie potrieb rodiny založenej manželstvom sú povinní starať sa obidvaja manželia podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. O veciach týkajúcich sa rodiny rozhodujú manželia spoločne, ak sa v podstatných veciach nedohodnú, rozhodne na návrh jedného z nich súd (zák., § 19). K úprave vzájomných vzťahov patrí aj konštatovanie, že každý z manželov je oprávnený zastupovať druhého manžela v bežných veciach (zák., § 20).

Úprava cirkevného práva je obsiahnutá v ustanovení, že obidvaja manželia majú rovnakú povinnosť a rovnaké právo vo všetkom, čo súvisí so spoločenstvom manželského života (CIC, can. 1135).

V súčasnosti možno často počuť o kríze rodiny. Aj preto je veľmi potrebné vrátiť sa na jej začiatok a uvedomiť si, že predpokladom kvalitnej rodiny je kvalitné manželstvo. Podieľajú sa na ňom mnohé utvárajúce i ovplyvňujúce faktory. Právo je len jedným z nich, svojou úpravou postupov, práv a povinností prispieva k prevencii nezhôd, ale i rieši problémy už vzniknuté.

Celá spoločnosť je ovplyvňovaná aj tým, ako je v nej zachovaná vážnosť a hodnota jednotlivcov s naplnením ich cieľa v rodinách a manželstvách. Rodina je svetlom zloženým z rôznych farieb, odzrkadľujúcim sa v intenzívnom spoločenstve života a lásky. Vo vzťahu medzi mužom a ženou, medzi rodičmi a deťmi a medzi deťmi navzájom môžu všetci skúsiť, čo znamená milovať a byť milovaným (Berta 2003). A túto hodnotu nemožno poprieť ako najvyššiu pre život človeka.

Literatúra

1. BERTA, M.: Aj tŕnisté životy prinášajú ruže. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2003. ISBN 80-7165-132-X.
2. DUDA, J. : Katolícke manželské právo. Kňazský seminár J. Vojtaššáka, Spišská Kapitula, Spišské podhradie 1996. ISBN 80-7142-041-7.
3. KOVAČIČ, V.: Ignaciánsky model rodiny a formovania osobnosti. Zohor: Gerthofer, 1999. ISBN 80-968251-0-0.
4. Kodex kanonického práva. Zvon, Praha 1994. ISBN 80-7113-082-6.
5. Zákon NR SR č. 35/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých predpisov, v znení neskorších predpisov.

JUDr. Mgr. Mária Sedláková, PhD.
e-mail: pravo@netkosice.sk

Pôrodnosť a reprodukčné správanie v populácii Slovenskej republiky

Birth rates and reproductive behavior in the population of the Slovak Republic

NOVOTNÁ ALENA – ŽILOVÁ VERONIKA

Abstrakt: Príspevok je venovaný výskumných zisteniam a štatistickým sledovaniam v oblasti pôrodnosti a reprodukčného správania v populácii Slovenskej republiky. Pozornosť je sústredená na iné, „nové“ správanie sa mladej generácie, ktorá si pre seba vytvára ekonomickú silu udržateľnosti svojho dôchodkového a zdravotného zabezpečenia a prirodzenej reprodukcie populácie Slovenska.
Kľúčové slová: pôrodnosť, reprodukčné správanie, populácia Slovenskej republiky

Abstract: The contribution deals with research outputs and statistic observations of the birth rate and reproductive behavior of the Slovak Republic population. Attention is focused on a different “new“ behavior of the young generation, which is providing economic strenght for sustainability of its pension and medical security and natural popoulation reproduction in Slovakia.
Key words: birth rate, reproductive behavior, population of the Slovak Republic

Úvod

Pôrodnosť v Slovenskej republike je už viac ako desaťročie hrozivo nízka, už celé roky sa počet detí, ktoré sa ročne narodia, rovná alebo je dokonca menší ako jedno percento z celkového počtu obyvateľov Slovenska. Za posledných vyše desať rokov sa počet detí do 15 rokov znížil o 300 tisíc, čiže o jednu štvrtinu.

Úhrnný koeficient plodnosti, čiže počet detí pripadajúcich na ženu, sa dostal pod hodnotu 1.3, čo radí Slovensko na jedno z najnižších miest v rámci EÚ. Keď počet obyvateľov Slovenska v posledných rokoch neklesal a v najbližších rokoch nebude klesať, je to len z dôvodov predlžovania priemernej dĺžky ľudského života a z dôvodov zvyšujúceho sa prisťahovalectva do Slovenskej republiky. Napriek rastúcemu prisťahovalectvu, prognózy vývoja hovoria, že k poklesu obyvateľstva Slovenska dôjde po roku 2025 a k jeho výraznému úbytku do roku 2050. Slovensko s vysokou pravdepodobnosťou už nemôže rátať s dosiahnutím takej plodnosti, ktorá by umožňovala zachovanie obyvateľstva Slovenska v súčasnom počte.

Podiel obyvateľov starších ako 65 rokov sa má zvýšiť zo súčasných 12 percent na 19 percent v roku 2025 a na 30 percent v roku 2050. Index ekonomickej závislosti (počet osôb mladších ako 15 alebo starších ako 65 rokov pripadajúcich na 100 osôb vo veku od 15 do 65 rokov) sa má zvýšiť zo súčasných 38,9 na 51,9 v roku 2025 a na 76,1 v roku 2050. Tento demografický vývoj prináša so sebou riziká v ekonomickom aj sociálnom vývoji Slovenskej republiky. (spracované podľa: Kde sú tie deti

Slovenska. Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o demografickej budúcnosti Slovenska).

Pôrodnosť v Slovenskej republike

V demografickom vývoji Slovenska dochádza k úkazom, ktoré nemajú v histórii Slovenska obdobu a vyžadujú si pozornosť politických inštitúcií Slovenska i celej slovenskej verejnosti. Pôrodnosť v Slovenskej republike je už viac ako desaťročie hrozivo nízka. Tento prepad pôrodnosti nemá v histórii Slovenska obdobu.

V roku 1960 sa na Slovensku narodilo takmer 90 tisíc živonarodených detí. V rokoch 1976-1969 toto číslo pokleslo pod 80 tisíc ročne, aby potom opäť narastalo. Na pomedzí 70. a 80. rokov minulého storočia dosiahla pôrodnosť maximum. Rodilo sa okolo 100 tisíc živonarodených detí ročne. V 80. rokoch pôrodnosť pozvoľna klesala. V roku 1986 klesla na úroveň 90 tisíc, v roku 1991 na 80 tisíc, v roku 1994 na 70 tisíc. Pod 60 tisíc ročne klesol počet živonarodených po prvýkrát v roku 1997, pričom ďalej klesal. Dno dosiahla pôrodnosť v roku 2002, kedy sa narodilo 50 841 živonarodených detí. V ďalších rokoch pôrodnosť mierne stúpla. V roku 2005 dosiahla úroveň 54 430, odvtedy vykazuje stagnáciu. V rokoch 2006 a 2007 sa nedosiahla úroveň z roku 2005. Táto nízka úroveň pôrodnosti je o to hrozivejšia, že do rodičovského veku dorástla silná generácia, narodená koncom 70-tych rokov, tzv. „Husákove deti“. Táto generácia však má veľmi málo detí.

Výrazne znížená pôrodnosť so sebou prináša aj zmeny vo vekovej štruktúre slovenskej populácie. Údaje Štatistického úradu SR hovoria, že za posledné desaťročie sa výrazne znížil počet detí do 15 rokov. Tých bolo v roku 1996 1 164 897, zatiaľ čo v roku 2006 už iba 870 622, čo znamená zníženie o štvrtinu.

Úhrnná miera plodnosti, vyjadrujúca počet detí pripadajúcich na ženu v plodnom veku, sa v posledných rokoch pohybuje okolo 1.3, čo radí Slovensko na jedno z najnižších miest v Európskej únii. Pritom úhrnná miera plodnosti v EÚ ako celku je asi 1.5., čo je tiež veľmi nízke číslo. Je známe, že ak sa má populácia zachovať v doterajšom počte, úhrnná miera plodnosti by nemala byť nižšia ako 2.1.

Prognózy rátajú s nárastom úhrnej miery plodnosti na číslo 1,6 do roku 2025, nie však viac. Za najdôležitejšiu vetu prognózy z roku 2007 považujeme vetu týkajúcu sa úhrnej miery plodnosti: „Slovensko s vysokou pravdepodobnosťou už nemôže počítať s dosiahnutím záchovnej hodnoty.“

V diskusiách o dlhodobej nízkej pôrodnosti sa zvykne spomínať hrozba „vymierania“. Treba uviesť, že napriek zníženej pôrodnosti zatiaľ počet obyvateľov Slovenska neklesá, pretože tu pôsobia dva faktory, ktoré poklesu obyvateľstva zatiaľ zabraňujú. Prvým faktorom je predlžovanie priemerného veku obyvateľov Slovenska, druhým faktorom je prisťahovalectvo na Slovensko. Migračné saldo, t.j. rozdiel medzi počtom prisťahovaných na Slovensko a odsťahovaných zo Slovenska, začína byť vysoko pozitívne. Preto, aj keď zatiaľ nemôžeme hovoriť o vymieraní, je namieste hovoriť o starnutí populácie. Toto starnutie populácie už prebieha a bude jedno z najintenzívnejších v Európe.

V úvahách o príčinách radikálneho znižovania pôrodnosti je potrebné uvedomiť si výrazný rozdiel medzi počtom detí, ktoré ľudia majú, a počtom detí, ktoré by chceli mať. Existujú sociologické prieskumy na Slovensku i v celej Európe, ktoré hovoria,

že ľudia považujú za ideálny podstatne vyšší počet detí, než ich v skutočnosti majú. Tento fakt naznačuje, že problém nízkej pôrodnosti nemožno odbaviť jednoduchým konštatovaním, že ľudia majú presne toľko detí, koľko ich chcú z vlastnej slobodnej vôle mať. (tamtiež)

T1 Priemerný - všeobecný - ideálny počet detí u mužov a žien v SR podľa veku

	muži	ženy
15-24 rokov	2,01	2,01
25-39 rokov	2,11	2,10
40-54 rokov	2,12	2,24
55+ rokov	2,39	2,42

Zdroj: GERBERY, D.: Sociálny štát a podpora rodín: skúsenosti a perspektívy. www Inštitút pre výskum práce a rodiny

T2 Priemerný - osobný - ideálny počet detí u mužov a žien v SR podla veku

	muži	ženy
15-24 rokov	1,92	1,95
25-39 rokov	2,13	2,08
40-54 rokov	2,14	2,29
55+ rokov	2,34	2,60

Zdroj: GERBERY, D.: Sociálny štát a podpora rodín: skúsenosti a perspektívy. www Inštitút pre výskum práce a rodiny

Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že okrem uvedeného „všeobecného„ a „osobného“ ideálu počtu detí, o vyššom počte detí v obidvoch kategóriách uvažujú vyššie vekové kategórie, u ktorých:
- je už menší predpoklad mať detí
- to môže byť reflexia vlatného počtu detí alebo
- je ešte pomerne silný príklon k tradičným predstavám o viacpočetnej slovenskej rodine.

Demografickými prognózami vývoja obyvateľstva Slovenska sa zaoberá Výskumné demografické centrum Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktoré v roku 2002 vypracovalo „Prognózu vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky do roku 2050“ a v decembri 2007 zverejnilo aktuálnejšiu „Prognózu vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky do roku 2025“.
Podľa týchto prognóz do roku 2025 spoločné pôsobenie faktoru predĺžovania ľudského veku a faktoru prisťahovalectva bude prevyšovať pôsobenie faktoru nízkej pôrodnosti, to znamená, že počet obyvateľov Slovenskej republiky narastie ešte asi o stotisíc, teda na zhruba 5,5 milióna. Ale už v roku 2020 má počet živonarodených detí klesnúť pod počet zomrelých. V roku 2025 už nepomôže ani prisahovalectvo a počet obyvateľov začne klesať, a to rýchlo. Do roku 2050 by mal klesnúť pod 5 miliónov. Tento pokles by bol pozoruhodný, kedže by k nemu došlo napriek tomu, že počet prisťahovaných na Slovensko sa v budúcich desaťročiach má rátať na státisíce.

Demografická štruktúra obyvateľstva Slovenska v súčasnosti sa dá charakterizovať vetou: „deti je už málo, dôchodcov je ešte málo“, čo odráža krátkodobú „ekonomickú výhodu“.

Riziká uvedeného demografického vývoja obyvateľstva Slovenska:

Z hľadiska strednodobého a dlhodobého prognózy hovoria, že dlhodobo pretrvávajúca pôrodnosť prinesie veľké problémy. Od počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov sa totiž odvíja udržateľnosť systémov dôchodkového a zdravotného zabezpečenia.

Nízka pôrodnosť dnes znamená menej pracovnej sily v ekonomike o dvadsať rokov, a teda menšie príjmy do Sociálnej poisťovne, a teda menšie dôchodky garantované štátom.

Rovnako je to aj v oblasti zdravotného zabezpečenia. Vyšší počet dôchodcov bude znamenať zvýšenie počtu pravdepodobnejších užívateľov služieb zdravotného zabezpečenia, zároveň však nízka pôrodnosť znamená, že poklesne počet tých, ktorí tieto služby platia. To znamená hrozbu poklesu úrovne zdravotného zabezpečenia obyvateľov Slovenska.

Ďalšími rizikami v populácii Slovenska okrem zhoršovania makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky je: nárast dopytu po sociálnych službách pre starších v dôsledku nárastu ich počtu, zvýšený tlak na intenzívne prisťahovalectvo zo zahraničia do Slovenskej republiky a iné premietnuté do konkrétnejších rovín ekonomickej, politickej, kultúrnej, sociálnej a inej oblasti života slovenskej populácie.

Európska únia a Slovensko

Demografická situácia Slovenska sa podobá obdobnej situácii v Európskej únii (ďalej EÚ) s tým, že demografická kríza EÚ postihla o niekoľko rokov skôr ako Slovensko, ktoré EÚ v tomto trende rýchlo dobehlo. Aj ostatné krajiny Európskej únie sa líšia len tým, v ktorom štádiu tohto vývoja sa nachádzajú. Európsky parlament schválil 21. februára 2008 Rezolúciu o demografickej budúcnosti Európy. Podľa nej je imigrácia jedným z liekov na demografickú krízu. (spracované podľa: Dôvodová správa k Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o demografickej budúcnosti Slovenska)

Výsledky výskumu - Reprodukčné správanie, postoje k deťom, rodenie detí, časovanie sobášov

V tejto časti príspevku sú prezentované výskumné výsledky získané v rámci výskumného projektu realizovaného v rokoch 1997 – 1999 v Českej republike. Vzhľadom na podobné podmienky vývoja oboch štátov (Slovenská republika a Česká republika do r. 1993 tvorili spoločný štát) je možné výsledky tohto výskumu aplikovať aj na podmienky Slovenskej republiky.

Prevažná väčšina skúmanej populácie za ideálnu rodinu považuje rodinu s dvomi deťmi (73% respondentov), jedno dieťa si prialo približne 11 % opýtaných, tri deti približbne 23%.

Deti v rodine ako hodnota variovali takto: 2/3 (72%) žien z celkového počtu respondentov deti označilo za skutočnú životnú radosť (muži len 57%). Čo je však pre budúci demografický vývoj spoločnosti podstatné, mladí ľudia deti za jedinú životnú radosť označili len v 56%. Na druhej strane každá tretia žena a 47% mužov sa vyjadrilo, že deti sú príliš veľkým obmedzením pre rodičov.

Vyšší vek uzatvárania manželstiev[22] a vyšší vek prvorodičiek v ostatných rokoch je ďalším faktorom, ktorý pre budúcich cca 20 rokov bude vytvárať pracovne nazvanú „populačnú medzeru". V roku 1996 opýtaní za ideálny vek vstupu do manželstva uvádzali pre mužov 26,1 rokov, pre ženu 22,6 rokov. Podľa šetrenia v r. 1996 prvé dieťa by sa malo žene ideálne narodiť v 24 rokoch jej života, muž by sa mal stať otcom vo veku 27,6 rokov.

Podľa výskumu 1997 – 1999 mladí ľudia k tomu, aby mohhli mať deti najviac potrebujú: vlastný byt (93,5% z celkového počtu respondentov), 83,3% financie, 32,1% partnerské a rodinné zázemie, 30,0% zamestnanie, približne 10,% zrelosť a zodpovednosť a rovnako pomoc a podporu rodiny. Ostatné predpoklady ako pomoc a podpora štátu, zdravie, vybavenie bytu a domácnosti, perspektívu do budúcnosti tvorili od 3,0 do 9,0%.

Predpokladáme, že súčasné výsledky podobných súčasných výskumov by uvedené výsledky posunuli ešte viac od „tradičných", ktoré boli zistené v r. 1996 a v r. 1997 – 1999.

Nižší počet detí, vyšší vek rodičov pri narodení prvého dieťaťa, vytvorenie predpokladov na založenie rodiny a i. je možné považovať za výraz väčšej zodpovednosti mladých ľudí, ale aj za reflexiu podmienok na život a fungovanie rodiny vo vlastnom štáte v komparácii s inými hospodársky vyspelejšími, ale aj za výraz vlastného pohodlia a neochoty „obetovať" sa pre deti, za snahu nemať prekážky pri budovaní kariéry a realizácii osobných predstáv o živote a jeho spôsobe a i. Vo výskume (1997 – 1999) dôležitosť životných plánov na 5-bodovej stupnici (1 = najmenej, 5 = najviac) získala takéto skóre: mať zaujímavú a užitočnú prácu (4,1 muži, 4,0 ženy), žiť pre svoju rodinu a deti (3,7 muži, 4,0 ženy), mať dostatok peňazí a dobre si žiť (3,8 muži, 3,6 ženy), žiť kľudne bez rizík a napätia (3,5 muži, 3,8 ženy), mať úspech a uznanie (3,6 muži, 3,5 ženy), mať čas na vlastné záujmy a koníčky (3,6 muži, 3,6 ženy) a iné s nižším hodnotením. (výskumné zistenia z r. 1996 a 1997 – 1997 spracované podľa: Fialová, Ľ. – Hamplová, D. – Kučera, M. – Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha : 1997)

Výzvy na predchádzanie vznikajúcim problémom v súvislosti so starnutím obyvateľstva a na elimináciu už vzniknutých problémov v oblasti sociálnej práce a iných spoločensko-vedných oblastiach starostlivosti o človeka:
a) Vo vzťahu k indivíduu (klientovi):
pomôcť jednotlivcom, rodinám poznať osobný a sociálny potenciál
podporovať rozvoj uvedeného potenciálu
predvídať bariéry pri rozvoji a realizácii vlastného potenciálu

[22] Podľa Pavlíka, Z. až do konca 80. rokov bola totiž na území terajšej Českej republiky a Slovenskej republiky „plná" sobášnosť (uzatvorenie manželstva sobášným listom) a do manželstva vstupovalo, spravila v nízkom veku, 90% mladých mužov a 96% mladých žien.

podporiť rozvoj osobnej zodpovednosti za seba samého a svojich blízkych (za svoju a ich sociálnu pozíciu)
podporiť rozvoj spoločenskej zodpovednosti zo strany indivídua, skupiny, komunity (za komunitu, v ktorej žije, obec, štát), vrátane podpory zodpovednosti k reprodukčnému správaniu podporujúcemu pôrodnosť s rešpektovaním výsostne súkromného a slobodného rozhodovania rodičov v danej oblasti

b) Vo vzťahu k pomáhajúcim profesiám a akademickému prostrediu:
pripraviť erudovaných profesionálov v oblasti sociálnej práce, prípadne iných pomáhajúcich profesií
predvídať spoločensky rozvoj a prípadné kolízne situácie a študijné odbory obsahovo predvídavo orientovať na prípravu profesionálov minimálne na 5 rokov dopredu (doba ukončenia vysokoškolského štúdia)
v príprave štúdia, v študentskej praxi a pri realizácii profesie reflektovať vznikajúcu multikulturalitu sociálneho prostredia občana Slovenskej republiky
podporiť zvýšenie úcty a rešpektu voči rodičovstvu a rodine
podporiť udržanie a odovzdávanie tradičných hodnôt a tradícií slovenskej populácie v oblasti individuálneho a spoločenského života
iniciovať vznik adekvátnych sociálnych a iných pomáhajúcich a podporujúcich služieb pre z iných dôvodov odkázaných na takúto pomoc, ale hlavne pre starších, aby neklesla úroveň starostlivosti o túto časť populácie.

Literatúra

1. FIALOVÁ, Ľ. – HAMPLOVÁ, D. – KUČERA, M. – VYMĚTALOVÁ, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha : 1997, 163s. ISBN 80-85850-87-7
2. GERBERY, D.: Sociálny štát a podpora rodín: skúsenosti a perspektívy. http://www.google.sk/search?hl=sk&q=2.%09GERBERY%2C+D.%3A+Soci%C3%A1lny+%C5%A1t%C3%A1t+a+podpora+rod%C3%ADn%3A+&meta=&aq=f&oq=
3. Kde sú tie deti Slovenska. Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o demografickej budúcnosti Slovenska. http://www.kdsonline.sk/data/subory/Deklarcia_Nrodnej_rady_Slovenskej_republiky.pdf
4. Prognóza vývoja obyvateľstva Slovenskej republiku do roku 2050. http://www.kdsonline.sk/data/subory/Deklarcia_Nrodnej_rady_Slovenskej_republiky.pdf
5. Prognóza vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky do roku 2025. http://www.infostat.sk/cevavstat/demografia/prispevky/demografia1.pdf
6. PAVLÍK, Z.: V porodnosti jsme na jednom z posledních míst v Evropě. Demografie 39, s. 203 – 204.

Mgr. Veronika Žilová
Ústav sociálnych vied
Pedagogická fakulta
Katolícka Univerzita
Ružomberok

veronika.zilova@ku.sk

PhDr. Alena Novotná
Katedra sociálnej práce
Ústav sociálnych vied
Pedagogická fakulta KU
Ružomberok
0905 277 629
alena.novotna@ku.sk

Vzťah vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu (vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania)

The relationship of undergraduates to marriage and parenthood (the chosen characteristics of reproductive and family behavior)

LÝDIA LEŠKOVÁ

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá vzťahom vysokoškolákov k manželstvu a rodičovstvu. Na vybranej vzorke respondentov Teologickej fakulty v Košiciach bol uskutočnený dotazníkový prieskum, v ktorom boli zisťované vybrané charakteristiky. Na základe otázok sa skúmal ich vzťah k rodine, rodinným hodnotám, k uzatvoreniu manželstva. Cieľom prieskumu bola identifikácia niektorých znakov reálneho a potenciálneho demografického a osobitne reprodukčného a rodinného správania vybranej vzorky vysokoškolákov.
Kľúčové slová: manželstvo, rodičovstvo, rodina, reprodukčné správanie.

Abstract: The following report deals with the relationship of undergraduate to marriage and parenthood. On the chosen sample of respondents of the Theology Faculty in Košice there have been carried out the enquiry, where the chosen characteristics have been find out. The relationship of respondents to family, family values and to marriage was examined on the basis of questions. The aim of enquiry was to find out the characteristic of some attributes of real and potential demographic and especially reproduction and family behavior on the chosen sample of undergraduates.
Key words: marriage, parenthood, family, reproductive behavior.

1 Úvod

Vedecké výskumy reprodukčného správania mladej populácie, ktoré napomáhajú k získavaniu reálnej predstavy o základných charakteristikách takéhoto správania, o preferovaných hodnotách, postojoch či znalostiach v danej oblasti, svedčia o závažných zmenách, ktoré sa za posledné desaťročia intenzívne prejavujú. Tieto zmeny sa prejavili aj na Slovensku.

Rodinné a reprodukčné správanie súčasnej mládeže je v mnohých podstatných charakteristikách odlišné od správania predošlých generácií. Medzi hlavné všeobecné trendy patria: posúvanie koitálneho debutu do stále nižších vekových kategórií, zvyšovanie veku vstupu do manželstva, nárast počtu sexuálnych partnerov, nárast predmanželských sexuálnych skúseností, zbližovanie veku prvého pohlavného styku mužov a žien a čiastočne aj počet sexuálnych partnerov, zvyšovanie počtu adolescentov, ktorí zahajujú pohlavný život pred zákonným vekom (Weiss – Zveřina, 2001, s. 29-30).

Cieľom príspevku je identifikácia niektorých znakov reprodukčného a rodinného správania vybranej skupiny vysokoškolákov.

2 Metodika a vzorka prieskumu

Zdrojom informácií bol dotazník, ktorý sa realizoval na Teologickej fakulte v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku v období október - november 2009. Zámerom prieskumu bolo zistiť, ako vysokoškoláci vnímajú hodnoty vzťahujúce sa k reprodukčnému a rodinnému správaniu. Formulácia otázok bola ovplyvnená i prieskumnými dotazníkmi, ktoré poskytli poznatky v roku 1997 a v roku 2004.

Prieskum v roku 1997 uskutočnil kolektív autorov Ústavu sociálneho lekárstva LF UK v Bratislave a Katedry sociológie FF UK v Bratislave, skúmal vybrané charakteristiky demografického správania vysokoškolákov Slovenska. Ich súbor tvorilo 493 študentov z 22 fakúlt slovenských vysokých škôl. Prieskum v roku 2004 uskutočnil kolektív autorov Katedry humánnej geografie a demografie, Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave. Celková početnosť respondentov ankety bola 547, početnosť odpovedí na jednotlivé otázky mala určitú variabilitu (nekompletné, odmietnuté, nesprávne odpovede). Rozsah odpovedí zodpovedal rozsahu ankety z roku 1997. Anketa sa aplikovala prevažne na pedagogických, filozofických a prírodovedeckých fakultách (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 146).

Metódy. Hlavnou použitou metódou v prieskume bol dotazník s formou uzavretých i otvorených otázok. V závere dotazníka boli 3 otázky týkajúce sa identifikačných údajov. Na zabezpečenie vysokej návratnosti dotazníka sa terénny zber dát robil osobne. Dotazníky sa zozbierali okamžite po ich vyplnení. Pri spracovaní a vyhodnocovaní výskumu, dotazníkových položiek, sa použili matematicko-štatistické metódy, ako aj nástroje deskriptívnej štatistiky.

Charakteristika súboru respondentov – vzorka prieskumu Za účelom prieskumu bol dotazník rozdaný denným študentom odboru sociálna práca v bakalárskej i magisterskej forme štúdia, pričom sa predpokladala už určitá názorová vyspelosť a stabilizácia názorov v skúmanej oblasti. Celková početnosť respondentov bola 181, pričom všetci odovzdali vyplnené dotazníky. Základná štruktúra vzorky je uvedená v Tabuľke 1.

Tabuľka 1 Charakteristika súboru podľa veku a pohlavia

Vek	Muži	Ženy	Spolu
19	1	11	12
20	3	15	18
21	2	29	31
22	6	34	40
23	7	30	37
24	2	23	25
25	2	7	9
26	-	2	2
27	-	2	2
28	-	3	3
30	-	2	2
SPOLU	23	158	181

Z vekovej štruktúry respondentov sa odvíja aj charakteristika ich rodinného stavu. Z celkového počtu bolo 166 slobodných (91,71 %), pričom 15 respondentov, ktorí

žijú v manželstve, má spolu 9 detí. Ani jeden z respondentov neuviedol, že má dieťa mimo manželského zväzku. Z identifikačných údajov respondentov bolo zistené, že 95 respondentov (52,48 %) býva v meste.
Na formovanie predstáv o rodine, o demografickom a reprodukčnom správaní má dôležitý vplyv výchova vo vlastnej rodine, primárne prostredie, v ktorom človek vyrastal. Táto skutočnosť viedla k tomu, že niekoľko otázok dotazníka bolo orientovaných na zistenie počtu súrodencov v rodine (Tabuľka 2) a typ vzdelania rodičov (Tabuľka 3).

Tabuľka 2 Počet súrodencov v rodinách respondentov

Počet súrodencov	Počet	%
Žiadny	10	5,53
Jeden	84	46,41
Dvaja	49	27,07
Traja	21	11,60
Štyria a viacerí	17	9,39
SPOLU	181	100

Skoro polovica respondentov pochádza z dvojdetných rodín (46,41 %) a iba 5,53 % z rodín jednodetných. Vysoké zastúpenie predstavujú i trojdetné rodiny (27,07 %).
Rodinné prostredie a jeho výchovné vplyvy sa môžu v určitej miere odvodzovať aj od vzdelanostnej úrovne rodičov respondentov. Vzdelanostná úroveň rodičov je uvedená v Tabuľke 3.

Tabuľka 3 Vzdelanostná úroveň rodičov respondentov

Vzdelanie	Matka	%	Otec	%	Spolu %
VŠ	19	10,50	15	8,29	9,39
SŠ s maturitou	122	67,40	104	57,46	62,43
Učňovské	32	17,68	58	32,04	24,86
Základné	8	4,42	4	2,21	3,32
SPOLU	181	100	181	100	100

Údaje v Tabuľke 3 poukazujú na skutočnosť, že respondenti pochádzajú z rodín, kde rodičia majú v prevažnej miere stredoškolské vzdelanie s maturitou (62,43 %). Medzi vzdelaním rodičov – matiek a otcov nie je štatisticky významný rozdiel.

3 Vybrané charakteristiky rodinného a reprodukčného správania

Výrazné zmeny v rodinnom a reprodukčnom správaní možno pozorovať na Slovensku od 90. rokov 20. storočia. Tieto sa prejavili nielen v zmene rodinného správania, v uzatváraní manželstiev vo vyššom veku, ale i v štruktúre a veľkosti rodín, v náraste alternatívnych podôb rodinného spolužitia, či v posune pôrodov do vyššieho veku. Stabilita rodinných vzťahov je v súčasnosti vystavená rozličným vplyvom a trendom postmodernej kultúry. Tieto majú zákonite vplyv na endogénne zmeny v rámci jednotlivých subsystémov rodiny.

Viaceré uvedené črty reprodukčného správania sa prejavili i v realizovanom prieskume. Na výraznú preferenciu dvojdetného modelu rodiny poukazuje Tabuľka 4.

Tabuľka 4 Koľko detí chcú mať respondenti

Počet detí	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Žiadne	-	-	1	0,63	0,55
Jedno	2	8,70	11	6,96	7,18
Dve	15	65,21	83	52,53	54,15
Tri	2	8,70	50	31,65	28,73
Štyri a viac	4	17,39	13	8,23	9,39
SPOLU	23	100	158	100	100

Dvojdetný model rodiny uprednostňovalo 54,15 % respondentov, pričom z hľadiska pohlavia sa prejavila výraznejšia preferencia u mužov (65,21 %). Zaujímavá je skutočnosť, že pokiaľ trojdetný model preferovalo viac žien ako mužov (Ž - 31,65 %; M – 8,70 %) štvor a viacdetnú rodinu by si prialo mať viac mužov ako žien (Ž – 8,23 %; M – 17,39 %).

Pri porovnaní s prieskumami z rokov 1997 a 2004 nedošlo k zmene preferencie modelov rodiny, pričom poradie preferencie bolo: 2 deti, 3 deti, štyri a viac detí, jedno dieťa a na poslednom mieste bol model rodiny bez detí. (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 148).

Názory na reprodukčné správanie môže výrazne ovplyvňovať i prostredie, v ktorom mladý človek vyrastá, či už z pohľadu vonkajšieho prostredia (vidiek,mesto), alebo prostredia vnútorného (počet súrodencov, vzdelanie rodičov). Výsledky prieskumu poukázali na skutočnosť, že život na vidieku (V) či v meste (M) v skúmanom súbore nevykázal výrazné rozdiely v preferencii dvojdetného (V – 52,94 %; M – 55,78 %), resp.trojdetného modelu rodiny (V – 29,41%; M – 28,42%).

Prieskumy z roku 1997 a 2004 poukázali na tú skutočnosť, že respondenti, ktorí väčšinu života prežili na vidieku, preferujú vo väčšej miere trojdetný model ako respondenti, ktorí väčšinu života prežili v meste (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 148).

Trend posledných rokov prejavujúci sa v náraste kohabitácií a v zvyšujúcom sa počte detí narodených v neformálnych zväzkoch sa overoval aj na skúmanej vzorke. Postoj respondentov k manželstvu pred narodením dieťaťa vyjadruje Tabuľka 5.

Tabuľka 5 Vstup do manželstva pred narodením dieťaťa

Manželstvo pred narodením dieťaťa	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Áno, dôležité	18	78,26	123	77,85	77,90
Nie je dôležité	5	21,74	35	22,15	22,10
SPOLU	23	100	158	100	100

Z výsledkov je zrejmé, že napriek všeobecnému trendu nedôležitosti sobáša pred narodením dieťaťa, respondenti svojimi odpoveďami nepotvrdili oslabenie väzieb

medzi sobášnym a reprodukčným správaním. Pri porovnaní s prieskumom z roku 1997 a z roku 2004 nedošlo v realizovanom prieskume k oslabeniu väzieb medzi sobášnym a reprodukčným správaním. Až 77,90 % respondentov považuje za dôležité uzatvorenie manželstva pred narodením dieťaťa.

I keď v oboch prieskumoch respondenti zastávali názor, že by rodičia pred narodením dieťaťa mali byť zosobášení, v prieskume v roku 2004 došlo k poklesu podielu týchto názorov. Dokumentoval to pokles podielu názoru, že manželstvo je dôležité pred pôrodom a naopak nárast podielu názoru, že manželstvo nie je v súvislosti s pôrodom dôležité (manželstvo dôležité pred narodením dieťaťa: 1997 – približne 75 %; 2004 – približne 62 % (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 153).

Za ideálny vek pre uzatvorenie manželstva uviedli respondenti vek 26 rokov, pričom sa nevyskytli rozdiely v preferovaní veku vstupu do manželstva medzi pohlaviami. Okrem toho sa zisťovalo, aký vek by mala mať žena pri prvom pôrode. Je zaujímavé, že i v tomto zisťovaní bol uvedený vek 26 rokov.

Po roku 1989 sa priemerný vek ženy pri prvom pôrode na Slovensku výrazne zvýšil z približne 22,5 roka na 23 rokov v roku 1997 a až na 25 rokov v roku 2004 (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 148).

Napriek skutočnosti, že respondenti deklarovali silnú väzbu medzi sobášom a reprodukčným správaním v otázke spolužitia partnerov bez sobáša v jednej domácnosti, ich názory preferovali spolužitie bez sobáša ako vhodnú formu skúšky medzi partnermi (49,73 %), pričom táto alternatíva bola častejšie preferovaná mužskou časťou respondentov. Za to, aby partneri začali žiť v jednej domácnosti až po sobáši sa vyjadrilo 43,09 % respondentov. Odpovede respondentov súhrnne ako i podľa jednotlivých pohlaví uvádza Tabuľka 6.

Tabuľka 6 Spolužitie partnerov v jednej domácnosti

Spolužitie partnerov v jednej domácnosti	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Až po sobáši	7	30,44	71	44,94	43,09
Vhodná skúška	12	52,17	78	49,37	49,73
Lepšie ako formálne manželstvo	4	17,39	9	5,69	7,18
SPOLU	23	100	158	100	100

Pre uzatvorenie manželstva je pre respondentov dôležité mať milujúceho a milovaného partnera (96,69 %), pričom perspektívu materiálneho zabezpečenia podľa zistených výsledkov prieskumu zúčastnení v prieskume nepovažujú za dôležité.

Výsledky odpovedí respondentov (predpoklady pre uzavretie manželstva) – ankiet z roku 1997 a 2004 sú úplne zhodné s preferenciou dôležitosti milujúceho a milovaného partnera pre uzavretie manželstva (MARENČÁKOVÁ – ŠIROČKOVÁ – MLÁDEK, 2005, s. 150).

Odpovede respondentov prieskumu z roku 2009 sú uvedené v Tabuľke 7.

Tabuľka 7 Dôležité pre uzatvorenie sobáša

Pre uzatvorenie manželstva je dôležité	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Milujúci a milovaný partner	21	91,30	154	97,47	96,69
Perspektíva materiálneho zabezpečenia	2	8,70	4	2,53	3,31
SPOLU	23	100	158	100	100

V súvislosti so vstupom do manželstva sa zisťoval u respondentov dôvod, prečo chcú vstúpiť do manželstva. Medzi ponúknutými alternatívami bola najviac preferovaná dôležitosť manželstva pri výchove detí. Túto možnosť si zvolilo 84,53 % respondentov. Odpovede podľa pohlavia a jednotlivých ponúknutých alternatív sú uvedené v Tabuľke 8.

Tabuľka 8 Dôvod vstupu do manželstva

Dôvod vstupu do manželstva	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Chcem mať deti	2	8,70	9	5,69	6,08
Robia to všetci	2	8,70	2	1,27	2,21
V manželstve žijú i moji rodičia	2	8,70	3	1,90	2,76
Manželstvo je dôležité pre výchovu detí	16	69,55	137	86,71	84,53
Nevstúpim do manželstva	1	4,35	7	4,43	4,42
SPOLU	23	100	158	100	100

Keďže prieskum bol realizovaný na teologickej fakulte, dalo sa predpokladať, že rozvod budú respondenti vo väčšine prípadov vnímať ako negatívny jav. Odpovede k rozvodu vyjadruje Tabuľka 9.

Tabuľka 9 Názor na rozvod

Rozvod	Muži	%	Ženy	%	Spolu %
Neprípustná forma ukončenia manželstva	5	21,74	25	15,82	16,57
Len vo výnimočne vážnych prípadoch	18	78,26	131	82,91	82,32
Najjednoduchší spôsob riešenia problémov	-	-	2	1,27	1,11
SPOLU	23	100	158	100	100

Zistené výsledky poukazujú na to, že až 82,32 % respondentov považuje rozvod za krajnú formu riešenia problémov v manželstve a pristúpilo by k nej len vo výnimočne závažných prípadoch.

4 Záver

Rodina v posledných desaťročiach zaznamenala nemalé zmeny. Od rodiny patriarchálnej po rodinu dvojgeneračnú, nukleárnu, od rodiny klasickej, resp.

tradičnej po rodinu modernú až postmodernú, od rodiny s pevne stanovenými rolami muža a ženy po rodinu partnerskú (MATĚJČEK, 2004, s. 18).
Zmeny prejavujúce sa v reprodukčnom a rodinnom správaní mladej generácie sa prejavili i na vybranej vzorke respondentnov. Tieto zmeny sa často odvíjajú od zmien životného štýlu, ako aj od celkovej zmeny v hodnotovej orientácii. Napriek tomu za vysoko pozitívne je možné vyzdvihnúť tú skutočnosť, že respondenti skúmaného súboru považujú manželstvo za dôležitú inštitúciu pre výchovu detí, vstup do manželstva spájajú s pozitívnymi hodnotami a krajné riešenie ukončenia manželstva pripúšťajú len vo výnimočných prípadoch, resp. ho považujú za neprípustnú formu ukončenia manželstva.
Napriek tomu prieskum ukázal, že je nevyhnutné pracovať s mladou generáciou, aby pristupovala k manželstvu a rodičovstvu zodpovedne, v snahe zachovať stabilitu rodín a vytvoriť optimálne prostredie pre výchovu svojich detí.

Literatúra

1) GLASOVÁ, M.: Rodina v spoločenskovedných výskumoch. In: Rodina a zodpovedné rodičovstvo dnes, roč. 11, 2004, č. 7/2004, s. 18.
2) MARENČÁKOVÁ, J. – ŠIROČKOVÁ. J. – MLÁDEK, J.: Vybrané charakteristiky demografického správania vysokoškolákov Slovenska. In: Naša demografia – súčasnosť a perspektívy. Smolenice 04.- 06.05.2005. Bratislava: SŠDS 2005, s. 146-155, ISBN 80-88946-39-5.
3) MATĚJČEK, Z: Rodiče a děti. Praha: Avicenum 1989, 336 s. ISBN 08−056−89.
4) Weiss, P. – Zveřina, j.: Sexuální chování v ČR – situace a trendy. Praha: Portál, 2001, 160 s. ISBN 80-7178-558-X.

PhDr. Ing. Lýdia Lešková, PhD.
Teologická fakulta Košice
Hlavná 89, 041 21 Košice
0904 811 921; 00421/55/68 36 354

lydia.leskova@ku.sk

Hodnotová orientácia mladých ľudí a ich vzťah k manželstvu a rodine

Orientation of values of young people and their relation to marriage and family

LUCIA CINTULOVÁ

Abstrakt: Cieľom tohto príspevku je poukázať na hodnotovú orientáciu mladých ľudí, zdôrazniť tendencie k zmene tradičných hodnôt na racionálne, odhaliť životné ciele, ku ktorým mladí ľudia kráčajú. Zaoberáme sa i problematikou kohabitácie z pohľadu rôznych autorov. Súčasný stav spoločnosti a ani jej sociálno-spoločenský vývoj (nezamestnanosť, zmeny životných hodnôt, zmeny v chápaní funkcií rodiny a manželského života, politické udalosti vo svete) nevytvárajú priestor pre elimináciu stresu a obáv z budúcnosti a všetko nasvedčuje skôr k ešte väčšiemu prehĺbeniu tohto problému. Výskumy sociológov u nás i v zahraničí hovoria o tom, že súčasná mladá generácia v dôsledku iného spôsobu života, ako mali ich rodičia, mení aj svoj hodnotový rebríček.

Človek a jeho hodnotový systém je neustále konfrontovaný s alternatívami, vonkajšími tlakmi a vývojovými zmenami. Aj preto problémy s hodnotami spočívajú ani nie tak v správnom výbere, ako skôr v odolnosti jednotlivca vyrovnať sa so zmenami v systéme.

Spoločenským problém sa stáva dlhodobý pokles pôrodnosti a oslabenie rodiny založenej na trvalom manželskom zväzku, mladí ľudia považujú manželstvo za formalitu a nepripisujú mu veľký význam, dochádza k presadzovani „alternatívnych" životných štýlov.

Kľúčové slová: Hodnotová orientácia. Hodnoty. Životné ciele mládeže. Manželstvo. Rodina. Kohabitácia.

Abstract: The aim of this thesis is to highlight the value orientation of young people, emphasize changing traditional values in a rational, identify life goals, which young people try to achieve. This thesis is also focused on cohabitation defined by various authors.

Nowaday society and its socio-social development (unemployment, changing values, different thinking of family and marriage, political issues in the world and so on) does not create the conditions to eliminate stress and fear of the future. It means these problems will be continuing and can be more difficult in the future.

Domestic and external research show that young peple have different value orientation than their parents because of diferrent life style.

Human being and his value orientation is still confronted with alternatives, external pressures and changes in society that´s why young people should be able to cope with changes in our system .

Long-term decline in fertility and reducing the importance of family based on marriage are serious problems nowadays. Marriage is defined as a formality by young

people and they do not attribute importance to it. Alternative life styles are more and more prefered and promoted by youth.
Key words: Value orientation. Values. Life goals of young people. Marriage. Family. Cohabitation.

Úvod

Problém hodnôt a úlohy v živote človeka vystupujú do popredia práve dnes, keď naša spoločnosť prechádza množstvom rýchlych a hlbokých zmien. Hodnotová orientácia nadobúda smer „mať niečo" a nie „byť niekým". To sa netýka len jednotlivca, ale aj celej spoločnosti, ktorá sa orientuje na materiálne hodnoty a konzumizmus.
Hodnoty predstavujú nevyhnutnú súčasť nášho života, sú výrazným zdrojom motivácie a pilierom zmyslu. Človek bez hodnôt nemôže žiť. Aj preto sa touto problematikou zaoberajú odborníci takmer všetkých spoločensko-vedných disciplín. V našom príspevku sa najskôr všeobecne zameriame na hodnoty z pohľadu psychológie, poukážeme na ich špecifickosť a význam pre človeka. V ďalšej časti sa budeme venovať analýze konkrétnych hodnotových preferencií mladých ľudí.
Hodnoty tak predstavujú jeden z najdôležitejších komponentov psychického vývinu, duševnej zrelosti a duševného zdravia človeka. Zohrávajú dôležitú formačnú úlohu pri rozvoji osobnosti človeka, podieľajú sa na organizovaní štruktúry osobnosti. Participácia na hodnotách a skúsenosť s nimi prehlbuje a rozširuje životnú spokojnosť jednotlivca, reguluje jeho postoje i vzťah k úspechom a prehrám a napokon tvorí základný pilier zmyslu pre človeka.
Dôležité teda je, aké hodnoty konkrétny jednotlivec akceptuje, prijíma, zvnútorňuje, t.j. ktorými hodnotami žije, ktoré realizuje. Tieto hodnoty majú existenciálny charakter. Špecifickosť hodnôt spočíva v tom, že človek konkrétnu hodnotu musí chápať, prežiť ju, mať s ňou osobnú skúsenosť, na základe ktorej ju hodnotí a nakoniec ju prijme za svoju (interiorizuje ju).

1. Hodnoty a hodnotová orientácia mladých ľudí

Vytváranie hodnôt prebieha na základe subjektívneho spracovania vzorcov, modelov a očakávaní vo výchove, najmä v prvých rokoch života. Dospelý jedinec disponuje tisíckami postojov voči jednotlivým špecifickým objektom, situáciám a javom, ale iba niekoľkými desiatkami inštrumentálnych hodnôt, ktoré tak predstavujú základné princípy, ktorými sa vo svojom živote riadi.
Predstavitelia psychologických smerov zdôrazňujú viacero významov, ktoré majú hodnoty v živote človeka. Na tomto mieste spomenieme aspoň niektoré z nich:
1. Realita a kvalita existenciálneho charakteru - hodnoty sa predovšetkým žijú, čo predstavuje istý spôsob ich existencie. Konkretizujú a zviditeľňujú sa prostredníctvom činov, ktoré samy evokujú. Uskutočňujú sa najmä vďaka takým vlastnostiam človeka ako: sloboda, zodpovednosť, angažovanosť, schopnosť rozhodovať sa, vyberať si a pod.
2. Napomáhajú rozvoju a dozrievaniu človeka - vďaka hodnotám človek usmerňuje svoj rozvoj a postupne smeruje k zrelosti.
3. Majú schopnosť usporadúvať - možnosť realizácie plnohodnotného a zmysluplného života usporiadaného na základe jasných zásad.

4. Umožňujú človeku transcendovať seba a podmienky-vďaka hodnotám je človek schopný prekonávať osobné podmienky a podmienky prostredia.
5. Umožňujú tvorivé zvládnutie utrpenia - rozpoznanie hodnoty v utrpení a cez utrpenie predstavuje významný zdroj obohatenia človeka, dáva silu k žitiu. Utrpenie sa tak stáva výzvou k rastu, zmene.
6. Dávajú životu človeka význam- uskutočňuje sa to mnohorakým spôsobom, napr. interiorizáciou, učením, angažovanosťou a inými činnosťami.
7. Majú charakter, ktorý vytvára zmysel - predstavujú cestu k objavovaniu, realizovaniu a upevneniu zmyslu. (In Klčovanská, 2005)
Výber, preferencia hodnôt sa podľa autorov existenciálno-kognitívneho smeru uskutočňuje v trichotomickej rovine: na základe intelektuálneho úsudku (intelektuálna aktivita pri výbere hodnôt), emocionálnych preferencií (emocionálne zaangažovanie sa) a existenciálneho prežívania (skúsenosť). Nevyhnutným predpokladom kreovania hodnotových systémov je sloboda a možnosť výberu. (Dyczewski, 1993)
V súvislosti s hodnotovými preferenciami mládeže sa zistilo, že sú veľmi rôznorodé, a preto nemožno hovoriť o nejakom jednotnom trende, skôr len o určitých typických preferenciách. Podľa L. Dyczewskeho (1993) vývin hodnotovej orientácie nie je vždy kontinuálny, dôležité zmeny u mladých (prechod na iný stupeň školy, nástup do zamestania a iné môžu evokovať i zmeny v hodnotovej orientácii.
V súčasnosti sa často konštatuje, že mladí ľudia sú pragmaticky, individualisticky orientovaní, že sú „inšpirovaní pseudohodnotami“ etc. Paradoxne ale výsledky rôznych výskumov hovoria o preferencii takých hodnôt, ktoré spomínanému tvrdeniu nenasvedčujú: priateľstvo, harmonický život v rodine, dobré medziľudské vzťahy (Spišiak, Spišiaková, 1993); zdravie, rodina, životný partner (Kratochvílová, 2004); nadosobné hodnoty, hodnoty altruistickej orientácie; sloboda, rodinné bezpečie, zrelá láska, úprimné priateľstvo (Řehan, Cakirpaloglu, 2000).
Analýza systému hodnôt mládeže vedie k domnienke, že ich hodnoty netvoria hierarchický systém, ale miešaný (hodnoty sú v ňom vzájomne – vertikálne (hierarchicky) a horizontálne – pospájané). V hierarchickom systéme jeden druh hodnôt absolútne dominuje nad ostatnými. (In Klčovanská, 2004)
Hodnota, ktorá stojí na vrchole, je nadradená vo vzťahu ku všetkým ostatným a človek jej obetuje (podriaďuje) všetky ostatné hodnoty. Stáva sa tak cieľom života, ako i východiskom hodnotenia vlastných činov i činov iných. V hodnotovom systéme mládeže však často chýba takáto hlavná hodnota. Ak aj v systéme hodnôt mladých platí zásada nadradenosti jednej hodnoty nad inými, nefunguje tak absolútne a konzekventne ako v klasickom hierarchickom systéme. Z toho dôvodu u mladých nebadať veľké rozdiely medzi hodnotami hlavnými a „vedľajšími (nižšími)“. Priorita realizácie tej-ktorej hodnoty záleží viac od konkrétnej situácie, než od umiestnenia hodnoty v systéme. (Dyczewski, 1993)
Miešaný systém hodnôt (charakteristický pre mladých) vyplýva z ich životných postojov. Pri riešení konkrétnych problémov a rozhodovaní sa mládež neriadi „raz a navždy“ prijatými hodnotami a zásadami.
Výsledky výskumov ukazujú, že až 76 % mladých ľudí vysoko preferuje hodnotu rodiny, k podobným výsledkom dospeli i R. Jusiak a F. Wawro (1993); J. Marianski

(1990), a iní. Vplyv rodinného prostredia zohráva pri kreovaní systému hodnôt mladého človeka nezastupiteľnú, dominantnú úlohu. Práve rodina rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje štruktúru a charakter hodnotového systému mladého človeka. (In Klčovanská, 2004)

Na druhej strane sme svedkami rozporuplného javu. Vo výskumoch hodnotovej orientácie dospelých aj mládeže hodnota rodiny a manželstva figuruje na popredných miestach, u dospelých navyše hodnota dieťaťa. Toto zameranie na rodinné hodnoty však veľmi často ostáva iba želaním – u veľkej časti, možno väčšiny mladých aj dospelých chýba účinná voľa, schopnosť odolávať lákadlám súčasnosti, chýbajú informácie a sociálne zručnosti potrebné na to, aby deklarované hodnoty formovali život a stali sa zdrojom sebarealizácie a osobného šťastia.

Nesmieme ignorovať ani skutočnosť, že jednou z dôležitých príčin tohto javu je výskyt nefunkčných rodín, ktoré mladému človeku neposkytujú ani pozitívne vzory správania, ani citovú saturáciu. Ďalšou významnou príčinou je množstvo umelých impulzov, ktorými priemysel sexu mladého človeka na každom kroku zaplavuje. To, že je súčasná mládež erotizovaná, je predovšetkým dôsledok umelých impulzov z jej okolia.(Pšenička, 1995)

Výsledky demografických, sociologických a psychologických prieskumov upozorňujú na neradostný jav našej súčasnosti – stúpajúcu rozvodovosť najmä mladých manželstiev, nepripravenosť mladých partnerov na manželské a partnerské spolužitie, absenciu elementárnych etických prístupov k intímnemu životu a v neposlednom rade až zarážajúco ľahkovážny prístup k vlastnému zdraviu. Úloha rodiny pri výchove detí a mládeže k manželstvu, rodičovstvu a sexuálnemu zdraviu je prvoradá, ale prax i výskumy ukazujú, že nie každá rodina je na túto funkciu dostatočne pripravená.

Je evidentný trend, že neformálne spolužitie, ktoré sa začína aj v našich podmienkach udomácňovať, je určitým odkladom legalizácie vzťahu uzavretím manželstva, do času, kým sa naplnia „podmienky“ pre založenie rodiny. Na druhej strane nemožno vylúčiť, že inštitútom manželstva založená rodina postupne stráca na svojej pozícii. (tamtiež)

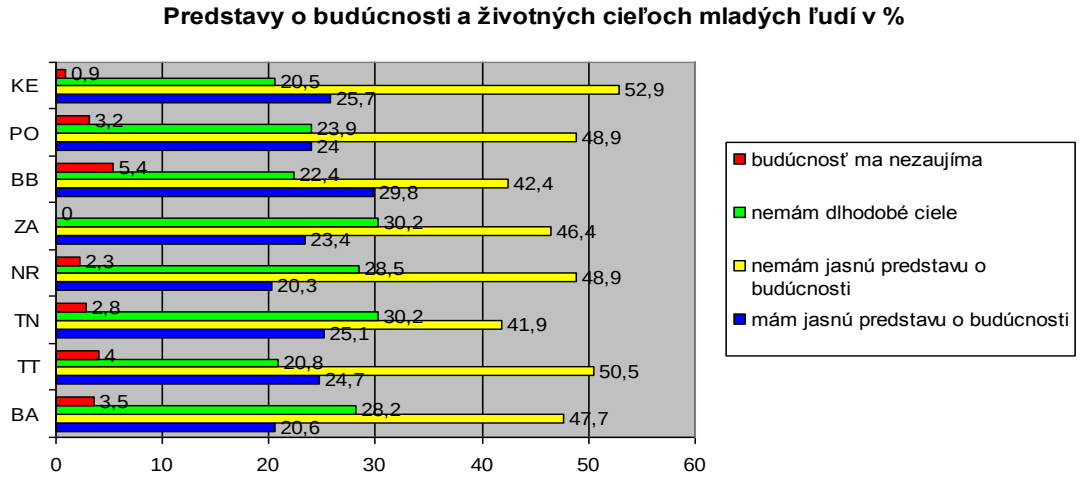
1.1 Fakty o hodnotách a postojoch mládeže

Ak chceme charakterizovať súčasnú mládež, musíme ju vnímať v dimenziách doby zasadenú do prostredia spoločnosti a spoločenských pomerov, v ktorej dozrieva. Preto je nevyhnutné poznať spoločenské javy, vzťahy v spoločnosti i názory mladých ľudí na spoločnosť a spoločenské usporiadanie.

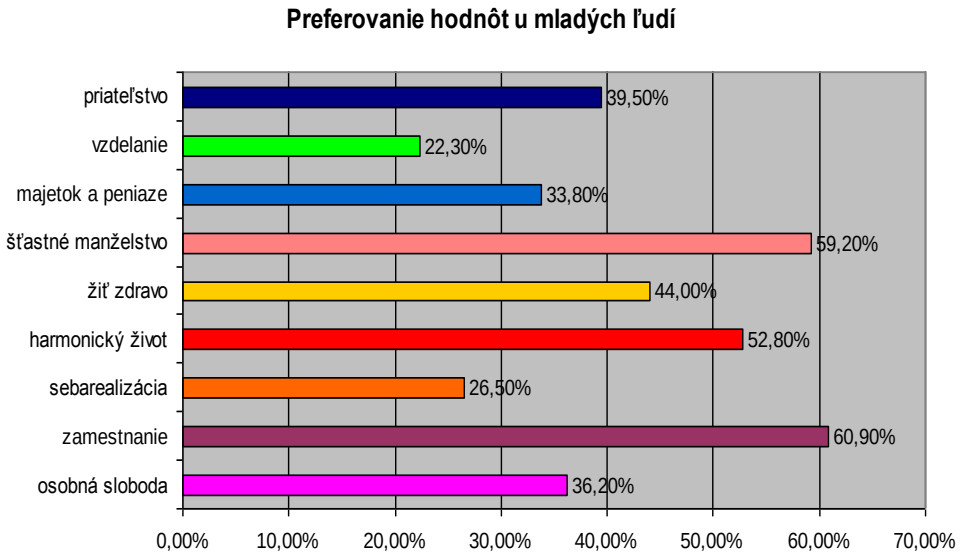
Postoj mladých ľudí k vlastnému životu je rôznorodý; diferencovane pristupujú k vytyčovaniu životných cieľov a k úvahám o budúcnosti. Výsledky výskumov Ústavu informácií a prognóz školstva SR ukazujú snahu mladých ľudí o dosahovanie životných cieľov, čo znázorňuje i graf nižšie. Výberový súbor vo výskume, ktorý sa zaoberá hodnotovou orientáciou, tvorili mladí ľudia vo veku od 15-26 rokov.(zdroj: UIaPS)

V osobnej rovine najviac mladých ľudí (40,5%) zastáva názor, že vytýčenie životných cieľov je potrebné a nevyhnutná je i snaha o ich saturáciu. 28,8% sa domnieva, že nie je dôležité disponovať životnými cieľmi a 27,7% si myslí, že nemá

zmysel zamýšľať sa nad životnými cieľmi, a zároveň sa treba zaujímať o súčasnosť. 3% nemá dedfinované dlhodobé ciele. Rozdiely v postojoch mladých ľudí k životným cieľom sú diferencované na základe pohlavia aj veku. Zatiaľ, čo ženy inklimujú k jasnému vytýčeniu cieľov, muži preferujú skôr plné angažovanie sa v prítomnosti. (Bieliková, 2000)
Graf nižšie znázorňuje životné ciele mladých ľudí z hľadiska krajov.

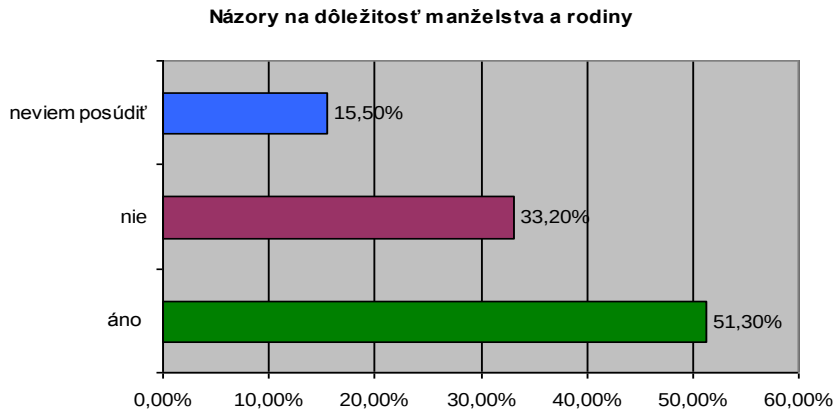
Daný graf znázorňuje hodnotovú orientáciu, ktorú preferujú mladí ľudia od 15-26 rokov. (Bieliková, 2001)

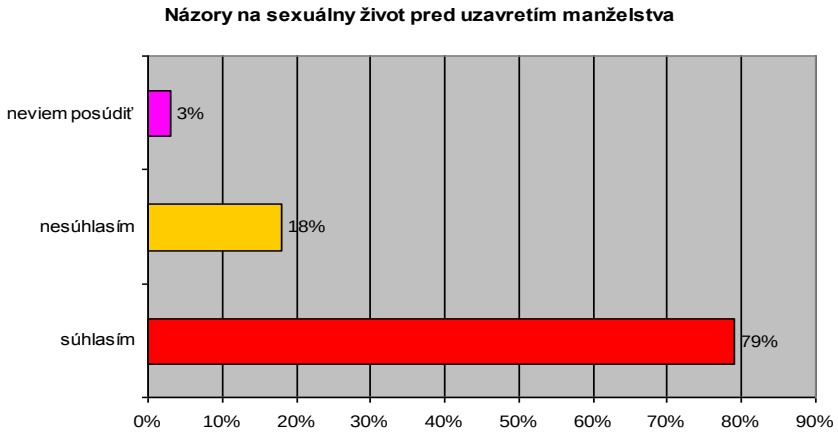
Graf prezentujúci hodnotovú orientáciu mladých ľudí ukazuje, že prioritnou hodnotou u oboch pohlaví je zamestnanie, čo poukazuje na potrebu ekomonického zabezpečenia rodiny, potom až respondenti uvažujú o manželstve. Ďalej výsledky výskumu hovoria, že muži aj ženy v najvyššej miere preferujú 5 životných hodnôt, a to: zamestnanie ako nástroj k sebarealizácii, osobnú slobodu, šťastné manželstvo, deti, spokojný a harmonický život, priateľstvo a zdravie. Rozdiely medzi pohlaviami sa prejavili len vo vnímaní dôležitosti zdravia a peňazí. Zatiaľ, čo muži medzi 5 základných hodnôt uviedli majetok a financie, ženy zdôrazňujú viac zdravý životný štýl. Najvyššie % žien pripisuje význam šťastnému manželstvu a deťom, muži poukazujú na potrebu byť zamestnaný. Hoci vyššie percento mužov (54,6% oproti

45,4% žien) považuje priateľstvo za jednu z najdôležitejších ľudských hodnôt; je tomu tak u oboch pohlaví. Hodnota osobnej slobody je dôležitejšia u mužov (57,1% oproti 42,9% žien), nachádza za hodnotami byť zamestnaný a mať šťastné manželstvo, u žien je na poslednom mieste. Najmladší respondenti považujú za najdôležitejšiu hodnotu mať veľa priateľov. V strednej vekovej kategórii v rebríčku hodnôt zaujíma popredné miesto predovšetkým preferencia byť zamestnaný a založiť si rodinu. (tamtiež)
Muži z ponúknutých hodnôt uprednostňujú materiálne hodnoty spojené s realizáciu v zamestnaní, podnikaní a získavaní spoločenského uznania, zatiaľ čo pre ženy sú prioritné hodnoty tie, ktoré sú zamerané na rodinu, výchovu detí a duchovné bohatstvo spojené s vierou v Boha a charitatívnu pomoc iným.(tamtiež)
Z komparovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že si mladí ľudia výrazne viac cenia mať dobré zamestnanie a možnosť realizovať sa v podnikateľskej činnosti a mať veľa peňazí a materiálny komfort, pričom vyšší význam ako po iné roky prikladajú aj hodnotám žiť v spokojnej rodine, v súlade s najbližšími, mať dostatok času na oddych, zábavu a realizáciu záujmov, ale aj šíriť harmóniu, krásu a umenie, veriť v Boha, a pomáhať iným prostredníctvom charitatívnej činnosti. (tamtiež)

Zaujímalo nás, či si mladí ľudia plánujú založiť rodinu. Zistenia vyjadrujú, že pre mladých ľudí predstavuje vysokú mieru dôležitosti. Obdobie založenia rodiny vyšpecifikovali schopnosťou ju ekonomicky zabezpečiť. Rozdielny je u mladých ľudí pohľad na fungovanie domácnosti v porovnaní s ich rodičmi; domunije u nich rovnocenné zastúpenie oboch partnerov, ako pri výchove detí, tak aj pri vykonávaní domácich prác a finančnom zabezpečení rodiny. Dôležitú úlohu pri hodnotení podielu partnerov na fungovaní rodiny zohráva vzdelanie. Čím vyšší stupeň vzdelania, tým väčšia preferencia rovnocenného postavenia partnerov v manželstve. (Bieliková, 2001)

V rámci oblasti postojov k predmanželskej sexualite sme zistili, že 79% respondentov súhlasí s predmanželskou sexualitou, 18% je za predmanželskú sexuálnu zdržanlivosť a 3% nemá v tejto otázke vyhranený názor, čo znázorňuje graf nižšie. Mladí ľudia čaroz viac považujú sexuálny styk pred manželstvom za normálny, čo naznačuje tendenciu k voľnejším a nezáväzným vzťahom. Sexualita prestáva byť tabu, predovšetkým u mládeže. (tamtiež)

2. Zmeny hodnôt a pohľadov na rodinu

Na premenu hodnôt, ku ktorej v súčasnej dobe dochádza, sa nedá pozerať izolovane a len výlučne z morálneho hľadiska. Za zmenami v politickej, hospodárskej a kultúrnej oblasti je možné tušiť vždy aj zmeny v predstave o hodnotách a zmeny v pravidlách ľudského správania. Zmena hodnôt je spoločensko – kultúrny proces, ktorého základom sú zmenené predstavy o šťastí človeka.

V súčasnosti dochádza k poklesu významu niektorých tradičných hodnôt a sú preferované hodnoty smerujúce k racionalizácii. V európskych spoločnostiach dochádza k dramatickým zmenám, a to pokiaľ ide o charakter práce, moderný rodinný život, postavenie žien v spoločnosti a sociálnu mobilitu. Hodnoty sa menia. Spoločnosť v čoraz väčšej miere nadobúda multikulturálny charakter.

Za jednu z hlavných prekážok v udržaní pozitívneho systému hodnôt označujeme povrchný prístup konzumnej spoločnosti k fundamentálnym hodnotám, zmena vo vývoji v myslení i konaní, preferovanie konzumerizmus, holdovanie tzv. umelým hodnotám, prehnaný individualizmus, nedostatok zmyslu pre solidaritu a uprednostňovanie ekonomických záujmov nad etické a iné mimo-ekonomické záujmy. (Podoba, 2000)

Ako uvádzajú Nováček, Mederly (1996) posun hodnotových orientácií pozitívnym smerom môžu vyprovokovať minimálne tri faktory:

a) strach - reálny strach z dôsledkov nášho spôsobu života môže so sebou priniesť zmenu ľudského správania. Ide však o vynútené, nedobrovoľné prijatie zmeny,

b) osobná skúsenosť - až vlastná skúsenosť s negatívnym pôsobením určitého faktoru môže viesť k zmene správania,

c) vízia pozitívneho riešenia - je opakom pôsobenia strachu, dáva nádej, z ktorej môže prameniť vôľa pričiniť sa o dobrovoľnú zmenu správania.

2.1 Zmeny a nové trendy vo vzťahu k rodine

Rodina bola dlhú dobu považovaná za stabilnú a v podstate nemennú morfostatickú inštitúciu. Avšak rodina sa - rovnako ako iné sociálne inštitúcie - mení. Slovenská rodina sa nachádza niekde na ceste medzi tradičnou a modernou rodinou. Moderná rodina pripúšťa diverzifikáciu a pluralizáciu foriem rodinného spolužitia.

Tzv. druhá demografická revolúcia predstavuje súbor zmien v reprodukčnom, rodinnom a sexuálnom správaní, ktorá sa v USA, západnej a severnej Európe

objavuje zhruba od konca 60. rokov, v južnej od osemdesiatych rokov (van de Kaa, 1987). Je charakteristická:
1) zmenami fertilného správania – nízka pôrodnosť a plodnosť, užívanie antikoncepcie, väčšia participácia žien na potratoch;
2) zmenami maritálneho správania – nízka sobášnosť, rozvodovosť, kohabitácie, vyšší počet detí narodených mimo manželstva) a
3) hodnotovými a ideovými zmenami - postmoderna, individualizmus, sekularizácia, feminizmus, tzv. nové ľudské.

Manželstvo nie je podmienkou a zárukou vzniku rodiny. Súčasná rodina je viac otvorená impulzom prichádzajúcim zo spoločnosti a od ľudskej individuality; ľahšie sa na zmeny adaptuje. Je tu väčšia rovnoprávnosť členov rodiny z hľadiska pohlavného i generačného a v tejto rodine je preferovaný partnerský model deľby rolí medzi pohlaviami.
Nové trendy nazerania na manželstvo a determinanty, ktoré ho ovplyvňujú i negatívne, rozoznávame tieto najvýraznejšie, ktoré takisto negatívne pôsobia na tvorbu hodnôt:

- základný posun v morálnych postojoch,
- radikálny individualistický étos,
- sexuálna revolúcia, rozšírenie potratov a antikoncepčných medikamentov,
- rozporuplné pravidlá správania medzi mužom a ženou,
- vyššia zamestnanosť žien,
- nové nároky na rodinný život, ktoré rodina nedokáže zvládnuť a ktoré rozkladajú tradičné komplementárne usporiadanie rodinných vzťahov,
- otvorené útoky proti manželstvu a tradičnej rodine,
- transformácia rodinného práva,
- populárna masová kultúra,
- konzumistická mentalita.

Anglický sociológ Anthony Giddens (1999, s. 159) hovorí o 6 hlavných trendoch, ku ktorým po celom svete dochádza:
1. Pokles významu rozšírených rodín a iných príbuzenských skupín.
2. Všeobecná tendencia k slobodnej voľbe manželského partnera.
3. Viacej sa uznáva právo žien na rozhodovanie tak vo veci sobáša, ako aj v rodinných záležitostiach.
4. Ubúdajú príbuzenské zväzky.
5. V spoločnostiach, ktoré boli tradične veľmi reštriktívne, sa presadzuje väčšia miera sexuálnej slobody.
6. Všeobecne sa rozširujú tiež práva dieťaťa.
Zákon o rodine č. 36/2005 Z.z. definuje manželstvo nasledovne: „Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobru. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí“.

V súčasnosti sú tendencie tento zväzok zväzovať čo najmenej a mladí ľudia uprednostňujú slobodné spolužitie, pričom často argumentujú tým, že manželstvo je len formalita či papier. No v skutočnoti je oveľa viac.
Od roku 1990 sa u nás rodí stále viac detí mimo manželstva. O tento fakt sa opiera téza, že práve vo vzraste mimomanželskej plodnosti treba vidieť nádej na ozdravenie populačného vývoja na Slovensku. Z toho sa ďalej vyvodzuje, že ak chceme, aby sa rodilo viac detí, treba viac podporovať slobodné mamičky. Treba sa vraj pripraviť na to, že v budúcnosti sa budú sobášiť len ľudia nábožensky založení, že klasické manželstvo je na ústupe a rodiny budú existovať bez formálneho zväzku. (Pastor, 2002)
Podľa E. Kvapilovej (2000) štát by mal podporovať diverzitu rodinných foriem a treba nechať na ľuďoch, aby sa slobodne rozhodli, akú rodinnú formu si zvolia.
Príčiny súčasného poklesu sobášnosti možno rozdeliť zhruba do troch skupín (Pastor, 2003). Po prvé sú to objektívne príčiny zväčša ekonomického rázu, ktoré spôsobujú odklad založenia rodiny. Príčiny z druhej skupiny odrážajú zmenený postoj spoločnosti k manželstvu, pokles prestíže manželstva. Tretia skupina obsahuje subjektívne príčiny: nezáujem alebo neschopnosť jednotlivcov vstupovať do trvalých zväzkov.

2.2. Kohabitácia

Fenomén rodičovskej kohabitácie, dnes celkom bežný najmä v Škandinávii, nás vedie k predpokladu, že väčšia váha sa prikladá dieťaťu ako manželstvu; veľa mladých (ale aj starších) ľudí sa vyjadruje, že „na lásku nepotrebujú papier od štátu“.
Akceptáciou a toleranciou kohabitácie sa vyznačujú hlavne ľudia vzdelanejší, mladší (pod 39 rokov) a s vlažným vzťahom k náboženstvu (napr. Swiatkiewicz, s.46). Podľa výskumu z roku 2002 (tamtiež, s. 47) bol z krajín V4 postoj najmenej priaznivý na Slovensku (len 37%), najviac v Poľsku (až 59%).
U konzervatívnych sociológov (napr. Swiatkiewicz) sa často stretneme s hodnotením súčasného stavu a podoby rodinného života ako príznaku morálneho úpadku. Partneri totiž neplánujú spolu zostať, a to ani v prípade, že majú spoločné dieťa. Neochota kohabitantov vstúpiť do manželstva je vraj len dôsledkom ich očakávaní budúceho rozchodu.
Typológia kohabitácií (napr. Mládek, Širočková 2004) rozlišuje niekoľko druhov, najdôležitejšie sú kohabitácia ako predstupeň manželstva („manželstvo na skúšku“, kde sa testuje vernosť) a kohabitácia ako alternatíva manželstva, spravidla dlhodobá. V uvedenej štúdii zároveň autori konštatujú, že s podielom asi 1,65 kohabitantov na 100 zosobášených osôb, patríme síce na spodok Európy, počet kohabitatntov však rýchlo rastie a bude rásť najmä vo vekovej kategórii 25-30 ročných slobodných a rozvedených. (In Klčovanská, 200)
Podobne zisťuje napr. Bennett (2001) v populáciách, kde existuje viac empirických údajov, že manželstvo zaručuje väčšiu stabilitu vzťahov, pričom, a to je možno prekvapujúce zistenie, manželstvo, ktorému nepredchádzala kohabitácia, je asi dvakrát stabilnejšie, ako manželstvo ”už odskúšané” v kohabitácii, ale aj to je podstatne stabilnejšie ako neformálny zväzok. Dôvodov, prečo je to tak, je viacero a patria k nim napr. i promiskuitné návyky.

Súčasnú rodinu charakterituje väčšia závislosť od štátu, väčšia nezávislosť od okruhu príbuzných...a väčia nezávislosť manželov od rodiny“ (De Singly, 1999, s.10 a 19).
Francis Fukuyama (2005) za revolučný skok, ktorý je v pozadí zmien rodinného správania, považuje vynález antikoncepčnej tabletky a zmenu v charaktere práce v súvislosti s informačnou spoločnosťou, ktorá priviedla do pracovného procesu napr. v službách podstatne viac žien. Kultúrna zmena hodnôt je sama nesmierne pomalý proces, avšak dnes je priamo naviazaný na rýchlosť ekonomických zmien!
Fukuyama (2005) identifikuje 4 protikladné príčiny zmeny fertilného, maritálneho a sexuálnopartnerského správania: 1. chudoba a sociálna nerovnosť; 2. všeobecný blahobyt; 3. sociálny štát; 4. hlboká kultúrná zmena. Popri blahobyte však paralelne jestvuje silná ekonomická neistota, celoživotné zamestnanie v jednom podniku je zriedkavé; užívanie si a neochota k obete, typické pre obdobie „samozrejmého blahobytu“ (Yankelovich, in: Fukuyama, 2005) naráža na spochybnenie; rovnako tak povedľa Inglehartovej postmateriálnej hodnote sebavyjadrenia silnie zároveň tendencia k potrebe „tvrdého“ materiálneho zabezpečenia –znásobuje sa tým anomická situácia, keď platia dve hodnoty: sociálne poistenie budí dojem nezávislosti a možnosti zbaviť sa povinnosti a zodpovednosti za starostlivosť o blízkych, popri tom však vzrastá chudoba chudobných;
3.) pronatalitná rodinná politika je drahá a neúčinná, podporuje len nemanželské deti (príklad Švédska, zároveň celkový pokles švédskej pôrodnosti na konci 80.rokov po masívnej vlne podpory od štátu)
4.) úpadok náboženstva, individualizmus nad hodnotou záväzku a intergeneračnej povinnosti.

V rodine k najdôležitejším zmenám dochádza v oblasti vzorcov výberu manželského partnera, funkcií rodiny, postavenia, identity a seba-obrazu ženy, vývoja počtu detí a pod.
Diskusie o význame rodiny, napriek dôležitej úlohe, ktorú zohrávajú, sú veľmi depresívne. Konzervatívci lamentujú nad trendmi, ktoré v rodine prevládajú, liberáli oslavujú zvýšenie slobody jednotlivca, ktorá zmeny v rodine sprevádza. Diskusia o zvýšení kvality života detí a o posilnení rodiny sa stráca v bezplodných sporoch niekde medzi týmito dvoma pólmi.
Ani jedno z uvedených stanovísk však úplne nepostihuje dynamiku zmien. Liberáli vedome nepriznávajú cenu, ktorú za sociálne zmeny rodina platí, tradicionalisti nesprávne interpretujú poučenia z histórie. V skutočnosti tu ide o proces úpadku i pokroku. Zmena charakteru rodiny priniesla väčšiu slobodu a autonómiu, ale tento proces má svoju cenu, ktorú platia hlavne deti. Na svet ich prichádza čoraz menej, rodia sa mimo manželstiev, žijú v neistote a strachu, rodičovská zaneprázdnenosť a spoločenský tlak na rodičov spôsobuje prehlbovanie dysfunkcie rodiny a ich neschopnosti plniť svoje úlohy.
Hodnotenie súčasného populačného vývoja na Slovensku možno zhrnúť do pár viet: Napriek tomu, že v reprodukčnom veku sú najpočetnejšie ročníky, pokles sobášnosti i pôrodnosti pokračuje. Napriek tomu, že sobášov je čoraz menej, rozvodov neubúda, ba naopak. Napriek tomu, že celkový počet narodených detí klesá, počet detí narodených mimo manželstva vzrastá.

Literatúra

1. Bennett, W.J. 2001.The broken hearth: reversing the moral collapse of the American family. Doubleday: Random House-New York. 2001
2. Bieliková, M., a kol. 2001. Životný štýl mládeže v jednotlivých krajoch SR, Bratislava : ÚIPŠ, 2001. ISBN 80-7098-284-5
3. Bieliková, M., a kol. 2000. Životný štýl mládeže v SR, Bratislava : ÚIPŠ, 2000. ISBN 80-7098-244-6
4. De Singly, F. 1999. Sociologie současné rodiny, 1. vyd. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-
5. 249-1
6. Dyczewski, L. 1993. System wartości w świadomości mlodziezy. In: Ethos, 23, 1993, č. 6, s. 57 – 74
7. Fukuyama, F. 2005. Veľký rozvrat. Ľudská prirodzenost a opätovné nastolenie spoločenského poriadku. prel. Dezider Kamhal, Bratislava: Agora, 2005. ISBN 80-969394-1-6
8. Giddens, A. 1999. Sociologie, Praha : Agro, 1999
9. Klčovanská, E. 2005. Hodnoty a ich význam v psychológii. Trnava : Trnavská univerzita, 2005. ISBN 80-8082-039-2
10. Klčovanská, E. 2004. Hodnotová orientácia súčasnej mládeže a jej význam pedagogickom procese. Radosť a Nádej, 7, č.1, 2004, 15-25
11. Kratichvílová, E. 2004. Pedagogika voľného času. Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004, 308 s. ISBN 80-223-1930-9
12. Kvapilová, E. 2000. Rôznorodosť rodinných foriem – výzva pre rodinnú politiku. Sociológia 32, s. 435448
13. Mariański, J. 1990. W poszukiwaniu sensu zycia. Szkice socjologiczno-pastoralne. Lublin : KUL, 1990
14. Mládek, J., Širočková, J. 2004. Kohabitácie ako jedna z foriem partnerského spolužitia obyvateľstva Slovenska. Sociológia 36, č. 5, s. 423 454
15. Nováček, P., Mederly, P. a kol. 1996. Strategie udržitelného rozvoje, PF UP Olomouc a STUŽ, Olomouc
16. Podoba, J. 2000. Hodnotový systém spoločnosti. In: NSTUR v SR, II.2 Ľudské zdroje, Bratislava: REC, 2000.

Mgr. Lucia Cintulová
Trnavská univerzita
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Plavecký Štvrtok 572, 900 68.

luciacin@hotmail.co.uk

Manželstvo na vysokej škole

Married at university

DANIEL MARKOVIČ

Abstrakt: V príspevku sa venujeme študentom vysokých škôl, ktorí ako svoj stav uvádzajú ženatý/vydatá. Zameriavame sa na študentov denného štúdia na bakalárskom, magisterskom a doktorandskom stupni. Analyzujeme získané štatistické údaje o počte týchto študentov na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku. Príspevok sleduje možnosti pomoci počas štúdia vo forme štipendií alebo zvýhodneného ubytovania. Komparuje výskumy hodnôt na Slovensku v oblasti rodiny s realitou nízkeho počtu zosobášených študentov. Pomocou vzorových rodín poskytuje prehľad rôznych manželstiev so študujúcim vysokoškolákom alebo vysokoškolákmi a taktiež monitoruje situáciu v rodine po narodení dieťaťa.
Kľúčové slová: manželstvo, štipendium, univerzita, vysoká škola

Abstract: The main topic of the article is the life of married university students at all degrees of study programs: bachelor, master and doctoral programs. It focuses on full-time students. The goal of the article is to watch instruments of help, for example studentship, endowed accommodation. We analyze statistical returns from Faculty of Pedagogy, Catholic University and compare them with results of values research.
Key words: college, marriage, studentship, university

1 Manželstvo a rodina dnes

V spoločnosti sa hovorí o kríze rodiny. Tvrdenia vychádzajú zo štatistík o znižovaní sobášnosti a pôrodnosti, o vyššom veku pri vstupe do manželstva. Stále však existuje skupina ľudí, ktorá neváha vstúpiť do manželstva v relatívne mladom veku bez splnenia podmienok, ktoré sú spoločnosťou vnímané ako bežné pre založenie rodiny, ako sú finančné zabezpečenie a dlhodobé zamestnanie. Sú to študenti vysokých škôl. V príspevku sa zameriavame na životnú situáciu študentov denného štúdia.

„Modernizácia, individualizmus, zmena životného štýlu (aj politických pomerov, pozn. DM) mali za následok zmenu reprodukčného rodinného správania.“ (Vaňo, 2006, s. 54) Boris Vaňo ďalej hovorí: „Za posledných 16 rokov (v období 1989 – 2005, pozn. DM) boli zmeny na Slovensku tak zásadné, že sa dá hovoriť o zmene modelu reprodukčného a rodinného správania.“ Mladí ľudia sa sobášia menej často a vo vyššom veku, zväčša žijú spolu voľne bez formálneho zväzku, v tzv. kohabitácii. „Pokiaľ ide o kohabitácie, zatiaľ čo v mnohých krajinách v západnej a severnej Európe predstavuje táto alternatívna forma spolužitia rovnocennú náhradu manželstva, v našich podmienkach ide, aj napriek rastúcej popularite, väčšinou o dočasné spolužitie mladých slobodných partnerov alebo rozvedených v strednom veku.“ (Vaňo, 2006, s. 53) Za súčasný spôsob života mladých párov psychologička Iveta Schusterová (2006, s. 49) viní rodičov: „Rodičia

týchto mladých rezignovali na zásadovosť v partnerskej výchove, ktorú oni sami zdieľali. Ospravedlňujú svoje deti „dnešnou dobou“ alebo argumentáciou „to sa dnes už nenosí“ a pod.“ Podľa Stanislava Vojtka (2007, s. 54) manželstvo ako inštitúcia zastaráva a prestáva byť formou spolužitia s pridanou hodnotou. Pritom podľa psychológa Paula Haucka (1998) je manželstvo najtrvácnejšou a najdôležitejšou spoločenskou inštitúciou. Manželstvo a rodina sú chránené celým právnym poriadkom štátu. Podľa Zuzany Gejdošovej (In Rusnáková, 2007) sú zložkami štátnej rodinnej politiky legislatívna úprava rodinného správania, podpora rodinného príjmu a zabezpečenie služieb pre rodiny.

2 **Postoj obyvateľstva k manželstvu v štatistických výskumoch**

Štatistické údaje pre náš príspevok sme získali z výsledkov Výskumu európskych hodnôt, ktorý bol v lete 2008 realizovaný pod vedením Univerzity v Tilburgu (Holandsko), na Slovensku na vzorke 1509 respondentov. (http://sasd.sav.sk) Výsledky výskumu poukazujú na to, že najdôležitejšou hodnotou pre obyvateľov Slovenska je rodina. Za veľmi dôležitú ju považuje 89,5% účastníkov, za skôr dôležitú 8,9% respondentov. Rodina nie je veľmi dôležitá pre 0,9% respondentov a vôbec nie je dôležitá pre 0,4% respondentov. Názory slovenskej spoločnosti podľa výskumu vysoko hodnotia dôležitosť rodiny.

Vďaka údajom Štatistického úradu SR môžeme v rokoch 1999 až 2008 konštatovať kolísavý vývoj počtu sobášov na Slovensku. Kým v prvom období sobášnosť klesala (z 5,07 na 4,42 sobášov na tisíc obyvateľov), za posledné tri roky sobášnosť stúpla (z 4,81 na 5,24 sobášov na tisíc obyvateľov Slovenska). Rozvodovosť na Slovensku rastie. Kým v roku 1999 pripadalo na 100 sobášov 35,35 rozvodov, v roku 2008 to bolo 44,8 rozvodov na 100 sobášov. (Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, databáza Slovstat. Charakteristiky vývoja obyvateľstva.)

Z údajov o rodinnom stave obyvateľstva podľa päťročných vekových skupín, ktoré každoročne zbiera Štatistický úrad Slovenskej republiky, sme z aspektu výskumu manželstva na vysokej škole vybrali vekové skupiny 15 – 19, 20 – 24 a 25 až 29 ročných. V čase nástupu na vysokú školu, v prípade neprerušeného predošlého štúdia, má študent 19 až 20 rokov. Definovať charakteristický vek nástupu na doktorandské štúdium je náročnejšie, keďže okrem absolventov naň nastupujú aj študenti s praxou v rôznom trvaní.

Tabuľka 1. Rodinný stav obyvateľstva podľa päťročných skupín

	2004	2006	2008
15–19 slobodní	414 163	397 094	379 355
15–19 ženatí/vydaté	3 533	2 377	2 160
20–24 slobodní	385 626	391 845	388 032
20–24 ženatí/vydaté	62 071	48 571	39 402
25–29 slobodní	248 351	275 049	292 275
25–29 ženatí/vydaté	207 458	178 795	155 141

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, databáza Slovstat. www.statistics.sk

V tabuľke môžeme pozorovať klesajúci počet zosobášených mladých ľudí vo všetkých päťročných skupinách. Kým v roku 2004 tvoril počet zosobášených 15 až

19 ročných mladých ľudí 0,85 % z počtu slobodných v rovnakom veku, v roku 2008 to bolo 0,56%. Skupina mužov a žien vo veku 20 až 24 rokov je najviac spätá s vysokou školou, pretože v tomto veku sa študenti zúčastňujú univerzitného vzdelávania najčastejšie. U nich je vyšší podiel zosobášených ľudí voči slobodným v porovnaní s vekovou skupinou 15 až 19, avšak aj tento podiel za posledných päť rokov klesoll zo 16,1% na 10,1%. Štandardná doba štúdia (5 rokov) je ukončená vo veku 24 až 25 rokov. Po úspešnom absolvovaní štúdia často nasleduje sobáš, a to najmä u žien. V tejto skupine (25 až 29) je najmenší rozdiel medzi počtom slobodných a zosobášených mužov a žien. V roku 2004 tvoril počet ženatých/vydatých 83,5% počtu slobodných, o päť rokov neskôr bol tento podiel nižší o 30%. Môžeme tak pozorovať tendencie k znižovaniu sobášnosti a k zvyšovaniu veku vstupu do manželstva.

Výskum európskych hodnôt (2008) kládol aj otázku, ktorá zisťovala súhlasné, prípadne nesúhlasné stanovisku k výroku: „Je to v poriadku, ak dvaja žijú spolu bez sobáša.“ Najviac respondentov, 31%, nevedelo zaujať konkrétny názor. So spoločným životom bez sobáša úplne súhlasilo 10,6% respondentov, skôr súhlasilo 17,8 účastníkov. V slovenskej spoločnosti mierne prevážili názory nesúhlasiace so súžitím bez svadby: 17,9% účastníkov vôbec nesúhlasilo a 19,1% skôr nesúhlasilo s výrokom. (Zdroj: Výskum európskych hodnôt 2008. http://sociologia.sav.sk) Zisťujeme tak klesajúci vplyv kresťansko-konzervatívnych názorov na rodinu na Slovensku.

Výskumy teda poukazujú na konzervatívne postoje Slovákov k rodine, avšak realita hovorí o znižovaní významu rodiny v ich živote.

3 Údaje o sobášnosti študentov na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity

Pre získanie údajov o sobášnosti sme realizovali prieskum stavu študentov Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku (KU). Počty ženatých študentov a vydatých študentiek sme zisťovali cez akademický informačný systém Abakus, ktorý je na Katolíckej univerzite využívaný na zápis predmetov, prihlasovanie sa na skúšky a pod. Zosobášených študentov sme identifikovali tak, že v systéme mali uvedené ženatý/vydatá, alebo mali uvedené aj rodné meno. Z celkového počtu 3 948 študentov v Abakuse je 1 584 študentov, čiže 40,1%, evidovaných ako vydatá/ženatý.

Tabuľka 2. Stav študentov Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity k 1. 12. 2009 podľa stupňa a formy štúdia

stupeň štúdia	celkový počet študentov	ženatí / vydaté	sobášnosť v %
bakalársky denný	1 992	643	32,3
bakalársky externý	593	327	55,1
magisterský denný	897	346	38,6
magisterský externý	258	146	56,6
doktorandský denný	64	35	54,7
doktorandský externý	144	87	60,4

3.1 Sobášnosť študentov PF KU podľa formy štúdia

Pod formou štúdia rozumieme dennú a externú formu. Po rozdelení študentov na interných a externých sme zistili, že medzi dennými študentmi je 34,7% zosobášených a medzi externými je 56,5% zosobášených. Ako bolo očakávané, viac zosobášených študentov bolo medzi externými študentmi.

Tabuľka 3. Sobášnosť u denných študentov PF KU v Ružomberku

	celkový počet	Zosobášení	Sobášnosť v %
denní študenti	2953	1024	34,7
externí študenti	995	560	56,5

3.2 Sobášnosť študentov PF KU podľa stupňa štúdia

Na Pedagogickej fakulte KU sa realizujú všetky tri stupne vysokoškolského štúdia, čiže bakalársky, magisterský a doktorandský stupeň. Zistili sme, že čím je vyšší dosiahnutý stupeň štúdia, tým je väčší podiel zosobášených študentov.

Tabuľka 4. Sobášnosť u študentov PF KU v Ružomberku podľa stupňa štúdia

stupeň štúdia	počet študentov	počet zosobášených	sobášnosť v %
bakalársky	2585	970	37,5
magisterský	1155	492	42,6
doktorandský	208	122	58,6

Najväčší podiel zosobášených je medzi externými doktorandmi. Z výsledkov výskumu vyplýva, že na Pedagogickej fakulte študuje pomerne vysoký počet ženatých študentov a vydatých študentiek. Sobášnosť sa zvyšuje so zvyšujúcim sa stupňom štúdia a pri externom štúdiu. Pomerne vysoké percento sobášnosti denných študentov je prekvapujúce. Vysoké čísla môžu vyplývať z kresťanskej orientácie Katolíckej univerzity. Vysoký podiel ženatých a vydatých študentov na dennom doktorandskom štúdiu môže súvisieť s ich vyšším vekom a aj s tým, že toto štúdium je vnímané na podobnej úrovni ako zamestnanie a študentovi zabezpečuje príjem, z ktorého sa dá vyžiť.

4 Financovanie

Byť manželmi na vysokej škole je finančne náročné. Popri finančnej pomoci od rodičov, vedľajšom príjme (napr. na Dohodu o vykonaní práce/Dohodu o pracovnej činnosti), je možnosť financovania životných potrieb prostredníctvom sociálnych štipendií. „Sociálne štipendium má finančne pomôcť pri štúdiu študentom z menej majetných rodín. Sociálne štipendium sa na základe splnenia ustanovených podmienok priznáva študentom vysokých škôl, ktorí majú trvalý pobyt v SR (študentom študijných programov prvého stupňa, druhého stupňa aj študijných programov spájajúcich prvý a druhý stupeň vysokoškolského štúdia do jedného celku). Sociálne štipendium prispieva na úhradu nákladov spojených so štúdiom.“ Je vyplácané podľa Vyhlášky 102/2006 Z. z. z 15. februára 2006 o priznávaní sociálneho štipendia študentom vysokých škôl. Tá bola neskôr zmenená Vyhláškou 396/2008 Z. z. Výška priznaného štipendia je rôzna a závisí od vzdialenosti bydliska

od školy, zaopatrenosti/nezaopatrenosti študenta a samozrejme od výšky ročného príjmu spoločne posudzovaných osôb. Podľa Zákona o prídavku na dieťa č. 600/2003 sa dieťa považuje za nezaopatrené do skončenia povinnej školskej dochádzky, najdlhšie do dovŕšenia 25 rokov, ak sa sústavne pripravuje na povolanie štúdiom alebo nemôže sústavne pripravovať na povolanie štúdiom alebo vykonávať zárobkovú činnosť pre chorobu alebo úraz. Majú naň nárok denní študenti, ktorí neprekročili štandardnú dĺžku štúdia. Rodina študujúcich si môže zároveň prilepšiť prospechovým štipendiom, ktoré je za výborné študijné výsledky vyplácané 10% najúspešnejším študentom na každej fakulte. Jeho výšku stanovuje univerzita.
Pre zistenie konkrétnej výšky príjmu zo sociálneho štipendia sme zostavili modelové kombinácie manželov. Konkrétne sumy sú platné pre Katolícku univerzitu v Ružomberku pre akademický rok 2009/2010.

1: manželia, ktorí sú obidvaja študentmi druhého stupňa denného vysokoškolského štúdia a žijú sami v spoločnej domácnosti. Nemajú žiadny príjem.

Riešenie: Ak sú manželia nezaopatrení, čiže majú menej ako 25 rokov a zároveň sú bezdetní, pre určenie výšky štipendia sa neposudzujú spolu, ale každý sa posudzuje sám so svojimi rodičmi napriek tomu, že sú zosobášení. Výška štipendia závisí od príjmu rodičov a od okruhu spoločne posudzovaných osôb.
Ak však je jeden z manželov už zaopatrený a druhý nezaopatrený, posudzujú sa spolu. Ak majú nulový príjem, získavajú maximálnu výšku sociálneho štipendia. Jej výška závisí od miesta trvalého pobytu. Ak bývajú bližšie ako 30 kilometrov od univerzity, výška štipendia je 215 eur, ak vo vzdialenosti väčšej ako 30 kilometrov, výška štipendia je 260 eur. Keď sú obaja manželia zaopatrení, posudzujú sa tiež spolu. V prípade, že sú manželia ešte nezaopatrení a majú dieťa, posudzuje sa každý sám s dieťaťom.

2**: obidvaja manželia sú denní doktorandi.**

Riešenie: Doktorandom sa sociálne štipendium nepriznáva. Denné doktorandské štúdium je podporované doktorandským štipendiom, to je vyplácané podľa vyhlášky MŠ SR č. 204/2002 Z. z. zo 17. apríla 2002 o poskytovaní štipendia doktorandom v dennej forme doktorandského štúdia. V prípade, že žena ostáva na materskej dovolenke a štúdium preruší, vyplácanie štipendia sa pozastaví. Avšak tehotenstvo automaticky neznamená povinnosť prerušiť štúdium, pokiaľ si študentka dokáže prispôsobiť individuálny plán doktoranda a splniť v zmenených termínoch všetky povinnosti bez prekročenia štandardnej dĺžky štúdia.

3: manželia, z ktorých jeden z manželov je denným doktorandom a druhý denným študentom magisterského štúdia.

Riešenie: Manželia sa posudzujú spolu, v prepočítavanom počte študentov sa zohľadnia obaja manželia.

4: manželia, z ktorých jeden pracuje na hlavný pracovný pomer alebo ako samostatne zárobkovo činná osoba a druhý je denným študentom bakalárskeho štúdia.

Riešenie: Posudzujú sa spolu, výška štipendia závisí od vzdialenosti bydliska od vysokej školy. Aby nezaopatrený študent bývajúci do 30 km získal minimálne štipendium 10 eur, ročný príjem zarábajúceho partnera môže byť maximálne 4 786

eur. Ak je vzdialenosť školy od bydliska nad 30 km, maximálny ročný príjem môže byť 5 095 eur. Aby študujúci partner mohol získať štipendium v plnej výške, ročný príjem zarábajúceho partnera nesmie prekročiť 1 672 eur v mieste trvalého pobytu a 517 eur mimo miesta trvalého pobytu.

5 Ubytovanie

Univerzity pre manželské páry zabezpečujú ubytovanie v rámci svojich kapacít. Katolícka univerzita v Ružomberku zabezpečuje manželské internáty v apartmánoch na internáte C-Blok. V akademickom roku 2009/2010 žiadny študentský pár neprejavil záujem o bývanie v nich, takže sú využívané ako ubytovanie pre zahraničných študentov prichádzajúcich cez mobilitný program LLP Erasmus. Naposledy býval manželský pár na manželských internátoch pred dvoma rokmi.

Študentské manželské páry využívajú v Ružomberku iné formy ubytovania nezávislé od univerzitných kapacít, bývajú na privátoch a v podnájmoch. Rozhodujú sa pre ne najmä kvôli vyššej miere súkromia a porovnateľnej cene. Ubytovanie v dvojlôžkovom apartmáne v študentskom domove C-blok stojí podľa cenníka pre akademický rok 2009/2010 165,95 € pre dve osoby na jeden mesiac, izba v podnájme v meste okolo 120 €, garsónky v Ružomberku sa prenajímajú podľa údajov z decembra 2009 za približne 180 € za mesiac a jednoizbové byty v intervale 200 – 250 eur podľa lokality. Ubytovanie pre študentov na štandardných internátoch stojí na dvojlôžkovej izbe 53,11 € za osobu a mesiac.

6 Keď je študent rodičom

Študentkám, ktorým sa narodí dieťa, je odporúčané, aby štúdium prerušili. Ak sú na rodičovskej dovolenke, môžu požiadať dekana svojej fakulty o individuálny študijný plán, ktorý síce neuberá zo študijných povinností, ale znižuje počet dní strávených v škole. Študenti využívajú formy štátnej sociálnej podpory.

Po narodení dieťaťa získa matka príspevok pri narodení dieťaťa. „Príspevok pri narodení dieťaťa je štátna sociálna dávka, ktorou štát prispieva na pokrytie výdavkov spojených so zabezpečením nevyhnutných potrieb novorodenca.“(http://www.employment.gov.sk) Keď sa matke narodí viac detí, získa viac príspevkov. Nárok na príspevok je potrebné uplatniť si na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Od 1. 1. 2009 je príspevok pri narodení dieťaťa 151,37 €. Túto sumu hodnotíme ako veľmi nízku, keďže napríklad kúpa nového kočíka vychádza v populárnom internetovom obchode 280 až 816 eur. (www.kocikovo.sk) Preto sa za stanovených podmienok vypláca aj Príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa. Táto dávka je určená pre prvé dieťa, druhé dieťa alebo tretie narodené dieťa, ktoré sa dožilo aspoň 28 dní. Výška príspevku je 678,490 €. (www.employment.gov.sk)

Ďalšou dávkou je materské. „Materské je dávka nemocenského poistenia, ktorá sa poskytuje v období tehotenstva a starostlivosti o narodené dieťa, ale len za podmienky, že poistenkyňa bola v posledných dvoch rokoch pred pôrodom nemocensky poistená najmenej 270 dní.“ (http://portal.gov.sk) Pre študentky je možnosť dobrovoľne sa nemocensky poistiť v Sociálnej poisťovni, aby mali nárok na materské. Na poistenie sa je však neskoro, keď už žena čaká dieťa. Materské sa

začína vyplácať šesť, prípadne osem týždňov pred predpokladaným termínom pôrodu a štandardne zaniká po uplynutí 28. týždňa čerpania. Jeho výška je rôzna, závisí od výšky odvodov na nemocenské poistenie Sociálnej poisťovni.

Aj študentky majú nárok na rodičovský príspevok. Ten je vyplácaný od 1. 1. 2010 podľa Zákona č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku v dvojitej výške: 164,22 € alebo 256 € mesačne do dovŕšenia dvoch rokov dieťaťa. Po dvoch rokoch veku dieťaťa klesá príspevok na 164,22 €. Na vyšší príspevok majú nárok tie matky, ktorým vznikol nárok na materské, preto je odporúčané študentkám plánujúcim dieťa dobrovoľne sa nemocensky poistiť. Oprávnená osoba oň žiada na úrade prace, sociálnych vecí a rodiny, nárok naň má do troch rokov od narodenia dieťaťa.
Ďalšou dávkou je prídavok na dieťa. Je to štátna sociálna dávka, ktorou štát prispieva rodičovi na výchovu a výživu nezaopatreného dieťaťa. Výška prídavku je od 1. 1. 2010 21,99€ na mesiac na jedno dieťa. Oprávnená osoba si uplatňuje nárok na prídavok na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny podľa miesta trvalého pobytu.

Poslednou formou podpory rodiny s dieťaťom je daňový bonus, čiže možnosť odčítať si určitú čiastku zo svojej dane za každé vyživované dieťa. Keďže denní študenti nie sú platcami daní z príjmu, túto možnosť môžu využiť iba ich neštudujúci partneri. Výška bonusu za jeden mesiac je 19,32 €. (http://portal.gov.sk) V prípade, že osoba nie je oprávnená uplatniť si daňový bonus, získava nárok na príplatok k prídavku na dieťa, jeho výška je od 1. 1. 2010 10,31 € mesačne.

Podľa Zákona č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov existujú od roku 2010 dve nové dávky štátnej sociálnej podpory: Príspevok na starostlivosť o dieťa a Príspevok rodičovi. Príspevok rodičovi sa udeľuje jednorazovo v prípade predčasného ukončenia rodičovskej dovolenky vo výške 25 % zo súčtu zostávajúcich rodičovských príspevkov, ktoré by rodič získal do dovŕšenia troch rokov dieťaťa. Príspevok na starostlivosť o dieťa získava rodič, ak sa o jeho dieťa stará iná fyzická alebo právnická osoba podľa podmienok zákona.

Záver

Náš výskum zistil, že na vysokej škole študuje pomerne vysoké percento ženatých/vydatých študentov. Na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity je 34,7% zosobášených študentov v dennej forme štúdia. So zvyšujúcim sa stupňom štúdia sa zvyšuje aj podiel zosobášených. Niektorí študenti sa sobášia po ukončení stupňa vzdelávania, napríklad po bakalárskych štátniciach. Pre študentov s finančnými ťažkosťami je vytvorená sieť nástrojov od rôznych typov štipendií po dotované stravovanie a ubytovanie, takisto môžu využívať dávky štátnej sociálnej podpory v prípade, že majú dieťa. Obavy o finančnú nezvládnuteľnosť manželstva na vysokej škole sú teda neopodstatnené. Ak chce študujúci pár žiť na vyššom štandarde, mal by si zabezpečiť študentskú brigádu, čo môže byť v čase finančnej a hospodárskej krízy dosť náročné.

Literatúra

1. HAUCK, P.: Manželské mýty. Bratislava: Slovart, 1998, ISBN 80-7145-276-9
2. RUSNÁKOVÁ, M.: Rodina v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce. Ružomberok PF KU, 2007. ISBN 978-80-8084-248-2
3. SCHUSTEROVÁ, I.: Rodina a jej premeny ako výzva ku stabilite. In: Rodina v súčasnom svete. Bratislava: TF Trnavskej univerzity, 2006, s. 49 - 51. ISBN 80-7141-550-2
4. VAŇO, B.: Je súčasná rodina v kríze? Demografický pohľad na rodinu na Slovensku. In: Rodina v súčasnom svete. Bratislava: TF Trnavskej univerzity, 2006, s. 53 – 57. ISBN 80-7141-550-2
5. VOJTKO, S.: Krátky náčrt teológie manželstva a rodiny Jána Pavla II. Bratislava: Vydavateľstvo Svätej rodiny, 2007. ISBN 978-80-89277-11-7
6. Daňový bonus. http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=21&etype=2&eventid=1745 (2009-12-04)
7. Charakteristiky vývoja obyvateľstva. Rozvody na sto sobášov – index rozvodovosti. Štatistický úrad Slovenskej republiky, databáza Slovstat.
8. Charakteristiky vývoja obyvateľstva. Sobáše na tisíc obyvateľov – hrubá miera. Štatistický úrad Slovenskej republiky, databáza Slovstat.
9. Materské. http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&aid=681 (2009-12-03)
10. Prídavok na dieťa. http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=134 (2009-12-03)
11. Príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa. http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=137 (2009-12-05)
12. Príspevok pri narodení dieťaťa. http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=136 (2009-12-03)
13. Rodičovský príspevok. http://www.employment.gov.sk/DIS/dis/index.php?SMC=1&id=135#Obsah (2009-12-04)
14. Ubytovanie na Katolíckej univerzite. http://usz.ku.sk/index.php/ubytovanie.html (2009-12-03)
15. Vyhláška 204/2002 Z. z. Ministerstva školstva Slovenskej republiky zo 17. apríla 2002 o poskytovaní štipendia doktorandom v dennej forme doktorandského štúdia.
16. Výskum európskych hodnôt 2008. http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2008001 (2009-11-21)
17. www.kocikovo.sk (2009-12-03)
18. Zákon č. 561/2008 Z.z o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov
19. Zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku

Mgr. Daniel Markovič
Ústav sociálnych vied Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok

daniel.markovic(a)ku.sk

Názory súčasných mladých na „atraktivitu" manželstva

The views of the current young to "attractiveness" of the marriage

BARBARA NOWAK

1.Šťastie v manželstve

V mysliach mladých ľudí vo veku 19-25 rokov znamená vydarené šťastné manželstvo „zväzok, v ktorom obe osoby cítia, že sa milujú, ctia si seba navzájom, rozumejú si a podporujú sa. Je to zväzok, v ktorom sa manželia snažia uspokojovať navzájom svoje potreby a túžby. Chcú byť pre seba ako dar... "

Šťastie je stav, ktorý ľudia vyhľadávajú vo všetkých možných životných situáciách, predovšetkým v manželstve.

Władysław Tatarkiewicz vo svojom traktáte „O šťastí" píše, že šťastie je potrebné definovať ako úplné a trvalé uspokojenie zo života ako celku [TATARKIEWICZ,2007: 47]. Ale tento druh psychického stavu je prakticky nemožné dosiahnuť. Je ťažké nájsť človeka, ktorý je spokojný so všetkým, čo ho postretne.

Jedným z najdôležitejších motívov uzatvárania manželských zväzkov je obojstranné smerovanie k bezpečnému uspokojovaniu potreby kontaktu a intímnej blízkosti.

Manželia sa učia pravidlá spoločného života, vytvárajú zvyčajne systém správania, určujú zásady spoločného života, a to všetko kvôli tomu, aby sa cítili naplnení a šťastní. Nemôžu to však byť zásady obmedzujúce vlastnú aktivitu jedného z manželov, keďže manželia sú povinní zachovávať individuálny spôsob prežívania emócií, javov vonkajšieho sveta a vlastnú oblasť životných skúseností [GRZYBOWSKI, 2009:109] .

Podľa odbornej literatúry zamilovanie, ktoré tvorí na začiatku silný zväzok spočívajúci vo vzájomnom nadšení, žičlivosti a potrebe blízkosti, nestačí pre vytvorenie šťastného zväzku. Je potrebné zvládnuť ťažký prechod z fázy očarenia a vzájomnej fascinácie ku skutočnej láske, ktorej dôležitým činiteľom je angažovanosť manželov v ich vlastnom rozvoji a vzájomné obohacovanie sa.

Tieto činnosti potrebujú špecifickú vyspelosť manželov, ktorá by mala byť vyjadrovaná žičlivosťou, starostlivosťou o partnera, prijatím jeho slabostí a ak je to nutné, aj obetavou rezignáciou z vlastných záľub [GRZYBOWSKI, 2009:132]. Takto chápaná láska a jednota vytvára príležitosť získať šťastie oboma manželmi a poskytuje im oporu, radosť a pocit bezpečia.

Počas seminárov z pedagogiky rodiny študenti často zdôrazňovali, že silný manželský zväzok je možné vytvoriť len spoločným úsilím oboch manželov, čiže prácou na sebe samom. Veľmi dôležité je tiež vlastné presvedčenie a hodnoty.

Manželský úspech je výsledkom činnosti síl pochádzajúcich z osobností partnerov, je výsledkom schopnosti ich vzájomného prispôsobenia sa a životných situácií.

Natíska sa teda otázka: „ako postupovať, aby sme boli šťastní v manželstve?" Aby sme na ňu mohli odpovedať, musíme si uvedomiť individuálnosť každého manželstva. Je možné získať niekoľko zásad, ktoré sú dôležité pre všetkých:

- presvedčenie o nerozlučiteľnosti manželstva, a teda záväzok k trvalej vernosti a rozvoju.
- manželský dialóg – nájsť si čas na rozhovor, byť spolu.
- psychická aktivita, ktorá spočíva vo vnútornej námahe a práci na svojom charaktere, smerujúca k budovaniu jednoty.
- vzájomné akceptovanie – je dôležité najmä vtedy, keď skončilo obdobie očarenia a začínajú byť viditeľné vzájomné chyby, čo často vedie k rozčarovaniu.
- prirodzené plánovanie rodiny – čiže zodpovedné rodičovstvo.

Uspokojenie z manželského života záleží od mnohých činiteľov. Jedným z nich je dôvera. Jednoduché, hlboké presvedčenie, že manžel/manželka je pravdovravný, slušný, je možné mu veriť, to všetko je s určitosťou fundamentom zdravého zväzku. Ďalším ukazovateľom je schopnosť porozumenia. Je treba hovoriť a počúvať, a nepohŕdať ani rečou tela, ani inými spôsobmi komunikácie ako: mimika tváre, gestá, tón hlasu. Je potrebné vedieť čítať ich, pretože sú tiež dôležitým prostriedkom komunikácie [WARECKI, 2008: 42-44].

2. Manželská láska

„Láska je trpezlivá,
láska je dobrotivá,
nezávidí,
nevypína sa.
nevystatuje sa,
nie je nehanebná…”
nerozčuľuje sa,
nemyslí na zlé” [DYNARSKI, 1996: 1302].

Pri pokuse najkratšie definovať lásku môžeme povedať, že je vôľou dávať dobro druhej osobe. Skutočná láska činí druhého človeka lepším, prinajmenšom sa o to snaží. Úprimne milujúci človek je pripravený urobiť všetko, čo je v jeho silách pre dobro druhého človeka. Dôležitým a zásadným prvkom lásky je slúžiť tomu, koho milujeme [GRZYBOWSKI:, 2007:32].

Mladí ľudia vyjadrujúc svoje názory na manželstvo zdôrazňujú, že jedna zo základných otázok manželského šťastia je sexuálna sféra. Potvrdenie tejto tézy nachádzame tiež v odbornej literatúre. Uvádza sa, že uspokojenie sexuálnej potreby je dôležitým činiteľom sceľujúcim manželstvo, obohacujúcim ho o veľmi intímny rozmer a dáva mu pocit blízkosti. Sex zohráva dôležitú úlohu vo formovaní medziľudských vzťahov. Je treba však pamätať, že sexualita má plniť druhoradú úlohu, pretože jadrom je duševno-telesné zjednotenie [AUGUSTYN, 2007: 64].

Počas trvania a rozvoja lásky sa neodkladne nasúva potreba spolužitia, spôsob lepšie, dokonalo vyjadriť seba. Manželia, ktorí spolu intímne žijú, ale chýba medzi nimi láska, pociťujú nedostatok niečoho veľmi dôležitého a zároveň cítia nízku hodnotu toho, čo prežili. V skutočnosti to vďaka manželskému spolunažívaniu sa láska stáva dozretejšia, hlbšia, viac záväzná, spájajúca. V spolužití s milovanou osobou je možné nájsť seba, byť akceptovaný a je možné uspokojiť potrebu afirmácie, bezpečnosti, a predovšetkým blízkeho kontaktu a spoločenstva.

Ono spolužitie oslobodzuje fascináciu psychosexuálnou inakosťou partnera, oslobodzuje tvorivosť. Tento druh dialógu formuje spoločenstvo partnerov, predovšetkým umožňuje prežívanie kategórie my. Umožňuje tiež zjemňovanie egoizmu, je zdrojom intenzívnych nálad, pocitu príjemného, čo je možné charakterizovať ako „vyžarovanie“, keďže zahŕňa nielen partnera, ale aj iných ľudí [KNOTZ, 2007:52].
Špecifikum erotickej väzby a sexuálneho spolužitia si vyžaduje riadiť sa hodnotami, kritériom vzájomného dobra, keďže rozhodnutia v manželskom zväzku bývajú ďalekosiahle a vplývajú na naše postoje [KNOTZ, 2007:56].
Rozvoj lásky dvoch ľudí sa začína od túžby vlastniť a získať druhú osobu výlučne pre seba. Také správanie je možné opísať ako egoistické, čo je vyjadrené vetou: „Chcem mať, dobyť, vlastniť”. A to prvoplánové „Ja” spôsobuje, že je láska plytká, nevyzretá, bez ohľadu na emocionalitu zážitkov. Ďalšou etapou je čas, kedy sa druhá osoba stáva rovnoprávnym členom spoločenstva, ktoré začíname vytvárať. Na prvé miesto sa vysúva „My” dôležitejšie ako „Ja”. Na tejto úrovni tvoriacej novú hodnotu prežívame našu citovosť najsilnejšie. Posledná etapa prichádza v momente, keď sa "partner" stáva privilegovaným členom nášho spoločenstva. Prvé a najdôležitejšie miesto obsadzuje „Ty” a „Ja” sa stáva druhoradým. [ADAMSKI, 2009, 76].

3. Časť výsledkov vlastnej štúdie

Cieľom mojej štúdie bolo poznať názory mladých ľudí na podstatu manželstva, ktorého protipólom sú čoraz častejšie „voľné zväzky”.
Na štúdii sa zúčastnili študenti Humanitno – ekonomickej akadémie v Lodži vo veku 19-25 rokov.
Formulovali sa medzi iným tieto problémy:

1. Aká dôležitá je láska v manželstve?
2. Čo je šťastie v manželstve a čo naň vplýva?
3. Aké sú najčastejšie motívy na uzavretie manželského zväzku mladých ľudí?
4. Prečo je dobré „byť spolu v manželskom zväzku”?

Pre získanie odpovedí na uvedené problémy som použila metódu diagnostickej sondáže.

Na otázku *„Môže byť manželská láska trvalým citom?*

82,5% odpovedalo áno, 12,5% nie, 5% sa vyjadrilo, že na túto tému nemá jasný názor.

Na otázku ***„Akú úlohu zohráva v manželstve priateľstvo?”)***

a.) 57% odpovedalo, že je základom zväzku
b.) 3% odpovedali, že nie nevyhnutne
c.) 35% neodpovedalo na túto otázku
d.) 5% odpovedalo, že neverí na priateľstvo v manželstve

Na otázku ***„Čo je pre Vás hlavnou motiváciou na uzavretie manželstva? ")***

a) naplnenie, odpovedalo 12%
b) radosť a vnútorné naplnenie, odpovedalo 35%
c) stálosť sexuálneho partnera, odpovedalo 31%
d) neviem, odpovedalo 22%

Na otázku „***Ktorý z nižšie uvedených ukazovateľov podľa Vás napomáha trvalosti manželstva?"***

a) vernosť, uviedlo 8% opýtaných
b) akceptovanie, 5%
c) žičlivosť, 0%
d) vzájomné odpustenie, 5%
e) láska, 79%
f) Očarenie, 3%

Na otázku „***Aké sú pre Vás najdôležitejšie „výhody", ktoré poskytuje manželstvo?" (Tabuľka 1)***

a.) spoločenská stabilita
b.) finančné zabezpečenie
c.) opora v manželovi/manželke
d.) pocit, že sme milovaní
e.) stály sexuálny partner

Tabuľka 1

Odpovede respondentov	%
spoločenská stabilita	32%
finančné zabezpečenie	30%
opora v manželovi/manželke	15%
pocit, že sme milovaní	13%
stály sexuálny partner	10%

Na otázku ***„Akým spôsobom ukazujete svojmu partnerovi svoje city?***

a) hovorím, že milujem, odpovedalo 57,5%
b) pritúlim sa, bozkávam, 35%
c) neukazujem svoje city, 7,5%

Na otázku „Sú podľa Vás v manželskom živote dôležité vzájomné určenie záväzkov, zásad a vzájomná zodpovednosť?"

a) áno, odpovedalo 92,5%
b) nie, odpovedalo 7,5%

Na otázku ***„Akým spôsobom majú manželia dbať o rozvoj vzájomných citov?" (Tabuľka 2)***

a) obdarúvať sa darmi
b) dbať o dobré sexuálne spolužitie
c) spoločne tráviť voľný čas
d) nesnažiť sa o nič, keďže city aj tak časom vyhasínajú

Tabuľka 2

Odpovede respondentov	%
Obdarúvať sa darmi	33%
Dbať o dobré sexuálne spolužitie	29%
Spoločne tráviť voľný čas	21%
Nesnažiť sa o nič, keďže city aj tak časom vyhasínajú	17%

Na otázku „***Môže byť materstvo, otcovstvo zdrojom šťastia manželov?"***
a.) áno, odpovedalo 72,5%
b.) nie, odpovedalo 27, 5%

Na otázku ***„Aké vzťahy majú vládnuť v manželstve?"***
a.) 60% opýtaných odpovedalo, že partnerské
b.) 22,5% odpovedalo, že podriadenie sa
c.) poslušnosť a podriadenie sa partnerovi

Na otázku ***„Myslíte si, že nerozlučiteľnosť manželstva môže odstrašovať mladých ľudí uvažujúcich o uzavretí manželského zväzku?"***
a.) áno, odpovedalo 67,5%
b.) nie, odpovedalo 32,5%

V zadaní týkajúcom sa uvedenia činiteľov, ktoré rozhodujú o ***zotrvaní vo voľnom zväzku, okrem nedostatku formálnych prekážok (Tabuľka 3)***
a.) pohodlnosť, vybralo 6,5%
b.) finančná nezávislosť, 23,4%
c.) nedostatok dôvery partnerovi, 26,3%
d.) možnosť rýchleho vycúvania zo vzťahu pri objavení sa neúspechov, 43,8%

Tabuľka 3

Odpovede respondentov	%
Pohodlnosť	6,5%
Finančná nezávislosť	23,4%
Nedostatok dôvery partnerovi	26,3%
Možnosť rýchleho vycúvania zo vzťahu pri objavení sa neúspechov	43,8%

Sumarizujúc je možné povedať, že súčasní mladí ľudia snívajú o dosiahnutí šťastia v manželstve, ktorého najdôležitejším činiteľom bude „výlučné vlastníctvo" milovanej osoby. V ich výpovediach sa veľmi často objavujú príliš veľké očakávania voči budúcemu manželovi/manželke. Preto je možné domnievať sa, že je to základná bariéra, ktorá sťažuje definitívne sa rozhodnúť o uzavretí manželského zväzku.

Literatúra

1. Adamski F.: Miłość małżeństwo rodzina. Kraków: Wydawnictwo Petrus, 2009, ISBN 978-83-61533-49-8
2. Augustyn J. SJ.: O krzywdzie, przebaczeniu i spowiedzi. Kraków: Wydawnictwo M, 2007. SBN: 83-7221-831-5.
3. Grzybowski J.: Dialog jako droga duchowości w małżeństwie. Kraków: Wydawnictwo M, 2009, ISBN 978-83-7595-113-4
4. Grzybowski J.: Małżeńskie Temperamenty. Kraków: Wydawnictwo M, 2007, ISBN 978-83-60725-11.
5. 1 Kor 13,4-6, In: Ks. K. Dynarski, Biblia Tysiąclecia, Poznań: Wydawnictwo Naukowe PAN, 1996, ISBN: 978-83-7014-607-8
6. Knotz K.OFMCap: Akt małżeński. Kraków: Wydawnictwo M, 2007,ISBN 83-7221-395-X
7. Tatarkiewicz W.: O szczęściu. Poznań : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007, ISBN: 978-83-01140-83-0
8. Warecki W.: Być zakochanym. Warszawa: wydawnictwo Księży Marianów, 2008, ISBN 978-83-7502-187-5

Dr Barbara Nowak
Humanitno-ekonomická akadémia v Lodži, Pedagogická fakulta
ul. Rewolucji 1905 roku 64, Poľsko
48695531672

basianowak@onet.eu

Vnímanie efektivity nástrojov štátnej sociálnej podpory na reprodukčné správanie mladých ľudí podľa vybraných parametrov

Perception of Effectiveness of Selected State Social Support Tools on Reproduction Behaviour of Young People

JOZEF JURÍK – ONDREJ BOTEK

Abstrakt: V tomto príspevku prezentujeme naše zistenia v oblasti vnímania efektivity vybraných nástrojov štátnej sociálnej podpory na reprodukčné správanie mladých ľudí. Prieskum bol realizovaný exploratívnou technikou online dotazníka za pomoci PHP a MySQL databázy. Zamerali sme sa najmä na zistenie názoru respondentov na úroveň stimulácie vybraných nástrojov štátnej sociálnej podpory (rodičovský príspevok, prídavok na dieťa, príspevok pri narodení dieťaťa + príplatok k príspevku a daňový bonus) na reprodukčné správanie. Mieru stimulácie sme sledovali v súvislosti s nasledovnými parametrami: vek, vzdelanie, pohlavie a výška príjmu.
Kľúčové slová: daňový bonus, prídavok na dieťa, príspevok pri narodení dieťaťa, reprodukčné správanie, rodičovský príspevok, sociálna politika, štátna sociálna podpora.

Abstract: In this article we present the results of our research in the field of perception of effectiveness of selected state social support tools on reproduction behaviour of young people. The research was realized by explorative technique of online questionnaire with PHP and MySQL database. We concentrate mostly on monitoring of respondent's opinion on effectiveness of selected tools of state social support (parental benefit, child allowance, birth allowance+ extra bonus, tax bonus) to reproduction behaviour. The level of stimulation effectiveness was monitored in association with following parameters: age, education, gender and level of income.
Keywords: birth allowance, child allowance, parental benefit, reproduction behaviour, social policy, state social support, tax bonus.

1 Úvod

Sociálna politika na Slovensku v oblasti rodiny zahŕňa v sebe niektoré nástroje, ktoré majú za cieľ podporiť reprodukčné správanie obyvateľstva. Ide o niektoré nástroje štátnej sociálnej podpory, kam môžeme zaradiť najmä:

- rodičovský príspevok;
- prídavok na dieťa;
- príspevok pri narodení dieťaťa a príplatok k príspevku;
- daňový bonus.

V marci 2009 sme realizovali prieskum, ktorý skúmal, ako vnímajú respondenti mieru stimulácie týchto vybraných nástrojov na ich reprodukčné správanie. Tie sme dávali do súvisu s ich vzdelaním, pohlavím, vekom a finančným príjmom. Okrem

toho sme skúmali aj uvádzanú zamýšľanú plodnosť respondentov a ich vedomosť o vybraných nástrojoch sociálnej politiky.

2 Prieskumné hypotézy

S vyšším vzdelaním respondentov rastie aj ich želaný vek pri prvom dieťati.
U respondentov s nižším vzdelaním má príplatok s príspevkom pri narodení dieťaťa väčší stimulačný efekt ako u respondentov s vyšším vzdelaním.
Vedomosti o vybraných nástrojoch sociálnej politiky sú lepšie u respondentov ženského pohlavia.

3 Charakteristika prieskumnej vzorky

Našou prieskumnou vzorkou bolo 509 respondentov od 15 rokov s dôrazom na ľudí, ktorí ešte nemajú deti. Títo tvorili 84,5 %.
Tabuľka 1 Sociálno-demografické parametre respondentov v percentách

Vzdelanie						
základné	učňovské alebo odborné bez maturity	aktuálne študent strednej školy	škola s maturitou	aktuálne študent vysokej školy	vysoko-školské	
2,55	1,77	12,97	20,63	33,79	28,29	
Pohlavie						
muž	žena					
45,97	54,03					
Vek						
15 – 19	20 – 24	25 – 29	30 – 34	35 – 39	40 a viac	
16,7	37,52	22,4	12,77	3,73	6,88	
Reálny príjem – čistá mesačná mzda						
študujem (max. príležitostný príjem)	poberám dávky SZ	do 299,99 €	od 300 € do 499,99 €	od 500 € do 649,99 €	od 650 € do 999,99 €	od 1000 € alebo viac
44,01	3,93	6,09	16,9	13,56	9,23	6,29

4 Charakteristika použitých metód a techník

Pre účely nášho prieskumu sme použili exploratívnu techniku on-line dotazníka. Dotazník bol vyhotovený programovacím jazykom PHP a prepojený s MySQL databázou.

5 **Organizácia a spracovanie prieskumu**

Problém, ktorý sme museli inovatívne zvládnuť, bol, že u respondentov, ktorí sa ešte nezaoberali praktickými úvahami o realizácii reprodukcie, možno predpokladať ich nízku informovanosť o jednotlivých sociálno-politických nástrojoch. Preto k otázkam, ktoré sa týkali vybraných sociálno-politických stimulov, sme umiestnili tzv. Infobox, v ktorom bola základná informácia o jednotlivom stimule, pričom obsahoval aj hypertextový odkaz pre viac informácií.

Prieskum bol spustený 7. 3. 2009 13:10 a ukončený 18. 3. 2009 17:15. Z celkového počtu cca 1000 návštevníkov, ktorí sa dostali na stránku prieskumu, ho vyplnilo 509. Na tomto veľmi pozitívnom pomere má svoj podiel najmä nízky počet otázok.

6 **Interpretácia výsledkov prieskumu**

Tabuľka 2 Zamýšľaný vek pri prvom dieťati a zamýšľaná plodnosť v percentách

1. V akom veku plánujete mať prvé dieťa?						
15 – 19	20 – 24	25 – 29	30 a viac	už mám aspoň jedno dieťa	vekovo to neplánujem	nechcem mať dieťa
0,39	5,89	38,9	19,25	15,52	17,29	2,75
2. Koľko detí by ste chceli mať vo svojom živote?						
žiadne	jedno	dve	tri	štyria a viac		
2,95	9,82	54,81	26,13	6,29		

Tabuľka 3 Miery motivácie u vybraných nástrojov sociálnej politiky v percentách

	motivácia	čiastočná motivácia	nemotivácia
rodičovský príspevok	9,82	25,74	64,44
prídavok na dieťa	7,27	19,84	72,89
príplatok s príspevkom	11	26,13	62,87
daňový bonus	11,98	24,17	63,85

6. 1 Hypotéza 1

Hypotéza 1 znela: S vyšším vzdelaním respondentov rastie aj ich želaný vek pri prvom dieťati.

Overovali sme ju v otázkach:

- č. 1 V akom veku plánujete mať prvé dieťa?
- č. 8 Aké je Vaše najvyššie vzdelanie?

Graf 1 Želaná výška veku pri narodení prvého dieťaťa u respondentov v závislosti od vzdelania

Ako vidno z grafu, táto hypotéza sa nám potvrdila. Výrazný rozdiel vidieť najmä medzi absolventmi a študentmi vysokej školy na jednej strane a absolventmi a študentmi strednej školy na strane druhej. Na grafe aj vcelku markantne vidieť, ako by si skôr priali prvé dieťa študenti ako absolventi. Možno to hodnotiť ako istú zidealizovanú predstavu, ktorú človek so vstupom do aktívnej ekonomickej činnosti pomerne rýchlo prehodnocuje.

Respondentov s učňovským alebo odborným vzdelaním bez maturity bolo celkom 9, pričom 3 to vekovo neplánujú a 4 majú už aspoň jedno dieťa. Zvyšní dvaja (obaja muži vo veku od 25 do 29 rokov) by si želali prvé dieťa po tridsiatke. Táto skupina respondentov má v našom prieskume zanedbateľnú výpovednú hodnotu.

6.2 Hypotéza 2

Hypotéza 2 znela: U respondentov s nižším vzdelaním má príplatok s príspevkom pri narodení dieťaťa väčší stimulačný efekt ako u respondentov s vyšším vzdelaním.

Overovali sme ju v otázkach:

- č. 5 Motivoval by Vás vo Vašom rozhodnutí mať dieťa príplatok s príspevkom pri narodení prvých 3 detí?
- č. 8 Aké je Vaše najvyššie vzdelanie?

Táto hypotéza sa nám potvrdila. Najviac to vidno, pokiaľ nanesieme na graf priemery stupňa motivácie za jednotlivé skupiny respondentov. Jasne vidieť klesajúcu tendenciu motivácie s nárastom vzdelania. Aj pri tejto hypotéze sa javí ako špecifická skupina s učňovským alebo stredným odborným vzdelaním bez maturity, ktorú máme v skúmanom súbore zastúpenú najmenej – 1,77 %.

Graf 2 Spriemerovaný stupeň motivácie príplatku s príspevkom v rozhodnutí mať dieťa u respondentov v závislosti od vzdelania

Každá zo 4 otázok, ktoré skúmali stupeň motivácie k fertilnému správaniu u respondentov, boli škálované troma stupňami: nemotivovanie (1), čiastočné motivovanie (2), motivovanie (3). Na jedného respondenta skúmané nástroje sociálnej politiky teda mohli pôsobiť na škále od 4 po 12. Túto sumárnu škálu vzťahovanú na všetky skúmané nástroje sociálnej politiky sme následne rozdelili na tri tretiny a vytvorili sumárne škálovanie pre vybrané nástroje sociálnej politiky:

- 4 až 6 – nemotivujú;
- 7 až 9 – čiastočne motivujú;
- 10 až 12 motivujú.

Čistým priemerom takejto škály by bolo 8 bodov – ako stredové čiastočné motivovanie. Súčet všetkých stimulov nám u respondentov vyšiel 2932 bodov. Z toho priemer vychádza 5,76, čo je číslo oscilujúce na hornej hranici nemotivovanosti s čiastočnou motiváciou.

Tabuľka 4 Spriemerovaný stupeň motivácie u jednotlivých nástrojov na škále 1 až 3

rodičovský príspevok	prídavok na dieťa	príplatok s príspevkom	daňový bonus
1,45	1,34	1,48	1,48

Graf 3 Spriemerované stupne motivácie u jednotlivých nástrojov v závislosti od vzdelania

6. 3 Hypotéza 3

Hypotéza 3 znie: Vedomosti o vybraných nástrojoch sociálnej politiky sú lepšie u respondentov ženského pohlavia.

Túto hypotézu sme overovali v podotázkach 3 až 6 o vedomosti jednotlivých stimulov v kombinácii s otázkou 9, ktorá zisťovala pohlavie respondentov.

Pri respondentoch, ktorí majú aspoň jedno dieťa, majú lepšie vedomosti o nástrojoch sociálnej politiky oproti bezdetným respondentom. Tento rozdiel je väčší ako pri rozdieloch v závislosti od pohlavia.

Graf 4 Vedomosti o vybraných nástrojoch sociálnej politiky v závislosti od pohlavia

Iba 50 respondentov bolo takých, čo zaškrtlo aspoň pri jednej otázke týkajúcej sa nástrojov sociálnej politiky, že o nej nevedeli. Nepredpokladáme, že vyše 90 % respondentov malo tieto znalosti pred vypĺňaním dotazníka, ale skôr tú podotázku odignorovali. Je to našou chybou, že sme technicky takým spôsobom nastavili dotazník. Z menej reliabilných výsledkov, ktoré sme získali v tejto oblasti, aj tak možno vystopovať niektoré súvislosti. Prídavky na dieťa sú u respondentov najznámejšou dávkou, naopak daňový bonus sa ukazuje ako najväčšia neznáma. Príplatok s príspevkom pri narodení prvých troch detí zas rezonoval v poslednom čase médiami, keďže ide o opatrenie s veľmi krátkou účinnosťou.

Tabuľka 5 Najmenej poznané vybrané nástroje sociálnej politiky

rodičovský príspevok	prídavok na dieťa	príplatok s príspevkom pri narodení prvých 3 detí	daňový bonus
32	17	23	36

7 Diskusia a záver

Niektoré výsledky nás prekvapili. Napr. daňový bonus, ako sme predpokladali, sa ukázal ako najmenej známy nástroj sociálnej politiky, ale za to sme nepredpokladali, že sa svojím stupňom stimulácie umiestni pred najznámejšími prídavkami na dieťa, ktoré sú jednak plošné a minimálne podmienené a jednak o niečo vyššie.

Hoci sa nám potvrdili všetky hypotézy, treba zdôrazniť, že medzi vedomosťami žien a mužov existujú u respondentov takmer zanedbateľné rozdiely. Môžeme to zrejme prisúdiť istému posunu súčasnej úlohy otcovstva, ktorý zachytili už aj niektorí odborníci.

Graf 5 Želaný priemerný počet detí u respondentov v závislosti od vzdelania

O týchto výsledkoch by sme mohli polemizovať na mnoho strán. V prvom rade si treba uvedomiť, že otázka znela „Koľko detí by ste chceli mať vo svojom živote?“. Často sa v obdobných otázkach interpreti dopúšťajú prehrešku, že „chcenie“ následne analyzujú ako „plánovanie“ ap. Dokonca sa dá uvažovať, že aj „zamýšľaná plodnosť“ je scestným pojmom. V každom prípade si treba všimnúť výrazný rozdiel medzi respondentmi s maturitou a medzi absolventmi vysokých škôl. Čomu možno pripísať takúto mienku? Žeby vysokoškolsky vzdelaní respondenti si uvedomovali dôležitosť ich participácie na kvalitatívnom prínose k populačnému vývoju? Reálne ale demografickí odborníci priraďujú tejto skupine oveľa nižšie čísla, nepostačujúce ani na ich reprodukciu. Takisto sa zrejme prejavili idealistické predstavy študentov SŠ a VŠ podobne ako vo výsledkoch k prvej hypotéze.

Hlavný cieľ prieskumu bolo zistiť mieru stimulácie vybraných nástrojov sociálnej politiky na reprodukčné správanie populácie. Môžeme skonštatovať, že respondenti nástroje sociálnej politiky spravidla nevnímajú ako stimuly.
Vybrané nástroje sociálnej politiky sú vládou ako aj politikmi všeobecne predkladané ako stimuly, ktoré u populácie zvýšia plodnosť. Z nášho prieskumu vyplýva, že respondenti ich tak nevnímajú. Na škále 4 až 12 nám vyšlo sumárne spriemerované číslo 5,76, čo sa pohybuje v dolnej tretine škály a teda v škále nestimulácie.
Akékoľvek sociálno-politické opatrenia za účelom zlepšenia demografického vývoja by mali spĺňať nasledovné:

- mali by primárne stimulovať reprodukčné správanie v klasickom manželskom zväzku a nie jeho sekundárne predpoklady (ako zlepšenie prístupu k bývaniu bez podmienenia reprodukcie...);
- mali by byť dlhodobo finančne únosné pre verejné financie;
- mali by pôsobiť stimulujúco rovnako na všetky spoločenské vrstvy obyvateľstva.

Pre záujemcov, ktorí by chceli využiť získané dáta pre iné druhy korelácií a zistení, sme umiestnili na internete:

- surovú bázu dát dostupnú na: http://prieskum.tvorim.net/jurik-090318.ods
- znenie dotazníka dostupného na: http://prieskum.tvorim.net/dotaznik-090318.php

Literatúra

1. BREZÁK, Jozef. Úvod do štúdia demografie : (najmä pre sociálnu prácu a sociálnu politiku). Bratislava : LÚČ, 2005. 267 s. ISBN 80-7114-496-7.
2. MATULNÍK, Jozef et al. Analýza sociálnych a zdravotných dôsledkov zmien demografického správania na Slovensku. Trnava : TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2006. 405 s. ISBN 80-8082-051-1.
3. Zákon č. 235/1998 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.
4. Zákon č. 280/2002 Z. z. o rodičovskom príspevku.
5. Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov.
6. Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení.

Mgr. Jozef Jurík
Trnavská univerzita v Trnave, FzaSP, Katedra sociálnej práce
Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava
+421/33/5939 405
tvorim.net@gmail.com

doc. PhDr. Ondrej Botek, PhD.
Trnavská univerzita v Trnave, FzaSP, Katedra sociálnej práce
Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava
+421/33/5939 405
ondrej.botek@truni.sk

Manželstvo v kontexte rómskej rodiny

Marriage in context of romany family

KATARÍNA KOTRADYOVÁ

Abstrakt: Rómska národnostná menšina vykazuje dlhodobo znaky zaostalosti a nízkej životnej úrovne. Charakter širších sociálnych a rodinných vzťahov je významným ukazovateľom rôznych patologických aspektov v segregovaných osadách, pričom rozvodovosť v rómskych osadách je skoro nulová. Rómska rodina a jej partnerské, rodinné a reprodukčné správanie má svoje špecifiká a charakteristiky, ktorých pozitívne stránky je možné vyzdvihnúť a vybudovať na nich relatívne novú vývojovú kvalitu života rómskych rodín.
Kľúčové slová: rómska rodina, manželstvo, kríza, partner.

Abstract: Romany minority has a sings of slowness and low status of living. Character of social's and family's attitude is pointer of negative aspect in segregate village. Romany family and it's family's and reproduction's behaviour has some specific and character, which positive side is possible to rise and build new progress of quality of live.
Key words: romany family, marriage, crisis, mate

Rodina je ťažko postrádateľnou inštitúciou pre každého, pričom model rodiny tvorený rodičmi, ich deťmi, prípadne aj starými rodičmi mával neobyčajnú stabilitu. Neexistuje žiadny typ spoločnosti, ktorý by sa o rodinu neopieral ako o svoj základný článok. Rodina je dôležitým činiteľom, ktorý vo veľkej miere ovplyvňuje správanie človeka a je teda najuniverzálnejším socializačným činiteľom, ktorý poskytuje identifikačné vzory, učí reagovať žiaducim spôsobom a umožňuje človeku praktické overenie získaných zručností v rámci rodiny. Rodiny majú osobitný význam a už A. Comte nazval rodinu spojovacím mostíkom medzi jednotlivcom a spoločnosťou, a tak poukázal na jej základnú úlohu v spoločnosti. (BURSOVÁ, 2008, s. 145)
Vývoj manželstva v spoločnosti počas uplynulých storočí bol poznamenaný tromi fázami. Lawrence Stone, ktorý sa zaoberal historickou sociológiou, sledoval vývoj života rodiny a manželstva v Európe od tradičných foriem až po formu modernú. V prvej fáze prevládali rodiny, ktoré neboli pre svojich členov stredobodom citových vzťahov a závislosti. Druhú a tretiu fázu charakterizuje vzostup citového individualizmu, čiže rodičovskej a partnerskej lásky, pričom to boli predovšetkým rodiny nukleárneho typu. Rozšírené rodiny zohrávali významnejšiu rolu vo východnej Európe a Ázii. Rastúci ekonomický rast v jednotlivých krajinách, postupujúca feminizácia a nárast blahobytu prispel k tomu, že vzťahy veľkorodín zoslabli a dnes môžeme hovoriť o Európe ako o krajine, kde prevládajú klasické rodiny nukleárneho typu. Svoje miesto tu však zohrávajú etnické minority jednotlivých sociálnych skupín. Väčšina z nich organizuje svoj domáci a osobný život skôr podľa pravidiel danej subkultúry, pretože si cenia tradičné zvyky

a hodnoty. Pevnosť napr. ázijskej rodiny a manželstva tak v emigrácii, ako aj v Ázii samotnej, sa stala v poslednej dobe predmetom mnohých diskusií. Francis Fukuyaman označuje dôveru a vzájomnú podporu, ktoré ázijské rodiny svojim členom poskytujú, za sociálny kapitál. Podľa jeho názoru je práve tento sociálny kapitál rozšírenej rodiny jedným z hlavných faktorov podmieňujúci rýchly ekonomický vzostup niektorých ázijských krajín. Prečo však tento tzv. sociálny kapitál nie je pozitívnym zdrojom ekonomického a sociálneho vzostupu etnickej skupiny Rómov na Slovensku? Rozšírená rodina je predsa pre túto etnickú skupinu úplnou samozrejmosťou a jedinci v nej prežijú väčšinu svojho života.

Kultúra prežívania ako špecifická forma organizovania a uskutočňovania ľudského života je v rómskych rodinách spojená s nie práve vysokým sociálno-ekonomickým statusom. Rómska problematika predstavuje široký okruh takmer všetkých sociálnych problémov – vysoká miera nezamestnanosti, väčšinou dlhodobá nezamestnanosť, nízka úroveň vzdelanosti a kvalifikácie, zlé bytové podmienky, nízka životná úroveň a vysoká miera závislosti na sociálnych dávkach. (DIRGOVÁ, KALANIN, 2009, s. 25) Tradičná rómska rodina nesie v sebe aj v súčasnosti prvky takého hodnotového systému, ktorý sa podstatne líši od majoritného obyvateľstva. Rómske deti, ktoré sú vychovávané pod silným tlakom tradícií a zvyklosti, vykazujú dlhodobo známky zaostalosti a neprispôsobilosti. Právom môžeme tvrdiť, že rómske rodiny, predovšetkým v segregovaných osadách sa nachádzajú v takých zlých sociálnych podmienkach, že tu dochádza ku generačnému prenosu chudoby a nízkeho sociálneho statusu. Ukazuje sa, že veľkosť rodiny a poradie narodenia dieťaťa do nej má vplyv na jeho inteligenciu, pričom platí, že čím sa zväčšuje rodina a čím je neskoršie poradie narodenia, IQ skóre sa znižuje. Tento vzťah je však komplikovaný práve socio-ekonomickým statusom a inteligenciou rómskych rodičov, pretože práve rodičia s nižším IQ majú tendenciu mať viac detí a nižší spoločenský status. (CAVOJOVÁ, MIKUSKOVÁ, 2008, s. 253) Rodové stereotypy rómskych rodín, vnútorné príkazy správania sa, sústava zvykov a obradov, v ktorých bola istota každodenného života rómskeho spoločenstva sa nazýva romipen. Romipen je hranica etnická, hranica kultúrna, dodnes takmer neprekonateľná a veľmi ostrá. Priame dodržiavanie romipen ma vplyv aj na rozvodovosť rómskych jedincov, ktorá je veľmi nízka. Fenoménom nízkej rozvodovosti v tejto etnickej skupine sa zaoberalo málo autorov a nemáme k dispozícii ani relevantné štúdie. Rozvodovosť v západnej Európe dnes dosahuje hrozivé čísla a v niektorých krajinách dosahuje 50%. Prudký rast rozvodovosti zaznamenalo aj Slovensko, a to predovšetkým v posledných rokoch.

Prečo sa tak stalo a kedy došlo k tomu, že naša nespokojnosť s druhým, teda s partnerom, je taká silná a podpisuje sa pod rozpady našich rodín? Môžeme nájsť odpoveď, ak sa pozrieme na rómske etnikum a na jeho hodnotovú orientáciu? Hodnotový systém Rómov je totiž spájaný práve s rodinou, partnerom a s deťmi.

Vzťahy veľkorodín v majoritnej spoločnosti sú neustále oslabované, pričom prirodzene rozšírená rodina je v rómskych komunitách samozrejmosťou. Potreba telesnej blízkosti, život pre prítomnosť, temperament a vzájomná solidarita je pre rómskych jedincov charakteristická. Manželstvo chápu ako vzťah ženy a muža, pričom často ho oficiálne ani neuzatvárajú. Ak sa pozrieme do minulosti, celé obdobie vlády Márie Terézie a Jozefa II bolo spojené s nespočetnými nariadeniami,

ktorých cieľom bolo trvalé usadenie všetkých Rómov a ich zapojenie do hospodárskeho života. V r. 1723 bola zriadená Uhorská miestodržiteľská rada, ktorá sa starala o tzv. reguláciu Rómov v Uhorsku. V 70. rokoch 18.st. bol vykonaný súpis a správa hovorí, že v tomto čase bolo v Uhorsku 68 000 Rómov. Mnohé nariadenia Uhorskej miestodržiteľskej rady z tohto obdobia boli zozbierané. Zápisy potvrdzujú, že jedným z nariadením bolo aj to, aby rómske ženy a muži neuzatvárali manželstvo medzi sebou, ale aby boli manželstvá násilne uzatvárané s obyvateľmi, ktorí sa venovali roľníctvu, alebo chovu dobytka. Toto opatrenie nemalo dlhú účinnosť, pretože Rómovia pred strachom z vyhostenia z krajiny a pod tlakom stoličných žúp síce nariadenia prijali, vstupovali do manželstva s partnermi, ktorí im boli vybratí, ale v bežnom živote s nimi nežili a preto boli mnohí obvinení z cudzoložstva. V súčasnosti kresťanské obrady a zvyky spojené napríklad so sviatosťou manželstva síce dokážu podstúpiť, ale môžeme povedať, že mnohí ich doposiaľ neprijali za svoje. Viac vážnosti ako aktu manželstva prikladajú zásnubám a s nimi spojenými obradmi. Vstup do manželstva je v rómskej komunite spájaný s honosnou oslavou, niekedy až nadpriemerne finančne zaťažujúcou. Mnohé rodiny si musia zobrať pôžičku, často je to pritom pôžička od úžerníkov a potom ju samozrejme dlhú dobu splácajú. Veľká vážnosť je na svadobnej hostine prikladaná krstným rodičom, ktorí sú za stolom sami a stôl pred nimi je nadmieru naplnený jedlom a alkoholom. Honosné rómske svadby nie sú len tradičným zvykom olašských Rómov, ale aj slovenských Rómov na Spiši. Všetci pozvaní prichádzajú s veľkými finančnými darmi pre mladomanželov. Je to určitý prejav solidarity medzi rodinami, spojený práve s aktom manželstva.
V roku 2007 sme realizovali výskum týkajúci sa partnerského, rodinného a reprodukčného správania rómskych žien v lokalite Spiš. Empirický výskum ako súčasť kompletnej analýzy prebiehal počas obdobia troch mesiacov. Pri výbere respondentov sme kombinovali náhodný výber s výberom cieleným, predovšetkým z dôvodu toho, že do analýzy sme potrebovali zaradiť všetky vzdelanostné kategórie rómskych žien. Zaujímala nás aj otázka nízkej rozvodovosti a otázka, či má rómska žena v manželstve alebo v spolužití s mužom rovnaké práva, ale aj problém interrupcie a prípadnej nevery.

Čo sa týka vstupu do manželstva a vytvorenia rodiny na základe sobášneho listu, v mnohých prípadoch sú k tomuto aktu donútení až na základe silného tlaku zo strany miestneho kňaza. Potvrdenie sviatosti manželstva nie je pre nich dôležité, pretože prednosť majú tradičné obrady a v niektorých prípadoch aj finančné dávky, ktoré sú pre osamelé matky s dieťaťom vyššie. Pocit potreby vernosti a pocit, že je to moja žena, môj muž, majú aj bez sobášneho listu. Vzťah k deťom je takisto výnimočný, deti žijú a prežívajú so svojimi rodičmi často všetky problémy a skoro dospievajú. Interrupcie sú pre nich neprípustné, zo vzorky 100 respondentov interrupciu nepripustila žiadna rómska žena, ani v tom prípade ak by išlo o poškodenie plodu. V majoritnej kresťanskej spoločnosti je interrupcia u veriacich považovaná takisto za neprípustnú. Ľudský život ešte nenarodeného dieťaťa má pre kresťanov vysokú hodnotu a nikto nemá právo rozhodovať o živote jedinca. Podľa dostupných zdrojov, by však určité percento slovenských žien, ktoré sa síce hlásia k náboženstvu, teda sú

veriace, interrupciu zo závažných zdravotných dôvodov podstúpilo. Súvislosť medzi náboženstvom a vzťahom k interrupcii v sledovanej vzorke rómskych žien sa nám však nepotvrdila. Sledované skutočnosti spolu súviseli v pomerne nízkej významnosti. Rómske ženy prejavili svoj silný pozitívny vzťah k nenarodenému dieťaťu a tým aj úctu k životu, určite nie pod tlakom náboženského presvedčenia. Môžeme len hypoteticky skúmať príčinu ich rozhodnutia. Môže to byť jednak silno zakorenený pocit materstva, jednak už vyššie spomínaná vidina finančného zisku. (KOTRADYOVÁ, KALANIN, 2008, s. 541)

Manželstvo bez detí pre rómske respondentky nie je prípustné, a preto do manželstva často vstupujú už vo vysokom štádiu tehotenstva. V súvislosti s rodičovstvom nás zaujímala ešte jedna otázka. V médiách je často prezentovaná situácia, kedy rómska žena často opúšťa novonarodené dieťa v nemocnici. Je to preto, lebo rómska žena nemá v sebe pud materstva? Všetky odpovede rómskych respondentov však smerovali iba k jednej odpovedi. Jednak je tu strach z nemocničného prostredia a na strane druhej strach o deti a o manžela, ktorý je doma. Pre dieťa, ktoré opustia v nemocnici, sa potom vracajú, samozrejme v sprievode širokej rodiny. Po pôrode by pravdepodobne väčšina z nich súhlasila s odchodom z nemocnice ešte v deň pôrodu. Je možné, že ak by rodili doma, nedochádzalo by k opusteniu dieťaťa. (KOTRADYOVÁ, KALANIN, 2008, s. 543)

Pocity menejcennosti a nadradenosti predstavujú dôležitý fenomén v rámci rodových stereotypov aj v majoritnej spoločnosti. Mužsky pocit nadradenosti v rómskej komunite je významným faktorom v rámci celého fragmentu analyzovaných skutočnosti, pokiaľ ide o pochopenie sledovaných skutočností a o pochopenie intrakomunitných modelov v rómskej populácií. Rómska žena s postupom veku však získava v manželstve na vážnosti a s tým spojený pocit menejcennosti sa vytráca. Stáva sa rovnocennou partnerkou manžela. U respondentiek nad 40 rokov sme iba v dvoch prípadoch zaznamenali pocity menejcennosti voči partnerovi, prípadne širšej mužskej časti komunity. (KOTRADYOVÁ, KALANIN, 2008, s. 542) Najstaršia žena v rómskej komunite, ktorá vychovala veľa detí, sa nazýva phuri day. V preklade je to stará matka a je jej dávaná veľká úcta a vážnosť, po vajdovi je to druhá osoba, ktorej názory sa rešpektujú a cenia. Vernosť v manželstve je charakteristickou vlastnosťou predovšetkým žien. Muži sa vyznačujú silnou žiarlivosťou, pričom často nemajú na to ani adekvátny, prípadne rozumný dôvod. Manželské problémy rieši celá rozšírená rodina a rozvod je pre túto komunitu neprípustný. Neveru partnera alebo partnerky odsúdi celá rodina a jedinec stráca na vážnosti. Mužská nevera však nie je dôvodom na rozchod, nevera ženy sa trestá v mnohých prípadoch veľkým verejným odsúdením širokej rozšírenej rodiny a niekedy je nevera aj dôvodom vylúčenia z komunity. Ženy stoja pri svojich mužoch v dobrom aj zlom, pričom mnohokrát čakajú na svojich partnerov dlhé roky, pretože partneri sú vo väzení. Nie je to však ani v najmenšom dôvodom na rozchod, alebo dokonca rozvod. Štatisticky môžeme rozvodovosť v rómskych komunitách odhadnúť na 0, 5 – 1 %.

Identifikovať variácie v správaní rómskych žien v rámci manželstva nie je jednoduché. Pracovať so štruktúrovaným alebo neštruktúrovaným rozhovorom, získavať informácie v rámci empirického výskumu v rómskej osade je práca veľmi

náročná. Tieto analýzy sú však potrebné a sú prínosom pre zabezpečenie pernamentného monitoringu sledovaných skutočností. Najväčší prínos výskumov týkajúcich sa partnerského, rodinného a reprodukčného správania rómskych žien vidíme v tom, že by sme mohli vytvoriť pragmatické východiska pre vypracovanie modelovo adaptovateľných návrhov, ktoré by pomohli pri riešení sociálno-patologických javov. Pretože práve žena je nositeľkou kultúrnych tradícií a hodnôt v rámci kultúrno-reprodukčného života rómskej rodiny. Rómska rodina má aj svoje pozitíva, ktoré môžeme chápať v kontexte tradičných hodnôt, ktoré v jej hodnotovom rebríčku zostali. Je to možno aj cesta pre majoritnú spoločnosť, vrátenie sa k tradičným hodnotám, na ktorých bol slovenský národ v minulosti hrdý. Úcta k partnerovi, bezpodmienečné pozitívne prijatie, láska, potreba telesnej blízkosti a porozumenie, prípadne solidarita medzi rodinou sa z našich životov vytratila. Pre Rómov nie je na prvom mieste majetok, postavenie, peniaze. Ich hodnotový systém je raz a navždy zviazaný so životnými rolami v rodine a úzko súvisí aj s vekom. Rómovia si nesmierne vážia svojich rodičov a predkov. Prirodzené životné pravidlá, na ktorých hodnotu sme niekde v časovom priestore vývoja pozabudli, sme vymenili za úspech, kariéru a peniaze. Realita je taká, že i rómsku rodinu zasiahla kríza identity, čoraz viac Rómov prepadá alkoholu a deti žijú mnohokrát na ulici, kradnú a drogujú. Boli to však oni, ktorí po roku 1989 prišli prví o prácu, a mnohí už desaťročia žijú, niekedy aj nie vlastnou vinou, len zo sociálnych dávok. Kultúra života ako špecifická forma organizovania a uskutočňovania ľudského života, ktorá je spredmetnená v materiálnych, ale i nemateriálnych statkoch našej doby, má v rómskej populácii aj svoje svetle stránky. Príchod Rómov do Európy, prvý záznam je z roku 1068, nepriniesol len negatíva. V mnohých dielach svetových autorov sa môžeme stretávať s rómskymi predstaviteľmi, hlavne ženami, či je to už krásna Esmeralda v diele Chrám matky božej v Paríži, alebo Zara v diele Maxima Gorkého, prípadne Katarína v diele Zdenka Šmídu Balada o Kataríne, ale aj diela mnohých iných autorov a skladateľov. Prečo nás tak život Rómov fascinoval, no na druhej strane aj poburoval, že sme o ňom písali romány, skladali opery, učili sa tancovať podľa nich - flamengo v Španielsku? Určite preto, lebo tu došlo k stretu dvoch kultúrne a náboženský rozdielnych svetov. Pomôžme preto vytvoriť multikultúrne prostredie, hlavne v oblastiach, kde Rómovia tvoria vyššie percento obyvateľstva. Spojme dve odlišné kultúry, pričom sa pokúsme o to, aby negatívne prvky odumreli a nahraďme ich kvalitatívne novou pozitívnou hodnotou.

Vývoj manželstva bude pokračovať, no v žiadnom prípade nemôžeme hovoriť o kríze manželstva alebo o jeho zániku. Ľudia, ktorí sa rozvádzajú vstupujú do manželstva opakovane, niektorí jedinci aj niekoľkokrát. Z rozvedených jedincov do piatich rokov až 75% uzavrie manželstvo znova. Mnohí sociológovia sa prikláňajú k názorom, že Európa už nie je monogamná, ale sériovo monogamná a súčasný západný model manželského spolužitia môžeme považovať skôr za sériovú monogamiu. (GIDDENS, 1999, s 160.) Jednotlivec môže totiž za život vystriedať niekoľko manželských partnerov, pritom ich však nesmie mať súčasne. Ak je tu kríza, ktorá je spájaná s rozpadom manželstiev, pretože dnes v Európe sa nám rozpadá každé druhé manželstvo, tak to nie je kríza manželstva, ale kríza nášho hodnotového systému, pričom predpokladáme, že rokmi postihne aj rómsku komunitu, pretože je tu veľká

tendencia preberať zvyky a normy z majoritného prostredia. Do akej miery tento vývoj a smer bude pokračovať, ukáže až čas. Individuálnu slobodu, ktorú si tak ceníme by sme však mali spojiť s potrebou vytvárať pevné a trvalé zväzky s druhými ľuďmi a manželstvo nám tak prinesie nové možnosti sebarealizácie a uspokojenia.

Literatúra

1. ČAVOJOVÁ, V. - MIKUSKOVÁ, E. 2008. Vplyv environmentálnych faktorov na akademickú inteligenciu rómskych deti. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 25.- 26. septembra 2007 v Spišskej Novej Vsi. Nitra. UKF. ISBN 978-80-8094-314-1.
2. BURSOVÁ, J. 2008. Rodina ako hlavný socializačný činiteľ u detí predškolského veku. In: Zborník referátov z medzinárodnej konferencie. Levoča, ISBN 978-80-8084-417-2.
3. DIRGOVÁ, E. – KALANIN, P. 2009. Sociálna práca ako nástroj prevencie sociálnej núdze a chudoby Rómskeho etnika. In: Zmena a budúcnosť či stagnácia a minulosť Rómov na Slovensku. Košice. ISBN 978-80-970137-7-6
4. GIDDENS, A. 1999. Sociológie. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
5. KOTRADYOVÁ, K. - KALANIN, P. 2008. Partnerské, rodinné a reprodukčné správanie rómskych žien vo vybraných lokalitách Spiša. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 25.- 26. septembra 2007 v Spišskej Novej Vsi. Nitra. ISBN 978-80-8094-314-1.

Mgr. Katarína Kotradyová, PhD.
Teologický Inštitút Spišské Podhradie
Teologická fakulta
KU Ružomberok
0905 258 909

kkatarinay@centrum.sk

Zjawisko rozwodów - konsekwencją przeobrażeń polskich rodzin

Divorce as a consequence of changes of Polish families

ANNA FIDELUS

Abstrakt: W prezentowanym artykule uwzględniono problemy współczesnych rodzin ze szczególnym uwzględnieniem rozwodu. Przedstawiono najczęściej występujące przyczyny rozwodów, a także zaakcentowano czynniki stabilizujące i ochraniające rodzinę. Zaprezentowano przepisy prawne i stanowisko Kościoła w sprawie rozwodów cywilnych. Autorka wnikliwie ukazała przesłanki pozwalające na unieważnienie związku małżeńskiego w Kościele Katolickim. Przeanalizowano aktualnie prowadzone działania wspierające rodzinę z uwzględnieniem działań państwa i Kościoła. Zwrócono uwagę na konieczność komplementarnego podejścia w prowadzeniu działań pomocowych skierowanych do rodziny
Słowa klucze: konsumeryzm, rozwód cywilny, unieważnienie małżeństwa, separacja, formy pomocy rodzinie

Abstract: In presented article the author touches the problems of contemporary families, with particular emphasis on divorce. Presents the most frequent cause of divorce, highlights the factors stabilizing and protecting his family and also presents laws and the Church's position on civil divorce. The author carefully releases the grounds for annulment of marriage in the Catholic Church, examines the current activities carried out in support of the family, taking into account the actions of church and state. She also highlights the need for complementary approaches in carrying out assistance activities aimed at families.
Key words: consumerism, civil divorce, marriage annulment, separation, forms of social service for families

1. Wprowadzenie

Współczesna rodzina polska ulega głębokim przeobrażeniom pod wpływem przemian cywilizacyjnych. Cywilizacja przestała być dobrem zewnętrznym, które obdarza ludzi dobrobytem, wynalazkami, wygodami. Sytuacja, w której żyje współczesny człowiek jest znacznie bardziej skomplikowana, wręcz dramatyczna, głównie poprzez rosnące i bardziej niebezpieczne zagrożenia. Załamała się wiara w dobroczynny postęp cywilizacyjny. Cywilizacja współczesna okazała się zarówno procesem sprzyjającym ludziom, jak i procesem, który im zagraża. Nauka i technika przynoszą swymi odkryciami możliwość lepszego życia na tej planecie, ale równocześnie stwarzają ogromne zagrożenia w postaci zniszczeń ekologicznych, nieumiejętnego a wręcz zbrodniczego wykorzystywania energii jądrowej. Głód i nędza zabija lub wyniszcza miliony ludzi. W tych nieludzkich warunkach, chociaż przez ludzi stworzonych, giną wartości tworzące ludzką wspólnotę, rośnie fanatyzm i nienawiść. Równocześnie bogactwo i marnotrawstwo w innych rejonach świata

kształtują model społeczeństwa konsumpcyjnego, w którym zanikają wyższe wartości. W czasach obecnej cywilizacji jesteśmy świadkami, a może nawet współuczestnikami, niezwykłego paradoksu. Człowiek im bardziej podbija świat, rozwija technikę, opanowuje przyrodę, tym bardziej czuje się zagrożony ze strony samego człowieka i tego, co sam wynalazł. Obawy współczesnego pokolenia to zagrożenie życia wynalazkami, bronią nuklearną, życie w strachu przed terrorystami, gwałtem, utratą wolności, zniewoleniem. Im bardziej walczymy o wolność i życie dla człowieka dorosłego, tym częściej odmawiamy prawa do życia dzieciom nienarodzonym. Dawna „cywilizacja życia" przeobraziła się w „cywilizację śmierci" – co tak boleśnie zarzucał współczesnemu światu Jan Paweł II. Dzisiejszy świat proponuje bogaty wybór wartości materialnych, konsumpcyjnych. Kreuje wizję dorabiania się tego, aby „mieć dużo i dobrze", pomijając znaczenie wartości humanistycznych. W konsekwencji szybkiego dorabiania się ludzie tracą wzajemny kontakt, czują się wyizolowani, znudzeni, odczuwają pustkę życiową, tracą sens życia.

Głównymi przewodnikami tłumaczącymi i wprowadzającymi w świat sensu życia są rodzice. To od nich w dużej mierze zależy, z jakim nastawieniem, wrażliwością i poglądem na życie wejdą ich dzieci. Z jakim poznaniem i oceną siebie, z jak zmotywowaną wolą, z jak rozbudzoną siłą rozumu, otwartym sercem i z jak ukształtowaną hierarchią wartości wkroczą w samodzielne, dorosłe życie (2). Jednak rodzina nie jest samotną wyspą, funkcjonuje w szerszej przestrzeni społeczno-kulturowej. Przemiany dokonujące się w jej otoczeniu odbijają się na realizowaniu i spełnianiu przez nią jej ról. Niestety, współcześni Polacy również ulegają ogólnoświatowym trendom, które (powołując się na nazwę użytą przez Baumana) generują postawy konsumeryzmu. Polacy – konsumeryści przywiązują większą uwagę do zaspokojenia bytu materialnego rodziny niż do budowania pozytywnych relacji w rodzinie. Żyjąc w biegu, nie zauważają pułapek współczesnego życia. Wówczas pojawiają się problemy w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny. Co więcej, wszystkie negatywne emocje przenoszone są na najbliższych, co przysparza wspólnocie rodzinnej licznych problemów i konfliktów. W takim klimacie nieporozumień i trudności małżonkowie podejmują decyzję o rozwodzie. Upatrując w nim szansy na rozwiązanie swoich różnorodnych problematycznych kwestii.

2. Czynniki socjoekonomiczne a rozwód

Na podstawie danych statystycznych zauważamy, że w Polsce w 2008 r. rozwiodło się 65, 5 tyś. małżeństw. Od pięciu lat ta liczba nie przekroczyła granicy poniżej 50 tysięcy rozwodów rocznie (dane GUS). Jak wynika z badań Centrum Myśli Jana Pawła II, w ciągu dekady dwukrotnie wzrosło przyzwolenie na rozwód. W 1999 r. 43 proc. respondentów twierdziło, że rozwodu „nie da się usprawiedliwić nigdy", 25 proc., że „niekiedy owszem" można znaleźć argumenty przemawiające za decyzją o rozwodzie. W 2007 r. tendencje w tej kwestii wyglądały odwrotnie: 44 proc. Polaków usprawiedliwia rozwód, a tylko 23 proc. trwa przy jego całkowitej negacji. Rozwodzą się w większości ludzie między 20 a 34 rokiem życia, po czym ponownie zakładają rodziny.

Ważnymi czynnikami warunkującymi stabilność związków małżeńskich są m.in.:

- status socjoekonomiczny - najistotniejszy jest dochód, jaki rodzina ma na zaspokajanie swoich podstawowych potrzeb życiowych. Zauważa się, iż dochód niższy a stabilny w większym stopniu wzmacnia małżeństwo. Wyższe wykształcenie obu małżonków również przyczynia się do równowagi. Negatywnie zaś na stosunki wewnątrzrodzinne wpływa brak pracy obydwojga małżonków, bądź praca zarobkowa żony, szczególnie wtedy, gdy zarabia ona więcej niż mąż. Mężczyzna, odwiecznie uznawany, jako „głowa rodziny" często nie potrafi przyzwyczaić się do myśli, iż to dzięki pracy kobiety-żony byt ekonomiczny rodziny jest stabilny i to ona jest głównym żywicielem rodziny. Dla mężczyzny może być to powód do kryzysu jego własnej wartości, a także konfliktów z innymi członkami rodziny. Praca zarobkowa kobiety może stać się problemem w wypełnianiu podstawowych obowiązków żony i matki w rodzinie,
- wiek i okoliczności zawierania związku małżeńskiego - ciąża oraz urodzenia pozamałżeńskie- młody wiek małżonków może być przyczyną braku satysfakcji z życia w związku małżeńskim ze względu na ograniczone przygotowania psychiczne i fizyczne do wypełniania ról małżeńskich. Zawarcie związku małżeńskiego z powodu zajścia w ciążę przez kobietę lub urodzenia się nieślubnego dziecka zwiększa prawdopodobieństwa rozbicia w przyszłości takiej rodziny, ponieważ małżonkowie mogą nie być przygotowani do wychowania dziecka, zapewnienia bytu ekonomicznego. Młodzi małżonkowie często nie odczuwają jeszcze potrzeby ustabilizowania własnego życia,
- posiadanie i liczba dzieci - brak lub posiadanie dziecka przez małżonków może znacząco wpływać na stosunki między nimi. Analizując trwałość małżeństwa w zależności od wieku dziecka, zauważa się, że jest ono najbardziej stabilne, kiedy dzieci są w wieku przedszkolnym. W tym okresie dziecko wywołuje sytuację wzajemnej zależności męża i żony. Gdy dzieci są młodsze, rodzice czują większą odpowiedzialność za ich wychowanie i opiekę nad nimi. Toteż rozwody częściej występują w rodzinach, w których dzieci są starsze lub w rodzinach bezdzietnych. Dzieci stanowią istotną barierę przed decyzją o rozwodzie,
- trwałość rodziny pochodzenia- ważne są tradycje i przyzwyczajenia wyniesione z domu rodzinnego. Jeżeli małżonkowie pochodzą ze stabilnych, trwałych, tradycyjnych rodzin istnieje mniejsze prawdopodobieństwa, iż w przyszłości zdecydują się na rozwód.

Z perspektywy rozwoju i istnienia społeczeństwa rozwód ujmowany jest jako rozbicie grupy społecznej. Opiera się na przesłankach, że jeżeli wzajemne interakcje małżonków przynoszą korzyści, wówczas nie dochodzi do rozbicia związku, jeżeli jest inaczej pojawia się ryzyko rozwodu. Na atrakcyjność małżeństwa dla jednostki wpływa wiele czynników, można je jakoby nazwać zyskami dla stron. Do czynników chroniących małżeństwo zaliczyć można:

- poczucie zobowiązania wobec niesamodzielnych dzieci - dzieci to wielka bariera przed podjęciem decyzji o rozwodzie. Małżonkowie przeżywają wówczas rozterkę czy rozwód nie zniszczy życia dziecka i nie wpłynie negatywnie na jego rozwój, czy współmałżonek po rozwodzie będzie dobrym ojcem, bądź dobrą matką. Taki dylemat pojawia się szczególnie wówczas, kiedy dzieci nie są jeszcze samodzielne (wiek przedszkolny, szkolny),

- presja ze strony rodziny i przyjaciół - presja, którą wywierają znajomi, przyjaciele i rodzina oddziałuje szczególnie na małżonków. Pojawia się wtedy poczucie winy, wątpliwości do podjętej decyzji o rozwodzie, jak również obawa czy rodzina i znajomi nie odwrócą się od małżonków po rozwodzie, czy będzie można liczyć na ich ewentualne wsparcie,
- przekonania religijne - obawa przed konsekwencjami rozwodu cywilnego a przekonania religijne to wciąż problem dla małżonków wierzących. Konsekwencją uzyskania rozwodu cywilnego jest m.in. brak możliwości przyjmowania komunii św., co może stanowić problem i duchową obawę przed zupełnym wykluczeniem z życia Kościoła Katolickiego. Pojawia się też również w tej sytuacji problem zawarcia ponownego ślubu;
- poczucie zobowiązania do zachowania przysięgi małżeńskiej- przysięga małżeńska traktuje o bezwarunkowej nierozerwalności małżeństwa, wobec powyższego rozwód cywilny nie daje żadnej możliwości ponownego zawarcia małżeństwa w Kościele Katolickim. Przede wszystkim taką rozterkę przeżywają osoby wierzące, praktykujące,
- przewidywane koszty związane z rozwodem - bardzo duży problem dla małżonków uboższych, wytoczenie powództwa w Sądzie o rozwód wiąże się z wyskoki kosztami. Należy na samym początku wytoczenia powództwa o rozwód wnieść opłatę sądową w kwocie 600 złotych, przy czym nie jest to ostateczna cena, ponieważ dochodzą jeszcze do tego koszty końcowe (10). Dodatkowo, jeżeli małżonkowie chcą skorzystać z pomocy prawnej profesjonalnego pełnomocnika, koszty związane z rozwodem wzrastają. Średnio koszt jednorazowej porady prawnej u adwokata w Kancelariach Adwokackich w Warszawie w sprawie rodzinnej wynosi 100 - 250 złotych (Średnia uzyskana z informacji uzyskanych z wybranych dwudziestu Kancelariach adwokackich w Warszawie). Należy jednak podkreślić, że w sprawie rozwodu nie można ograniczyć się tylko do jednorazowej porady prawnej, należy liczyć się z przynajmniej kilkoma spotkaniami z adwokatem i jego reprezentacją przed Sądem. W przypadku rozwodu koszty materialne są o wiele mniej istotne niż koszty psychiczne. Rozwód wiąże się z ogromnym stresem i przeżyciami emocjonalnymi. Szczególnie, gdy tylko jedna strona z małżonków wyraża pragnienie rozwiązania małżeństwa. W takich sytuacjach u współmałżonka nieakceptującego rozstania, pojawia się poczucie osamotnienia, uczucie rozgoryczenia, lęk przed przyszłością, utratą wspólnych znajomych i dezintegracja codzienności. Jeżeli zaś dwie strony chcą rozwiązania małżeństwa na podobnych warunkach lub zupełnie takich samych (opieka nad dzieckiem, sprawy alimentacyjne, sprawy mieszkaniowe itp.) sytuacja jest dużo prostsza, ponieważ zarówno żona i mąż dążą do wspólnego celu i przeżycie rozwodu w takiej sytuacji jest mniej stresujące i przede wszystkim cała procedura rozwodowa trwa dużo krócej, co pozwala na szybkie rozstanie się małżonków.

3. Przyczyny rozwodów

Współczesny świat charakteryzuje się niezmiernie szybkim rozwojem procesów industrializacji, urbanizacji i przemysłu. Różnorodne przeobrażenia powodują, że współczesna rodzina stała się bardziej zależna, od czynników emocjonalnych i

psychologicznych, uczuciowych. Członkowie rodzin są mniej odporni na kryzysy, a bardziej wrażliwi na stresy. Dorośli członkowie rodzin niepowodzenia w pracy, a młodsi problemy w szkole przenoszą na podłoże rodzinne, z czego wynikają nieporozumienia między nimi. Zaczynają, się rodzić nowe problemy w rodzinach, co może wpływać na ich rozbicie.

Przyczyny rozpadu związków małżeńskich w Polsce uwzględniane są w zależności od płci, wykształcenia i długości trwania małżeństwa. Można wyróżnić trzy główne przyczyny:

- □ niewierność - pojawia się w różnych małżeństwach,
- □ alkoholizm - najczęściej występuje w rodzinach, w których członkowie tej wspólnoty mają niższe wykształcenie i mniej zarabiają,
- □ niezgodność charakterów - najczęściej pojawia się w rodzinach inteligenckich, w których członkowie mają wyższe wykształcenie i zarabiają więcej.
- □ Można wyróżnić również przyczyny w zależności od długości trwania małżeństwa:
- □ staż małżeństwa do 5 lat - niezgodność charakterów,
- □ staż małżeństwa 5-10 lat - alkoholizm,
- □ staż małżeństwa 10-15 lat - niewierność.

Mimo tak konkretnego zaprezentowanego podziału grupy czynników przyczynowych w praktyce nie można ustalić jednej reguły, uniwersalnej przyczyny, warunkującej decyzję małżonków na rozbicie związku małżeńskiego. Jest wiele innych różnych przyczyn, które są powodem do rozwodu. Należą do nich najczęściej:

- □ brak zainteresowania rodziną przez męża/ żonę,
- □ konflikty z teściami, rodziną współmałżonka,
- □ konflikty na tle finansowym, bytowym rodziny,
- □ nieporozumienia na tle seksualnym,
- □ trudne warunki mieszkaniowe,
- □ brak porozumienia na tle światopoglądowym
- □ przemoc fizyczna,
- □ przemoc psychiczna(8)

Należy podkreślić, że znamienna jest różnica między ilością rozwodów w miastach a na wsiach. Na wsiach małżonkowie rzadziej decydują się na rozwód, gdyż liczą się z opinią publiczną w swoim środowisku, boją się rekcji sąsiadów. Wiejska społeczność charakteryzuje się tym, iż każdy mieszkaniec wie wiele o swoich sąsiadach, żyje niejako życiem innych mieszkańców. Na wsiach rozwód jest postrzegany, jako zjawisko społecznie negatywne, jako obraza moralnych i religijnych ideałów i norm. Brak anonimowości w społeczności wiejskiej, obawa przed znacznym pogorszeniem się sytuacji ekonomicznej rodziny rozbitej, brak perspektyw w warunkach mieszkalnych, brak perspektyw na życie decyduje o tym, że małżonkowie w czasie kryzysu małżeństwa rzadziej decydują się na podjęcie decyzji o rozwodzie (7).

Wszelkie podawane przez małżonków przyczyny rozbicia małżeństwa należy traktować ostrożnie, gdyż tak naprawdę nie zawsze są one prawdziwe. Zdarza się, że zachodzi sytuacja, gdy mąż/żona, którzy chcą wystąpić do Sądu z powództwem o rozwód nie chcą podawać rzeczywistego powodu i korzystając z pomocy prawnej profesjonalnego pełnomocnika np. adwokata, oczekują, że ten pomoże ustalić jakąś

konkretną, przekonującą przyczynę po to, aby rozwód został orzeczony przez Sąd szybko i ewidentnie na korzyść osoby powodowej. Adwokat specjalizujący się w sprawach rodzinnych doskonale orientuje się, jakich użyć powodów i jakie argumenty przedstawić, żeby rozwód został orzeczony na warunkach dogodnych dla klienta, który się do niego zwrócił (7).

4. Rozwód cywilny w świetle polskiego prawa

Rozwód cywilny według obowiązującego prawa cywilnego rozwiązuje, na żądanie obojga lub jednego z małżonków, związek małżeński za ich życia. Właściwy terytorialnie Sąd może jedynie orzec rozwód, gdy ustali, że nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia. Sąd winny jest uwzględnienia wielkości alimentów na rzecz wspólnych dzieci i ustalenia władzy rodzicielskiej względem nieletnich dzieci. Władzę rodzicielską i miejsce zamieszkania każdorazowo ustala Sąd (u matki lub ojca), przy uwzględnieniu kontaktów w spotkaniu się z drugim rodzicem. Orzeka również o sposobie korzystania ze wspólnego mieszkania małżonków, (jeżeli takie posiadają) oraz może na wniosek zainteresowanych wydać wyrok w sprawie majątku wspólnego.

Prawo polskie przez rozwód rozumie rozwiązanie istniejącego związku małżeńskiego, a więc jest to przypadek dopuszczalny wówczas, gdy obydwoje małżonkowie żyją. Możliwość rozwodu uzależniona jest od wystąpienia ustawowo określonych przesłanek. Sąd rozstrzyga o tym, czy zostały spełnione przesłanki dopuszczalności rozwodu. Proces rozwodowy podlega zasadom tzn. postępowania odrębnego (art. 425-446 k.p.c.). W sprawie rozwodowej najważniejsze jest zmiana dotychczasowego stanu cywilnego małżonków. W tego rodzaju sprawach kodeks przewiduje, że tylko i wyłącznie stronami w postępowaniu mogą być ludzie osobiście i bezpośrednio zainteresowani wynikiem sprawy - wobec powyższego jedynymi osobami w tej sytuacji są sami małżonkowie.

W myśl prawa polskiego związek małżeński może być rozwiązany przez rozwód, jeżeli nie spełnia warunków pozwalających na realizację zadań, do których został powołany. W toku procesu rozwodowego Sąd powinien zwracać szczególną uwagę na szansę na utrzymanie małżeństwa i wyznaczać stronom postępowania możliwości pojednania się - jest to np. mediacja (art. 436 par l i 2 k.p.c.) oraz poprzez zawieszenie postępowania rozwodowego (art. 440 k.p.c.).

Należy nadmienić, że istnieje zasada wyłączności postępowania rozwodowego. Warunkuje ona to, że gdy prowadzony jest przewód sądowy o rozwód to tylko Sąd rozwodowy, który zajmuje się tą sprawą ma możliwość wszechstronnej oceny całokształtu spraw rodziny. Zasada ta jest ważna, gdyż zapobiega sytuacji wydania przez dwa różne Sądy dwóch różnych rozstrzygnięć (5).

Ważną kwestią w sprawach rozwodowych jest obowiązujący od 10 grudnia 2005 roku przepis art. 445 ust. 2 k.p.c. w którym podkreśla się konieczność skierowania małżonków na każdym etapie sprawy rozwodowej do mediacji w celu ugodowego porozumienia w kwestiach zaspokojenia potrzeb rodziny, alimentów na dzieci, sposobu sprawowania władzy rodzicielskiej, kontaktów z dzieckiem, jak również uregulowania spraw majątkowych. Jest to na tyle ważne dla Sądu i samych małżonków, gdyż szybkie dojście do porozumienia w w/w kwestiach pozwala na

skrócenie procesu rozwodowego, oszczędzając samym zainteresowanym wielu problemów i stresu.

5. Stanowisko Kościoła Katolickiego w sprawie rozwodów cywilnych

Kościół Katolicki przeciwstawia się rozwodom cywilnym, ponieważ od zawsze stoi na straży bezwzględnej nierozerwalności dopełnionego związku małżeńskiego - kań. 1056 i 1141 kod kań.. Zasadą jest tu założenie uświęconego charakteru małżeństwa, jako sakramentu. Kościół Katolicki nie uznaje rozwodu, ponieważ zostaje naruszona tu nierozerwalność małżeństwa, wynikająca z przysięgi małżeńskiej pochodzącej z prawa Bożego. Według Świętej Księgi Kościoła Katolickiego – Biblii, Bóg wyznaczył ludzi do wspólnoty życia i miłości uświęcając związek kobiety i mężczyzny:

„mężczyzna opuszcza ojca swojego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem" (6).

Żaden człowiek, również sami małżonkowie nie mają prawa rozdzielać związku małżeńskiego, który został zawarty przez zaślubiny, w trakcie których oni sami stali się jednym ciałem poprzez złączenie przez Boga.

Adhortacja Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym Familiaris Consortio podkreśla stanowisko Kościoła Katolickiego w sprawie nierozerwalności związku małżeńskiego, jako sakramentu. Akcentuje, że podstawowym obowiązkiem Kościoła są nauki o nierozerwalności małżeństwa, szczególnie znamienne są to słowa w czasach, gdy najczęstszą zmianą we współczesnych rodzinach staje się rozbicie rodzin poprzez rozwody:

„Tym, którzy w naszych czasach uważają za trudne lub niemożliwe wiązanie się z jedną osobą na całe życie, i tym, którzy mają poglądy wypaczone przez kulturę odrzucającą nierozerwalność małżeństwa i wręcz ośmieszającą zobowiązanie małżonków do wierności, należy na nowo przypomnieć radosne orędzie o bezwzględnie wiążącej mocy owej miłości małżeńskiej, która w Jezusie Chrystusie znajduje swój fundament i swoją siłę" (1).

W Adhortacji wyraźnie podkreślono, że również zadaniem małżonków złączonych sakramentem jest ukazywanie nierozerwalności i jedności małżeństwa. W Katechizmie Kościoła Katolickiego znajdujemy opis konsekwencji rozwodu w rodzinie:

„Niemoralny charakter rozwodu wynika z nieporządku, jaki wprowadza on w komórkę rodzinną i w społeczeństwo. Nieporządek ten pociąga za sobą poważne szkody: dla porzuconego współmałżonka, dla dzieci, które doznały wstrząsu z powodu rozejścia się rodziców, często starających się pozyskać ich względy, oraz z uwagi na zły przykład, który czyni z niego prawdziwą plagę społeczną" (3).

Kościół stoi na straży nierozerwalności związku małżeńskiego i nie uznaje rozwiązania małżeństwa:

„Między ochrzczonymi „małżeństwo zawarte i dopełnione nie może być rozwiązane żadną ludzką władzą i z żadnej przyczyny, oprócz śmierci".(4)

Rozwód według Katechizmu Kościoła Katolickiego jest bezpośrednią krzywdą dla małżonków i ich dzieci. Poprzez rozwód zostaje wprowadzony do życia rodziny

nieporządek, który ma swe skutki w zachowaniach członków rodziny i odbija się również na społeczeństwie otaczającym rozwodzących się małżonków. Kościół dopuszcza jedynie separacje małżonków. Jest ona usprawiedliwiona, jednak również niepożądana przez Kościół. Małżonkowie żyjący w separacji nie mogą zawierać nowych związków małżeńskich. Jest to jakby próba dla męża i żony, mogąca przyczynić się do zmiany decyzji dotyczącej rozwodu.

6. Unieważnienie związku małżeńskiego w Kościele Katolickim

Unieważnienie małżeństwa łączy się z przesłankami zawartymi na podstawie prawa kanonicznego. Istotnym czynnikiem, przemawiającym za podjęciem decyzji o unieważnieniu związku zawartego w Kościele Katolickim jest rozeznanie, czy tzw. zgoda małżeńska została wyrażona rzeczywiście, była świadoma, dobrowolna, wzajemna oraz równoczesna dla zaistnienia małżeństwa i żadna inna władza ludzka nie jest w stanie jej zastąpić (4). Wobec powyższego nieważność umowy małżeńskiej może być spowodowana nie tylko brakiem zgody, ale także różnymi okolicznościami, które wpływają na rozum i wolę, ograniczając ową zgodę w sposób tak istotny, że staje się ona niewystarczająca z punktu widzenia prawa naturalnego. Wówczas możemy stwierdzić o istnieniu tzw. wad zgody małżeńskiej. Wady zgody małżeńskiej mogą wpłynąć na stwierdzenie nieważności związku małżeńskiego. Podstawowy warunkiem unieważnienia jest okoliczność występowania owych wad przed zawarciem małżeństwa lub najpóźniej w trakcie jego zawierania. Do wspomnianych wad zgody małżeńskiej najczęściej należą:

1. Niezdolność do powzięcia zgody małżeńskiej (zaburzenia psychiczne), wśród nich m.in.

- Brak wystarczającego używania rozumu tj. schizofrenia, psychoza depresyjno-maniakalna, upojenie alkoholowe, odurzenie narkotykami, sen, hipnoza, gorączka, epilepsja itp.
- Poważny brak rozeznania oceniającego, co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich polega na tym, iż osoba jest sprawna intelektualnie, zdaje sobie sprawę z natury małżeństwa, nie ma jednak rozeznania, co do powagi znaczenia przyjmowanych i przekazywanych istotnych praw oraz obowiązków małżeństwa.

Dodać należy, że przyczynami powodującymi taki brak rozeznania oceniającego mogą być zakłócenia psychiczne, takie jak: choroby umysłowe, nerwice oraz patologie osobowości.

2.Brak wystarczającej wiedzy o małżeństwie,
3.Błąd, co do osoby lub jej przymiotu,
4.Podstępne wprowadzenie w błąd,
5.Błąd, co do jedności lub nierozerwalności albo godności sakramentalnej małżeństwa,
6.Wiedza lub opinia o nieważności małżeństwa współmałżonka,
7.Pozorna zgoda małżeńska,
8.Małżeństwo zawarte pod warunkiem,
9.Przymus i bojaźń.

Kanoniczne rozłączenie małżonków może wyniknąć za pomocą dyspensy papieskiej od małżeństwa niedopełnionego, lub rozwiązania małżeństwa na korzyść wiary, bądź

na skutek separacji. Separacja to uchylenie wspólnoty małżeńskiej, gdzie następuje pozbawienie małżonków do wspólnego łoża, stołu i mieszkania, mimo dalszego trwania węzła małżeńskiego.

7. Zakończenie

Zmiany w życiu polskiej rodziny zachodzą nieustannie i powodują różnorodne przekształcenia jej struktury. Rozwód małżonków jest najbardziej destruktywnym przykładem tych przeobrażeń. Jego konsekwencje są bezpośrednio szkodliwe dla najbliższych członków rodziny, jak i dla całego społeczeństwa. Aby im zapobiec, rodziny powinny być otaczane opieką od samego początku usankcjonowania się związku małżeńskiego. Małżonkowie nie zawsze są w stanie sprostać różnorodnym problemom, toteż powinni być wspierani ze strony instytucji państwowych i kościelnych. W Polsce szczególnie aktywną działalność pomocową prowadzi Kościół. Funkcjonują Parafialne Poradnie Rodzin, Specjalistyczne Poradnie Rodzinne, które pomagają rodzinom. Do ich podstawowych zadań należy:

- ukazywanie małżonkom prawidłowego wymiaru miłości małżeńskiej i rodzinnej uznawanej i głoszonej według prawa Bożego;
- uwrażliwienie członków rodzin, małżonków na należytą godność drugiego człowieka od chwili poczęcia aż do naturalnej śmierci, kształtowanie postaw prorodzinnych, tzn. stawianie rodziny ponad wszystkie aspekty życia codziennego;
- nauczanie zasad odpowiedzialnego rodzicielstwa tj. przekazywanie wiedzy na temat jedności małżonków i ich odpowiedzialności za płodność oraz ukazywanie negatywnych postaw wobec płodności (regulacja poczęć, antykoncepcja, sztuczne zapładnianie metodą in vitro);
- ukazywanie rodzicom, jaką wielką rolę odgrywają w życiu dziecka już od momentu jego poczęcia;
- pomaganie w rozwiązywaniu wszelkich problemów i konfliktów w małżeństwie i rodzinie.

Również instytucje państwowe głównie za pośrednictwem pracowników socjalnych reprezentujących ośrodki pomocy społecznej podejmują działania pomocowe na rzecz rodzin. Asystenci rodzinni, który mogą być powoływani przez ośrodki pomocy społecznej, również prowadzą działalność wspierającą na rzecz rodzin. Niestety, zarówno liczba zatrudnionych pracowników socjalnych, jak i asystentów rodzinnych jest niewystarczająca, toteż ich działania są często fragmentaryczne. Istnieje potrzeba zwiększenia liczby pracowników podejmujących współpracę z rodzinami, a także koordynowania działań pomocowych w społeczności lokalnej. Odczuwalna jest konieczność szerszej współpracy Kościoła, instytucji państwowych i pozarządowych w obszarze wspomagania rodzin. Tylko takie działania pozwolą na ochronę i wzmocnienie rodziny polskiej.

Literatúra

1. Adhortacja Apostolska Familiaris Consortio, 50, Por. EF 5, 25.
2. FIDELUS, A.: Rodzinne uwarunkowania przestępczości wśród nieletnich. w: „Studia nad Rodziną" nr 10/2002 ss. 173-180.
3. Katechizm Kościoła Katolickiego, 2385. Wydawnictwo Pallottinum, Poznań-Warszawa 1994.
4. Kodeks Prawa Kanonicznego, kan. 1141.
5. Orzeczenie SN z 15 kwietnia 1967 r., OSN 1967, poz. 195; z 21 września 1971 r., OSN 1972, poz. 46.
6. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań-Warszawa 1988, s.351.
7. MALICKI, A.: Udział adwokata w sprawach rozwodowych. (w:) „Palestra" nr 6/1997, s. 45.
8. Rocznik Demograficzny, GUS, Warszawa 2001, s. 136.
9. TYSZKA, Z.: Rodzina w epoce preindustrialnej, industrialnej i postindustrialnej. Mechanizmy i kierunki przemian, (w:) Roczniki socjologii rodziny. Studia socjologiczne oraz interdyscyplinarne. Poznań 1990, t. I, s.288.
10. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z dnia l września 2005 r.) rozdział l, art. 26.

Anna Fidelus dr
Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Wóycickiego 1/3, budynek 11,
01-938 Warszawa
600 598 803

anfid@wp.pl

Rozwod - Moda czy konieczność?

Divorce – fad or necessity

MAGDALENA GROCHULSKA - GRAŻYNA KAŁAMAGA

Abstrakt: Liczba rozwodów i separacji orzeczonych w Polsce w ostatnich latach dramatycznie rośnie, a dynamika tego wzrostu tylko między rokiem 2000 a rokiem 2007 wyniosła 50%. Najczęściej podawanymi przyczynami rozpadu małżeństwa jest niezgodność charakterów, zdrada jednego z partnerów, alkoholizm, przemoc. Nie bez znaczenia jest emigracja zarobkowa rodziców powodująca osłabienie więzi między małżonkami. Ogólnoświatowy kryzys ekonomiczny również postrzegany jest jako istotna przyczyna rozwodów. Autorki w niniejszym artykule podejmują próbę analizy tego problemu, głęboko niepokojącego nasze społeczeństwo.
Słowa kluczowe: rozwód, rozpad małżeństwa, separacja, zdrada, statystyki rozwodowe.

Abstract: The number of divorces and separations granted In Poland In recent years Has been dramatically increasing and the dynamics of this growth only in the years 2000-2007 was 50%. Among the most common reasons for a marriage break-up are: incompatibility of characters, betrayal of one of the partners, alcoholism and violence. Economic emigration of parents which has its consequences in weakening of bond between spouses is not without importance either. Also, the global economic crisis is perceived as a significant cause of divorces. In the present article, the authors try to analyse the problem of divorce which is deeply disturbing our society.
Key words: divorce, marriage break-up, separation, betrayal, divorce statistics

„Rodzina jest fundamentem życia ludzkiego w każdym wymiarze."
Jan Paweł II
Częstochowa 4 VI 1979

Teorie dotyczące trwałości małżeństwa. Ideologie małżeństwa i rodziny.
Katolicki model małżeństwa
Chrześcijańska ideologia małżeństwa i rodziny była wypracowana na przestrzeni wieków, a swymi początkami sięga czasów nauki Chrystusa. Dopracowana i wzbogacona o nowe elementy głosi, że rodzina jest społecznością naturalną, opartą na nierozerwalnym związku małżeńskim, podniesionym przez Chrystusa do godności sakramentu, stanowi tym samym wspólnotę duchową dostarczającą społeczeństwu i Kościołowi nowych członków, a przez to zajmującą szczególne miejsce w porządku prawnym i społecznym.

Główne elementy katolickiego modelu małżeństwa:

- naturalny charakter, zasadzający się na naturalnym podziale ludzi na dwie płci uzupełniające się w miłości;
- monogamia, a więc związek jednego mężczyzny z jedną kobietą;
- nierozerwalność i dozgonność związku małżeńskiego;
- sakramentalny jego charakter, z czego wypływa szczególna łaska pomnażająca bogactwo duchowe małżonków.

Małżeństwo katolickie jest aktem osobowym powstałym poprzez osobistą zgodę partnerów oraz nade wszystko związkiem miłości, nastawionym właśnie ze względu na miłość, na rodzinę i wychowanie dzieci. Małżeństwo może zostać zawarte wyłącznie za dobrowolną i obopólną zgodą partnerów, bez przymusu, w tym także religijnego. Oboje małżonkowie posiadają tę samą godność i te same prawa.

Laicki model małżeństwa

Małżeństwo w tym modelu można ująć jako instytucję świecką, której treść wyraża się w uregulowanym przez prawo trwałym związku kobiety i mężczyzny, którego zawarcie jest zdarzeniem prawnym, powodującym powstanie między dwiema osobami odmiennych płci kompleksu praw i obowiązków. Oparty jest on na wzajemnej skłonności stron, powstaje w warunkach całkowitej swobody decyzji. Jest pewnego rodzaju umową pomiędzy kobietą a mężczyzną. Małżeństwo jako instytucja świecka zawierana jest przez ślub cywilny, przed organami państwowymi specjalnie do tego powołanymi. Świeckość małżeństwa podkreśla też istnienie moralno-prawnych przepisów regulujących zawarcie, istnienie i rozwiązanie małżeństwa. Podstawą zawarcia małżeństwa cywilnego jest zgodne oświadczenie stron wyrażające wolę pozostania małżonkami. Wola ta wyrasta z szeroko rozumianego uczucia miłości i zrozumienia między małżonkami, która jest podstawą powstania i trwania związku.

Inne modele małżeństwa

Według protestantów małżeństwo jest Bożą instytucją mającą swój początek i przeznaczenie w naturze człowieka- należy wyłącznie do porządku natury, a nie łaski. Małżeństwo jest szczególnego rodzaju przykazaniem jakie człowiek otrzymał od Boga. Jest instytucją naturalną, pozostaje dziełem Boskiej, a nie ludzkiej woli i stąd należy je cenić jako stan szczególnej godności i wyniesienia, wyższy nad wszystkie inne stany wyniesienia. Małżeństwo traktowane jest w kategoriach porządku doczesnego jako instytucja społeczna i nie ma rangi sakramentu. Podkreśla się znaczenie Bożego błogosławieństwa i odpowiedzialności małżonków przed Bogiem. Gdy związek się rozpadnie Kościół dopuszcza powtórne zawarcie związku.
Teologia prawosławna określa małżeństwo terminem sacrament, albo „misterium Kościoła". Jest ono sakramentem Królestwa Bożego, które wprowadza człowieka do wiecznej radości i miłości / Hrycuniak S., Prawosławne pojmowanie małżeństwa. Białystok 1994, s. 53/. W prawosławiu nadrzędnym celem małżeństwa jest miłość i duchowa wspólnota obojga małżonków, prokreacja i życie płciowe są celami drugorzędnymi. Z tego też względu prawosławna ortodoksja podkreśla wieczny

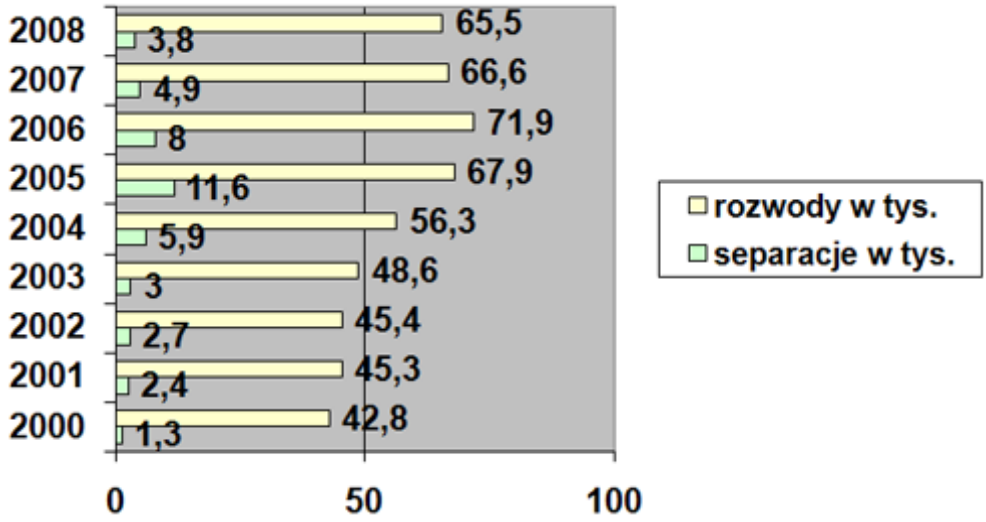
charakter związku małżeńskiego. Kościół prawosławny dopuszcza rozwód w przypadku stosunków pozamałżeńskich jednego z małżonków.

Zagrożenia dla trwałości związków małżeńskich

Ślub, i małżeństwo kojarzą się zazwyczaj ze szczęściem i radością osób ze sobą związanych. Jest ono drogą życiową, ważnym zadaniem na całe życie. Łączą się w nim dwie osoby, które wzajemnie się kochają. Zawarcie związku małżeńskiego oznacza dla nowożeńców znalezienie się w nowej sytuacji życiowej, równoznaczne jest z podjęciem odmiennych od dotychczasowych ról społecznych. To dostosowanie może się dokonać pomyślnie i wówczas małżeństwo przekształca się w grupę zharmonizowaną i spójną, może przekształcić się w stan trwałego antagonizmu i wymuszonej współpracy, może zmienić się w trwałe napięcie przerywane wybuchami konfliktów i może wreszcie zakończyć się rozbiciem małżeństwa i rozejściem się małżonków / Adamski F., Rodzina wymian społeczno-kulturalnych. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2002 s. 101/

Statystyki rozwodów wskazują, że liczba rozwodów i separacji w Polsce stale wzrasta. Według danych statystycznych, od roku 2000 do 2008 rozpadło się o 50% małżeństw więcej.

Porównanie liczby rozwodów i separacji w latach 2000 - 2008

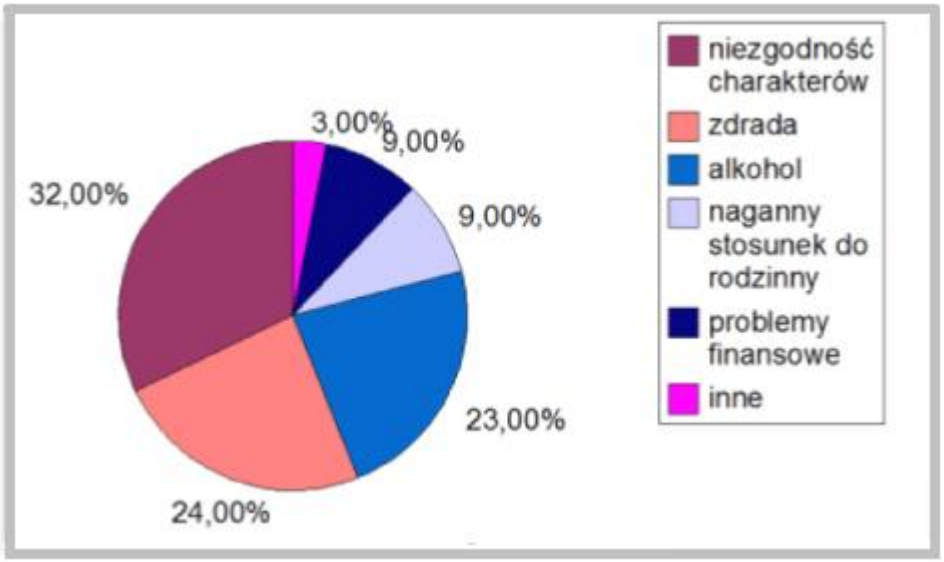

Współczesne małżeństwo musi stawić czoła wielu zagrożeniom mającym negatywny wpływ na trwałość związku. Plasują się one najczęściej na dwóch płaszczyznach: małżeńsko- rodzinnej i pozarodzinnej.

Do zagrożeń na płaszczyźnie małżeńsko-rodzinnej można zaliczyć: wyraźny brak osobowości i charakteru u jednego z małżonków, psychiczną niezdolność akceptowania odmienności współmałżonka, zderzenie nierealnego myślenia z okresu narzeczeństwa z „szarą rzeczywistością" niewłaściwy podział obowiązków i chęć dominacji w małżeństwie, różny sposób spędzania wolnego czasu. Czynnikiem destabilizującym życie małżeńskie jest bezrobocie. Brak dochodów z pracy jednego, a bywa, że i obojga małżonków, z reguły drastycznie obniża poziom zaspokojenia bytowych potrzeb rodziny, wnosi w jej życie napięcia i niepokój o jutro, prowokuje konflikty. Wiele rodzin niszczy nadużywanie alkoholu. Jego nadmierna konsumpcja destabilizuje życie rodziny, wprowadza w nie elementy zagrożenia bezpieczeństwa, zaburza więzi między małżonkami, prowadzi do ubóstwa.

W sytuacjach konfliktowych pojawia się też przemoc. Do nieporozumień może dochodzić na tle różnicy poziomu intelektualnego małżonków. Różnica w wykształceniu, a co za tym idzie różnica w pozycji zawodowej często prowadzi do kompleksu jednego z nich, bądź wzajemnej rywalizacji. Kontrowersyjne bywają też poglądy na temat wychowania dzieci. Bardzo często wynosząc z domu rodzinnego określone wzorce, małżonkowie nie zgadzają się ze swoim partnerem co prowadzi do kłótni i kryzysów. Problemy w małżeństwie mogą wiązać się z życiem seksualnym. Różne temperamenty oraz potrzeby często prowadzą do nieporozumień oraz do sytuacji zdrad małżeńskich i w następstwie rozwodów.
Jak wynika z danych Głównego Urzędu Statystycznego najczęstszą przyczyną orzekania rozwodów jest niezgodność charakterów małżonków. W następnej kolejności znalazły się takie powody, jak: niedochowanie wierności oraz nadużywanie alkoholu.

NAJCZĘSTSZE PRZYCZYNY ROZWODÓW W 2008 r.

Do zagrożeń na płaszczyźnie pozarodzinnej możemy zaliczyć próby ingerencji rodzin współmałżonków (tzw. „wtrącanie się"), złą politykę rodzinną państwa, brak zagwarantowania młodym małżeństwom oraz młodzieży środków do życia w związku z brakiem pracy i mieszkania. Destrukcyjny jest też wpływ na młode pokolenie środków komunikacji społecznej, między innymi poważne zmniejszenie roli hierarchii wartości, promocja konsumpcjonizmu i hedonizmu.
Pewne niebezpieczeństwa dla miłości małżeńskiej i rodzinnej niesie obecnie cywilizacja, urbanizacja i industrializacja. Ważną rolę odgrywa tu między innymi praca zawodowa kobiet, którym trudno pogodzić obowiązki zawodowe z domowymi, co jest źródłem konfliktów, a niezależność materialna, wyższe wykształcenie i stanowisko, często wyższe niż u męża, mogą stać się przyczyną niezadowolenia i osłabienia miłości.
Wiele niebezpieczeństw dla właściwego funkcjonowania rodzin niesie za sobą fala zagranicznych wyjazdów zarobkowych, a wraz z nią pojawiająca się rozłąka z najbliższymi. W dobie przemian demokratycznych, problemy małżeńsko- rodzinne

nie są należycie dostrzegane i dowartościowywane. Polityka ekonomiczno-społeczna oraz środki masowego przekazu często nie traktują spraw w sposób należyty i promocyjny. Zmniejszyła się przy tym duchowa odporność młodego pokolenia, a cynizm, bezwstyd i pozamałżeńskie współżycie seksualne zostały przez znaczną jego część zaaprobowane jako wyraz liberalnego humanizmu i zachodniej cywilizacji.

W krajach europejskich lawinowo rośnie liczba rozwodów w Belgi liczba rozwodów wzrosła w ostatnim roku o 75 % sądy nie nadążają z rozpatrywaniem pozwów, zdaniem belgijskich socjologów główną winę za taki stan rzeczy ponosi nowa ustawa która przyznaje rozwód praktycznie na żądanie. W Polsce bezwątpienia prawo również nie utrudnia dostępu do rozwodów. Wpis za złożenie pozwu rozwodowego wynosi 600 zł przy obopólnej zgodzie małżonków na tym kończą się wydatki związane z rozwodem. Łatwiej i taniej jest rozwieść się niż podejmować próbę ratowania związku. Pomijając ogromy wysiłek osobisty , potrzebę dokonania ustępstw zmiany w sobie na rzecz ratowania związku należy jeszcze ponieść niewspółmierne do kosztów rozwodu wydatki na udział w sesjach terapii rodzin , pomoc mediatorów , psychologów.

„Moda, to potrzeba naśladowania innych aby się z nimi identyfikować". Skoro rozwód lasowany w mas-mediach jest „ korzystną zmiana w życiu", to nie warto się zastawiać nad jego konsekwencjami, należy być cool. W konsumpcyjnym społeczeństwie nikt nie chce być uznany za mało nowatorskiego, nie nadążającego za trendami, a trendy mówią, że należy być silnym, kreatywnym , uśmiechniętym, wiec gdzie tu miejsce na cierpienie, ustępstwa, rezygnację z własnego planu, na sukces.

Moda to również biznes.

W roku 2008 po raz pierwszy odbyły się w Polsce targi „ Mody rozwodowej". Wystawcy, to kancelarie prawne specjalizujące się w rozwodach , detektywi , kluby, firmy cateringowe mające w ofercie imprezy, których celem jest świętowanie rozwodu (np. palenie aktu ślubu , topienie obrączek) , formy odzieżowe organizujące pokazy mody pod hasłem „ nowa lepsze przyszłość" i mediatorzy, których zadaniem ma być doradzanie odwiedzającym targi czy pracować nad związkiem czy rozwieźć się szybko, tanio i przyjemnie. Wydaje się, że rola mediatorów na tego typu imprezie jest jednoznaczna, bo trudno mówić o sposobach ratowania związku w 15 min , za to na przedstawienie „ algorytmu rozwodowego" czasu aż natto. O tym, że targi rozwodowe cieszyły się dużym zainteresowaniem świadczy fakt, iż w tym roku odbyła się kolejna edycja z jeszcze większą liczbą wystawców.

W modzie na rozwody nie bez znaczenia jest rola mas- mediów. Plotkarskie portale i tabloidy tak manipulują informacją, że mogłoby się wydawać iż rozwód gwarantuje nową miłość , nowy udany związek i sukces na polu osobistym a często i zawodowym, bo szczęśliwi ludzi mają większą motywację do pracy, co generuje szybki i błyskotliwy rozwój kariery.

Badania socjologiczne prezentowane w książce „ Rodzina współczesna" , która ukazała się 2005 pod redakcją Marii Ziemskiej, ukazują zmiany postaw prorozwodowych w społeczeństwie polskim . Narastająca tendencja do liberalizacji postaw w stosunku do instytucji rozwodu powoduje, że i rozwodnicy postrzegani są społecznie jako osoby wolne, bez bagażu związanego z przeszłością. „ Zbiorowa

świadomość" coraz rzadziej przyznaje rozwodowi miano zjawiska patologicznego , a osoby rozwiedzione rzadziej naznacza etykietą dewianta. Rozwód w opinii społecznej jest akceptowany w 80%. Wydaje się, że dla społecznej akceptacji rozwodów ma również znaczenie zamiana kodeksu kanonicznego i interpretacja tej zmiany. Dawniej trzeba było udowodnić tak poważne sprawy jak niemożność skonsumowania małżeństwa. Dziś do "rozwodu kościelnego" wystarczy tzw. niedojrzałość emocjonalna partnera. ,,Dziennik Polski" podaje za watykańskim rocznikiem statystycznym, że w 2008 r do sądów biskupich wpłynęło 10 tysięcy wniosków, co jest swoistym rekordem jako, że dotychczasowa liczba nie przekraczała 3,5 tysiąca. Sposób nagłośnienia tych statystyk przez media każe rozumować przeciętnemu Polakowi, że Kościół zmienił pogląd na temat nierozerwalności małżeństwa i wychodzi naprzeciw rozwodom.

Rozwód staje się produktem rynkowym gwarantującym zysk wielu podmiotom działającym na rzecz szeroko rozumianych usług społecznych, stąd w połączeniu z wartościami wyznawanymi przez społeczeństwo konsumpcyjne, staje się zjawiskiem społecznie akceptowanym.

Nieefektywna jest również edukacja w zakresie wychowania do życia w rodzinie. Teoretycznie w systemie kształcenia polskich szkół jest przedmiot, którego celem jest przygotowanie do życia w rodzinie. W praktyce to działalność mało skuteczna. Po pierwsze jest to przedmiot nadobowiązkowy , czyli wolą uczniów lub w przypadku uczniów niepełnoletnich ich rodziców jest uczęszczanie na zajęcia , po drugie w potocznym rozumieniu jest to przedmiot o wychowaniu seksualnym, po trzecie brak kadry, która pomijając wiedzę merytoryczną potrafiłab by rozmawiać z dziećmi i młodzieżą o rodzinie jako największej wartości. Bark również atrakcyjnych kampanii społecznych które w dobie kryzysu instytucji małżeństwa promowałyby : odpowiedzialność za rodzinę, pracę nad związkiem.

Podsumowując niniejsze rozważania należy stwierdzić, że we współczesnym świecie zafascynowanym nową moralnością, instytucja małżeństwa może się wydać przestarzała i niepraktyczna, a wskutek liberalizacji przepisów rozwodowych i zmian postaw społecznych zaciera się piętno hańby towarzyszące niegdyś rozwodowi. Tym samym traktuje się go jako formę radzenia sobie z problemami małżeńskimi czy rodzinnymi.

Literatúra

1. Adamski F., Rodzina. Wymiar społeczno- kulturowy. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2002, ISBN 83-233-1554-1
2. Adamski F., Socjologia małżeństwa i rodziny. PAN, Warszawa 1982r. ISBN 83-01-03119-0
3. Hrycuniak S., Prawosławne pojmowanie małżeństwa, Białystok 1994 ISBN 83- 902928-0-7
4. Starowicz L., Przesłanie dla małżeństw i rodzin na początku XXI wieku, Małżeństwo i rodzina nr 1/2004 ISSN 1643-7489
5. Ziemska M. , Rodzina współczesna, Warszawa 2005 ISBN 83-235-0144-0

mgr Grażyna Kałamaga
Zespół Szkół Ogólnokształcących
ul. J. Kilińskiego 19
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
tel.: kom. 696 538 538

g.kalamaga@gmail.com

mgr Magdalena Grochulska
ONCDN Nowator
Ul. Wigury 18
27-200 Starachowice
tel . kom : 888 540 822

magdagrochulska@gazeta.pl

Rozvod v spoločnosti

A divorce in the society

MÁRIA KORBOVÁ

Abstrakt: V poslednom čase sa čoraz častejšie stretávame s rozvodom manželstva ako alternatívou riešenia vzájomných konfliktov medzi manželmi. Príspevok prezentuje pohľad na rozvod zo strany spoločnosti. Vysoká miera rozvodovosti, vysoký počet neúplných rodín, prezentovanie nemanželského spolužitia, nevlastní rodičia atď. sú dôvody, ktoré si vyžadujú našu pozornosť. Do úzadia ustupujú názory, ktoré rozvod pokladajú za neprípustný.
Kľúčové slová: Manželstvo, partner, rodina, rozvod, vzťah.

Abstract: In the last time we meet with the divorce of a marriage as an alternative of solution of mutual conflicts among men and women. This article represents a view at divorce from the sight of society. The high divorce rate, the high number of uncomplete family, the presentation of nonlegitimate coexistence, step parents and so on, there are reasons to acquire our attention. The oppinions considered the divorce as dangerous becomes incompetent.
Keywords: marriage, partner, family, divorce, relationship.

Manželstvo

Pod pojmom manželstvo si väčšina ľudí predstaví fungujúci harmonický vzťah muža a ženy, žijúcich v spoločnej domácnosti. Manželstvo je osobitý vzťah dvoch dospelých ľudí rozličného pohlavia. Je to vzťah výlučne medzi mužom a ženou. „Manželstvo existuje vo všetkých spoločnostiach, kde so sebou nesie rôzne záväzky a povinnosti. To neznamená, že všetci ľudia uzatvoria manželstvo, ale to, že v každej ľudskej spoločnosti existuje spoločensky uznávaný typ zväzku medzi mužom a ženou, ktorý sa nazýva manželstvo.“ (Murphy, 2001, s. 73)

Manželstvo je základný kameň rodiny. Manželstvo je osobitý vzťah dvoch dospelých ľudí rozličného pohlavia. Manželstvo je vlastne vo svojej podstate základom rodiny. Stabilita rodiny závisí od manželských vzťahov. Ak sa narušia, oslabia manželské vzťahy, je ohrozená aj rodina. Vzťahy medzi manželmi sú pre rodinu základným a oporným pilierom. Manželia by sa mali usilovať čo najskôr napraviť svoje vzťahy, obnoviť manželskú harmóniu, a tak odvrátiť nebezpečenstvo rozvratu rodiny, aby manželstvo a rodina začali čím skôr plniť svoje úlohy.

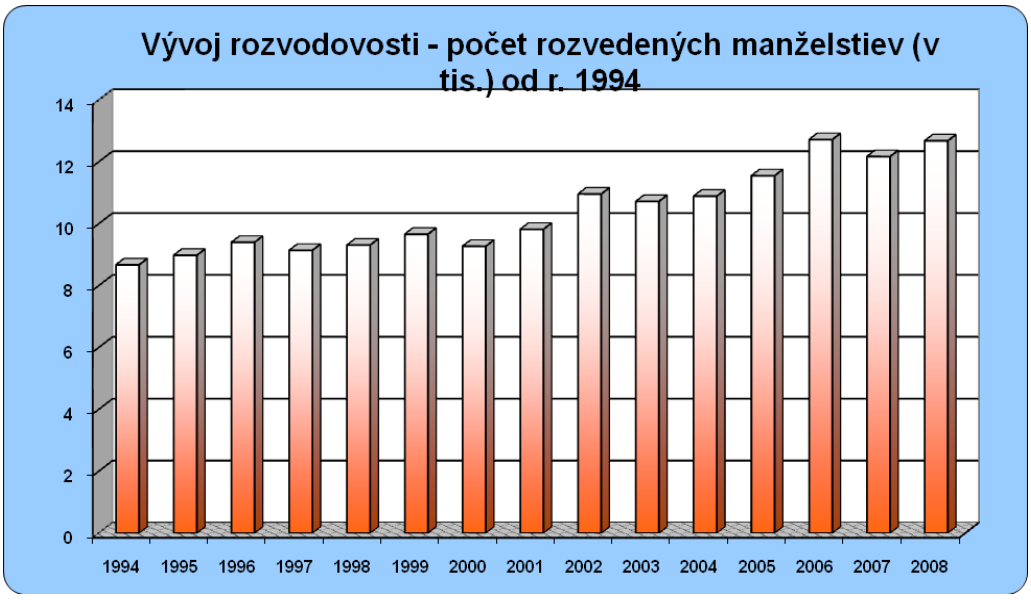
Rozvod manželstva

Rodina je založená na manželstve. Jej stabilita závisí od manželského spolužitia, ktoré si ťažko predstaviť bez konfliktov. V poslednom čase však sa čoraz častejšie stretávame s rozvodom manželstva ako alternatívou riešenia vzájomných konfliktov medzi manželmi. Rozvod sa stal bežnou a prijateľnou záležitosťou, ktorá sa dnes považuje za pomerne dostupný spôsob riešenia manželských problémov. Do úzadia ustupujú názory, ktoré rozvod pokladajú za neprípustný. No rozvod manželstva nie vždy prináša úľavu partnerom. Prináša aj množstvo nových problémov, s ktorými sa rozvedení partneri musia vyrovnať.

Rozhodnutie k rozvodu nebýva záležitosťou okamžiku. Predchádza mu rozlične dlhá kríza manželstva. K rozvodu ako sociálnemu javu, jednotlivé spoločnosti, kultúry,

náboženstvách pristupujú rôznym spôsobom. Na jednej strane je extrémom jeho úplný zákaz, na druhej strane extrémom je veľmi tolerantný postoj k nemu.
Narastajúci počet rozvodov sa stáva sociálnym problémom, pretože presahuje rámec individuality a dotýka sa väčšieho počtu ľudí.
Rozvod manželstva upravuje náš právny systém. Zákon o rodine v paragrafe 22 hovorí, že k zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch. Táto veta je veľmi dôležitá. Každý manželský partner by mal naozaj dôkladne zvážiť, či podá žiadosť o rozvod, či neexistuje východisko z danej situácie, ktorá sa mu javí ako neprekonateľná. Lebo „rozvod je kapitulácia pred víťazstvom – pred víťazstvom, za ktoré hodno bojovať.“ (Rozinajová, 1984, s. 123)
„Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia. Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada.“ (Zákon 36/2005 Z.z.) Pri rozhodovaní súd prihliada i na záujmy maloletých detí. Podaním návrhu na rozvod niektorým z manželov, zaniká kladný citový vzťah medzi partnermi. Samotným rozvodom zaniká manželstvo aj ako právny vzťah.
Rozvodovosť na Slovensku
Rozvodovosť je negatívnym javom populačného vývoja. Nepriaznivo pôsobí na psychický stav rozvedených párov a najmä detí. Index rozvodovosti je pomer rozvodov na 100 uzavretých manželstiev v sledovanom roku.
Hrubá miera rozvodovosti patrí medzi hlavné ukazovatele rozvodovosti. Vyjadruje aktuálny počet rozvodov pripadajúcich na 1000 obyvateľov v danom roku. Vyjadruje sa v promile. R = počet rozvodov v danom roku; P = veľkosť populácie

$$r = \frac{R}{P} \qquad *1000$$

Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SR	8,67	8,98	9,40	9,14	9,31	9,66	9,27	9,82	10,96	10,72	10,89	11,55	12,72	12,17	12,68

Graf č. 1Vývoj rozvodovosti na Slovensku
Zdroj: MS SR, 2008

Rozvodovosť je prejavom nestability manželstva. Za predchádzajúci rok 2008 hrubá miera rozvodovosti bola 12,68, čo predstavuje zvýšenie oproti roku 2007 o 0,51. Ak porovnáme rok 2008 s rokom 1998, tento údaj predstavuje nárast o 3,37.
V minulosti na vývoj rozvodovosti na Slovensku veľmi výrazne vplývali historické a kultúrne špecifiká nášho územia – vidiecky charakter osídlenia, tradičná veľká rodina so silnými ekonomickými väzbami a vysoká religiozita. No v súčasnosti sa aj u nás začínajú objavovať mnohé tendencie z vývoja rozvodovosti ostatných krajín Európy. (Petro, 2005)
Od roku 2001 sa u nás s miernym kolísaním zvyšuje počet rozvedených manželstiev. V roku 2008 bol nárast počtu rozvodov oproti roku 2001 až o 2 858 rozvodov. Na 100 uzavretých sobášov pripadá 44,8 rozvodov. Najviac rozvodov v sledovanom období bolo v roku 2006, kedy súdy SR rozviedli 12 716 rozvodov a na 100 uzavretých manželstiev vtedy pripadalo 49 rozvedených párov.

Tabuľka č.1 Počet rozvodov v SR

Ukazovateľ	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet rozvodov	9 817	10 960	10 716	10 889	11 553	12 716	12 174	12 675
Na 1000 obyvateľov (hrubá miera rozvodovosti)	1,8	2,0	2,0	2,0	2,1	2,4	2,3	2,3
Na 100 uzavretých manželstiev	41,3	43,7	41,2	39,0	44,2	49,0	44,4	44,8

Zdroj ŠÚ SR, 2009

Priemerný vek manželov pri rozvode sa neustále zvyšuje ako na strane mužov, tak i na strane žien. V roku 2008 priemerný vek žien pri rozvode bol 37,7 roka a u mužov tento vek bol ešte vyšší a to 40,4 rokov. Táto skutočnosť vyplýva z faktu, že zvyšuje sa i vek snúbencov pri vstupe do manželstva a klesajú sobáše v najmladších vekových kategóriách.

Tabuľka č.2 Vývoj rozvodovosti v krajoch SR, 2001 - 2008

Územie	Rok							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
	počet rozvodov							
BA	1 435	1 556	1 571	1 569	1 682	1 917	1 736	1 775
TT	993	1 099	1 095	1 133	1 293	1 548	1 369	1 490
TN	1 160	1 103	1 197	1 289	1 389	1 485	1 435	1 366
NR	1 418	1 688	1 679	1 382	1 651	1 730	1 702	1 778
ZA	1 065	1 186	1 186	1 286	1 271	1 371	1 339	1 493
BB	1 508	1 671	1 503	1 557	1 607	1 725	1 628	1 629
PO	889	1 052	1 056	954	1 077	1 156	1 227	1 323
KE	1 349	1 605	1 429	1 419	1 583	1 784	1 738	1 821
SR	9 817	10 960	10 716	10 889	11 553	12 716	12 174	12 675

Zdroj: ŠÚ SR, 2009

Za obdobie od roku 2001 najviac rozvodov bolo v roku 2006 a to v Bratislavskom kraji, až 1 917 rozvodov je 15,07% zo všetkých 12 716 rozvodov v danom roku.
Druhé najvyššie percento 14,37% rozvodov patrí Košickému kraju v roku 2008, kedy počet rozvodov tam dosiahol číslo 1 821.
Tretí najvyšší počet, 1 778 rozvodov bol opäť v roku 2008 v Nitrianskom kraji, čo predstavuje 14,02% z celkového počtu 12 675 rozvodov v danom roku 2008 v Slovenskej republike.

Príčiny rozvodu

Vysoká rozvodovosť mladých manželstiev je dôsledkom rozvratov, ktoré vznikajú z veľkej časti nezvládnutím prvej manželskej citovej krízy tým, že jeden alebo obaja manželia dopustia, aby táto prvá citová kríza prerástla v rozvrat namiesto toho, aby hľadali cesty k manželskému uzmiereniu. (Pávek, 1987)
Štatistiky za najčastejšie príčiny rozvodu, uvádzajú neveru, alkoholizmus, rozdielnosť povâh názorov a záujmov, žiarlivosť. Toto však nie sú skutočnými, ale väčšinou iba subjektívne pociťovanými príčinami. Skutočnými príčinami sú nespôsobilosť, neschopnosť, nepripravenosť manželov vyrovnať sa s novými podmienkami ich života.
Z toho sa dá vyvodiť, že príčinou rozvodov nie je to, čo v manželstve existuje, ale to, čo v ňom chýba. Manželom chýba schopnosť vo vzťahu k manželstvu, chýba im schopnosť brať na seba „podstatné manželské práva a povinností, ktoré musia navzájom odovzdávať a prijímať.“ (Kán. 1095, CIC)

Všetky tieto príčiny môžeme spojiť do jedného bodu. Manželstvo najviac rozkladá „strata lásky, najčastejší následok nešetrného zaobchádzania s partnerom.“ (Rozinajová, 1984, s. 53)

Tabuľka č.3 Prehľad príčin rozvratu v rozvedených manželstvách v SR v roku 2008

Príčiny rozvratu	Muži	Ženy
Manželstvo uzavreté neuvážene	202	202
Nadmerné požívanie alkoholu	1 044	105
Nevera	1 396	817
Nezáujem o rodinu (vr. ukončenia spolužitia)	555	247
Zlé zaobchádzanie, odsúdenie pre trestný čin	208	19
Rozdielnosť pováh, záujmov a názorov	7 759	7 759
Zdravotné dôvody (vr. neplodnosti)	28	36
Sexuálne nezhody	31	31
Ostatné príčiny	1 083	1 598
Súd nezistil zavinenie	369	1 861

Zdroj: MS SR, 2008

Najčastejšou príčinou rozvratu manželských vzťahov, ktorý vyústil do rozvodu manželstva v roku 2008 bola rozdielnosť pováh, záujmov a názorov, až v 7 759 prípadoch, čo predstavuje až 61,2 % z celkového počtu 12 675 rozvedených manželstiev v roku 2008.
Ďalším najčastejším dôvodom rozvodu bola nevera. Muži boli neverní ženám v 1 396 vybavených návrhoch, čo je 11,01%. Ženy sa dopustili nevery v 817 prípadoch, čo je 6,45%-ný podiel na celkovom počte rozvedených manželstiev v roku 2008.
Ďalšou podstatnou príčinou rozvratu manželstva je nadmerné požívanie alkoholu. U mužov to bolo v 1044 prípadoch, čo predstavuje 8,2% zo všetkých rozvedených manželstiev v SR v roku 2008. Alkoholu podliehajú aj ženy – manželky. V roku 2008 súd rozviedol 105 manželstiev, kde príčinou rozvodu bol alkoholizmus na strane ženy. Je to 0,8%-ný podiel na počte všetkých rozvedených manželstiev v danom roku v Slovenskej republike.
Dôsledky rozvodu
Rozvod manželstva je zdĺhavý proces, pre partnerov predstavuje stresujúcu a náročnú udalosť v ich živote. Rozvod prináša na jednej strane uspokojenie, na druhej strane však stres. Rozvod je sociálnym javom, ktorý sa negatívne prejavuje jednak v živote jednotlivca a jednak v celospoločenskom meradle. Nepriaznivo vplýva na reprodukciu obyvateľstva, psychický stav rozvedených partnerov a hlavne na ich deti, často je príčinou chudoby v postihnutých rodinách.
Po rozvode už nezáleží na tom, ktorý z partnerov dal k nemu podnet. Vyrovnať sa s tým musia obe strany. Rozvodom stráca človek životného partnera, ktorý mu mal byť oporou.

Záver

Neexistuje žiadny čarovný prostriedok pre vytvorenie ideálneho manželstva. Partneri musia spoločne bojovať proti všetkému, čo môže manželstvo narušovať, otupovať alebo úplne rozbiť.

Rozvod možno chápať a brať ako východisko z krízových a neriešiteľných situácií, ako určitý záchranný prostriedok v prípade, že sa obaja manželskí partneri navzájom natoľko odcudzili, že ďalšie pokračovanie ich zväzku by ešte viac prehĺbilo ich vzájomné odcudzenie. Avšak špekuláciu s tým, že keď bude najhoršie, pomôžem si rozvodom, a pritom nič pre upevňovanie manželstva nebudem robiť, nemôžeme v žiadnom prípade tolerovať.

Literatúra

1. KÓDEX KÁNONICKÉHO PRÁVA. Trnava: Spolok sv. Vojtecha. 1996. 937 s. ISBN 80-7162-061-0.
2. MURPHY, R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie. Praha: SLON, 2001, 267s. ISBN 80-85850-53-2
3. NR SR: 2005. Zákon č. 36/2005 o rodine, In: Zbierka zákonov, čiastka 20, 2005
4. PÁVEK, F.: 1987. Manželství na zkoušku?. Praha: Mladá fronta, 1987. 255 s.
5. PETRO, M.: 2005. Rozvodovosť – analytická štúdia. In: Zborník teologických štúdií. Prešov: Pro communio. 2005, 164 s. ISBN 80-969416-1-5.
6. ROZINAJOVÁ, H.: 1984. Sex – manželstvo – rodičovstvo. Martin: Osveta, 1984. 165 s. ISBN 70-011-84.
7. http://www.justice.gov.sk/h.aspx?pg=r30&htm=http://www.justice.gov.sk/stat/08/index.htm, 30.6.2009, 20.00 hod.
8. http://portal.statistics.sk/files/Sekcie/sek_600/Demografia/inf_sprava/demograficky_vyvoj_SR_v_roku_2009.pdf, 3.8.2009, 20.00 hod.

Mgr. Mária Korbová
Katedra sociálnej práce PF KU
Hrabovská cesta 1
Ružomberok
Maria.Korbova@ku.sk

Porozvodová starostlivosť o deti

Post-divorce child care

PAVEL TESAŘ – LENKA ŠTEFÁKOVÁ

Abstrakt: Příspěvek přibližuje výsledky výzkumu, který byl vykonávaný v Moravskoslezském kraji na hlavních pracovištích OSPOD - Orgán sociálně právní ochrany dětí. Jeho základním cílem bylo zaměřit se na poznatky sociálních pracovníků OSPOD v soudním řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí při i po rozvodu.
Kľúčové slová: porozvodová péče, ochrana nezletilého dítěte, Orgán sociálně právní ochrany dětí, úprava poměrů nezletilých dětí při i po rozvodu

Abstract: The article brings closer the results of research, which was carried out by Moravian- Silesean region at the main workplaces of OSPOD – Authority for social-legal protection of children. Its main aim was to focus on the knowledge of social workers of OSPOD in law management and adjustment of position of underaged children during and after divorce.
Keywords: after-divorce care, protection of underaged child, Authority for social-legal protection of children, adjustment of position of underaged children during and after the divorce.

1 Definování výzkumného problému

Před rozhodnutím soudu, kterým rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy. Předmětem výzkumu bylo zjistit z pohledu sociálního pracovníka OSPOD, kdo nejčastěji je iniciátorem při žádosti o úpravu poměru porozvodové péče o nezletilého. Komu soud při úpravě poměrů nezletilých dětí při rozvodu svěřuje nezletilé dítě do výhradní výchovy nejčastěji. Jaký rozsah styku stanovený rozsudkem soudu při úpravě poměrů nezletilých dětí je stanoven nejčastěji. Jaký je nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí u soudu v neprospěch matky nebo otce.

2 Cíl výzkumu

Základním cílem bylo zaměřit se na poznatky sociálních pracovníků OSPOD v soudním řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí při i po rozvodu.
Ve výzkumu bylo zjišťováno, kdo je nejčastějším iniciátorem žádosti na úpravu poměrů nezletilého po rozvodu. Dále jsme zjišťovali, jaká je běžná praxe při úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu rodičů a v jaké četnosti soud rozhodne o výhradní výchově a komu z rodičů. Jaký je nejčastější rozsah styku stanovený rozsudkem při úpravě poměrů nezletilých dětí. Když soud rozhodne rozsudkem při úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce nebo matky, jaké jsou nejčastější faktory.

3 Hypotézy

Hypotéza č. 1 Při žádosti o úpravu poměrů je podle názorů sociálních pracovníků OSPOD iniciátorem převážně žena.

Hypotéza č. 2 Podle názoru sociálních pracovníků OSPOD soud při úpravě poměrů nezletilých dětí při rozvodu, svěřuje nezletilé děti převážně do výhradní výchovy matky.

Hypotéza č. 3 Při úpravě poměrů nezletilých dětí podle názorů sociálních pracovníků OSPOD, soud převážně stanovuje rozsudkem rozsah styku na jeden víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátků a prázdnin.

Hypotéza č. 4 Nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch matky je opuštění rodiny (nezájem o děti dětí).

Hypotéza č. 5 Nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce je špatná péče o dítě.

4 Charakteristika respondentů

V Moravskoslezském kraji je 22 hlavních pracovišť OSPOD s 154 pracovníky. Dotazník byl rozeslán na všechna tato pracoviště a tímto bylo osloveno všech 154 sociálních pracovníků OSPOD Moravskoslezského kraje. Tito sociální pracovníci poskytli relevantní informace tykající se předmětu výzkumu.

Tabulka 1: Pohlaví respondentů

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Žena	123	79,9
Muž	31	20,1
Celkem	154	100

Bylo zjištěno, že převážná část sociálních pracovníku OSPOD, kteří odpověděli na dotazník tvoří ženy.

Tabulka 2: Věk respondentů

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
do 25 let	34	22,1
26 – 35 let	34	22,1
36 – 50 let	59	38,3
Nad 50 let	27	17,5
Celkem	154	100

Tabulka 3: Vzdělání respondentů

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Vysoká škola se sociálním zaměřením	71	46,1
Vysoká škola jiného zaměření	21	13,8
Střední škola se sociálním zaměřením	19	12,3
Střední jiného zaměření	17	11
Vyšší odborná škola se sociálním zaměřením	14	9
Vyšší odborná škola jiného zaměření	12	7,8
Celkem	154	100

Tabulka 4: Délka praxe respondentů

Délka praxe	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
do 2 let	34	22,1
3 – 10 let	69	44,8
11 – 20 let	23	14,9
Přes 20 let	28	18,2
Celkem	154	100

Naprostá většina sociálních pracovníků vystudovala vysokou školu se sociálním zaměřením. Vzhledem k délce praxe a době, od kdy je možné studovat na školách tohoto typu, jde u řady z nich o doplnění vzdělání studiem při zaměstnání. Dnešní společnost klade vysoké nároky, a proto je velice nezbytné aby tito pracovníci měli kvalitní vysokoškolské vzdělání.

5 Metody výzkumu a zpracováni údajů

Při realizaci výzkumu byli použili 4 etapy. První etapa byla zaměřena převážně na shromažďování a studium odborné literatury. V druhé etapě bylo zjištěno počet pracovišť, pracovníků a adresy pracovišť OSPOD v Moravskoslezském kraji. V třetí etapě byl navázán telefonický nebo osobní kontakt s vedoucími pracovníky OSPOD se kterými byla konzultována možnost předložit podřízeným pracovníkům OSPOD dotazník. V dotazníku bylo položeno 10 uzavřených otázek, s možností výběru odpovědi. Dotazník byl anonymní. V čtvrté etapě byli získané údaje zpracovaná běžnými statistickými metodami a vyhodnocené. Pro názornost a lepší orientaci jsou znázorněné v tabulkách.

6 Interpretace a analýza výsledků výzkumu

Přijetí či zamítnutí hypotézy č. 1 bylo dokazováno pomocí otázky č. 5. V hypotéze č. 1 bylo předpokládáno, že při žádosti o úpravu poměrů je dle názoru sociálních pracovníků OSPOD je iniciátorem převážně žena. Hypotéza se potvrdila.

Tabulka 5: Nejčastější iniciátor žádosti o soudní úpravu poměru

Iniciátor	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Žena	106	68,8
Muž	48	31,2
Spolu	154	100

Přijetí či zamítnutí hypotézy č. 2 bylo dokazováno pomocí otázky č. 6. V hypotéze č. 2 bylo předpokládáno, že dle názorů sociálních pracovníků OSPOD soud při úpravě poměrů nezletilých dětí při rozvodu, svěřuje nezletilé děti převážně do výhradní výchovy matky. Hypotéza se potvrdila.

Tabulka 6: Rodič, kterému nejčastěji svěří soud nezletilé dítě do výhradní výchovy při úpravě poměrů při rozvodu

Rodič	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Matka	111	72
Otec	43	28
Celkem	154	100

Přijetí či zamítnutí hypotézy č. 3 bylo dokazováno pomocí otázky č.7 a č 8. V hypotéze č. 3 bylo předpokládáno, že při úpravě poměrů nezletilých dětí podle názorů sociálních pracovníků OSPOD, soud převážně stanovuje rozsudkem rozsah styku na jeden víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátků a prázdnin.
Na základě výsledů uvedených v tabulce. 7 můžeme konstatovat, že sociální pracovníci OSPOD nejčastěji navrhují rozsah styku jeden víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátku a prázdnin. Hypotéza se potvrdila.

Tabulka 7: Nejčastější návrhy OSPOD o rozsahu styku nezletilého dítěte z druhým z rodičů ve zprávě pro soud.

Rozsah styku	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1 den za 14 dní	10	6,5
1 den za víkend	18	11,7
1 den za týden	7	4,5
Více než 1 den v týdnu	15	9,7

Víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátku a prázdnin	104	67,6
Celkem	154	100

Tabulka 8: Nejčastější rozsah styku stanovený rozsudkem při úpravě poměrů nezletilých dětí

Rozsah styku	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1 den za 14 dní	10	6,5
1 den za víkend	16	10,4
1 den za týden	12	7,8
Více než 1 den v týdnu	8	5,2
Víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátku a prázdnin	108	70,1
Celkem	154	100

Přijetí či zamítnutí hypotézy č. 4 bylo dokazováno pomocí otázky č. 9. V hypotéze č. 4 bylo předpokládáno, že nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch matky je opuštění rodiny (nezájem o děti dítě). Hypotéza se potvrdila.

Tabulka 9: Nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch matky

Faktory	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Opuštění rodiny (nezájem o dítě)	39	25,3
Nadměrné pití alkoholu	18	11,7
Užívání drog	16	10,4
Přání dítěte	8	5,2
Nevhodný životní styl	9	5,9
Špatná péče o dítě	8	5,2
Nemoc	5	3,2
Lepší výchovné předpoklady otce (na základě znal. posudků)	6	3,9
Dohoda rodičů	18	11,7
Promiskuita	0	0
Bytové či sociální podmínky	7	4,5
Nevhodný nový partner matky	8	5,2
Pracovní vytížení matky	9	5,9
Ovlivňování dítěte proti otci	3	1,9
Celkem	154	100

Přijetí či zamítnutí hypotézy č. 5 bylo dokazováno pomocí otázky č. 10. V hypotéze č. 5 bylo předpokládáno, že nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce je špatná péče o dítě. Hypotéza se nepotvrdila. Z pohledu pracovníků OSPOD je nejčastější faktor který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce bylo jeho pracovní vytížení.

Tabulka 10: Nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce

Faktory	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Opuštění rodiny (nezájem o dítě)	24	15,6
Nadměrné pití alkoholu	18	11,7
Užívání drog	10	6,5
Přání dítěte	4	2,6
Nevhodný životní styl	10	6,5
Špatná péče o dítě	16	10,4
Nemoc	8	5,2
Lepší výchovné předpoklady matky (na základě znal. posudků)	7	4,5
Dohoda rodičů	15	9,7
Promiskuita	0	0
Bytové či sociální podmínky	6	3,9
Nevhodný nový partner otce	5	3,2
Pracovní vytížení otce	29	18,9
Ovlivňování dítěte proti matce	2	1,3
Celkem	154	100

7 Závěry výzkumu

Hypotéza č. 1, že iniciátorem při žádosti o úpravu poměrů je podle názorů sociálních pracovníků OSPOD převážně žena, se potvrdila. Již při rozdávání dotazníků pracovníci OSPOD upozorňovali, že skutečně jen v málo případech je iniciátorem při žádosti o úpravu poměru muž. Dalo by se s toho posuzovat, že pokud nedojde mezi rozvádějícími manžely k dohodě, je to žena, která je iniciátorem uvedené žádosti. Může to poukazovat na to, že muž není tak aktivní, nebo žena ve více případech nesouhlasí s návrhem muže. Rovněž pro posouzení, počet ukončených rozvodových řízení za rok 2006 dle již uvedené statistiky z Moravskoslezského kraje byla v ukončených rozvodových řízeních ve 3 214 případech z celkového počtu 4 698 navrhovatelem rozvodu žena. Dle pracovníků soudu a pracovníků OSPOD bývá velice časté, že navrhovatel rozvodu je rovněž iniciátorem při žádosti o úpravu poměru.

Hypotéza č. 2, že dle názoru sociálních pracovníků OSPOD soud při úpravě poměrů nezletilých dětí při rozvodu, svěřuje nezletilé děti převážně do výhradní výchovy

matky, se potvrdila. Dá se s toho usuzovat, že dle soudů, ženy jako matky mají k výchově mnohem blíže než muži. V mnoha případech se dá s tím souhlasit, ale také v mnoha případech to nemusí být pravda. Soudy naštěstí při pochybnostech při úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu si můžou vyžádat nezávislou zprávu od OSPOD nebo odborný posudek. Nebylo by správné se řídit předsudky společnosti, že jedině matka je pro dítě to nejlepší.

Hypotéza č. 3, že při úpravě poměrů nezletilých dětí podle názorů sociálních pracovníků OSPOD, soud převážně stanovuje rozsudkem rozsah styku na jeden víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátků a prázdnin, se potvrdila. Podle očekávání je to nejčastěji navrhovaný rozsah styku. Zde se sociální pracovníci a soud shodují. Rovněž to svědčí o tom, že soud při úpravě rozsahu styku objektivně spolupracuje s OSPOD. Tento rozsah je v mnoha případech nejpřijatelnější jak pro rodiče tak pro dítě. Když by rozsah byl častější nebo méně častější než jeden víkend za 14 dní + úprava styku v průběhu svátků a prázdnin, mohlo by to mít negativní důsledky na dítě. Jaké negativní důsledky by s toho mohly vyplynout je otázka pro specializovaného dětského psychologa, protože každá rodina je jiná a rovněž každé dítě snáší jinak změny. Tento rozsah umožňuje rodičům flexibilně reagovat na školní volna, prázdniny a svátky. Vše, ale závisí na dohodě obou rodičů.

Hypotéza č. 4, že nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch matky je opuštění rodiny (nezájem o děti), se potvrdila. Pod pojmem opuštění rodiny (nezájem o děti) si můžeme představit jakékoliv důvody a nejen ty které jsou uvedeny v tabulce. V mnoha případech matky, které např. propadly alkoholu nebo drogám, raději uvedou důvod, že nemají o rodinu ani o děti zájem, než aby si přiznali, že jsou závislé na alkoholu či drogách. V každém případě je dobré, když si to matky i otcové přiznají, že nemají zájem o rodinu a děti až jsou důvody jakékoliv. Následky jejich špatného rozhodnutí, až je za tím cokoli odnese v negativním smyslu především dítě.

Hypotéza č. 5, že nejčastější faktor, který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce je špatná péče o dítě, se nepotvrdila. Na základe výsledů uvedených v tabulce 9, je nejčastější faktor který by hovořil při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých dětí v neprospěch otce jeho pracovní vytížení. V mnoha případech byl otec hlavním živitelem rodiny, a musel jezdit za prací daleko od domova, nebo podnikal, tím pádem neměl čas na rodinu a dítě a pokud se této práce nevzdá tak nebude mít čas na dítě ani po dobu po rozvodu. Rovněž může otec při nezájmu o rodinu a dítě uvést, že je pracovně natolik vytížený, že nemá a nebude mít na výchovu dítěte čas. Špatná péče o dítě nebyla ani na druhém místě, ale na druhé místě bylo opuštění rodiny (nezájem o děti) zde platí jak již bylo výše uvedeno, že za tímto se můžou skrýt jakékoliv důvody.

Během výzkumu, rozdávání a vyhodnocování dotazníků, konzultací s pracovníky jak s OSPOD tak s pracovníky příslušných soudů, byla jen částečná možnost nakouknut

na jejich velice náročnou a zodpovědnou práci při úpravě poměrů nezletilých dětí po rozvodu.
Ač se to může zdát podivné, zatímco při uzavření manželství stačí souhlasné prohlášení snoubenců, že spolu dobrovolně vstupují do manželství, učiněné před příslušným orgánem, manželství už tak jednoduše souhlasným prohlášením zrušit nelze. O zrušení manželství rozvodem rozhoduje vždy soud, který v soudním řízení zkoumá, zda jsou splněny zákonné podmínky a poté žalobě vyhoví či ji zamítne, protože pro rozvod neshledá patřičný důvod. Dá se říci, že čím kratší a civilizovanější rozvod tím lépe pro rodiče a hlavně pro dítě. Rozvod sice udělá z manželů, osoby rozvedené, ale měli by si uvědomit, že status rodiče jim zůstává.

Mgr. Pavel Tesař
Policie České republiky
Krajské ředidelství severomoravského kraje
Územní odbor služby kriminální policie a vyšetřovaní
Opava

pajus@centrum.cz

PhDr. Lenka Štefáková
Ústav sociálnych vied Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok

lenka.stefakova@ku.sk

Rodina, manželstvo, rozvod a vplyv rozvodu na maloleté deti

Family, marriage, divorce and influence of divorce on minors

VOJTECH RUŽIČKA

Abstrakt: Ľudstvo už od počiatku svojho bytia cítilo potrebu niekam patriť. Vytváralo si preto rôzne rodové spoločenstvá, ktoré mali svoje menšie podskupiny. V súčasnej dobe rodina predstavuje základnú bunku spoločnosti a je založená hlavne na manželskom spolunažívaní. Mnohí z nás považujú život v manželstve za samozrejmosť a pokiaľ v nej prevláda láska, harmónia, vzájomná dôvera a porozumie, existencia manželstva nie je ohrozená. Žiaľ, súčasná moderná doba prináša obrovské tlaky, ktorým partneri musia čeliť a ktoré ľahko môžu narušiť jeden z pilierov manželstva, čoho dôsledkom je rozpad rodiny. Podstatným zmyslom rodiny je výchova detí. Deti pre svoj správny vývoj potrebujú oboch rodičov, potrebujú mať vzor mužskej i ženskej osobnosti zároveň, potrebujú mať pevné citové zázemie, pretože v rodine sa formuje charakter detí, teda ďalšej generácie spoločnosti. Je preto povinnosťou spoločnosti pomáhať manželom pri prekonávaní bariér, ktoré narúšajú stabilitu spolunažívania a v neposlednom rade pomáhať deťom, ktoré v súvislosti s nezhodami v rodinnom živote trpia.
Kľúčové slová: Rodina. Manželstvo. Rozvod. Deti. Rodičia. Adaptácia. Sociálny pracovník.

Abstract: The humanity already from beginning of its existence felt the need to belong somewhere. Because of that it was creating different lines of communities, which had its smaller subgroups. In the present time family represents the fundamental cell of society and is based mainly on marital coexistence. Many of us consider life in marriage as common and while in it prevail love, harmony, mutual trust and understanding, existence of marriage is not endangered. But present modern era brings great pressure, which partners must face and which easily could affect one of the pillars of marriage, which would lead to breakdown of family. The fundamental meaning of family is bringing up children. Children for their appropriate development need both parents, they need to have model of male and female personality at the same time, they need to have strong emotional background, because in family is formed character of children, thus next generation of society. It is therefore responsibility of society to help married couple in superseding barriers, which disrupt stability of coexistence and not least to help children that in the connection with dispute in family life suffer.
Key words: Marriage. Divorce. Children. Parents. Adaptation, Social worker

Manželstvo

Manželstvo je snáď najzákladnejšou formou rodiny. Jej prvoradým účelom je založenie novej, mladej rodiny a v nej výchova detí. Je významným spoločenským vzťahom medzi manželmi, ktorý si vyžaduje právnu úpravu.

Slovník rodinného práva definuje manželstvo ako vzťah trvalého alebo úplného životného spoločenstva (spoločenstva života) dvoch osôb rôzneho pohlavia, t.j. muža a ženy, pre vznik ktorého zákon ustanovuje osobitnú formu jeho uzavretia. V tomto chápaní – podľa platného právneho poriadku, ide o manželstvo monogamické (Svoboda, Ficová, 1999).

Podľa Slovníka sociálnej práce je manželstvo vzťah medzi mužom a ženou legitimovaný náboženstvom alebo právom, pričom jeho tradičným účelom je založenie rodiny a výchova detí. Manželstvo je významným podsystémom rodiny; pre rodinu je vždy výhodou, ak sa môže opierať o funkčné, dokonca spokojné manželstvo (Matoušek, 2003).

Sociológia chápe manželstvo ako sociálnu inštitúciu, ktorá zabezpečuje plnenie hlavných funkcií rodiny. Druhy manželstva rozlišuje podľa zloženia členov na manželstvo monogamné, polygamné a skupinové a podľa pôvodu partnerov /partneri pochádzajúci z rovnakej alebo inej komunity, kategórie, rasy a pod./ na manželstvo exogamické a endogamické (Brukkerová, 2005).

Tak ako rodinu, aj manželstvo definujú rôzne odvetvia vedy. Chápu ju ako vzťah dvoch ľudí opačného pohlavia, definície rovnako vyjadrujú podstatu manželstva.

Spoločenský účel manželstva vyplýva z funkcií manželstva, prípadne ním založenej rodiny; týmito funkciami sú hlavne *funkcia biologická, výchovná a ekonomická*. Hlavným spoločenským účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí. To znamená, že ťažisko plnenia spoločenského účelu manželstva, menovite manželstva s maloletými deťmi, je v plnení *výchovnej funkcie*. *Biologická funkcia* manželstva spočíva v tom, že manželstvo je najvhodnejším na zabezpečenie reprodukcie spoločnosti a na uspokojovanie emocionálnych (citových) i sexuálnych potrieb. *Ekonomická funkcia* manželstva nestratila na svojom význame, pretože rodina je stále spotrebnou hospodárskou jednotkou, ktorá poskytuje základné materiálne zabezpečenie svojim členom, najmä maloletým deťom a starším členom rodiny. Všetci členovia rodiny majú povinnosť vzájomne si pomáhať i povinnosť starať sa o zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne rodiny (Svoboda, Ficová, 2005).

Štyri piliere manželstva

Stálosť manželstva spočíva zásadne na štyroch - mohutných alebo slabých - pilieroch, ktoré sú našťastie samonosné. K stálosti manželstva v podstate teda stačí niekedy aj jeden, ale v dobrom manželstve mu pomáhajú ešte aspoň dva ďalšie, alebo najlepšie všetky tri zostávajúce, pretože každé posilnenie základu je na prospech. Týmito piliermi, resp. nosnými piliermi sú:

1. *Láska*. Síce zo začiatku prevažne len milenecká, ale neskôr v dobrom spolunažívaní prevažne manželská. Spočiatku labilná a nekritická milenecká zamilovanosť, ktorá sa behom manželstva postupne premení na pevný vzťah priateľstva svojho druhu, vzájomné uctievanie a nehy.
2. *Obsah manželstva*. Organizácia, zabezpečovanie a výkon roly manžela a manželky, a neskôr ešte otca a matky.
3. *Mravná zodpovednosť* za upevňovanie manželstva a rodiny, ktorú na seba vzali snúbenci uzavretím manželstva.
4. *Čisto subjektívne dôvody*. Racionálne alebo iracionálne dôvody pre upevňovanie manželstva. Spravidla sa uplatňujú, keď predchádzajúce tri piliere hrozia zrútením, alebo keď sa dočasne zrútili (Pávek, 1987).

V podstate snáď niet manželstva, ktoré z času na čas neprechádza určitými krízami a nevyhne sa občasným konfliktom. Je preto veľmi dôležité, aby sa manželia naučili tieto konflikty spoločne riešiť a prekonať. Spomínané piliere sa musia sústavne upevňovať, pretože ak im dovolíme, aby sa oslabovali a postupne všetky zrútili, zistíme, že už niet ani jedného piliera, ktorý by rodinu dokázal udržať. Vtedy dochádza k definitívnemu rozpadu manželstva, ktoré sa končí rozvodom.

Rozvod

Veľkú úlohu v manželstve zohráva to, aký vzor dostal človek v prostredí, v ktorom vyrastal. Rodičia svojim konaním, zmýšľaním, postojmi a správaním poskytujú svojim deťom určitý vzor, ktorý si dieťa osvojuje. Keď mladý človek vyšiel z vhodného rodinného prostredia, v ktorom panovala vzájomná láska, úcta, porozumenie, je nádej, že z neho bude dobrý manžel alebo manželka. Ak je však tento vzor, resp. model správania sa a konania rodičov negatívny, je veľká pravdepodobnosť, že aj dieťa v dospelosti bude mať osvojené tieto negatíva, ktoré sa môžu ľahko prejaviť v jeho manželskom živote.

Každé manželstvo prechádza krízovými obdobiami. Hovorí sa, že prvá kríza v manželstve nastáva medzi tretím a siedmym rokom a trvá asi rok. Jej vznik vyvolávajú hromadiace sa situácie, kedy manželia majú odlišné názory, nevedia sa dohodnúť, nie sú ochotní robiť kompromisy, ale taktiež dôvodom na krízu môžu byť ekonomické či bytové problémy. O druhej manželskej kríze možno hovoriť medzi 17. a 25. rokom manželstva, ktorá môže trvať rok, ale aj viac rokov. Táto kríza však nie je taká hlboká, vzniká v súvislosti s približovaním sa dôchodkového veku a s osamostatňovaním sa detí. Ak manželia nedokážu tieto krízy prekonať, dochádza k rozpadu ich manželstva, teda k rozvodu.

Starý rakúsky Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 riešil rozchod manželov podľa príslušnosti k náboženstvu. Katolícka cirkev nepripúšťala zrušenie manželského zväzku. Existoval len rozvod od stola a lôžka. Zrušenie manželstva, právne nazývané rozlukou, bolo možné len u príslušníkov tých náboženstiev, ktoré to pripúšťali. Až v roku 1919 sa všeobecne uzákonilo – tzv. manželskou novelou –

zrušenie manželstva, ktoré sa aj naďalej nazývalo rozlukou. V súčasnosti manželstvo nie je „sviatosťou“, má byť trvalým zväzkom medzi mužom a ženou. Ale ak sú skutočné vzťahy medzi manželmi také, že ani z hľadiska manželov ani spoločnosti nemožno nástojiť na ďalšom trvaní manželstva, je predsa len lepšie povoliť rozvod. Predovšetkým je namieste urobiť všetko, aby manželstvo bolo pevné, aby manželia žili spolu v súlade a aby manželstvo plnilo svoju spoločenskú funkciu (Bičovský, 1981).

Základným predpokladom pre zrušenie manželstva rozvodom je skutočnosť, že sa manželia alebo jeden z nich vo vzájomnom správaní neriadia pravidlami ustanovenými v Zákone o rodine a že toto správanie so zreteľom na jeho dĺžku a intenzitu spôsobuje vážny rozvrat medzi manželmi. Pri rozhodovaní o rozvode manželstva musí súd vždy prihliadnuť na záujem maloletých detí. To znamená, že posúdi, ako pôsobí rozvrat medzi manželmi na deti, a v akom výchovnom prostredí budú deti vyrastať po prípadnom rozvode manželstva ich rodičov (Svoboda, Ficová, 2005).

Rozvod je jednou z najbolestivejších a najkomplikovanejších udalostí v živote človeka. Pretrháva vzťahy a dotýka sa samej podstaty ľudskej identity. Odborníci zastávajú názor, že rozvod je druhou najtraumatickejšou životnou udalosťou po smrti rodiča alebo dieťaťa. Je potrebné pochovať vzťah, v ktorom kedysi dvaja ľudia nachádzali lásku, istotu, identitu, sny a nádeje. Rozvod je v podstate novodobým úkazom a nijako neslúži ľudskému rodu ku cti. Je zrejmé, že stačí trocha uvoľniť atmosféru spoločnosti a ľudia to okamžite využijú a zneužijú. V dnešnej modernej a niekedy až príliš "slobodnej" dobe sa manželia pre ukončenie vzťahu rozhodujú príliš rýchlo a neuvážene, už po prvom väčšom konflikte. Neuvedomujú si pritom, aký bude mať rozpad ich rodiny dopad na maloleté deti. Množstvo rodín sa nenávratne rozpadá, hoci práve rodina je základom životnej istoty každého dieťaťa. Ak sa už nenašlo iné riešenie, je potrebné ukončiť vzťah tak, aby mal čo najmiernejšie následky pre všetkých zúčastnených a hlavne pre spoločné deti.

Najčastejšie príčiny rozvratu manželstva

Rozvodová situácia je v životnej dráhe momentom najsilnejších stresov, sprevádzaných zvýšenou citlivosťou a preto i hrozbou neadekvátnych reakcií a neracionálnych prejavov, postihujúcich nielen deti, ale aj životné plány samotných manželov. Zvlášť ten z manželov, ktorý si rozvod neprial, zažíva hlbšie depresie a jeho adaptácia na porozvodovú situáciu môže trvať veľmi dlho (Alan, 1989).

Pávek vo svojej knihe Manželstvo na skúšku vymenoval dôvody, ktoré u jednotlivých členov zapríčiňujú rozvod. Podľa neho najčastejšie príčiny rozvratu zavinené mužmi sú rozdielnosť pováh, alkoholizmus, nevera, nezáujem o rodinu, zlé zaobchádzanie, trestný čin, sexuálne nezhody, neuvážený sobáš, opustenie spoločnej domácnosti a oddelené žitie. Medzi najčastejšie príčiny rozvratu zavinené ženami pokladá rozdielnosť pováh, neveru, nezáujem o rodinu, sexuálne nezhody, neuvážený sobáš, oddelené žitie, zásahy širšej rodiny, opustenie spoločnej domácnosti, finančné nezhody a neplodnosť.

Príčin vedúcich k rozvodu manželstva môže byť viacero. V poslednej dobe sa stretávame s čoraz väčším počtom rozvedených rodín tak u nás, ako aj vo väčšine krajín celého sveta. Rozvod vždy dlhodobo poznamenáva všetky zúčastnené osoby, najviac však deti, ktoré sa v danej situácii nedokážu orientovať a situácia je pre ne ťažko pochopiteľná.

Tak, ako by mali mladí snúbenci dôsledne a starostlivo prehodnotiť všetky skutočnosti skôr, než vstúpia do manželstva, mali by aj zodpovednejšie zvážiť, či problémy, ktoré sa v manželstve prejavujú, naozaj musia viesť k najkrajnešiemu riešeniu, k rozvodu. Partneri by si mali v prvom rade položiť otázku, či skutočne urobili všetko pre to, aby sa ich vzájomné vzťahy upravili, či ide naozaj o také vážne rozdiely a rozpory medzi nimi, ktoré sa už nedajú nijako preklenúť. K rozhodnutiu rozviesť sa by mali ešte zodpovednejšie pristupovať tí partneri, ktorí už majú aj spoločné deti, pretože rozpad rodiny najviac postihuje predovšetkým deti. Pravdou je však aj to, že ak medzi manželmi dochádza sústavne k nezhodám, hádkam, ba niekedy aj k fyzickým útokom bez ohľadu na prítomnosť detí, tak je niekedy naozaj lepšie takýto vzťah ukončiť, pretože život detí v takýchto pomeroch je snáď ešte traumatizujúcejší ako samotný rozvod.

Vplyv rozvodu na deti

Ukončenie manželského vzťahu rozvodom nemožno chápať ako jeho jednoduché prerušenie a vymiznutie spolunažívania, ale skôr ako postupné vyhasínanie, ako citovú a sociálnu transformáciu, ktorá môže byť pomalá a veľmi ťažká. Skúsenosť potvrdzuje, že vo väčšine rozvedených manželstiev pokračuje atmosféra plná napätia a stresu, ktorá sa formálne prejavuje často v opakovaných súdnych sporoch o výživné, o majetok a pod. Deti sú ťahané po vyšetreniach u súdnych znalcov, sú ťažko frustrované, ak sa majú vyjadrovať ku ktorému rodičovi prejavujú väčšiu náklonnosť, koho z rodičov si viac vážia, s kým by chceli žiť. Deti sú často akýmsi prostredníkom, cez ktorého si rodičia vybavujú svoje účty. Toto na deti vplýva veľmi negatívne a sú z toho veľmi frustrované.

Rozvod je traumatická, veľmi bolestná udalosť, zanechávajúca dlhodobé následky pre všetkých zúčastnených. O to viac pre deti, ktoré len ťažko chápu, čo sa stalo. Zvlášť stresujúce je, že rozvod otrasie niečím, čo deti považujú za samozrejmé a čo je zdrojom ich pohody, teda, že rodičia tu budú stále niekde nablízku (Warshak, 1996).

V súčasnom civilizačnom období deti veľmi potrebujú, aby vyrastali v úplnej rodine. Deti potrebujú dobrého otca rovnako ako dobrú matku. Potrebujú obidvoch rodičov, hoci jeden z nich alebo niekedy aj obidvaja nie sú práve najlepšími rodičmi. Každý, kto má maloleté dieťa alebo deti a chce sa rozviesť, mal by si dobre zvážiť svoj krok a myslieť na to, ako budú rozvodom postihnuté deti. Detí sa rozchod rodičov dotýka najviac (Bičovský, 1981).

Deti si môžu namýšľať, že rozchod rodičov zapríčinili ony. Strata pocitu istoty

je často sprevádzaná pocitmi viny a vlastného zlyhania. Častokrát si deti odchod jedného z rodičov vysvetľujú tým, že už nie sú milované. Krátko po rozvode rastie u detí negativizmus, impulzivita, agresivita a neposlušnosť. Aj keď už navonok nie je pozorovateľné nežiaduce správanie a možno hovoriť o určitej adaptácii na novú situáciu, pocit straty a neistoty trvá u detí naďalej.

Detské prežívanie rozvodovej situácie rodičov a spôsob jej zvládania závisí od viacerých faktorov. Je to predovšetkým vek dieťaťa.

V období 2 – 3 rokov reaguje na stratu úzkej citovej väzby viac neurotickými prejavmi strachu, neistoty, negativizmom, ale i deštruktívnymi tendenciami v správaní. V predškolskom a v mladšom školskom veku sú to stavy emocionálnej lability, smútku, plaču, domnelého pocitu viny za to, čo sa v rodine deje. Okolo 9. – 10. roku a v dospievaní prevláda hnev na rodičov. Zodpovednosť pripisujú obom, niekedy obviňujú prevažne matku, inokedy otca. Často sú zlostné, negativistické, agresívne voči iným, ale často aj voči sebe. Chlapci aj dievčatá svoju roztrpčenosť v rozvodovej situácii, ale aj po jej odznení prejavujú rozdielne.

Pre chlapcov je charakteristická priamo prejavovaná neľútosť, nepriateľstvo a agresivita orientovaná smerom von, vo vzťahu k okoliu.

Dievčatá majú tendenciu svoje negatívne emócie obracať smerom do seba - dovnútra, proti sebe. Ťažkosti dievčat akoby vrcholili tesne pred rozvratom, u chlapcov následne po rozvode.

Ohrozenie dieťaťa spôsobuje aj dlhodobé pretrvávanie rodičovského konfliktu, jeho vysoká stresujúcosť, neprimeraný a necitlivý prístup rodičov, ktorí ho vťahujú do svojich konfliktov (Warshak, 1996).

Všetko by sa snáď dalo lepšie zvládnuť, aj redukovať negatívne dôsledky na minimum, keby sa rodičia riadili radami, opakovanými takmer vo všetkých knihách, ktoré sa zaoberajú rozvodovou tematikou, a to zariadiť čo najväčší možný kontakt dieťaťa s oboma rodičmi tak, aby obaja mali dostatok priestoru a mohli pokračovať v plnení svojich rodičovských úloh. Nepomôže to síce k zmierneniu trápenia dieťaťa z rozpadu rodiny, ale umožní mu mať naďalej otca aj matku na plný úväzok a mať zo vzťahu s nimi a ich výchovy čo najväčší prospech. Deti by mali mať možnosť byť s oboma rodičmi, kedykoľvek je to možné. Rodičia by sa o to mali cielene snažiť a mali by si vzájomne vychádzať v ústrety.

Nedá sa jednoznačne tvrdiť, že rozvod musí v každom prípade pôsobiť na dieťa negatívne, hlavne ak dieťa muselo vyrastať v značne narušenom prostredí. Je však takmer isté, že dvaja rodičia môžu poskytnúť deťom viac starostlivosti ako jeden rodič. U detí, ktoré sú ochudobnené stratou jedného rodiča, sa s väčšou pravdepodobnosťou prejavia nedostatky v duševnom vývine, ako aj medziľudských vzťahoch. Deti potrebujú mať rovnako vzor matky, ako aj vzor otca, toto im v dospelosti môže zaručiť život v plnohodnotnom partnerskom vzťahu.

Komu zveriť deti po rozvode

Spoločný syn či dcéra sa stáva obrovským bohatstvom. Ak nie je prítomný nový partner, rozvedený rodič si práve na dieťati dokazuje, že nie je až taký zlý, že dokáže milovať a sám je hodný lásky. Doráňané city potrebujú byť uzdravené a k tomu mnohí rodičia, či už vedome alebo nevedome, využívajú aj svoje deti. Často ich však až vykorisťujú láskou, ktorá sa im nedostáva.

Približne do druhej polovice minulého storočia bolo zvykom, že po rozpustení manželstva sa deti zverovali do výchovy otcovi. Táto prax vychádzala z tradície, podľa ktorej sa dedilo „po otcovej línii". Napokon aj priezvisko nosili deti po otcovi. Okrem toho sa verejnosť pozerala na ženy ako na nejaký druh vlastníctva, ktoré rozhodne nemá právo samo vlastniť - najmä nie čosi také cenné, ako sú deti. Posledných sto rokov prinieslo prevrat do tejto oblasti. Nový názor na úlohu matky pri výchove dieťaťa a rozmach hnutia za ženské práva spôsobil, že po rozvode dostávajú deti do výchovy prevažne ženy. Kyvadlo dejín sa vychýlilo dokonca tak ďaleko, že muž mohol získať deti len vtedy, keď bola matka očividne neschopná postarať sa o ne. Súdy boli natoľko presvedčené, že matky sú lepšími rodičmi ako otcovia, že iba najhrubšia nedbalosť mohla pripraviť matku o deti. Otec ich mohol získať len vtedy, keď dokázal, že matka je chronická alkoholička, ťažká narkomanka, prostitútka alebo úplne ľahostajná žena, ktorá deti zanedbáva a zneužíva (Gardner, 1991).

Pre dieťa je rozpad rodiny smutným a tiesnivým zážitkom, ktorý sťažuje aj fakt, že dieťa, ktoré bolo vychovávané obidvoma rodičmi, bude mať po rozvode rodičov obmedzený kontakt s jedným z rodičov. Súčasný Zákon o rodine dbá na to, aby dieťa mohlo prejaviť svoju vôľu, v starostlivosti ktorého z rodičov by chcelo zostať po rozvode. Všeobecná prax však dokazuje, že deti sa väčšinou zverujú do osobnej starostlivosti matke a len v ojedinelých prípadoch sa zverujú otcovi, a to aj v prípade, ak sú obaja rodičia rovnako kvalitní, majú rovnaký citový vzťah k dieťaťu a dieťa k nim, majú rovnaké sociálne a ekonomické zázemie a rovnaké výchovné predpoklady. Otcovi sa dieťa zverí väčšinou len v prípade, ak matka nemá záujem o výchovu dieťaťa, alebo sa nedokáže zo závažných dôvodov o dieťa postarať. Či už je dieťa zverené do osobnej starostlivosti matke alebo otcovi, je vždy postihnuté tým najzávažnejším dôsledkom rozvodu, stratou plnohodnotného vzťahu s druhým z rodičov.

Asi najhoršou nočnou morou pre dieťa je, keď si má vybrať, s ktorým rodičom chce žiť. Je to veľmi háklivá otázka, ktorá by sa mala deťom klásť len výnimočne. Absolútne nevhodná je u malých detí, ktoré sú vzťahom na svoj vek silne citovo naviazané na matku, nech už je akákoľvek. Deti v puberte sa zase mnohokrát rozhodujú tak, ako to vyhovuje im samým, sledujú, z ktorej strany majú voľnejšie hranice, ktorého rodiča dokážu ľahšie manipulovať. Je škoda, že v našich podmienkach zatiaľ nie je možné starať sa o deti striedavo, najmä ak obaja rodičia spĺňajú všetky osobnostné predpoklady na výchovu.

Výživné

Výživným sa nazývajú platby, ktorými musí rodič prispievať na výživu svojho dieťaťa, resp. detí. Ten rodič, ktorému dieťa nebolo po rozvode zverené do osobnej starostlivosti, má povinnosť okrem iného aj finančne prispievať na zabezpečenie jeho výživy. Takáto povinnosť platiť výživné prináleží rodičovi bez ohľadu na to, či je zamestnaný, nezamestnaný, či je vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody, v ústavnom liečení a podobne, aspoň v minimálnom rozsahu, určenom Zákonom o rodine.

Podľa Zákona o rodine č. 36/2005 Z.z., plnenie vyživovacej povinnosti rodičov k deťom je ich zákonná povinnosť, ktorá trvá do času, kým deti nie sú schopné samé sa živiť. Obaja rodičia prispievajú na výživu svojich detí podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov. Dieťa má právo podieľať sa na životnej úrovni rodičov. Každý rodič bez ohľadu na svoje schopnosti, možnosti a majetkové pomery je povinný plniť svoju vyživovaciu povinnosť v minimálnom rozsahu vo výške 30% zo sumy životného minima na nezaopatrené neplnoleté dieťa alebo na nezaopatrené dieťa podľa osobitného zákona. Pri určení rozsahu vyživovacej povinnosti súd prihliada na to, ktorý z rodičov a v akej miere sa o dieťa osobne stará. Ak rodičia žijú spolu, prihliadne súd aj na starostlivosť rodičov o domácnosť. Výživné má prednosť pre inými výdavkami rodičov. Pri skúmaní schopností, možností a majetkových pomerov povinného rodiča súd neberie do úvahy výdavky povinného rodiča, ktoré nie je nevyhnutné vynaložiť.

Okrem minimálnej výšky výživného, ktorou v zmysle Zákona o rodine musí každý rodič prispievať na výživu svojho dieťaťa, nie je fixne, resp. tabuľkovo stanovená výška výživného. Ak sa rodičia nedohodnú, túto výšku výživného určí súd, ktorý pri rozhodovaní musí preskúmať príjmové aj majetkové pomery oboch rodičov. Podľa zákona dieťa má právo na takú životnú úroveň, akú by mu rodičia poskytovali, keby žili spolu. To znamená, že ak má povinný rodič nadštandardný príjem, resp. nadštandardné pomery, môže ho súd zaviazať na platenie takej výšky výživného, aby aj dieťa malo zabezpečené nadštandardné pomery. Na druhej strane, ak je povinný rodič nezamestnaný, prípadne má veľmi nízky príjem, určí sa mu vyživovacia povinnosť v nižšom rozsahu aj napriek tomu, že potreby dieťaťa sú vyššie. Výška výživného môže byť kedykoľvek súdom zmenená, ak sa zmenia pomery buď na strane dieťaťa, alebo na strane rodičov.

Styk rodiča s dieťaťom

Ak je dieťa zverené do osobnej starostlivosti matky alebo otca, je vždy postihnuté tým najzávažnejším dôsledkom rozvodu, stratou plnohodnotného vzťahu s druhým z rodičov. Vzhľadom k pomeru zverovania detí matke alebo otcovi (v bežnej praxi sa otcovi dieťa zverí len vo výnimočných prípadoch) ide vo veľkej väčšine o radikálne obmedzenie kontaktu práve s otcom. Pri rozvodovom konaní sa okrem iného vymedzuje aj rozsah a forma styku rodiča s dieťaťom. Prirodzene, týka

sa to rodiča, ktorý odišiel od rodiny, resp. rodiča, ktorému dieťa nebolo zverené do osobnej starostlivosti. Podmienky dohodnuté na súde sú zakotvené v rozvodovom rozsudku. Dosť často sa však stáva, že dohodnuté návštevy obidvom stranám nevyhovujú. Čím je dohoda pružnejšia, tým môžu byť návštevy prirodzenejšie a je väčší predpoklad, že budú všetci zainteresovaní spokojní. Predpokladom tejto pružnosti je istá dôvera a spolupráca medzi partnermi - rodičmi. Žiaľ, to často rozvedeným partnerom chýba a čím viac nedôvery a protikladov je medzi nimi, tým je menšia pravdepodobnosť, že sa rodičia ohľadne styku s deťmi dokážu dohodnúť. V takomto prípade o styku rozhodne súd (Gardner, 1991).

Rodičia sa môžu dohodnúť o úprave styku s maloletým dieťaťom pred vyhlásením rozhodnutia, ktorým sa rozvádza manželstvo; dohoda o styku rodičov s maloletým dieťaťom sa stane súčasťou rozhodnutia o rozvode. Ak sa rodičia nedohodnú o úprave styku s maloletým dieťaťom, súd upraví styk rodičov s maloletým dieťaťom v rozhodnutí o rozvode. Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd obmedzí styk maloletého dieťaťa s rodičom alebo ho zakáže. Ak jeden z rodičov opakovane bezdôvodne a zámerne neumožňuje druhému rodičovi styk s maloletým dieťaťom, súd môže aj bez návrhu zmeniť rozhodnutie o osobnej starostlivosti. Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak to vyžadujú pomery v rodine, súd môže upraviť styk dieťaťa aj s blízkymi osobami (Svoboda, Ficová, 2005).

V prípade súdnej úpravy styku je potrebné, aby súd poznal aj názor maloletého dieťaťa, ak je schopné vzhľadom na svoj vek a celkovú rozumovú vyspelosť (duševnú, intelektuálnu) svoj samostatný názor súdu poskytnúť. Pri splnení týchto predpokladov má maloleté dieťa právo samostatne a slobodne vyjadriť svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho dotýkajú a ak sa v týchto veciach koná, má právo byť vypočuté; názoru dieťaťa sa musí venovať náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti. Pri rozhodovaní súdu je potrebné otázku styku, jeho časové vymedzenie a miesto stretávania, posudzovať veľmi starostlivo, pričom sa nemajú použiť iba paušálne hľadiská. Rozhodujúce pritom budú a) okolnosti na strane maloletého dieťaťa, jeho vek, zdravotný stav, vzťah k rodičovi, ktorý ho nemá v osobnej starostlivosti, denný režim, najmä so zreteľom na školské povinnosti a pod., ako aj b) okolnosti na strane rodičov, ich vzájomný vzťah, ich časové a hospodárske možnosti, rodinné pomery, vzdialenosť medzi bydliskom dieťaťa a rodiča, ktorý ho nemá v osobnej starostlivosti a iné (Svoboda, Ficová, 2005).

Častokrát pocit pomstychtivosti vedie k rozhodnutiu rodiča v bránení styku druhému rodičovi s dieťaťom, čo však môže mať veľmi negatívny dopad na riadny psychický a fyzický vývoj dieťaťa. Najlepšie, čo rodič môže pre svoje dieťa urobiť, je umožniť druhému rodičovi neobmedzený kontakt s dieťaťom. Rodičia nesmú zabúdať na to, že dieťa potrebuje oboch rodičov, potrebuje pocit, že ho rodičia milujú a že ho neopustili, nech sa už medzi nimi dvomi stalo čokoľvek. Stretávanie sa s rodičom nemá byť pre dieťa traumou, nesmie byť vnímané druhou stranou ani ako

obeť, ani ako utrpenie. Dieťa sa nesmie cítiť previnilo za to, že druhého rodiča neprestalo ľúbiť, ale ani za to, že sa manželstvo skončilo rozvodom. Nesmie si myslieť, že sa to stalo kvôli nemu, pretože nebolo dosť poslušné, usilovné, či múdre.

Problémy pri styku

Najčastejšie problémy, ktoré súvisia so stykom s deťmi, vyplývajú z rozdielov medzi tým, čo dieťa zažije počas pobytu mimo domu (zvyčajne s otcom) a tým, čo prežíva doma. S otcom je väčšinou zábava - hrajú sa, chodia na zaujímavé miesta a aj povinností je menej. U matky treba skoro vstávať, chodiť do školy, písať si domáce úlohy a pomáhať pri domácich prácach. Otec môže mať výčitky svedomia za to, že opustil rodinu, a tak bude deťom spĺňať všetko, čo im uvidí na očiach. Okrem toho sa ich bude báť čo i len primerane potrestať, aby si ich nerozhneval. Otcovia, ktorí sa správajú podobným spôsobom, nepreukazujú deťom dobré služby. Podmienky na návšteve by mali pripomínať čo najviac pôvodný domov - najmä z hľadiska rovnováhy medzi príjemnými a nepríjemnými činnosťami. Keď rodič deťom príliš veľa povoľuje, vytvára v nich nereálnu predstavu o živote. Sú však aj takí rodičia, ktorí robia presný opak. Tomu, čo dieťa chce, venujú malú pozornosť. Nahovárajú si, že stačí, ak sú spolu. Často ich nechávajú pozerať televíziu, ako dlho sa im chce. Výnimočne sa stáva, že rodič, ktorému nezverili deti do výchovy, usúdi, že najlepšie bude, ak sa s nimi nebude vôbec stýkať (Gardner, 1991).

Problémy v stretávaní sa rodiča s dieťaťom sa môžu vyskytovať aj z dôvodu, že rodič, ktorému bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti (väčšinou matka), sa chce pomstiť bývalému partnerovi (teda otcovi dieťaťa) a za najlepšiu cestu považuje bránenie v styku, nehľadiac pritom na záujmy svojho dieťaťa. Matka si pritom neuvedomuje, že takýmto konaním netrestá len svojho bývalého partnera, ale predovšetkým svoje dieťa, ktoré by sa rado stretávalo s otcom.

Ak existuje vykonateľné súdne rozhodnutie o úprave styku s dieťaťom, je nevyhnutné, aby jeho plnenie rodič, ktorému dieťa nebolo zverené do starostlivosti, dôsledne vyžadoval a nenechal sa odbiť bezdôvodnými zámienkami. Je povinnosťou rodiča, ktorý má dieťa v starostlivosti, umožniť stretnutie dieťaťa s druhým rodičom podľa harmonogramu určeného v súdnom rozhodnutí. Ak sa stretnutie s dieťaťom neuskutočnilo, má rodič právo na určenie náhradného termínu. Keď sa častejšie opakujú situácie, v ktorých pre rôzne zámienky sa stretnutia s dieťaťom neuskutočnia a rodič nie je ochotný pristúpiť ani na určenie náhradného termínu, druhý rodič môže podať návrh na súdny výkon rozhodnutia.

Odchod jedného rodiča z domácnosti

Deti rozvedených rodičov si musia zvyknúť nielen na to, že jeden z rodičov odíde z domácnosti, ale i na jeho novú domácnosť. Rodičia, ktorí sa rozchádzajú, mali by postupovať tak, aby dieťa nevystavili mnohým zmenám naraz. Deti by mali navštíviť byt rodiča, ktorý odíde od rodiny, ešte pred jeho odchodom. Konkrétna

predstava, kde bude tento rodič bývať, zmenšuje u dieťaťa strach z opustenia. Návšteva u odídeného rodiča dieťa ubezpečí, že ho môže hocikedy vidieť a že sa nemusí ničoho báť (Gardner, 1991).

Deti chcú vedieť, aké zmeny sa chystajú a chcú byť informované o veciach a udalostiach, ktoré sa ich týkajú. Chcú, aby sa ich dospelí pýtali na názor a by rešpektovali ich priania, hlavne ak sa o niečom rozhoduje. Deťom pomôže vedomie, že sa môžu pýtať na čokoľvek, čo im robí starosti, bez toho, aby museli chrániť rodiča pred možným rozrušením. Na prvom mieste potrebuje väčšina detí vedieť, že otec je v poriadku a že sa s nimi chce stretávať. Či už rodičia žijú spoločne, alebo oddelene, deti potrebujú, aby si ich obaja rodičia vážili a tešili sa z ich prítomnosti (Smith, 2004).

Pre citový vývoj dieťaťa má mimoriadny význam dobrý vzťah medzi obidvoma rodičmi. Pre zdravý vývin dieťaťa je nevyhnutné, aby sa na výchove podieľali obaja rodičia a okolnosť, že niektorý z nich rodinu opustí, máva veľmi zlé následky. Láska má v partnerskom vzťahu, ale aj v rodine, svoje nezastupiteľné miesto. Dieťa, rovnako ako každý človek, prechádza v priebehu svojho života rôznymi štádiami vývoja, ktoré ho menia a zdokonaľujú jeho správanie, morálku, intelektuálne hodnoty, alebo ho deformujú. Každé štádium vývoja človeka (detstvo, dospievanie, mladosť, dospelosť) je charakterizované zvláštnymi biologickými predpokladmi, ako aj rôznymi spoločenskými požiadavkami a vzťahmi. Každé obdobie má veľmi výrazný vplyv na formovanie osobnosti. Dôležitú úlohu tu zohrávajú rodičia, rodinné prostredie. Dieťa viac-menej preberá ideu, vieru, predsudky, presvedčenie, ktoré mali jeho rodičia a tie sa potom stávajú jeho vnútorným prostredím.

Reakcie detí na rozvod rodičov

Ak sa dieťa dozvie o rozchode rodičov dosť zavčasu, má čas pripraviť sa naň a prekonať prípadné problémy ešte s pomocou obidvoch rodičov. Dlhšie obdobie medzi oznámením a skutočným odchodom môže v dieťati upevniť popretie. Ak totiž dieťa vidí rozchod, ťažko ho môže poprieť, no ak rozchod dlho neprichádza, hoci o ňom vie, môže v ňom skrsnúť myšlienka, že rodičia sa možno vôbec nerozídu. Preto nemá zmysel oznamovať dieťaťu dôležitú správu príliš zavčasu. Krátke obdobie medzi oznámením a odchodom zabraňuje, aby dieťa dlho trpelo. Na druhej strane však stráca príležitosť vhodne sa tejto zmene prispôsobiť. Najvhodnejšie je oznámiť deťom rozchod rodičov vtedy, keď sa už definitívne rozhodli rozísť sa. Prirodzene, môže sa stať, že rodičia sa rozhodnú pre rozvod už definitívne a aj to povedia deťom, no potom rozhodnutie zmenia. Takýto krok treba deťom objasniť. Obdobie medzi rozhodnutím a skutočným rozchodom nemá byť príliš dlhé. Ideálne je počkať s informovaním detí do niekoľkých týždňov pred rozchodom. Tak sa zbytočne nepredĺži ich bolesť a zároveň budú mať dosť času, aby si zvykli na myšlienku rozchodu (Gardner, 1991).

Najlepšie je, ak o rozvode povedia deťom obidvaja rodičia spoločne. Takto totiž nemôžu zvaľovať vinu jeden na druhého. V niektorých prípadoch je síce jeden z rodičov viac zodpovedný za rozpad manželstva ako ten druhý, no častejšie nesú vinu obidvaja. Rodičia najlepšie urobia, ak deťom otvorene povedia o základných príčinách rozvodu. Deti sú všeobecne oveľa odolnejšie, ako si myslia mnohí rodičia. A takisto dokážu oveľa lepšie prijať tvrdú realitu, ako sa usudzuje. Jediné, s čím si nevedia dobre poradiť, to je úzkosť vyvolaná ignorovaním a tajnostkárením rodičov. Polovičná pravda produkuje zmätok a nedôveru, zatiaľ čo pravda, hoci trpká, prehlbuje dôveru a prináša istotu. Ak deti presne vedia, čo sa deje, celú situáciu môžu lepšie zvládnuť (Gardner, 1991).

Medzi faktory ovplyvňujúce reakcie detí na rozchod rodičov patria aj tie, ktoré súvisia s ich osobnosťou. Niektoré deti sú húževnaté a dokážu sa vyrovnať s problémami, sú nezávislé, ale predsa dokážu vyhľadať ľudí, u ktorých nájdu podporu. Tieto deti sa s rozchodom rodičov vyrovnávajú celkom dobre, ale niekedy tiež skrývajú svoje pocity, pravdepodobne keď chcú chrániť iných členov rodiny. Na opačnom konci spektra stoja deti, ktoré stratia sebadôveru a vnímajú situáciu ako nespravodlivú. Pripadajú si opustené a zúfalé, sú očividne hlboko nešťastné (Smith, 2004).

Niektoré deti sa pokúšajú pred kamarátmi rozvod rodičov utajiť. Robia to väčšinou vtedy, keď ich kamaráti pochádzajú z nenarušených rodín a ony sa v nich cítia nepríjemne. Mnohé deti totiž pokladajú odlišnosť za menejcennosť. Keďže sa cítia menejcenné v porovnaní s vrstovníkmi, zvyčajne sa rozhodnú rozvod rodičov udržať v tajnosti. Neraz si myslia, že sa o tom okolie skutočne nedozvie. Chlapec napr. vravieva kamarátovi, že otec chodí na dlhé služobné cesty, a preto ho nikdy nevidieť. Inokedy odmieta pozývať kamarátov na návštevy, aby nevyšlo najavo, že otec nebýva doma. V takých prípadoch však žijú deti v neustálom strachu z prezradenia. Rodičia by mali pozorne sledovať správanie detí po rozvode a pomôcť im pochopiť, že ak sa niekto od niekoho odlišuje, nemusí byť ešte menejcenný. Nemusí byť ani horší ani lepší od tých, ktorých rodičia žijú spolu (Gardner, 1991).

Literatúra:

1. **Alan, Josef**: Etapy života očima sociologie, Panorama, Praha, 1989
2. **Bakalář, E.:** Prúvodce rozvodem pro všechny zúčastnené, Lidové noviny, Praha, 1996
3. **Bičovský, Jaroslav**: Právny poradca v rodine, Obzor, Bratislava, 1981
4. **Brukkerová, Darina**: Sociológia zdravia a choroby, Učebné texty, Bratislava, 2005
5. **Gardner, A**.: Syndrom zavrženého rodiče, MPSV, Praha, 1996
6. **Hartl, Pavel**: Psychologický slovník, Nakladatelství Budka, Praha, 1993
7. **Výrost, Josef**: Aplikovaná sociální psychologie, Portál, Praha, 1998

8. **Matoušek, Oldřich**: Rodina jako instituce a vztahová síť, SLON, Praha, 2003
9. **Matoušek, Oldřich:** Slovník sociální práce, Portál, Praha, 2003
10. **Pávek, František:** Manželství na zkoušku?, Mladá fronta, Praha, 1987
11. **Smith, Heather:** Deti a rozvod, Portál, Praha, 2004
12. **Svoboda, Jaromír – Ficová, Svetlana**: Slovník rodinného práva, Prosperity, Bratislava, 1999
13. **Svoboda, Jaromír** – **Ficová, Svetlana:** Zákon o rodine Komentár, Eurounion, Bratislava, 2005
14. **Warshak, R.A.**: Revoluce v porozvodové péči o děti, Portál, Praha, 1996
15. **Kozáková Petra:** Syndróm zavrhnutého rodiča, diplomová práca, 1998

PhDr. Vojtech Ružička, PhD.
Trnavská Univerzita

vojtech.ruzicka@post.sk

Problém manželstiev celebrít v poľskom bulvári

The problem of celebrities` marriages in the Polish tabloids

KRZYSZTOF GAJDKA

Abstrakt: W niniejszym artykule zaprezentowano wyniki badań na temat problematyki małżeństw celebrytów w najstarszym polskim tabloidzie „Super Express". W artykule wskazano na główne obszary zainteresowań tabloidu, związanych z różnymi aspektami funkcjonowania małżeństw gwiazd, wyodrębniono też grupę najczęściej opisywanych celebrytów oraz najchętniej poruszanych tematów.
Slowa kluczowe: celebryci, kariera, małżeństwo, prywatność, tabloid.

Abstract: This article presents the results of the research concerning the issue of celebrities` marriages in the oldest Polish tabloid: "Super Express" . The main areas of interests for the tabloid, connected with various aspects of stars` marriages activities are pointed out here. The group of the most often described celebrities and the most popular topics is selected as well.
Keywords: celebrities, career, marriage, privacy, tabloid.

Celebrity vystupujú predovšetkým vo svete šoubiznisu. Najčastejšie ide o hercov, spevákov, ľudí z oblasti módy. Verejnosť sa zaoberá nielen ich úlohami na poli herectva, ale s rovnakým záujmom sleduje súkromný život „hviezd". Pomaly dochádza k situáciám, že ľudia šoubiznisu hrajú nielen na scéne, ale aj v živote. Aby urobili dobrý dojem, zamestnávajú celé zástupy ľudí: masérov, vizážistov, dietetikov, a predovšetkým štáb špecialistov v oblasti public relations. Tí poslední píšu scenár ich súkromného života, ktorý je realizovaný v každodennosti, bulvár sliedi každý pohyb celebrít so záujmom hodným mimoriadnych správ. Herci teda hrajú svoje životy a čitatelia a diváci to všetko sledujú, zúčastňujúc sa tak na niečom v duchu aktuálneho „Big Brother". Virtuálny život celebrít nepriamo kreuje virtuálne správanie adresátov tohto mediálneho sveta. Veľa osôb vie omnoho viac napríklad o živote speváčky Dody ako o tom, čo sa deje u ich najbližších susedov [RYBA, 2009].

V západnej Európe už niekoľko desiatok rokov, v Poľsku až odnedávna, pretrváva situácia, v ktorej štatút celebrity zrušil hranice medzi tým, čo je súkromné a tým, čo je verejné. Podstatou fenoménu hviezd sa stal predaj súkromia. Všetci vedia všetko o ďalších rozvodoch a manželstvách speváka Michała Wiśniewského, o novom poprsí herečky Anny Samusionekovej, či o srdcových rozkoloch speváčky Dody. Nedá sa uprieť, že exponovanie vlastnej intimity urobilo celebritami (minimálne na istý čas) obyvateľov domu v Big Brother alebo účastníkov iných reality šou. Mimochodom, to v skutočnosti poľská verzia Veľkého brata spôsobila revolúciu v domácom systéme hviezd, vtedy sa totiž ukázalo, že na to, aby sa niekto mohol stať celebritou, nie je potrebné byť hercom, estrádnym umelcom alebo vynikajúcim športovcom – stačí len upriamiť pozornosť na seba [PĘCZAK, 2007].

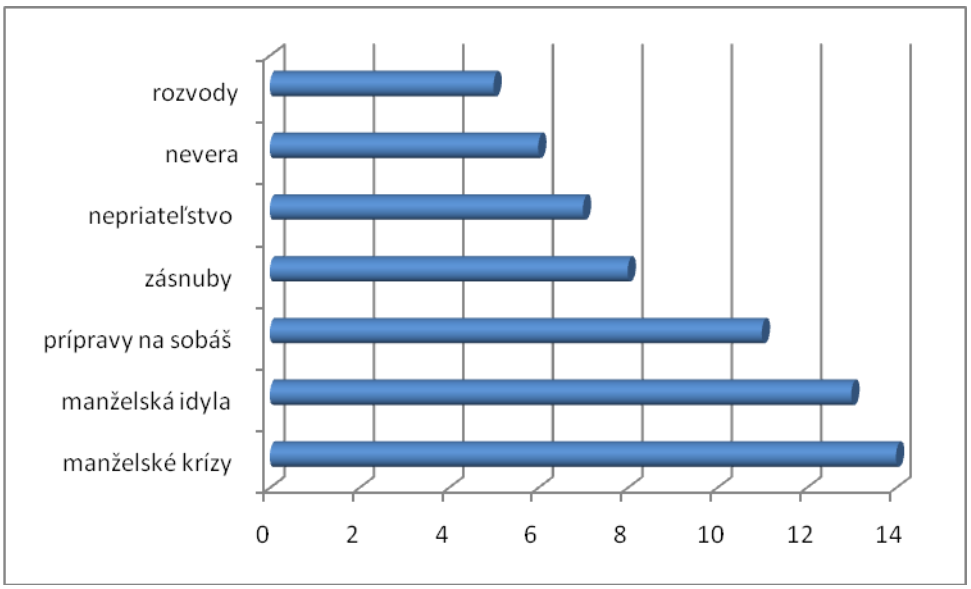
Iným, ešte dôležitejším ukazovateľom zmeny sa stal bulvár, žijúci v špecifickej symbióze s celebritami: zbožňuje odhaľovať posteľné tajomstvá hviezd, využíva, ba dokonca spolutvorí škandály, na ktorých sa aj zúčastňuje, využíva ich v rozprávaní o luxuse nedosiahnuteľnom pre bežného čitateľa a s tým istým zápalom ich zhadzuje z piedestálu. Ale ani hviezdy kvôli svojmu štatútu známych osôb nemôžu ignorovať svoju prítomnosť na

stránkach bulváru, preto s ním vstupujú do hry [PĘCZAK, 2007]. Spolupráca s bulvárom je však kráčanie po tenkom ľade. Hviezdy, ktoré sa raz dohodnú na spolupráci, informujúc bulvár kde a kedy pôjdu na nákup, môžu očakávať prekročenie hraníc súkromia [NIEWIŃSKA, 2009]. Bulvár miluje hviezdy a naopak: len hviezdy sa niekedy tvária, že bulvár a paparazzi im nevyhovuje [GODZIC, 2005]. Ako uvádza Wiesław Godzic, bulvár kričí, chráni a vystupuje v mene obyčajných ľudí a prezentuje senzačno-naivný obraz sveta, vždy spája významné udalosti z horných políc s dotieravými informáciami zo suterénu. A pri tom vedome balansuje na hranici pravdy - klamstva, posilňuje dvojzmyselnosť [GODZIC, 2007: 69]. Témami materiálov o celebritách sú najmä sobáše a partnerské zväzky všetkých druhov, dovolenky a trávenie voľného času, potomstvo [GODZIC, 2007: 143]. Bulvár sa nadmieru pozorne venuje problematike manželstiev celebrít. Rád nastavuje uši pletkám či donášaniu o manželských krízach, nevere, separácii alebo konfliktoch. Pranierujú manželov podvádzajúcich partnera, referujú o rozvodových konaniach (tu jedna zaujímavosť, v poslednom čase poľské celebrity často deklarujú snahu získať cirkevný rozvod s ohľadom na „nevyzretosť“ partnera), poskytujúc svoje stránky znepriateleným manželom, ktorí sa často osočujú prostredníctvom novín, aby si tak naklonili verejnú mienku alebo vyvolali súcit. Na druhej strane, čo vyplýva z môjho uskutočneného prieskumu, počas posledného roka sa na stránkach bulvárnych plátkov často exponujú manželstvá hviezd, v ktorých vládne idyla, manželia vytvárajú úspešnú rodinu, spoločne vychovávajú deti, vyhýbajú sa škandálom a propagujú „inštitúciu manželstva“. Stáva sa však aj to, že bulvár kreuje alebo napája konflikt, rozbíja dobre fungujúci manželský zväzok sugerujúc, že jeden z manželov má románik alebo rozmýšľa o ďalšom sobáši. Nesporným faktom je však to, že manželstvá celebrít a všetky krízy spojené s nimi sú jednou z hlavných tém poľského bulváru, sú veľmi často hlavnou (titulnou) témou vydania. Takto postavená téza ma primäla dôkladnejšie sa prizrieť ako sa manželstvá celebrít a problematika s nimi spojená prezentuje na stránkach najstaršieho poľského bulvárneho denníka – „Super Express”23. Analyzoval som texty obsahujúce medzi kľúčovými slovami podstatné meno „manželstvo“ a venujúce sa poľským celebritám24, uverejnené v denníku „Super Express” v období od 1. decembra 2008 do 1. decembra 2009. Pomocou vyššie uvedených kritérií som vybral 102 článkov, ktorých hlavnými hrdinami je 57 celebrít (samostatne alebo s partnerom).

Z analýzy vyplýva, že najčastejšie uvádzané témy v nami zadanom rozsahu boli: manželské krízy (14 článkov), manželská idyla (13 článkov), posledné prípravy na sobáš (11 článkov), zásnuby (8 článkov), demonštratívne nepriateľstvo voči inštitúcii manželstva (7 článkov), nevera (6 článkov) a rozvody (5 článkov).

[23] „Super Express” je bulvárny denník, ktorý vychádza bez prestávky od roku 1991. Preslávil sa publikáciami týkajúcimi sa politických a iných afér ako aj mnohými súdnymi spormi s hviedami a politikmi, jeho náklad sa približuje 307 000 exemplárom. Má formát bulvárnych novín. Jeho hlavným konkurentom je denník „Fakt”, ktorý vydáva Axel Springer Polska (priemerný náklad týchto novín je viac ako 600 000 exemplárov).

[24] Pre zhromaždenie zdrojových textov som použil internetový archív „Super Expressu”, obsahujúci kompletné vydanie článkov publikovaných v tomto periodiku. Medzi vybranými materiálmi tvoria dominantnú skupinu článkov texty o manželstvách hviezd, časť sa týka obdobia zásnub alebo príprav na svadbu (no vždy s manželstvom v úzadí), rozvodov a konkubinátov (v týchto textoch hlavné postavy kritizujú inštitúciu manželstva).

Graf 1. Najčastejšie uvádzané témy

Najčastejšími hrdinami textov boli: bývalý premiér Kazimierz Marcinkiewicz (8 textov), speváčka Edyta Górniak (8 textov), herečka Katarzyna Cichopeková (5 textov), spevák Michał Wiśniewski (5 textov), moderátorka Katarzyna Skrzynecká (4 texty) a moderátorka predpovede počasia Dorota Gardiasová (4 texty). 42 analyzovaných textov (teda 41,2%) vyznieva negatívne (zaoberajú sa neverou, konfliktami, súdnymi procesmi manželov, obvineniami, rozvodmi atď.), často sú tieto články obohatené komentárom autora, ktorý obsahuje kritiku oboch alebo jednej zo strán konfliktu.

Spomedzi textov s manželskou tematikou v rôznych kontextoch som vybral 14 najdôležitejších, ktoré spôsobili veľký rozruch, množstvo komentárov a živé diskusie na internetových fórach. Väčšina z nich sú témy z titulnej strany „Super Expressu". Poukazujú na hlavné smery záujmu bulváru v otázke manželstva celebrít (v zátvorkach uvádzam dátum publikovania):

Rozvod: Edyta Górniak a Dariusz Krupa (31.05.2009)

Rozchodom dvoch celebrít žilo celé Poľsko. Populárna speváčka po niekoľkých rokoch príkladného manželstva opustila muža aj päťročného synčeka. Médiá obvinili chimérickú hviezdu z rozpadu manželstva a odvrátili sa od nej dokonca najbližší spolupracovníci. Hviezda hanila v médiách svojho muža, robila z neho tyrana a despotu. V dôsledku toho Dariusz Krupa prestal bojovať o záchranu manželstva, deklaroval, že neplánuje žiadnu manželskú terapiu. Na vlne konfliktu s exmanželkou získal popularitu a sympatie verejnej mienky, dnes je vyhľadávaným manažérom celebrít.

Sobáš: Andrzej a Kamila Łapicovi (2.12.2009)

Tento sobáš otriasol celým Poľskom: 85-ročný vynikajúci poľský herec sa oženil so svojou 25-ročnou vyvolenou. „Super Express" komentuje, že herec prežíva ďalšiu mladosť a je to jeho recept na šťastie. Andrzej Łapicki sa pre noviny vyjadril, že mu kolegovia šťastie závidia a že on si z kritiky nerobí nič. Netypický pár sa objavil na viacerých akciách, kde bol obliehaný fotoreportérmi.

Tehotenstvo a pôrod: Katarzyna Cichopeková (17.11.2009)

Narodenie dieťaťa scelilo zväzok tanečníka Marcina Hakiela a herečky Katarzyny Cichopekovej, ktorému predpovedali koniec. Herečka zdôrazňuje, ako veľmi jej muž pomohol počas tehotenstva, zvládol ťažkú úlohu starajúc sa o ňu a o dieťa. „Super Express" v komentári chváli pár za zvládnutie náročnej životnej skúšky a predpovedá im ďalšie dve deti.

Manželská nevera: Kazimierz Marcinkiewicz (30.01.2009)
Autorom najväčšieho prekvapenia v Poľsku v roku 2009 bol bývalý premiér Kazimierz Marcinkiewicz, pravicový politik a nedávny obľúbenec bulváru, pre ktorého bola v živote i v politickom programe vždy najdôležitejšia rodina. Na všeobecné prekvapenie politik priznal, že po mnohých rokoch príkladného manželstva sa rozvádza so svojou ženou a jej miesto v jeho živote zaberie o 20 rokov mladšia Izabela, s ktorou sa zoznámil v Londýne. Pár ochotne pózoval fotografom a poskytoval interview v snahe získať sympatie a priazeň médií, tie však rozhorčene napadli Marcinkiewicza za zradu životných ideálov. Najmä bulvár zúrivo zaútočil vysmievajúc sa z jeho milenky. „Super Express" dokonca požiadal kňaza Witolda Andrzejewského, niekdajšieho kaplána hnutia „Solidarita", aby na stránkach novín prehovoril Marcinkiewiczovi do duše. Misia sa nepodarila, so svojou ženou sa rozviedol a snúbenci sa v tichosti zosobášili na konzuláte v Barcelone.
Chvála manželstva: Tomasz Kot (2.11.2009)
Populárny herec Tomasz Kot je šťastným mužom Agnieszky Olczykovej a otcom dvojročnej Bianky. Nie je hrdinom verejných škandálov. Hviezda deklaruje, že manželstvo je jednou z najdôležitejších etáp v jeho živote, je to jasný a čistý svet, ktorý symbolizuje obrúčka na prstenníku a tú nosí s hrdosťou.
Manželská idyla: Michał a Odeta Figurský (30.09.2009)
Pár populárnych televíznych moderátorov je príkladom úspešného a verného manželstva. Nie sú to hrdinovia škandálov, v pokoji a harmónii vychovávajú dcérku Soňu a obaja zdôrazňujú, že rodina je pre nich to najdôležitejšie. Michał Figurski deklaruje, že inštitúcia manželstva pre neho nie je negatívne poznačená. Rodičia ho naučili, že ak chce byť v budúcnosti šťastný, mal by si založiť rodinu, mať ženu a deti.
Starostlivosť o deti: Joanna Brodziková (3.11.2009)
Herečka Joanna Brodziková už niekoľko rokov tvorí úspešný manželský zväzok s Pawlom Wilczakom. Ovocím tohto zväzku sú dvojičky Ján a František, ktoré prišli na svet len nedávno. „Super Express" chváli herečku za to, že je príkladnou ženou a matkou, ktorá obetovala hereckú kariéru, aby vychovávala deti a mala na ne čas. Bulvár špehuje herečku vyžarujúcu šťastie na prechádzke s deťmi, autor článku vyjadruje kompliment herečke slovom „supermama".
Dlhodobé manželské rozchody: Dorota Gardias-Skóra (6.11.2009)
Po výhre v súťaži „Tanec s hviezdami" sa pred moderátorkou správ o počasí z televíznej stanice TVN otvorili dvere k veľkej kariére. Moderátorka vycestovala do Varšavy, opustila v Lodži muža, ktorý je stíhacím pilotom. Veľa mesiacov veštil bulvár tomuto manželstvu na diaľku krízu zakončenú rozvodom, kritizoval túžbu Doroty Gardias po sláve a peniazoch. Celebrita sa nakoniec rozhodla zachraňovať manželstvo. „Super Express" chváli tento postoj a nadržiava jej pri týchto aktivitách. Moderátorka sa rozhodla predať Porsche vyhrané v „Tanci s hviezdami" a peniaze použila na stavbu domu pri Varšave, kde sa usídlila spolu s mužom, ktorý sa už presťahoval do hlavného mesta.
Vzájomné ohováranie bývalých manželov: Dariusz Kordek (27.05.2009)
Herec sa nedávno oženil, z nového zväzku má syna. Úplne však neboli vyriešené všetky záležitosti s prvou manželkou, s ktorou chcel herec dosiahnuť cirkevný rozvod. Kordek prezrádza „Super Expressu", že rozvod je vždy katastrofou v živote, aj keď prebieha zmierlivo. V jeho prípade to bolo dramatickejšie preto, že sa jeho bývalá žena a jej rodina pokúšali od neho vymámiť isté veci. Vyskytlo sa vydieranie rôzneho druhu, najmä finančné. Kordek obviňuje bývalú ženu z toho, že ho využila a zviditeľnila sa pri ňom, ničila mu reputáciu fiktívnymi udaniami v bulvári a v internetových pletkárskych portáloch.
Manželský sex: Monika Richardsonová (22.04.2009)

Populárna televízna moderátorka, ktorej manžel je obyvateľ Veľkej Británie odvážne deklaruje, že v sexe je potrebné byť kreatívny, snažiť sa predchádzať rutine. Argumentuje tiež, že príchod detí na svet by nemal zničiť manželskú vášeň.

Túžba po deťoch v manželstve: Michał Żebrowski (8.07.2009)

Herec a miláčik poľského filmu sa nedávno oženil s Aleksandrou Adamczykovou. Manželstvo mu prospieva, pár žije harmonicky a šťastne. Żebrowski v rozhovore so „Super Expressom" zdôrazňuje, že ak je prítomné šťastie a naplnenie, nie je možné nemyslieť na deti, o ktoré sa pár intenzívne snaží.

Konkubinát: Piotr Gąsowski (16.09.2009)

Populárny herec žije vo zväzku s tanečníčkou Annou Głogowskou. Spoločne vychovávajú dcérku Julku, v čom vyťaženým partnerom pomáha zástup bábik. Idylický zväzok je plný lásky a vzájomnej fascinácie. Ibaže, ako píše „Super Express" – manželstvo neprichádza do úvahy, pár si vyberá život v konkubináte. Noviny chvália Gąsowského za to, že je príkladným otcom, ktorý obdarúva dcérku horami hračiek a ženu rozmaznáva značkovými topánkami a sukňami.

Vyznanie hriechov manželke: Krzysztof Cugowski (21.12.2008)

V úprimnom rozhovore so „Super Expressom" sa populárny spevák a bývalý senátor spovedá z hriechov svojho života. Spomína, že bol závislý: pil, fajčil, užíval drogy. Často podvádzal ženu, čomu priali mnohé koncertné výjazdy. Vysvetľuje, že sa to predsa stáva všetkým. Muzikant zdôrazňuje, že už sa usadil, žije príkladným životom a jeho manželstvo je šťastné. Nedávno sa stal starým otcom.

Proti manželstvu: Kinga Rusinová (22.04.2009)

Známa televízna moderátorka, ktorú pred niekoľkými rokmi opustil manžel, razantne deklaruje, že najlepším spôsobom na manželstvo je to, že sa mu vyhnete. Rozchod bol pre moderátorku aj preto taký bolestivý, že ju exmanžel opustil pre jej najlepšiu kamarátku, ktorá bola svedkom na ich svadbe. Po rozvode sa moderátorka dlho nemohla pozbierať, aktuálne pripravuje knihu, v ktorej odkryje pozadie rozchodu s novinárom Tomaszom Lisom.

Na vyššie uvedenom porovnaní je vidieť, že často pertraktovaná hypotéza, že bulvár nepropaguje inštitút manželstva, ale podporuje konkubinát a život single, nie je celkom pravdivá. V analyzovaných textoch sa predsa najčastejšie stretávame s pochvalou manželstva a materstva, veľa celebrít (napr. Tomasz Kot, Michał Żebrowski, Joanna Brodziková) deklaruje, že rodina je pre nich najdôležitejšia a vzorná výchova detí je záväzok a povolanie. S určitosťou je to spojené s cieľovou skupinou čitateľov novín, v ktorej prevládajú staršie osoby, osoby s nižším vzdelaním a horším sociálnym postavením vyznávajúce tradičné hodnoty, na prvom mieste rodinu. Propagovanie inštitúcie manželstva sa spája s pochlebovaním gusta vlastných čitateľov. Je pritom zrejmé, že noviny radi prezentujú fotografie zo sobášov celebrít a fotografie novonarodených detí. Bulvár pranieruje manželskú neveru (často uverejňujúc fotku neverného manžela, prichyteného pri čine), rozvody, negatívne prezentuje súdiacich sa manželov, vyčíta nedostatok slušnosti tým, ktorí (ako Dariusz Kordek) roznášajú v médiách svojich bývalých manželov, zdá sa, že nabáda na sobáš tých, ktorí (ako dcéra exprezidenta, Ola Kwaśniewska) predlžujú donekonečna obdobie zásnub, poskytuje svoj priestor tým, ktorí (ako Krzysztof Cugowski) sa chcú ospravedlniť svojím manželom, okrem iného za manželskú neveru. S nepríjemnou kritikou bulváru sa stretol bývalý premiér Kazimierz Marcinkiewicz, jeden z najpopulárnejších poľských politikov, ktorému pri získavaní popularity pomohol medziiným aj „Super Express". Noviny zhadzujú z piedestálu nedávny idol, vysmievajú sa

z neho a roztáčajú špirálu nechuti kvôli tomu, že sa spreneveril svojím životným aj politickým ideálom, zriekol sa rodiny a oženil sa s milenkou mladšou o dvadsať rokov. Zaujímavé je, že bulvár nekritizuje postoj osemdesiatpäťročného herca Andrzeja Łapického, ktorý si vzal za manželku ženu mladšiu o šesťdesiat rokov. Články na túto tému majú opisný charakter, názor na situáciu ponechávajú autori článku na čitateľov. Úplne ináč vyznieva záležitosť v prípade osôb, ktoré bulvár neobľubuje, napríklad speváčky Edyty Górniak, ktorá sa viac ráz súdila s novinami. V referovanom manželskom konflikte medzi umelkyňou a jej manželom stojí bulvár principiálne na strane Dariusza Krupu, obviňujúc speváčku z rozbitia rodiny, čím znásobuje nechuť čitateľov voči nej. Texty o tomto konflikte sú hodnotiace, subjektívny názor novinára tvorí pointu článku. Na tomto mieste je potrebné ešte spomenúť stratégiu Expresu voči najznámejšej poľskej celebrite – spevákovi Michałovi Wiśniewskému, ktorého tretí manželský zväzok sa zdá byť šťastný a rodina skoro vzorcová. „Super Express" v poslednom roku niekoľkokrát podotýkal (vždy s otáznikom), že sa v tomto manželstve niečo kazí, že je plánovaný rozvod, že pár má finančné problémy, že je Wiśniewski neverný svojej žene so svojou sekretárkou, že manželke závidí umeleckú kariéru. Týmto spôsobom noviny roztáčajú špirálu domnienok a špekulácií, rozdúchavajú atmosféru a provokujú prípadný konflikt v inak bezproblémovom manželstve. Špekulácie tohto typu sú okamžite rozširované časopismi a v Poľsku početnými pletkárskymi internetovými portálmi, ktoré predpovedajú manželstvu Wiśniewských rýchly koniec, aj keď na to v skutočnosti nič nepoukazuje.

Obrazok 1. Titulna strana dennika „Super Express"

Opísané situácie sú dôkazom, že celebritám je ľahké vkradnúť sa do priazne bulváru, a rovnako ľahké je dostať sa na titulné strany. To všetko však za cenu, že sa zrieknu súkromia a intímnosti. Prítomnosť na stránkach bulváru poskytuje celebritám viditeľnosť, udržiava popularitu, zvyšuje ich trhovú hodnotu a záujem zo strany reklamy, režisérov, producentov. Zdôrazňovanie naviazania na rodinu, exponovanie úspešného manželstva a bytie zodpovedným rodičom poskytujú dodatočnú náklonnosť čitateľov, vzbudzuje sympatie. Na druhej strane je veľmi ľahké spadnúť z piedestálu, čo bolestne prežil expremiér Kazimierz Marcinkiewicz alebo speváčka Edyta Górniak, ktorí – v minulosti obľúbenci bulváru – sú dnes tým istým bulvárom kreovaní ako verejný nepriateľ.

Literatúra

1. Dennik „Super Express” (1 decembra 2008 – 1 decembra 2009).
2. GODZIC, W.: Rýchlejšie, kratšie, hlasnejšie. Svetlé a tmavé stránky bulváru. In: „Polityka”, 30. júna 2005.
3. GODZIC, W.: Známi preto, že sú známi. Celebrity v kultúre bulváru. Varšava : Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007, ISBN 978-83-60501-46-7.
4. NIEWIŃSKA, A.: Pomsta bulváru je sladká. In: „Rzeczpospolita”, 2. septembra 2009.
5. RYBA, M.: Politické celebrity a virtualizácia poľskej politiky. In. http://www.dlapolski.pl/Czytaj-art-5588.html, [22.11.2009].
6. PĘCZAK, M.: Hrdinovia z horšej strany. In: „Polityka” č. 20 (2604), 19. mája 2007.

Dr Krzysztof Gajdka, MBA
Pedagogicka Univerzita v Krakove, Humanisticka Fakulta
(Vysoká škola spoločenských vied v Poznani)

Adresa pracoviska: ul. Podchorążych 2, 30-084 KRAKÓW, Poľsko
Číslo telefónu +48506917990
kgajdka@interia.pl

Reprodukčné a matrimoniálne správanie sa mladých ľudí v kontexte veľkého podvodu

Reproduction and matrimonial behavior of young people in the context of major fraud

PETER ĎURKOVSKÝ

Abstrakt: Od čias antického Ríma sa všeobecné chápanie manželstva a rodiny mení k horšiemu, hoci paradoxne sa zrovnoprávňuje postavenie muža a ženy a zároveň sa venuje formálne väčšia pozornosť právam dieťaťa. Mladý človek musí čeliť právnym a zvykovým normám, ktoré ľudský vzťah a manželstvo degradujú na nevyhnutný rituál. Sociálna práca dnes aj v tejto súvislosti stále začína a končí na akademickej pôde. Z týchto dôvodov je nutné z jej pozície nielen venovať pozornosť človeku ako slobodnej bytosti, ale neúnavne hľadať účinné cesty na podiel v tvorbe legislatívy.
Kľúčové slová: Antické rímske právo, detstvo, donucovanie, kontramanipulácia, manipulácia, manželstvo, občiansky súdny poriadok, právo, trhový mechanizmus, týranie dieťaťa, zákon, zákon o rodine.

Abstract: Public apprehension of marriage worsens . Positions of man and women are better. Formal attention of child law is better too. Young man must to confront legal acts and custom acts. These degrade marriage and human relation. Social work starts with these problems in the school. Social work ends with these problems in the schol simultaneously. Social work must to direct to young man as free man. Social work must to looks direction to creation of law too.
Key words: Act, act about family, antic rome law, childhood, civil judicial order, compulsion, contrast of manipulation, law, manipulation, marriage, mechnism of market, maltreat child.

Podľa O. Matouška „rodina oddávna a predovšetkým existuje preto, aby sa ľudia mohli náležite starať o svoje deti. Okrem toho, že je rodina biologicky významná pre udržanie ľudstva, je tiež základnou jednotkou každej ľudskej spoločnosti.“ (Matoušek: 2003, s. 9.) V tejto jednoduchej bunke sa do veľkej miery premieta kultúra samotnej spoločnosti. Táto jednoduchá bunka zároveň kultúru spoločnosti ovplyvňuje. Kolektívne nevedomie ako základ kultúry, „sa nevyvíja individuálne, ale sa dedí.“ (Jung: 1998, s. 54.) Reprodukčné správanie a matrimoniálne správanie, vrátane samotného výberu partnera, okrem osobných skúseností a okrem čisto pohlavného pudu teda určujú aj historické skúsenosti. V kontexte spoločenskej, politickej a ekonomickej situácie sa aktivujú nevedomé pozitíva, aj negatíva. E, Fromm v knihe *Umění být* popisuje veľké podvody. Podľa neho „také fenomény, ako výrobky so zabudovaným prekonaním, nadhodnotené produkty alebo aktuálne neužitočné (*i keď pre kupca neškodné*), reklama, ktorá je zmesou zrnka pravdy s množstvom polovičných právd, a mnohé iné sociálne javy sú súčasťou veľkého podvodu, pričom zákon postihuje len jeho najdrastickejšie formy.“ (Fromm: 1994, s.

17.) Ako záškoláctvo, šikanovanie, drogová alebo hráčska závislosť nie sú produktom biologického vírusu, ktorý postihne deti a mládež bez priamej súvislosti so situáciou v primárnej rodine, ani kvalita budovania sekundárnej rodiny nezávisí od ľubovôle mladých ľudí. Hoci navonok môžu pôsobiť ako nezávislí, prípadne ako rebeli. Jedným z prvých impulzov pre známu americkú odborníčku na partnerské vzťahy B. de Angelis na napísanie publikácie *Jak najít toho pravého* bola brožúrka o lovení mužov, aké sa u nás vyskytujú v samizdatových podobách, ale i ako skutočné knihy na pultoch kníhkupectiev. Niekoľko odporúčaní ženám z inkriminovanej publikácie o lovení mužov povie viac:
„-muž musí mať vždy vedúce postavenie(...),
-buďte tichá a záhadná, správajte sa ako skutočná dáma(..),
-nehovorte veľa, myslenie a rozhovor zverte jemu(...),
-musí to byť on, kto má hlavné slovo a o všetkom rozhoduje(...),
-pokiaľ vám nedá žiadny šperk (...) môžete to považovať za(...) koniec(...),
-snažte sa nosiť upnuté džínsy, minisukne alebo výstrihy do véčka(....).“(Angelis: 1998, s. 7)

Je nezmyslom obviňovať mladé dámy za pôvod týchto zvráteností. Odovzdávajú im ich v rámci generačnej výmeny matky a staré matky. Tieto ich ako posmrtný dar staroveku získali od svojich predchodkýň. Klinická rodina, ktorá z toho napokon vzniká, je dielom širokého príbuzenstva a spoločnosti.

Pre lepšie vykreslenie uvedenej problematiky je vhodné vrátiť sa do antického Ríma, kolísky európskej právnej kultúry. Rímske právo od počiatku za osobu v právnom zmysle považovalo ktoréhokoľvek človeka, „ktorý je podľa právneho poriadku spôsobilý byť nositeľom subjektívnych práv a povinností, a ktorý je tak spôsobilý mať práva a povinnosti.“(Pavlovský, 1997, s. 53) Len dlhými časovými úsekmi sa postupne menil pohľad v antickom Ríme na pojem „tvor“. Najlepšie tento proces možno pozorovať na právnom postavení otrokov, ktorí boli akýmsi hospodárskym základom Rímskej ríše a na minimálnych právach, ktoré im rímsky právny poriadok sporadicky priznával. „Z hľadiska práva otrok bol vecou, predmetom práv a povinností, nie ich nositeľom.“(Rebro: 1980, s. 72.) Posuny v kolektívnom nevedomí sú na rozdiel od revolučných posunov v pozitívnej legislatíve evolučné. Moderné právne dokumenty od čias francúzskej buržoáznej revolúcie síce v čoraz väčšej miere garantujú ľudské práva, zrovnoprávňujú postavenie muža a ženy, poskytujú čoraz väčšiu právnu ochranu deťom, ale zvykové právo je omnoho silnejšie. Často sa okolím aj účinnejšie vynúti, než právne normy, ktoré publikuje Zbierka zákonov. Ženy napokon hľadajú muža, ktorý musí byť plnoprávny v duchu starých pravidiel. Plnoprávnych v ich zmysle bolo v antickom Ríme málo. Išlo len o otcov rodiny s absolútnou mocou nad ostatnými členmi. Máloktorá žena chcela a chce dnes v úvodzovkách *„otroka“*. Aj z asymetrického rozdelenia moci v antickej rímskej rodine pochádza fakt, ktorý konštatuje už spomínaný E. Fromm: „Mnoho manželských dvojíc sa nerozvádza len preto, že im manželstvo poskytuje príležitosť prežívať nenávisť, hádky, sadizmus a podrobenie sa, zostávajú pohromade nie navzdory svojim bojom, ale kvôli nim.“ (Fromm: 1997, s. 242.) Mnoho manželských dvojíc z týchto dôvodov aj vzniká. Je celkom bežné, keď okolie reaguje na agresiu v rodine výrokmi typu: „To patrí ku tomu,“ či: „Láska

nehádaná nie je milovaná," alebo: „Zle s čertom, horšie bez neho". Kto takto okomentuje situáciu, musel vidieť varovné signály o partnerskej nezlučiteľnosti už na začiatku vzťahu. Na patologickom manželstve nesie zákonite podstatnú časť viny. Ako konštatuje S. Hassan, známy odborník na zhubné organizácie a ich mechanizmy, ktorých účelom je donucovanie, „kto je manipulovaný, tak to nepozná, pokiaľ mu niekto druhý nepomôže."(Hassan: 1994, s. 85.) Takzvané nezodpovedné reprodukčné a matrimoniálne správanie je výsledkom nátlaku okolia. Agresor z okolia využíva sadizmus na určité potvrdenie seba samého.(*Ide o realizáciu všetkých mechanizmov úniku, ktorými sú : „1. autoritatívnosť, 2. deštrukcia, 3. automat konformity."* (Fromm: 1993, s. 77 - 110*) Mladý človek pri hľadaní životného partnera je bezbranný ako malé dieťa. Tým pádom je veľmi ovplyvniteľný a automaticky sa stáva predmetom realizovania sa frustrovaného príbuzenstva*.) Zhubné kulty a sekty vždy určitým spôsobom začínajú v orientačnej rodine. Táto je niekedy samotná zhubnou. Podľa S. Hassana „psychická manipulácia zhubných kultov je spoločenský proces, ktorého sa zúčastňujú často veľké skupiny ľudí, ktoré ju podporujú a upevňujú. Dochádza ku nej tak, že človek je ponorený do určitého prostredia, a ak má prežiť, musí odložiť starú identitu a prijať novú podľa požiadaviek okolia." (Hassan: 1994, s. 86) Inak sa vystavuje istote osamelosti. *(E. Žiaková rozoznáva tri druhy osamelosti: a) kognitívnu, b) behaviorálnu, c) emocionálnu." (Žiaková: 2008, s. 16) Každú možno súbežne s nátlakom okolia vydržať len do určitej miery.)*

V antickom Ríme „manželská moc manžela *manus* robila manželku osobne závislou od manžela najmä v majetkoprávnych veciach. Manžel síce nemal právo nad jej životom, ani ju nemohol predať, ale manželka podriadením sa manželskej moci strácala majetkoprávnu spôsobilosť v prospech manžela." (Rebro: 1980, s. 79.) Pri podriadení sa manželskej moci manžela (*matrimonium cum manu*) teda strácala majetkovú svojprávnosť v jeho prospech, avšak jej postavenie bolo v porovnaní s deťmi pod otcovskou mocou výhodnejšie. V každom prípade nebola nezávislá. Aj v súčasnosti podľa B. de Angelis „niektoré veci sa však nezmenili. I dnes sú obzvlášť muži stále hodnotení podľa ich:

-peňazí,
-životného štýlu,
-moci,
-kariéry,
-renomé."(Angelis: 1998, s. 77.)

Kto vyznáva iné hodnoty, je často buď príslušníkom zhubnej organizácie, ktorá mu poskytuje dostatočné zázemie pred znevažovaním. Alebo na neho okolie vyvíja pomerne účinný nátlak. (*Takýto nátlak začína manipulujúcimi útokmi typu: „Si normálny?!", stupňuje sa pascami dvojitej väzby s použitím repliky: „Uvedomuješ si, keď sa správaš nenormálne?!" a napokon končí síce jemným, avšak o to deštruktívnejším odporúčaním na psychiatrické vyšetrenie*.) Obeť nátlaku väčšinou podľahne. A volí si partnera podľa mienky okolia.

V antickom Ríme „zákony o manželstve zakazovali manželstvá mužov zrodených na slobode (*ingenuiov*) a senátorov s niektorými ženami (*s prostitútkami, kupliarkami, herečkami a senátorom aj s prepustenkami*) (Rebro – Blaho, 1997, s. 139) Vykonávanie niektorého z povolaní, ktoré zákon postihoval, ženou, malo často

za následok zánik manželstva. V súčasnosti sa pozostatok takýchto noriem prejavuje v nezlučiteľnosti ľudí rôznych spoločenských tried, ale aj v nevedomom výbere manžela, ktorý musí v niečom vynikať. Je stále bežné, keď počujeme o žene, ktorá s niekým dlho chodila, no napokon sa s ním musela rozísť, lebo bol v úvodzovkách *„z obyčajnej rodiny“*. Rovnako je bežné, keď sa takýto rozchod berie ako pochopiteľná nevyhnutnosť.

„Incestné puto k matke obsahuje v sebe veľmi často nielen túžbu po matkinej láske a ochrane, ale tiež strach pred ňou. Strach je tu predovšetkým dôsledkom samotnej závislosti, ktorá v danej osobe potlačuje pocit sily a závislosti.“(Fromm: 1996, s.115.) Mentálne nedospelý rodič posilňuje incestné pripútanie. Aktívne pred dospievaním uteká. Využíva na to manipuláciou predovšetkým deti. Sadisticko – masochistickú väzbu udržuje za každú cenu. Aj podľa I. Nazare – Aga „svojím rafinovaným konaním manipulátor porušuje všeobecné etické zásady a najmä tie, ktoré nám vštiepila naša židovsko – kresťanská kultúra. Sú v nás hlboko zakorenené a učia nás od nepamäti, že matka nemôže škodiť svojim deťom, že lekár alebo terapeut nemôže finančne a duševne využívať svojich klientov, že manžel nemôže morálne ničiť svoju ženu, ktorej sľúbil celoživotnú lásku.“ (Nazare - Aga: 1999, s. 69.) Že takto nemôže robiť ani manželka. Reprodukčné a matrimoniálne správanie dvoch mladých ľudí, kde minimálne jeden je ovládaný rodičom, končí napokon alkoholizmom, neverou a domácim násilím, prípadne viacerými patológiami súčasne. Okolie tento stav moralizovaním automaticky udržiava.

„Láska k životu sa vyvíja väčšinou v takej spoločnosti, kde je bezpečie v tom zmysle, že tu nie sú ohrozené základné materiálne podmienky dôstojného života, spravodlivosť v tom zmysle, že nikto nemôže byť prostriedkom k cieľom iných ľudí a sloboda v tom zmysle, že každý človek má možnosť byť aktívnym a zodpovedným členom spoločnosti.“ (Frommm: 1996, s. 55.) Poslucháči psychológie, sociológie, sociálnej pedagogiky a v neposlednom rade aj poslucháči sociálnej práce, v duchu osnov okrem iných sociálnych patológií, študujú aj syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa, čo je „akékoľvek nenáhodné, preventabilné, vedomé (*prípadne i nevedomé*) konanie rodiča, vychovávateľa alebo inej osoby voči dieťaťu, ktoré je v danej spoločnosti neprijateľné alebo odmietané, a ktoré poškodzuje telesný, duševný stav a vývoj dieťaťa, prípadne spôsobuje jeho smrť.“ (Dunovský a kol.: 2003, s. 24.) Po nástupe do praxe však zisťujú, že až na niekoľko občianskych združení (*často veľmi pochybných*) nikto dieťa za týrané, zneužívané a zanedbávané nepovažuje, ale vraj ide vždy len a len o takzvanú ľahkú mozgovú dysfunkciu dieťaťa, alebo o jeho duševnú chorobu (*najčastejšie o schizofréniu*). V lepšom prípade má ísť o neurastenický syndróm nevyzretej osobnosti. (*Keby dieťa bolo vraj vyzreté, rodič by ho vraj netýral. Alebo, keby vraj „ukázalo aké je“, jeho problémy tiež vraj okamžite zmiznú*.) Takýto veľký podvod, na riešenie ktorého sa politická vôľa tak skoro nenájde, dáva neúmernú moc do rúk rodiča. Možno ju prirovnať k moci antického rímskeho otca rodiny. Jej obsahom bolo i „právo disponovať životom a smrťou podriadených detí.“ (Rebro: 1980, s. 78.) Na základe tejto nepísanej legitimity veľa ľudí uzatvára manželstvo výslovne zo zištných dôvodov. S tým, že ak sa náhodou vyskytnú deti, medicína ich zlikviduje. Ide o *Münchausenov syndróm v zastúpení,* čiže o nebezpečný podvod, keď rodičia nevedome alebo

vedome v dôsledku ich patologických predstáv o dieťati „umelo vytvárajú podmienky pre jeho hospitalizáciu, zložité, ťažké a často aj bolestivé vyšetrenie alebo liečenie.“(Ondrejkovič a kol.: 2000, s. 90.)

V antickom Ríme neodkladný úpadok agnátstva (*poznámka: rodiny, kde je základom mocenský princíp*) v prospech pokrvnej rodiny a voľnosť rozvodov aj zo strany žien chcel cisár Augustus pribrzdiť, keď sa „pokúsil ozdraviť rímsku rodinu a tým i rímsku spoločnosť predovšetkým dvoma zákonmi (*lex Iulia de maritandis ordinibus z roku 18. pred našim letopočtom a lex Papia Poppea z roku 9. nášho letopočtu*), ktoré už klasickí právnici chápali ako jednotný celok pod názvom *Lex Iulia et Papia Poppaea* alebo leges *Iulia et Papia Poppaea.“* (Bartošek: 1988, s. 171-172.) Išlo o zákazy manželstva medzi niektorými stavmi (*senátorov s prepustenkami*), o zákazy manželstva ingenuiov a senátorov so ženami, ktoré z dôvodu povolania trpeli nečestnosťou (*infamiou*), ak boli napríklad kupliarky, prostitútky, herečky. Popritom tieto dva zákony „prikazovali vstúpiť do manželstva mužom od 25.do 60. roku a ženám od 20. do 50. roku veku s výnimkou, že už porodili alebo splodili aspoň tri deti (*ius trium liberorum*).“ Kto v duchu týchto právnych noriem nekonal, bol postihnutý v dedičskom práve. S poukázaním na vtedajšie i súčasné nebezpečenstvo javov sociálnej patológie možno konštatovať, že okrem mnohých podvodov tieto zákony spôsobili i veľa domáceho násilia, ku ktorému by inak nebolo došlo. Nebezpečenstvom pre súčasnosť sú napríklad niektoré právne normy, ktoré finančne zvýhodňujú pôrody bez zohľadnenia ďalších faktorov, čo sa napríklad v praxi prejavuje vysokou pôrodnosťou rómskeho etnika ako špekulačného efektu pre vyplácanie rodinných prídavkov a pôrodných príspevkov. Výsledkom je akurát nárast kriminality, ďalšieho týrania, zneužívania a zanedbávania detí a ostatných patológií. Ako uvádzajú historické pramene, „priamočiare Augustove opatrenia narazili na najtvrdší odpor najvyšších spoločenských kruhov, ktorých sa najviac týkali; časom sa však prispôsobili a obratne ich obchádzali.“ (Bartošek: 1988, s. 170.) Augustove opatrenia sa dajú tiež vystihnúť slovom *manipulácia*. „Manipulovať znamená využívať nevedomosti, neistôt, dobromyseľnosti, naivity, strachu, slušnosti a ďalších citov a vlastností ľudí k uskutočňovaniu vlastných, spravidla skrytých záujmov a cieľov.“ (Růžička In: Nazare – Aga, 1999, s. 9.) Každá zákonná represia pre posilnenie rodiny má v sebe aj v súčasnosti zárodok na urýchlenie jej rozpadu. Dejiny hovoria o akomsi pravidle nárastu mnohých negatívnych javov, ktoré sa vládna moc snaží potlačiť predovšetkým zákazmi. Ako príklad môže poslúžiť prohibícia v Spojených štátoch amerických v 20. storočí, keď efektom zákazu predaja a konzumácie alkoholu bol rozmach čierneho trhu s ním. Ide vždy o jednoduchý mechanizmus kontramanipulácie, na ktorý nevedome alebo vedome pri manipulácii prechádza do určitej miery každý. Samotná kontramanipulácia je „neurčitý, povrchný spôsob komunikácie, ktorý umožňuje nezaujímať jasné stanoviská a k ničomu sa nezaväzovať.“ (Nazare - Aga, 1999, s. 167.) Povrchný prístup rodiča k deťom ako dôsledok legislatívy, špekulácie druhého rodiča a nátlaku okolia môže mať nepredstaviteľné a celoživotné následky pre deti. Na tento fakt má prihliadať zákonodarca aj pri novelizácii zákona o rodine (zákon č.36/2005 Z. z.), prípadne pri dlho avizovanej rekodifikácii občianskeho práva (zákon

č.36/2005 Z. z.: o rodine v platnom znení, zákon č.40/1964 Zb.: občiansky zákonník v platnom znení.)

Podľa I. Kanta „pre ľudský rozum je pokorujúce, že pri svojom čistom používaní nič nerieši a že potrebuje dokonca aj disciplínu na krotenie svojich výstrelkov a na zabránenie hroziacim klamom. Na druhej strane ho však zase povznáša a dodáva mu sebadôveru, že túto disciplínu môže a musí vykonávať sám.“ (Kant: 1979, s. 476.) Pre mnohých zákonodarcov po francúzskej buržoáznej revolúcii bolo pravdepodobne pokorujúce, že vznešené myšlienky revolty v právnej praxi neriešili takmer nič a na eliminovanie ich negatívnych dopadov potrebovali disciplínu, ktorú mohli zabezpečiť a zabezpečovali právne normy, ktoré v podstatnej miere vychádzali z antického rímskeho práva. Je preto zaujímavé pozorovať, ktoré právne inštitúty z rímskeho práva sa v určitých modifikáciách dostali do prvých buržoáznych zákonníkov, a ktoré až do právneho poriadku súčasnej Slovenskej republiky. V ich dejinnom vývoji badať ústup právne silného postavenia otca, čoraz viac rovnoprávnejšie postavenie žien s mužmi, i čoraz väčšiu právnu ochranu detí bez rozdielu pôvodu. Celkovo možno konštatovať, že sa občianske právo humanizuje. S vynútením jeho dodržiavania je to horšie. E. Fromm v polovici dvadsiateho storočia vyslovil zaujímavý postreh: „Vskutku ani Budha, ani Ježiš, ani Eckhart, ani Spinoza, ani Marx, ani Schweitzer neboli *mierni realisti* (...). Nerešpektovali moc, tituly, ani slávu a vedeli, že cisár je nahý a že moc môže zabíjať *pravdovravne*.“ (Fromm: 1994, s. 24.) Nahým cisárom a mocou, ktorá môže takto zabíjať, sú aj biele miesta v legislatíve. Tie možno takmer nepostihnuteľne zneužiť proti právam dieťaťa, hoci to navonok často pôsobí ako pomoc tomuto dieťaťu. Môžeme to demonštrovať napríklad na občianskom súdnom poriadku.(zákon č. 40/2006 Z. z.: úplné znenie občianskeho súdneho poriadku zo 4. decembra 1963 č. 99/1963 Zb.) *Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže*, ktoré koná podľa *zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele (zákon č.305/2005 Z. z.: o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v platnom znení),* môže na základe splnomocnenia zastupovať maloletého účastníka v konaní vo veciach starostlivosti súdu o maloletých (...).“(*zákon č.305/2005 Z. z. : o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v platnom znení, §26, ods.6.)* Keď sociálni pracovníci odhliadnu od otázky, či zamestnanci Centra sú dostatočne profesionálne kvalifikovaní a majú dostatočnú morálnu úroveň, toto Centrum nezastupuje maloletého na každom konaní. Ale len na niektorom z niektorých, ktoré sa pred súd pre zdĺhavosť dokazovania porušovania práv dieťaťa vôbec dostanú.

Podľa Eugena Ehrlicha, zakladateľa sociologickej školy práva z prelomu devätnásteho a dvadsiateho storočia, ktorý sa zaoberal i rímskym právom: „Ťažisko právneho vývoja v súčasnosti – tak ako v každej inej dobe – sa nenachádza ani v zákonodarstve, ani v právnej vede alebo súdnej praxi, ale v spoločnosti samotnej.“ (Ehrlich In : Bröstl: 1992, s. 64.) Inými slovami: spoločnosť tvorí právo a rodina ako jej základná bunka je od nepamäti spolutvorcom. Pre sociálnych pracovníkov ide o výzvu aktívne hľadať cesty na podiel v tvorbe legislatívy.

Literatúra

1. Angelis, B. d. : *Jak najít toho pravého*. Praha : TOK, 1997. ISBN 80-86177-01-7
2. Bartošek, M. : *Dejiny římskeho práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha : Academia, nakladatelství Československé akadémie věd, 1988. - 02/20 – 7677 - 21 – 045 - 88
3. Dunovský, J. a kol. : *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : GRADA Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5
4. Ehrlich, E. : Základy sociológie práva. In : Bröstl, A. : *Politické a právne teórie 19. a 20. storočia*. Košice : 1992. ISBN 80-7097-225-4
5. Fromm, E. : *Anatomie lidské destruktivity*. Praha : 1997. ISBN 80-7106-232-4
6. Fromm, E. : *Lidské srdce*. Praha : Nakladatelství Josefa Šimona. SIMON AND SIMON PUBLISHERS, 1996. ISBN 80-85637-28-6
7. *Fromm, E. : Strach* ze svobody. Praha : Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0290-9
8. Fromm, E. : *Umění být*. Praha : Naše vojsko, 1994. ISBN 80-206-225-9
9. Hassan, S. : *Jak čelit psychické manipulaci zhoubních kultů*. Brno : Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. ISBN 80-85880-03-2
10. Jung, C. G. *: Archetypy a kolektívne nevedomie*. Košice : Knižná dielňa Timotej, 1998. ISBN 80-88849-05-5
11. Kant, I. *Kritika čistého rozumu.* Bratislava :Nakladateľstvo Pravda, 1979. 75 - 032 - 79
12. Matoušek, O. *: Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2003. ISBN 80-86429-19-9
13. Nazare –Aga, I. : *Nenechte sebou manipulovat*. Praha : Portál : 1999. ISBN 80-7367-049-6
14. Ondrejkovič, P. a kol.: *Sociálna patológia*. Bratislava . VEDA. Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 2000. ISBN 80-224-0616-3
15. Pavlovský, F. : *Rímske prá*vo. Prešov : Spolok biskupa Pavla Gojdiča, 1997. ISBN 80-967341-7-2
16. Rebro, K. : *Rímske právo súkromné*. Bratislava : Obzor, 1980. 65 – 021 – 80 735 21 – 85/7
17. Rebro, K. – Blaho, P. : *Rímske právo*. Bratislava : MANZ, 1997. ISBN 80-85719-08-8
18. Růžička, J: . Předmluva k českému vydání. In : Nazare –Aga, I. : *Nenechte sebou manipulovat*. Praha : Portál : 1999. ISBN 80-7367-049-6
19. Žiaková, E. : *Osamelosť ako sociálny a psychosociálny jav*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 20001. ISBN 978-80-8068-731-1

Zákony

20. Zákon č. 40/1964 Zb. : *Občiansky zákonník* v platnom znení.
21. Zbierka zákonov č. 135/2001 Z. z. : Úplné znenie *Ústavy Slovenskej republiky* č. 460/1992 Zb.
22. Zákon č. 36/2005 Z. z. : *Zákon o rodine* v platnom znení.
23. Zákon č. 300/2005 Z. z. v znení zákona č. 650/2005 Z. z. : *Trestný zákon*.

24. Zákon č. 305/2005 Z. z. : *Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a mládeže a o sociálnej kuratele* v platnom znení.
25. Zbierka zákonov č. 40/2006 Z. z. : úplné znenie *Občianskeho súdneho poriadku* zo 4. decembra 1963 Zb.

Peter Ďurkovský
Predmestská 62
010 01 Žilina
+421/918/448/623

durkovsky@post.sk,
durkovsky@email.cz,

Małżeństwo i rodzina w twórczość ks. Jerzego Szymika

Marriage and family on works of Father Jerzy Szymik

MARIA KOPSZTEJN

Abstrakt: Gruntowne przeobrażenia, jakie dokonały się w Polsce pod wpływem procesów społeczno-ekonomicznych, ustrojowych i strukturalnych, w sposób zasadniczy zmieniły sytuację małżeństwa i rodziny.
Dlatego też każdemu badaczowi omawianego zjawiska towarzyszy dziś wiele pytań. Odwołując się do literatury, szkicując obraz śląskiej rodziny i małżeństwa z początku XX wieku , spróbuję odpowiedzieć na następujące pytania:
Czy można jeszcze uratować tradycyjny model małżeństwa?
Kto i w jaki sposób może służyć radą i pomocą kandydatom na małżonków?
Gdzie szukać prawdziwych wzorów pięknych małżeństw?
Odpowiedź wydaje się prosta. Tylko miłość zakorzeniona w tajemnicy Boskiej miłości „ wszystko przetrzyma" i „ nigdy nie ustaje"(1 Kor 13,7,8)
Słowa kluczowe: małżeństwo, rodzina, miłość, tradycja, wielopokoleniowość, twórczość

Abstract: Thorough transformations which occurred in Poland under the influence of socio - economical, constitutional and structural processes, altered the situation of marriage and family substantially.
Therefore every explorer of the discussed phenomenon is accompanied today by many questions. Referring to the literature, sketching the image of Silesian family and marriage from the beginning of 21st century, I will try to answer the following questions:
1. Can we still save the traditional model of marriage?
2. Who and how can one give advice and help the candidates on spouses?
3. Where to look for real examples of beautiful marriages?

The answer seems to be simple. Only the love rooted in the mystery of Divine love 'always perseveres' and 'never fails'(I Corinthians 13:7,8)
Key words: marriage, family, love, tradition, multigeneration, works

Manželstvo a rodina v tvorbe kňaza Jerzyho Szymika [25]

„Je to len láska, nič viac"

[25] Jerzy Szymik, narodený na Hornom Sliezsku, kaplán Katovickej arcidiecézy, profesor teológie. Autor odborných kníh o prieskumoch na pomedzí teológie a krásnej literatúry: „V hľadaní teologickej hĺbky literatúry. Krásna literatúra ako locus theologicus''; „Teologický problém rozmeru literárneho diela Czesława Miłosza. Teológia literatúry''. Navyše publikuje výpovede rôznych žánrov a konvencií: od stricte vedeckých a teologických, cez recenzie, až po eseje, reportáže a rozhovory. Básnik, autor viacerých básnických zbierok.

Zmeny paradigiem, ku ktorým v Poľsku došlo pod vplyvom sociálno-ekonomických procesov, zmien zriadenia a štrukturálnych zmien výrazne zmenili situáciu manželstva a rodiny.[Adamski 2002]
Nezamestnanosť, práca oboch manželov, skoré materstvo, prerušenie medzigeneračnej kontinuity a laicizácia sa pričinili k rozpadu vzoru manželstva spred 20 alebo 10 rokov.
Aj preto dnes každého, kto daný jav skúma sprevádzajú mnohé otázky. Ak nazrieme do krásnej literatúry, konkrétne tvorby kňaza Jerzyho Szymika, uvidíme v nej náčrt rodiny a manželstva zo začiatku 20. storočia, ktorý hľadá odpoveď na nasledovné otázky:

- Môžeme ešte zachrániť tradičný model manželstva?
- Kto a ako môže poradiť a pomôcť budúcim manželom?
- Kde hľadať skutočné vzory krásnych manželstiev?

Odpoveď z teologického hľadiska sa zdá byť jednoduchá. Len láska zakorenená v tajomstve Božej lásky „všetko vydrží“ a „nikdy nezanikne” (1 Kor 13, 7-8). Pod týmito slovami sv. Pavla z Listu Korinťanom (známeho aj ako Hymnus na lásku) sa podpisuje kňaz Jerzy Szymik, o tvorbe ktorého bude táto úvaha.

Korene

Dom je praslovom, prapočiatkom človeka. Je centrom a veľkým tajomstvom ľudskej existencie, ktorá tvorí zmysel bytia. Dom je elementárnou hodnotou na základe ktorej vzniká vnútorné „ja” človeka. V ňom nachádza oázu šťastia, bezpečia; silu a hodnoty, ktoré mu umožňujú pretrvať v prázdnote života. Dom je veľkým prístavom, miestom začiatku a konca pozemskej púte. Je to magický priestor detstva v každom z nás, plná zakázaného „ovocia“, ako aj „ovocia“ poznania. Je arkádiou mládeneckých túžob a snov. Dom je rodným hniezdom. Pamiatkou na tých, ktorých hlasy zmĺkli. Je „životodarným základom” – koreňmi spolužitia a spoluúčasti na „existencii spoločenstva uchovávajúceho poklady minulosti obdareného precítením zajtrajška”. Dom napokon tvorí človek, jeho hlas, láska, nádej a viera, jeho dobro a krása, životný entuziazmus. Je to túžba a potreba zakorenenia, čiže túžba po nájdení vlastného šťastného priestoru, svojho miesta na zemi, ktoré je „najdôležitejšou potrebou ľudskej duše”. Len taký dom, ktorý vrástol do človeka, dom so silnými koreňmi, rodinný dom obdarený dušou, môže sa preň stať oporou, centrom sveta.
Má svoju históriu, spomienky, ktoré môžeme nájsť na starých fotografiách, predmetoch a obrazoch zavesených na stenách, na ktoré často zabúdame a odsúvame do kúta našej každodennosti.
Svoju históriu však môže mať aj na stránkach kníh – básnických zbierok, reportáží, či esejí. Takto je to v prípade tvorby kňaza Jerzyho Szymika. Slovom oslobodzuje od zabudnutia, udržiava v „zábere“ tých, od ktorých sa môžeme učiť pravdivej a krásnej láske - dnes.
Jerzy, narodený v Pszowe[26], v tradičnej sliezskej, hlboko veriacej, prapoľskej rodine s pietou rekonštruuje a popisuje jej minulosť a prítomnosť. Hlavnými postavami jeho

[26] Pszów – krásne mestečko na Rybnicko-Wodzisławskej plošine, v centrálnej časti Raciborsko-Oświęcimskej kotliny. Miesto, v ktorom sa narodil, dospieval, žije a žil, miesto o ktorom píše v „Pszowskom denníku. 44 strán o ľuďoch,

diel sú: starí rodičia Luiza a Antoni, Teodor a Matylda, matka Salomea, otec Emil, sesternica Marysia a iní. Ich láska mu dala a umožňuje prežívať svoj život.

Z ich lásky trvá verný Bohu a ľuďom.

Minulosť

Sťa skúsený biograf z útržkov života skladá ich príbehy, vraví o nich jednoducho, občas s nadšením, rozpačito, neskrýva „negatívne stránky ľudskej existencie".
Ak chceme pochopiť, čo znamená milovať, musíme siahnuť po krásnu esej Z vetvičkou bazy do neba, ktorý vyšiel v zbierke Obrazy, zvuky, vône. Výber esejí a rozhovorov.
Tu spoznáme príbeh lásky jeho starých rodičov Luizy a Teodora.
Spoznali sa náhodne po návrate z migrácie „za chlebom" do Westfálska, niekde na ceste v neďalekých Czyżowiciach. Ona – krásne a odvážne dievča, s iskrou v očiach, s odvahou povedať neustúpim. Vždy, ako ju charakterizuje J. Szymik, bola človekom činu so železnými pravidlami. Neznášala klam a povrchnosť. Skromná, šporovlivá, pracovitá. Bola to krásna žena. S prenikavým pohľadom hlbokých, tmavých očí[Szymik 1999]. Táto sliezska húževnatosť bude dôležitá na „životných zákrutách". Choroba, tehotenstvo, narodenie dcéry. Pod jej srdcom sa učila láske Salomea – matka kňaza Jerzyho. Učila sa jej vtedy, keď Luiza háčkovala a plietla ale aj vtedy, keď sa modlila prstami posúvajúc Zdravasy ruženca alebo pri modlitbe obľúbených litánií k Srdcu Ježišovmu[Szymik 1999]. Žiaľ, smrť jej vzala radosť z výchovy dieťaťa.
Antoni sa rýchlo oženil, mal totiž na pamäti slová nebohej manželky: dieťa potrebuje matku, aby sa mohlo správne rozvíjať a normálne vychovať.

Neskôr po rokoch na starej fotografii ich všetkých rozpozná (s informáciou Zur Erinnerung ... Bottrop 1918): pätnásťročného, s deravou pamäťou, fúzy, volány a v slovách zrekonštruuje ich komplikované biografie:

[...]
život zakliaty do papiera,
ilúzia dostatku.
[...]
povstania a láska,
synovia, krvavenie,
dlhé chvíle mlčania,
dejinné klamstvo, nemotorná staroba
V pätnásťročných očiach
Iskra predtuchy pravdy:
Nič sa neurovná
Do konca šťastne
... [Szymik 1999].

---

miestach, Sliezsku a túžbe": „…je to niečo viac ako miesto. Je trochu ako krajina Kanaan, trochu ako Itaka a pripomína tiež Macondo. Má v sebe niečo z Miłoszowej Litvy. Je aj antitézou bezdomovstva a vykorenenia".
Pochádza zo svojho milovaného Sliezska: „svätej krajiny mlčania" (bl. W. Kadłubek. Poľská kronika), ktoré podľa H. Mulphorta nazýva „Európsky smaragd".

Spôsob portrétovania

Treba si tiež všimnúť, že básne zobrazujúce členov rodiny básnika, sú obyčajne miniatúrnymi portrétmi predstavených postáv. Zvláštnym typom lyrickej výpovede sa v nich stáva biografia lyrických hrdinov. Fyzickosť v jeho tvorbe sa prelína s mentálnymi prednosťami starých rodičov. Básnik popisuje fyzické vlastnosti postáv svojich lyrických diel, pričom sa neorientuje len na mládenecké prednosti tela, ale aj jeho premeny v jeseni života:

Jej drobné telo, driek osy, trepot obočia,
dlane drobné dané geneticky a šidielkom
dlane, ktoré pamätáš pokrútené, premožené reumatizmom[Szymik 2003]

V oboch básňach sa kňaz J. Szymik premyslene hrá so všetkými gramatickými časmi. Prítomný čas striedavo s minulým a budúcim tvoria informačnú mozaiku. Pri čítaní básne Matilda si môže čitateľ všimnúť sotva dvadsaťročnú babku vo chvíli keď ju nachytal fotograf a počuť ako volá (...) neži nadarmo, umrieš z túžby ako ja[Szymik 2003].

Starý otec básnika v básni Obklopoval ho..., nevie, že bude umierať chudý a zničený. Takýto postup umožňuje zobraziť postavu a posilňuje presvedčenie čitateľa o realite hrdinov. Takto ich zážitky, alebo to, čo sebou prezentovali nie sú bežnou literárnou fikciou ale skutočnosťou.

Napriek tomu, že portrétovanie predstavuje kompozičnú dominantu textov, vedie k pointe oboch básní, ktorou je oxymoron: ich hroby sú dôkazom proti smrti, pričom sa tu samozrejme nejedná o fyzickú smrť, ale o to, čo ostane navždy, o pamiatku, alebo ako v prípade básne Matilda, hlas volajúci spoza fotografie: neži nadarmo[Szymik 2003].

Autobiografizmus v dielach tohto básnika sa prejavuje aj špeciálnou konštrukciou lyrického ja, ako v básni Čo mám urobiť Ocko?27, v ktorej lyrický subjekt smeruje k alter ego básnika alebo ako v básni s venovaním sestre Boženke, v ktorej trojnásobne anaforicky opakuje „pamätám" čo umožňuje stotožniť priamo lyrický subjekt s osobou samotného autora[Skowronek 2009].

V básňach o rodine úplne upúšťa od rytmiky v prospech blankversu, čím sa jeho básne veľmi približujú epickým oblastiam, ba dokonca poetickej próze[Skowronek 2009].

Úplne odlišný charakter prezentujú básne, zobrazujúce žijúcich rodinných príslušníkov. Obyčajne to bývajú selankové, idylické obrazy spomienok a chvíľ strávených s nimi, alebo súvislé asociácie objavované počas ich čítania. Ako v básňach Nové príhody Mikuláška, alebo Futbal v skorý letný večer, v ktorých dominantnú kompozíciu predstavujú bezstarostné chvíle strávené so sestrenicou básnika. Podobný charakter má aj báseň Nad nami tri farby, venovaný Mame.

Vyššie uvedené básne umožňujú odhaľovať v zákutiach každodennosti to, čo im dodáva transcendentný status, status sacrum, a z čoho autor čerpá ono prvotné ja,

[27] Báseň *Čo mám robiť Ocko?* je pripisovaný dramatickej udalosti v živote kňaza Szymika, chorobou (paralýza) a smrťou otca. Dramatická otázka položená na úvod je snahou zmierenia s udalosťami, ktoré básnik nedokáže ovplyvniť.

pričom tvorí seba, svoju axiologickú individualitu, ktorá je podmienkou vznietenia lásky medzi ľuďmi[Skowronek 2009].
Tieto básne sa vyznačujú aj silne badateľnou, po celý prítomný alebo budúci čas prezentovanou prítomnosťou sacrum. To preto sa básnik s nádejou prizerá niekoľkoročnej sesternici a uvažuje:
Vidím, ako istého dňa
dotkáš hodvábne mäkké biele šaty
alebo drsný okraj habitu.
Ak On hodlá, buď voľná .

(...) a len ja vidím to, čo vidí Boh:
tú lásku bez prísad, tú úľavu Jeho srdca
(a predsa hodno bolo stvoriť svet)[Szymik 2006].

Spomienky
V jeho pamäti často odznievajú obrazy z detstva, a z jeho srdca sa neustále vynárajú spomienky na obraz rodného hniezda, domu a jeho okolia a ľudí, s ktorými sa denne stretával. Sťa skúsený biograf z útržkov života rekonštruuje ich príbeh, pričom neustále zdôrazňuje, ako veľmi bol milovaný.
Spomína:

To môj pradedo Teodor, vlastník bohatého životopisu a sumčích fúzov, po vojne opravil na veži pszowského kostola hodiny. Z vraku zostreleného lietadla, ležiaceho na poliach v okolí Wrzosów (časť Pszowa), vyrezal kusy plechov a urobil z nich štít a ručičky. Doplnil aj chýbajúce súčiastky hodinového mechanizmu. Potom niekoľko rokov denne na obed chodil na vežu natáčať skutočné hodiny. Brával pritom so sebou „na barana" jednu z malých vnučiek. Recitovali „Anjel Pána" a dedko vysvetľoval: „Tam sú Beskydy, tam tečie Odra, tam vidieť komíny Karvinej a Bohumína…"[Szymik 2004].
[…]
Tou istou cestičkou, nad potokom Syrynka, šiel som kedysi ako desaťročný, s dedkom Tedkom. Spomínam si: júl, úsvit, ružovkasté nebo, rosa, štyri nadránom. Ideme na čučoriedky, môj menší, otlčený, svetlozelený. V lese mi dedko povedal, že sa tam - medzi stromami, ostružinami a vtákmi - cíti dobre"[Szymik 2004].

Pri čítaní jeho textov nadobúdame dojem, že o nich vie všetko. Mama – píše – pracovala v kancelárii, v bytovej správe, a otec na oddelení zvanom „Personálne oddelenie", v ktorom bol referentom, a nakoniec vedúcim, a následne začiatkom 70. rokov degradovaný[Szymik 2005], nakoľko on, jeho syn, vstúpil do duchovného seminára. „Bol to trest za syna. Bol preradený na plnenie podradnej funkcie. Odteraz bol referentom na počítanie pečiatok, na kadejakú prácu. Pre štyridsaťročného muža to bolo veľmi ťažké – chceli ho ponížiť bránením v pokračovaní pracovnej kariéry […]
Vtedy, ako mnohokrát zdôrazňuje, som pochopil, kým je môj otec, že je veľmi vážny človek. Človek, ktorý vie, že za isté veci treba platiť veľmi vysokú daň, preto ju platí,

za čo získava pokoj v duši. Bol to fundamentálny prelom vo vnímaní môjho otca. Neskoršie konflikty a nedorozumenia boli len drobnosťami, ktoré nedokázali zmeniť hĺbku mojej úcty[Szymik 2005].
Otec dbal o to, aby bolo detstvo detstvom. V knihe rozhovorov: „Ako Sliezan s Bulharom, čiže provinčný patchowork" rozpráva: Otec dbal o to, aby bolo moje detstvo naozaj detstvom. „Vždy som mal loptu, guľu na hod guľou, ktorú mi priniesol od kominára, urobil mi vybavenie na skok o žrdi, kladivo na hádzanie, keďže ako jedenásťročný chlapec som mal rád ľahkú atletiku.[Szymik 2005]. Nedovoľoval, aby bola akákoľvek úloha „odfláknutá". V takomto prípade pokojne a bez agresivity vytrhol stranu s domácou prácou, čo znamenalo, že treba robiť všetko od začiatku, dôkladne a poriadne". Už od raného detstva dbal aj o vzdelávanie a citlivosť svojich detí – Jerzyho a Boženky. Po večeroch čítali obľúbené knihy, a medzi nimi „Trilógiu", „V púšti a pralese", romány Kraszewského. Kňaz Jerzy Szymik po rokoch povie, že chcel, aby tieto chvíle trvali celý deň..... .
Často zdôrazňuje, že otec bol človekom veľkého ladu a poriadku, a za akýkoľvek poriadok a dobrú organizáciu v jeho živote vďačí jemu. Bol v tom majstrom, a ešte si všetko zaznamenával v špeciálnom notese. „Kúpiť kurzyna28" – čiže kúpiť kurčatá. „Rímsa dosluhuje" – zapisoval si napríklad. Treba opraviť rímsu. Niečo sa ešte deje s múrom. Večer sa zamýšľal, kedy by to mohol opraviť. Zajtra robí to, a pozajtra tamto, ale v stredu o 17.00 má voľno, tak opraví rímsu[Szymik 2006]

Dôležité dni
Na stránkach svojich kníh sa básnik často vracia k dôležitým a mimoriadnym dňom v živote každého človeka, ku ktorým sa radi vraciame. O ich atmosféru vždy dbali rodičia.
Sviatky.
Najlepšie v rodnom dome. S čím sa spájajú kňazovi Jerzymu?
Vône: Stromčeka v kachľovcom29 rozohriatej „tretej izbe"; kníh – darčekov voňajúcich čerstvou tlačou, čítaných počas sviatočného rána; maku, pomarančov, močky30, rýb vyprážaných na panvici; figúrok, jasličiek, stajne znášaných zo strechy. Vône bezpečné ako celý onen detský svet.
Obrazy: Snehové čiapky na živých plotoch v záhrade; lesk a pestrofarebnosť sviečok na stromčeku, usmievavé tváre všade dookola. Emócie, sviatočná tajomnosť.
Zvuky: Kolied spievaných po večeri; hlasov mojich blízkych prajúcich si všetko dobré pri vianočnej oplátke; mručania zvierat navštevovaných v noci po obchôdzke (ozvú sa ľudským hlasom?); baníckeho orchestra počas polnočnej omše z chóru pszowského kostola[Szymik 1999].

Nie vždy však človeku v živote všetko vychádza. Prichádzajú aj ťažké chvíle, plné bolesti a utrpenia. Vtedy máme odvahu pýtať sa mnohokrát a žiadať o pomoc.
Pýtať sa preto bude často:

[28] mladé kurčatá
[29] pec na uhlie
[30] kompót, pripravovaný na Vianoce

Čo mám robiť Ocko?
Vyrozprávať ako padám, vstávam, žijem?

[…]
zafajčiť si s Tebou?
opraviť vankúš? Skryť okuliare,
ktoré si odložil v jeseni, ako sa to všetko stalo?(37)

Pýta sa aj mamy: „Ona je veľmi múdra, často sa s ňou radím, najmä vo veciach životnej múdrosti". […] Má triezvy, racionálny pohľad, so sklonom k nadprirodzenému, je hĺbavá. Mama je osobou, ktorá veľmi veľa číta a neskutočne veľa pracuje'[Szymik 2005].
Oni – milovaní rodičia – odpovedajú na všetky otázky, dokonca aj ak odpoveďou budú slová „neviem" alebo ticho plynúce z hlbín srdca.

Básne, poviedky a eseje s charakterom spomienok alebo priebežných, za horúca zapisovaných informácií, faktov zachytených v „zábere slov" nám uvedomujú, že rodina, manželstvo, potomstvo, dom patria k najdôležitejším hodnotám v ľudskom živote. Nie je pritom dôležité, kým človek je: kaplánom, vedcom, básnikom - sú úvodom k chápaniu identity, tak dôležitej pri budovaní základu vlastnej osobnosti a základu svojho života.
Jedna báseň kňaza J. Szymika popisuje podstatu dedičnosti týmito slovami:

(...) nosím v sebe
ich vieru a strach,
rovnakú farbu hlasu,
podobný tvar dlane,
údiv vyjadrený známym pohybom obočia.
Viem však:
Ich hroby sú dôkazom
proti smrti.
Nemohli
len trpieť, snívať
a prehrať na pol ceste[Szymik 2005].

A hoci ho minulosť definuje, je aj prijímaná a potrebná. Ona dáva zmysel konaniu, vnútorne motivuje a chráni pred pochybnosťami.

Ak to zhrnieme, vedomie o našom pôvode, rodokmeni zohráva v živote každého človeka primárnu úlohu. Umožňuje odhaľovať a čerpať zo skúseností tých, ktorí odišli. Czesław Miłosz v knihe „Rodná Európa" napíše tak dôležitú pravdu pre tých ktorí vstupujú alebo vstúpili do manželského vzťahu. Pamäť o svojich predkoch je „akoby kotva, ktorej lano siaha do hĺbky a drží nás v blízkosti istej záchrany"[Miłosz1999].
Miesto prieskumov...

Spolu s kňazom Jerzym Szymikom preto verím, že v súčasnom svete je napriek všetkému miesto pre skutočnú lásku. Stačí „myslieť srdcom a milovať rozumom", odhaliť históriu svojich predkov, pozorne sa prizrieť rodičom a nakoniec otvoriť rodinné albumy a uveriť, že láska „všetko vydrží" a „nikdy nezanikne"(1 Kor 13,7,8).

Literatúra

1.Adamski F., Rodzina. Wymiar społeczno- kulturowy. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 2002
2. Bachelard G., Dom rodzinny i oniryczny[w:] tegoż: Wyobraźnia poetycka, Wybór H. Chudak, Przeł. H.Chudak, A. Tatarkiewicz., Przedmowa J. Błoński, Warszawa 1975
3. Czermińska M., Dom w autobiografii i powieści o dzieciństwie.[w:] Przestrzeń i literatura, Studia pod red. M. Głowińskiego i A. Okopień- Sławińskiej, Z dziejów Form Artystycznych w literaturze polskiej, T.LI, Wrocław- Warszawa- Kraków- Gdańsk 1978
4.Miłosz Cz., Rodzinna Europa, Warszawa 1999
5.Skowronek P.,Spotkać się w słowach... . O twórczości literackiej ks. Jerzego Szymika, Kraków 2009
6.Szymik J., Zapachy, obrazy, dźwięki. Wybór esejów i rozmów. Katowice 1999
7.Szymik J., Błękit, Katowice 2003
8.Szymik J., Cierpliwość Boga, Katowice 2006
9.Szymik J., Dziennik pszowski.44 kartki o ludziach, miejscach, Śląsku i tęsknocie, Katowice 2004
10.Szymik J., Jak Ślązak z Bułgarem czyli patchwork prowincjonalny, Katowice 2005

Maria Kopsztejn
Humanisticko-Ekonomická Akadémia Lodž
Učiteľské kolégium Bytom
ul. Rewolucji 1905 r. nr 64, 90-222 Łodź;
Wydział zamiejscowy- ul.Alojzjanów, 41-902 Bytom
Pol'sko
48605955660

skorpionka3@o2.pl

TEORETICKO-APLIKAČNÉ SÚVISLOSTI REPRODUKČNÉHO A MATRIMONIÁLNEHO SPRÁVANIA SA MLADÝCH ĽUDÍ

Manželstvo dnes

Kríza manželstva

The crisis of marriage

DUŠAN ŠLOSÁR

Abstrakt: Žijeme v časoch, kedy sa veľa hovorí o možnostiach alternatívnych štýlov života. Čoraz bežnejším sa stáva život bez manželského partnera, programovo bezdetné manželstvo, slobodné materstvo, spolužitie mužov a žien v komúnach, spolužitie bez uzavretia manželstva (druh – družka, priateľ – priateľka...), mnohoženstvo, mnohomužstvo, homosexuálne partnerstvo... Všetky tieto rôzne nové formy spolužitia so sebou prináša súčasná moderná spoločnosť. To posilňuje krízu manželstva.
Kľúčové slová: Deti, kríza, konflikt, manželstvo, muž, právne dôsledky, rozpad rodiny, rozvod, sociálne dôsledky, žena.

Abstract: We live in times when a lot of talk about how alternative life styles. Becoming increasingly common life without a spouse, programmatically childless marriage, single motherhood, cohabitation between men and women in the community, living together without marriage (species - companion, friend - girlfriend ...), polygamy, polyandry, homosexual partnership ... All these various new forms of cohabitation entails the current modern society. This strengthens the marriage crisis.
Keywords: children, crisis, conflict, marriage, man, the legal consequences, family breakdown, divorce, social consequences, women

Výchova k manželstvu a rodičovstvu sa podľa J. Prevendárovej (1999) dotýka všetkých vekových kategórií obyvateľstva – od deti predškolského, mladšieho až staršieho školského veku, cez kategóriu mladistvých a mladých, dospelých, až po najstaršiu generáciu našich občanov. Tu síce nemožno hovoriť o výchove v pravom zmysle slova, avšak o potrebe informovanosti, osvety a o dôležitosti sebavýchovy niet pochýb. Výchovu k manželstvu a rodičovstvu možno teda chápať ako celoživotný proces, ktorý zahŕňa všetky skupiny a vrstvy obyvateľstva.
Výchova k manželstvu a rodičovstvu zahŕňa:

1. oblasť sexuality a s ňou súvisiace otázky sexuálneho zdravia, sexuálneho správania a reprodukcie
2. oblasť párového spolužitia v partnerskom a manželskom vzťahu
3. oblasť rodinného spolužitia

Vplyv rodiny na dieťa a jeho budúci partnerský a rodinný život je nezanedbateľný. Rodina je najlepším a rokmi overeným priestorom na výchovu detí. Skúsenosti mnohých generácií potvrdzujú, že v žiadnej inej inštitúcii nedochádza k tak prirodzenému preberaniu vzorov, socializácii detí a preberaniu komunikačných vzorcov, ako je to práve v rodine. Ak zhrnieme poznatky viacerých psychologických a sociologických výskumov, môžeme konštatovať, že formovanie osobnosti dieťaťa a jeho vzťahov s okolím závisí predovšetkým od nasledujúcich 4 faktorov:

1. od kvality manželského spolužitia rodičov,
2. od vzťahu rodičov k deťom a ich výchovného štýlu (dôležité je nielen množstvo, ale hlavne intenzita spoločných zážitkov, spoločne tráveného času, primerané výchovné požiadavky a kontrola ich plnenia, dostatočný priestor na slobodný rozvoj dieťaťa, rodičovská láska a dôvera, akceptovanie osobitosti dieťaťa, prevaha pozitívnych, oceňujúcich výchovných podnetov nad negatívnymi, trestajúcimi zásahmi),
3. od celkovej úrovne dieťaťa v tom zmysle, ako ho dieťa prežívalo, resp. pociťovalo (či ako šťastné alebo nešťastné),
4. od rodinných vzorov týkajúcich sa napríklad uplatňovania pridelených funkcií a rolí, deľby práce v rodine, riešenia problémov a kríz. Ostatné (mimo rodinné vzory – vplyv učiteľov, priateľov a rovesníckej skupiny) sú síce významne, mali by mať však skôr doplňujúci výchovný vplyv.

Je všeobecne známym poznatkom, že ľudia sú sociálne bytosti a vyhľadávajú spoločnosť iných ľudí, s ktorými vstupujú do medziľudských vzťahov. Jedným z najcennejších vzťahov v našej kultúre je partnerský vzťah, ktorý je symbolom hlbokej intimity a dôvery dvoch ľudí.

Kvalita manželského vzťahu podľa názoru M. Plzáka (1988) závisí od kvality súžitia. Súžitie je súbor činností manželov, ktoré sú nevyhnutné, aby manželstvo fungovalo. Do súžitia radí tieto 4 zložky:

1. domácnosť,
2. finančné hospodárenie,
3. starostlivosť o dieťa,
4. voľný čas.

Ak partnera poznáme dostatočne dlho, mieru plnenia väčšiny z týchto zložiek môžeme podľa nášho názoru vypozorovať ešte pred uzavretím manželstva. Už počas fázy chodenia s partnerom by si ľudia mali všímať, ako sa partner podieľa na starostlivosti o domácnosť svojich rodičov, ako hospodári s peniazmi, aký má vzťah k míňaniu peňazí svojich, prípadne svojich rodičov a taktiež sa pozrieť na spôsob trávenia voľného času. Je totiž pravdepodobné, že tak, ako sa správa vo svojej orientačnej rodine, sa bude správať aj v novovzniknutej prokreačnej rodine. Ak partner väčšinu svojho voľného času trávi v pohostinskom zariadení s kamarátmi či kamarátkami, ťažko môžeme očakávať, že okamihom uzavretia manželstva sa stane jeho jediným koníčkom starostlivosť o domácnosť a následne aj o deti. Aby súžitie fungovalo, musia sa partneri na jednotlivých činnostiach dohodnúť a následne kooperovať.

G. Kubíčková (1996, s. 58) tvrdí, že „partneri by si mali uvedomiť, že konflikty a krízy v manželskom vzťahu sa objavujú zákonite. Prirodzenie jestvujú aj celkom zbytočné krízy, ktorým sa dá pri troške tolerancie vyhnúť. Väčšinou však vyplývajú zo samej podstaty manželského vzťahu a netreba z nich obviňovať niektorého z partnerov. Treba sa usilovať poznávať zákonitosti a počítať s nimi, prispôsobiť im postoje a správanie. Počas manželskej krízy je dôležité zachovať si rozvahu a trpezlivosť, vyvarovať sa unáhlených rozhodnutí a počkať kým kríza odznie.“

Tomáš Novák (2006, s. 38) dopĺňa, že kríza môže vzniknúť aj nečakane “aj nárazovo“ pod vplyvom zlej náhody či tragédie. Svoju rolu tu môže zohrať aj príroda

so svojimi rozmarmi (povodne, tsunami v oblasti, kde sa pár pohybuje)“. Krízu však môže vyvolať i šťastná náhoda (napr. náhle zbohatnutie výhrou, dedičstvom). O kríze môžeme hovoriť aj v súvislosti s následkami dlhodobých procesov rodinného násilia či inej patológie. Tie sú po určitú dobu nejakým spôsobom skrývané a do určitej miery zvládané, avšak ich tolerancia nie je neobmedzená. Zvyčajne však krízové momenty majú tendenciu sa násobiť a nabaľovať.

Jozef Kredátus (1989) rozpoznáva viacero štádií porúch rodinného života, ktoré môžu závažnejšie ovplyvniť manželský a rodinný život:

- rozpory,
- konflikt,
- kríza,
- debaklová situácia rodinného života,
- kalamitná situácia rodinného života,
- rozvrat.

Autor ich s naším doplnením charakterizuje takto:

Ako prvé štádium uvádza bežné rozpory, ktoré síce nemusia byť príčinou rozvratu rodiny, ale ak sa neriešia a kumulujú môžu postupne cez ďalšie štádiá k nemu viesť. Rozpory sú bežným javom rodinného a párového života, prejavujú sa ako nesúlad v drobných veciach. Medzi partnermi nevzniká citové napätie, sú schopní a ochotní nesúlad v drobných veciach riešiť.

Konflikt nastáva, ak sa rozpory medzi partnermi neriešia. Tieto sa postupne stávajú chronickými a môžu vyvolávať neurotické poruchy nielen medzi manželmi, ale aj u detí. Konflikt môže vyvolať aj jedna, tzv. overená téma sporu, na ktorej sa partneri nevedia dohodnúť.

Kríza sa prejavuje chronizáciou konfliktov, patologické prejavy narušujú párové i rodinné súžitie, správanie je ovplyvňované neurotickými prejavmi členov rodiny, poruchy sa stupňujú a prechádzajú do dlhodobosti. Začína sa narušovanie rolí v rodinnom systéme. Rodina v tejto fáze môže prestávať plniť niektorú z funkcií rodiny a vyžaduje si zásah odborníka. Ak k zásahu nedôjde, rodina sa dostáva do štádia debaklovej situácie.

V debaklovej situácii sa deštruujú rodinné vzťahy, nastáva funkčné narušenie rodinného života, partneri si robia prieky. Štruktúra rolí a rodinný systém sa začína rúcať. Partneri si v tomto štádiu už často nemajú čo povedať, vyhýbajú sa vzájomnému kontaktu. Intímne spolužitie sa v tejto situácii tiež už vytratilo, partneri nevedia nájsť nič, čo by ich spájalo.

Kalamitná situácia predstavuje hlboké narušenie rodinného života a rodina speje k svojmu rozpadu. Najčastejšie jeden z partnerov prestáva fungovať ako rodič a druhý partner nahrádza jeho rolu. Partnerský vzťah už nefunguje ani navonok, manželia priznávajú svoje zlyhanie. Toto štádium prechádza plynulo do štádia rozvratu.

Rozvrat je situácia, keď rodina ako systém prestáva fungovať, prípadne sa už rozpadla. Rozvod je často jediným prostriedkom na obnovenie funkčnosti rodiny. Jeden z partnerov odchádza a rodina sa stáva neúplnou.

Ivan Plaňava (1994) uvádza, že na početných manželských nezhodách sa podpisuje najmä nízka miera a kvalita vzájomnej komunikácie, neschopnosť vyjadriť svoje potreby. Hromadia sa nevypovedané námietky a negatívne pocity, ktoré môžu prerásť v dlhodobú nespokojnosť a neskôr sa v plnej miere prejaviť v čase manželskej krízy. Nebezpečné je, ak sa postupujúca kríza nerieši a v manželskej komunikácii sa upevňuje stereotyp deštruktívnych hádok. Ich cieľom nie je nájsť kompromis, ale vyhrať a ponížiť partnera. Tak sa manželstvo stáva kolobehom neustálych zápasov striedajúcich sa s nepriateľským mlčaním. Narastá rozvodový potenciál alebo ohrozenia manželstva rozpadom.

„Jedným z pilierov tradičnej vedy o manželstve bol názor, že sa dajú určiť a popísať určité obdobia, v ktorých je rozpad vzťahu pravdepodobnejší než inokedy a naučiť manželov na nich reagovať. Potom sa dúha pokoja a mieru opäť objaví nad partnerskou krajinou“ (T. Novák, 2004, s. 9). Tieto obdobia sú dve a nazývame ich prvá a druhá manželská kríza.

Prvá kríza spočíva v premene romantického vzťahu na začiatku manželstva do obdobia všedných starostí, kedy sa podľa T. Nováka (2004) riešia aj menej príjemné úlohy a situácie, v ktorých sa partneri názorovo rozchádzajú. Problémy sa môžu týkať sexuálneho života, financií, starostlivosti o dieťa či bezdetnosti. Receptom na riešenie prvej vývojovej krízy je nediskutovať o súčasnom stave manželstva, o rozdieloch v predstavách pred uzavretím manželstva a teraz, ale radšej riešiť praktické problémy. Zelenú by mali dostať záujmy oboch partnerov i kariéra.

T. Novák (2004) udáva, že druhá vývojová kríza býva menej nápadná i menej hlboká. Týka sa hlavne citlivosti, podráždenosti voči druhému partnerovi. Je potrebné sa vyrovnať s odchodom dospelých detí z domu, prípadne so samostatnosťou už takmer dospelých detí. Receptom na riešenie druhej vývojovej krízy je odpútanie sa od bežných starostí. Je potrebné začať sa venovať všetkým činnostiam, na ktoré partneri nemali dosť času alebo peňazí v čase, keď sa ešte aktívne starali o svoje deti. Patrí sem cestovanie, návšteva rôznych kultúrnych podujatí, ale aj oživenie intímneho spolužitia. Pravdepodobnosť nástupu krízy zvyšujú zmeny. Zmenou je čokoľvek, čo ovplyvňuje život nás alebo našich blízkych. Sú to životné udalosti, ktoré sprevádzajú náš život od uzavretia manželstva až do smrti. Zmenou môže byť narodenie dieťaťa, jeho nástup do predškolského alebo školského zariadenia, ochorenie, problémy v zamestnaní, nezamestnanosť, ale aj návšteva či Vianoce.

Rozvod sa v súčasnosti považuje za prirodzené vyvrcholenie manželskej krízy. V spoločnosti je považovaný za jeden z efektívnych spôsobov riešenia manželských konfliktov. Napriek všednosti rozvodov mnoho rozvádzajúcich sa prežíva rozvod ako traumatizujúcu skutočnosť a označujú ho za najťažšiu skúšku svojho života.

Určite existujú jedinci, ktorí prijímajú rozvod ako víťazstvo, vyslobodenie. Sú presvedčení, že odchodom od rodiny len získajú. Pre väčšinu ľudí je však rozvod ťažkým a bolestným zážitkom. Ako tvrdí I. Plaňava (1994), rozpad manželstva, v ktorom sú deti, je stratou pre všetkých členov rodiny i napriek tomu, že je šancou oslobodiť sa zo súžitia naplneného zlobou a nepriateľstvom.

Za príčinu rozvratu rodiny môžeme považovať čokoľvek, čo bolo označené za zdroj zhoršenia či rozvrátenia vzťahov v rodine. Každá rodina je sieťou vzájomných vzťahov medzi partnermi, rodičmi a deťmi i medzi deťmi navzájom. Vzťahy v každej

rodine sú zložité a jedinečné tak, ako môžu byť jedinečné a zložité i príčiny rozvratu rodiny.

„Kto chce pochopiť, prečo sa ľudia rozvádzajú, mal by skúmať príčiny, pre ktoré sa berú. Ak ľudia uzatvárajú manželstvo na základe nedostatočných alebo dokonca nezdravých pohnútok, musí byť zväzok nestabilný. Je veľmi pravdepodobné, že manželia v ňom nebudú spokojní a že sa možno i rozvedú“ (R.A.Gardner, 1991, s. 210). Súhlasíme s R.A.Gardnerom, pretože pohnútky, ktoré vedú pár k uzavretiu manželstva skutočne môžu mať vplyv na kvalitu tohto zväzku. Ak je príčinou uzavretia sobáša neplánované, prípadne aj nechcené tehotenstvo, snaha byť prvý v partii, alebo uzavrú manželský zväzok len preto, že by sa to tak malo a nie preto, že sami chcú a sú odhodlaní chrániť a budovať si manželský vzťah až do konca života, manželstvo skutočne môže byť málo stabilné.

Podľa demografickej a sociálnej štatistiky (2006) sú najčastejšími príčinami rozvodov rozdielnosť pováh, názorov a záujmov, nevera a alkoholizmus. Medzi ďalšie príčiny patria nezáujem o rodinu, neuvážené uzavretie manželstva, zlé zaobchádzanie alebo odsúdenie pre trestný čin, sexuálne nezhody a zdravotné problémy, vrátane neplodnosti. Viac ako dve tretiny návrhov na rozvod podávajú ženy, tretinu návrhov iniciovali muži. Priemerná dĺžka trvania rozvádzajúceho sa manželstva prekročila hranicu 13 rokov a priemerný vek rozvádzajúcich sa mužov je 38,9 roka a priemerný vek rozvádzajúcich sa žien je 36,3 roka. Súd v každom prípade rozvodu, v ktorom sa rieši aj otázka zverenia dieťaťa do výchovy a starostlivosti jedného z rodičov, ustanovuje dieťaťu kolízneho opatrovníka, ktorým je spravidla sociálny pracovník oddelenia sociálnych vecí a rodiny podľa miestnej príslušnosti dieťaťa.

A. Žilová (in: A. Tokárová et al, 2002, s. 41) hovorí, že úlohou sociálneho pracovníka pri realizácii praktickej sociálnej práce, teda aj v rozvodovom konaní, je pomáhať ľuďom pri riešení sociálnych problémov a porúch a pri vytváraní spoločensky primeraných podmienok života, aby boli schopní na určitej spoločensky uznávanej úrovni existovať a fungovať v interakcii so svojím sociálnym prostredím. Realizácia tohto cieľa nie je iba jednostrannou aktivitou sociálneho pracovníka, ale je to kombinácia praktickej sociálnej práce a aktivity zainteresovaného jednotlivca. To znamená, že efekt (naplnenie cieľa) sociálnej práce sa začína prejavovať v momente, keď sa jednotlivec v negatívnej sociálnej situácii v rámci svojich možností a schopností (osobnostných, ekonomických, sociálnych a iných) začne sám aktívne podieľať na procese sociálnej pomoci.

E. Žiaková, J. Čechová, J. Kredátus (2001) zdôrazňujú, že každý sociálny pracovník pri svojej práci zohráva množstvo rolí. Aj pri práci s manželmi či rodinou môžeme ich roly definovať ako:

1. sociálny pracovník ako odborník v interakcii s inými;
2. sociálny pracovník ako psychoterapeut;
3. sociálny pracovník ako pedagóg;
4. sociálny pracovník ako manažér;
5. sociálny pracovník ako vedec;
6. sociálny pracovník ako osobnosť.

Každý rozvod je špecifický a individuálny a vyžaduje si veľmi citlivý prístup zo strany sociálneho pracovníka. Neexistuje jednotná šablóna, podľa ktorej sa rozhoduje o zverení detí do výchovy. Vo všeobecnosti je však postup pri zverovaní detí do starostlivosti jedného z rodičov približne takýto: rodičia maloletých detí podajú návrh na rozvod na súd. Súd na základe zákona o rodine určí dieťaťu kolízneho opatrovníka, ktorým je podľa zákona štátny orgán, u nás úsek sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Sociálnemu pracovníkovi súd odošle písomné oznámenie o tom, že sa stal kolíznym opatrovníkom detí a tiež výzvu na prešetrenie pomerov v rodine. Sociálny pracovník na základe týchto dokumentov pozve na úsek sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oboch rodičov maloletých detí a zisťuje skutočnosti súvisiace s rozvodom. Následne vykoná aj šetrenie v rodine a o svojich zisteniach informuje súd prostredníctvom správy.

Literatúra

NEZNÍK, P.: *Renesancia a novovek na ceste k múdrosti a chytrosti.* (Poznámky k Leibnizovmu projektu univerzálnej charakteristiky). In: Filozofia. 61 (2006), č. 5, s 359 - 368.

PLAŇAVA, I. 1994. *Jak se (ne)rozvádět*. Praha : Grada Publishing , 1994. 118 s. ISBN 80-7169-129-1.

PLZÁK, M. 1998. *Poruchy manželského soužití (úvod do matrimoniopatologie*). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. 157 s.

PODMANICKÝ, I., GLASA, J. 2001. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Banská Bystrica: Metodické centrum, 2001. 103 s. ISBN 80-8041-392-4.

PREVENDÁROVÁ, J. 1999. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava: SPN, 1999. 121 s. ISBN 80-08-02933-1.

ŽIAKOVÁ, E., ČECHOVÁ, J., KREDÁTUS, J. 2001. *Psychologické aspekty sociálnej práce*. Prešov : FFPU, 2001. 191 s. ISBN 80-8068-060-4.

ŽILOVÁ, A. 2002. *Objekt a subjekt sociálnej práce*. In Tokárová, Anna et al. 2000. Kapitoly zo sociálnej práce. Prešov: Akcent Print, 2002. 31 - 45 s. ISBN 80-968367-1-4.

JUDr. Mgr. Dušan Šlosár, PhD.
Katedra sociálnej práce
Filozofickej fakulty UPJŠ Košice

dusan.slosar@vucke.sk

Teologický pohľad na manželstvo - sviatosť

Theological view on marriage - sacrament

ANTON FABIAN

Abstrakt: Štúdia predkladá aktuálnu interpretáciu manželstva ako sviatosti v kresťanskej praxi (láska ako dotyk Boha a odkaz na neho). Ide o hodnotu štyroch podstatných skutočností: lásky, detí, vernosti a nerozlučiteľnosti. Porozumenie sakramentu dáva zmysel vydarenému manželskému životu.
Kľúčové slová: manželstvo, sviatosť, spoločenstvo, láska, deti.

Abstract: The study by the current interpretation of marriage as a sacrament in the Christian practice (such as the touch of God's love and link to him). This is the value of the four essential elements: love, children, fidelity and no divorce. Understanding the Sacrament makes sense for a successful married life.
Keywords: marriage, sacrament, community, love, kids.

Úvod

Začiatkom decembra 2009 zverejnil Štatistický úrad Slovenskej republiky štúdiu: „Populačný vývoj na Slovensku“. V novinách sa objavili komentáre s titulmi: „Slovensko sa rozvádza a starne“, alebo: „Každé druhé manželstvo sa končí krachom!“ Štatistické údaje si vyžadujú pozornosť aj v oblasti sociálnej práce, lebo dôsledky z nevydarených manželstiev a disfunkčných rodín sú predmetom činnosti sociálnych pracovníkov.

1 Populačný vývoj na Slovensku

Podľa štatistík sa na Slovensku narodilo v roku 2008 trochu viac detí ako predtým, ale plodnosť ostáva jedna z najnižších v Európe: iba 1,3 dieťaťa na jeden manželský pár, čiže sme hlboko pod hranicou reprodukcie obyvateľstva, ktorou je 2,1 detí na výmenu rodičov. V rámci Európskej únie patrí Slovensko naďalej ku krajinám s najvyššou úmrtnosťou. Populácia u nás starne, máme už zhruba 80 seniorov na sto detí do 15 rokov a onedlho, ak sa situácia nezmení, sa ten pomer celkom obráti a známa veková pyramída bude stáť na špičke, čiže stúpajúci počet dôchodcov prevýši počet detí (Štatistický úrad SR, 2008).

Pozornosť pútajú predovšetkým dve skutočnosti: (a) počet pôrodov mimo manželstva presiahol tridsať percent, čiže tretina novorodencov sú nemanželské deti; (b) počet rozvodov dlhodobo rastie a v súčasnosti sa rozvedie 41 zo 100 manželstiev. V roku 2008 to bolo 12 675 párov, čo je takmer dvojnásobný počet oproti začiatku deväťdesiatych rokov. Podľa údajov o rozvod žiadajú z dvoch tretín ženy. Najčastejšou príčinou rozvodov je údajne „rozdielnosť povâh, názorov a záujmov“, v menšej miere manželská nevera a tiež alkohol. K rýchlemu rozvodu vedie aj neuváženosť pri vstupe do manželstva. Je táto situácia znakom pokroku, alebo úpadku ?

2 Definície manželstva

Sociologický slovník hovorí o manželstve, že je to „právny vzťah, ktorý zaväzuje muža a ženu k spoločnému životu“ (Jandourek, 2001, s. 148). Je to vyjadrenie strohé, vecné, ale nehovorí nič o vzťahu, ktorý je podstatný. Dynamickejšie vyjadrenie nachádzame v konštitúcii Druhého vatikánskeho koncilu Gaudium et spes (O cirkvi v súčasnom svete):

„Dôverné spoločenstvo manželského života a lásky, ktoré ustanovil Stvoriteľ a vystrojil vlastnými zákonmi, vzniká manželskou zmluvou čiže neodvolateľným osobným súhlasom. Takým spôsobom, ľudským úkonom, ktorým sa novomanželia obapolne dávajú a prijímajú, vzniká z Božieho ustanovenia trvalý zväzok, a to aj pred spoločnosťou. Tento posvätný zväzok nezávisí od ľudskej svojvôle, a to v záujme manželov a potomstva i spoločnosti. Veď sám Boh je pôvodcom manželstva, ktoré sa vyznačuje rozličnými dobrami a cieľmi“ (Druhý vat. koncil, 1965).

Definícia, ktorá sa nachádza v Kódexe kánonického práva 1983 (kán. 1055 § 1.) sa dá rozčleniť takto:

a) Manželskú zmluvu,
b) ktorou muž a žena ustanovujú medzi sebou spoločenstvo celého života
c) a ktorá svojou prirodzenou povahou je zameraná na dobro manželov,
d) ako aj na plodenie a výchovu detí,
e) Kristus Pán povýšil medzi pokrstenými na hodnosť sviatosti.

Nikto nemôže popierať, že manželstvo je predovšetkým prirodzená realita, postavená na prirodzenej štruktúre človeka. Teda v štruktúre ľudského bytia sú vpísané, zakódované Božie zákony vzťahujúce sa na manželstvo. Preto je správne povedať, že manželstvo je prirodzená ustanovizeň. Nachádzame to aj v dokumente: Charta práv rodiny, ktorú zostavila a publikovala Apoštolská stolica 22. 10. 1983, kde sa hneď v úvode píše, že “manželstvo je prirodzenou ustanovizňou” (Ján Pavol II, Familiaris consortio, 1981, s. 171, bod C). Z biblického pohľadu Boh ustanovil manželstvo vtedy, keď stvoril človeka ako muža a ženu (porov. Gen 1, 27).

3 Podstatné skutočnosti a vlastnosti

Skutočnosti, ktoré dávajú vznik manželstvu, nazývame PODSTATNÉ (konštitutívne) PRVKY, ktoré sú zhodné s cieľom manželstva.

To, čo manželstvo charakterizuje sa volá PODSTATNÉ VLASTNOSTI.

K podstatným skutočnostiam - prvkom (cieľom) patrí (1) spoločenstvo v láske a (2) ochota prijať a vychovať deti.

K podstatným vlastnostiam patrí: (1) vernosť - jednota, výlučnosť a (2) nerozlučiteľnosť.

Tieto štyri skutočnosti (láska, deti, vernosť, nerozlučiteľnosť) správne porozumené a aplikované v živote garantujú stabilitu manželstvu. Tak ako stôl má štyri nohy, a ak jedna chýba stôl sa rozkýva, tak podobne manželstvo je stabilné ak sa rešpektujú podstatné prvky a vlastnosti.

Ide vlastne o štyri zorné uhly pohľadu na manželstvo:

a) psychologický aspekt - sem patria také témy ako: spoločenstvo v láske, sympatia, vzťah, zaľúbenosť, príťažlivosť, schopnosť založiť si a rozvíjať domov, opora v druhom, vzájomné doplňanie, obetavosť, služba, riešenie osamelosti.
b) pedagogický aspekt - sem patria témy súvisiace s rodičovstvom: ochota prijať a vychovať deti, problém komunikácie v rodine. Zvláštnu kapitolu tu tvorí morálna téma o zodpovednom rodičovstve, antikoncepcii a interupcii.
c) sociologický aspekt - tu sa dá hovoriť o jedinnosti a výlučnosti čiže o monogamii v kresťanskom manželstve (na rozdiel od polygamie v afrických alebo arabských krajinách). Sem patrí aj téma o vernosti, ktorá je relativizovaná prostredím, pracovnými spoločenskými podmienkami v ktorých žijeme.
d) právny aspekt - na civilých súdoch sa riešia rozvody. Kresťanské manželstvo je nerozlučiteľné. Cirkev nepozná slovo „rozvod“, ale používa termín „nulita“, lebo za

určitých okolností a v určitých prípadoch sa vyhlasuje manželstvo za neplatné, čiže nikdy nevzniklo (hoci bol obrad aj svadobná hostina a máme video-dokument).

Okrem toho sa v kánonickom práve používa výraz: manželské práva a povinnosti. Vyššie spomínané štyri skutočnosti (dva podstatné prvky a dve vlastnosti) tvoria súbor práv a povinností ktoré treba v manželstve navzájom dávať a prijímať.

Nasledujúca tabuľka sprehľadňuje témy vzťahujúce sa ku kresťanskému sviatostnému manželstvu:

podstatné skutočnosti (konštitutívne)	láska	spoločenstvo v láske, sympatia, príťažlivosť, vzťah, obetavosť, služba schopnosť založiť si a rozvíjať domov, opora v druhom, vzájomné doplňanie riešenie osamelosti.
	deti	ochota prijať a vychovať deti, problém komunikácie v rodine. zodpovedné rodičovstvo, antikoncepcia interupcia.
podstatné vlastnosti	vernosť	jedinnosť, výlučnosť, čiže monogamia vernosť
	nerozlučiteľnosť	rozvodovosť nulitné (neplatné manželstvo)

4 Prečo je manželstvo sviatosť ?

Čo znamená pre vzťah dvoch ľudí náuka Cirkvi o sviatosti manželstva ? Prečo medzi sedem sviatostí je zaradené aj manželstvo? Kde konkrétne sa dá sviatosť cítiť a prežívať? Kedy s ňou ľudia majú dočinenia? Čo to znamená : prijať sviatosť manželstva?

Pápež Benedikt XVI píše, že „keď sa žena oddá mužovi a darujú život deťom, zasiahnu do takých svätých vecí, do takého Božieho tajomstva, ktoré presahuje čiru kompetenciu človeka. Človek vstupuje do čohosi posvätného, to znamená, že má účasť na veciach a vedomostiach, ktoré ďaleko prevyšujú len jeho schopnosti“ (Ratzinger, 2002, s. 344).

Stačí si spomenúť na pocit, ktorý majú rodičia, keď stoja nad novonarodeným dieťaťom – tam prežívajú úžas nad Bohom Stvoriteľom, lebo na chvíľu im dal svoju stvoriteľskú moc. Čiže cez sexualitu má človek účasť na posvätných veciach, ktoré sa týkajú odovzdávania života. Toto chce Cirkev ľuďom stále hlásať, že na manželstve je čosi posvätné. Aby vzťah nebrali ako samozrejmosť, ale ako účasť na stvoriteľskej moci.

Boh urobil stvorenie tým, že dal vznik vesmíru, prírode atď. Ale časť stvoriteľskej moci dal rodičom keď prijímajú nové dieťa a keď sa oň starajú a zodpovedne ho vychovávajú. Táto účasť znamená účasť na čomsi posvätnom a tam má človek dočinenia s Bohom. Veľmi plytký názor na vznik života má ten kto vraví, že „urobil dieťa“. Urobiť sa dajú veci, ale nie život.

Pokiaľ ide o sviatosti - sú to vonkajšie znaky, ktoré prinášajú neviditeľné, božie milosti do života. Ako pri krste voda, pri eucharisti chlieb a víno, tak pri manželstve je

viditeľný znak – podanie ruky. Ak sviatosť znamená kontakt s Bohom, potom aj v manželstve ide o kontakt (dotyk) nielen manžela s manželkou, ale aj spolu s Bohom.

Keď kresťan ide na prijímanie, v chlebe vidí Ježiša, verí, že je tam, kde je premenený chlieb, a keď ho berie do úst, modlí sa: Pane, posilni ma, potrebujem trpezlivosť, lásku, milosrdenstvo v živote, posilni môj duchovný život aby som bol dobrým kresťanom! Ide totiž o chlieb nie pre telo, ale pre dušu – toto je pre kresťana Sviatosť Oltárna.

Pri podaných rukách v manželstve, manžel by sa mal s takou úctou dívať na manželku, s akou sa díva na bielu hostiu v kostole. Manželka by sa mala s takou úctou dívať na manžela, s akou sa díva na bielu hostiu v kostole. Lebo v znaku je prítomnosť Boha. On sa prisľúbil dvom ľuďom, že bude ich lásku požehnávať a rozvíjať aby navzájom slúžili sebe a odovzdávaniu života.

Výraz: manželstvo je povýšené na sviatosť znamená, že kto sa oženil alebo vydala mal by mať takú úctu k druhému partnerovi aká sa vyžaduje napr. od kňaza keď berie do rúk prijímanie. Lebo sviatosti sú rovnako hodnotné. Nie je jedna väčšia a druhá menšia. Manželstvo nemôže byť menšia sviatosť ako eucharistia alebo kňazstvo. Vo sv. prijímaní – chlebe a víne nie je viac Pána Boha ako v manželstve.

Ak je to tak, prečo je toľko nefukčných rodín ? Kdesi je nedostatok. Spočíva v tom, že si málo ľudia uvedomujú, do akej spolupráce ich pozýva Boh, do akej účasti ich volá, skrze stvoriteľskú moc a vytváranie psychickej i biologickej jednoty. Manželia by mali teda vedieť, že to čo Boh vymyslel pre nich je veľký dar, veľká sviatosť (znak). A mali by vedieť, že cez túto sviatosť kráčajú spolu k Bohu. Pre druhého sú cestou, po ktorej má prísť k Bohu.

5 Boží plán s manželstvom

Cirkev v úsilí napomôcť vydarenému životu zdôrazňuje Boží plán s manželstvom. Ján Pavol II. napísal: „Manželstvo a rodina, ustanovené Bohom už pri samom stvorení, (porov. Gn 1-2) vnútorne smerujú k tomu, aby sa naplnili v Kristovi (porov. Ef 5, 33) a potrebujú jeho milosť, aby sa vyliečili z rán sebectva a aby sa navrátili k svojmu počiatku, (porov. Mt 19, 4) to jest k plnému poznaniu a uskutočňovaniu Božieho plánu... Preto pociťuje veľmi živo a naliehavo svoje poslanie hlásať všetkým Boží plán o manželstve a rodine, zaisťovať im plnú životnosť spolu s ľudským a kresťanským zdokonaľovaním, a tak prispievať k obnove spoločnosti i samého Božieho ľudu“ (Ján Pavol II., 1980, s. 791).

Na Boží plán s manželstvom nadväzuje aj Ježiš z Nazaretu, ktorý prišiel „aby mali život, a mali ho hojnejšie“ (Jn 10, 10) teda aby sa život vydaril. Lev Veľký (+461) píše: „To, čo bolo na našom Vykupiteľovi viditeľné, prešlo do sviatostí“ (Lev Veľký, 1968, s. 916). Čiže to, čo Ježiš vykonal pred dvetisíc rokmi, je aj v našom dnešnom svete možné a prítomné a vstupuje medzi nás cez konkrétne sviatostné znaky. V súvislosti s manželstvom to znamená, že Ježišova láska, ktorou nás miloval až na smrť, sa vlieva do manželov a premieňa ich. Sviatosť manželstva znamená, že lásku dvoch ľudí, ktorú sebecké nároky, vlastné predstavy a nepochopenia ohrozujú a robia ju krehkou, Kristus uzdravuje a sceľuje.

6 Sviatosť - sacramentum

Ak sa má život vydariť, potrebuje mať zmysel a byť naplnený. To sa dá dosiahnuť na ceste lásky a nie v egoizme. Preto Cirkev slávi manželstvo ako sviatosť. Sviatosť (sakrament) je „tajomstvo náboženstva, posvätenie, záväzok“. Latinský výraz „Sacer, sacrum, sacrare“ znamená: „posvätiť, odovzdať Bohu, urobiť nerozlučiteľným a nezraniteľným, posilniť a spečatiť“. Keď cirkev chápe manželstvo ako sviatosť, chce tým

dať najavo, že vzájomné „áno“ dvoch ľudí má čosi do činenia s Bohom. Cirkev manželstvo posväcuje, robí ho posvätným a celistvým, odovzdáva ho Božiemu požehnaniu. Prostredníctvom toho dáva manželom nádej, že ich zväzok zostane nerozlučiteľným a nezraniteľným. Nemecký výraz pre „posvätenie“ (weihen) však súvisí aj so slovom „mäkký“ (weich). Manželstvo sa sviatosťou nestáva niečím strnulým, ale „mäkkým“, pružným a živým. Pod Božím požehnaním sa má stať cestou, ktorá oboch partnerov urobí mäkšími, vzájomne otvorenejšími, milosrdnejšími a láskyplnejšími. Vtedy sa život vydarí (Porov. Grün, 2004, s. 15).

V pastierskych listoch Konferencie biskupov Slovenska nachádzame vhodné povzbudenie na túto tému. „Ak uzatvárajú manželstvo muž a žena, ktorí sa vierou a krstom zjednotili s Ježišom Kristom a stali sa jeho nasledovníkmi, títo sú povolaní k tomu, aby svoje manželské a rodinné úlohy spĺňali v Kristovom Duchu, v duchu evanjelia - teda šľachetnejším spôsobom, podľa zákona lásky. Podobne ako strom treba najprv zaštepiť, aby rodil šľachetné ovocie, aj dvaja kresťania, ktorí sa cítia povolaní k manželstvu, dostávajú v okamihu platného uzatvárania manželstva zvláštny dar: sviatosť manželstva - dar účasti na životodarnej láske Krista - Ženícha k ľudstvu, k Cirkvi. Pomocou Božej milosti, ktorú im táto sviatosť dáva, sú povolaní k tomu, aby celým svojím životom zviditeľňovali Kristovu obetavú a víťaznú lásku.“ (Konferencia biskupov Slovenska, 2008, s. 37)

7 Sviatosť ako dotyk

Sviatosti vždy pracujú s dotykom (vkladanie rúk alebo pomazanie). Cirkevní otcovia hovoria, že vo sviatosti sa nás dotýka ruka historického Ježiša a sprostredkuje nám jeho uzdravujúcu lásku.

Výstižne o tom píše Anzelm Grün: „V manželstve je nežný dotyk manželov, vrcholiaci pri fyzickom zjednotení, sprostredkovaním lásky Boha. To vypovedá o dôstojnosti manželskej lásky. Dogmatická teológia vníma sexualitu omnoho pozitívnejšie, než je tomu v morálnej teológii, ktorá je ovplyvnená nepriateľskými tendenciami voči telu. Telesná láska manželov je miestom, na ktorom smú najintenzívnejšie zakúšať Boha“ (Grün, 2004, s. 16).

Toto sviatostné chápanie sexuálnej lásky zodpovedá pohľadu dnešnej psychológie. Hans Jellouscheck, manželský poradca, ktorý vychádza z Jungovej psychológie, hovorí, že v sexualite je ukrytý transcendentálny potenciál. Sexuálny akt vždy poukazuje na tajomstvo mimo nášho zmyslového vnímamia, na tajomstvo nekonečnej a nevyčerpateľnej Božej lásky.

A židovský filozof Walter Schubart vidí úzku spojitosť medzi Božím Duchom, ktorý zjednocuje rozporuplné záležitosti a láskou manželov, cez ktorých do nášho sveta vstupuje niečo z Božej jednoty. „Božská jednota využíva ľudskú rozdvojenosť, aby sa jej prostredníctvom zviditeľnila... Každý akt lásky... je počiatkom dokonalosti, predohrou k znovuzjednoteniu Boha a sveta... Keď sa dvaja milujú, je to, akoby sa na jednom mieste vo vesmíre zacelila rana osamotenosti....“ (Schubart, 1941, s. 83).

8 Láska - odkaz na Boha

Keď viditeľné sprostredkuje neviditeľné, znamená to tiež, že to, čo vidíme, nie je všetko. Len to poukazuje na to, čo je neviditeľné, čo je Božské. Toto chápanie sviatosti môže odbremeniť tých manželov, ktorí majú ideálne predstavy o druhom. Pretože mnohé manželstvá stroskotávajú na tom, že sa v nich od partnera očakáva niečo absolútne. Očakáva

sa absolútna láska, absolútne pochopenie a absolútna vernosť. Niečo absolútne však môže darovať jedine Boh. Keď od človeka sa očakáva niečo absolútne, nastupuje sklamanie.

Láska druhého človeka je vždy ohraničená: či už jeho náladami, predstavami alebo zraneniami. Nikdy nestačí to, čo druhý dáva. No ak sa láska chápe ako odkaz na lásku Božiu, možno si ju vychutnať. Možno sa z nej tešiť. Je očividné, že láska je krehká, možno v nasledujúcom okamihu bude správanie toho druhého poznačené viac jeho zranením z minulosti než obetavou láskou. Je jasné, že túto lásku nemožno uväzniť, že sa nedá od druhého vynútiť. Možno v nej však rozpoznať niečo z lásky, ktorá nikdy nevyschne, lebo je nevyčerpateľná. „Keď je láska manželov otvorená láske Boha, nemôžu ju ohroziť výčitky, že ten druhý ľúbi primálo. Manželia sa môžu z lásky toho druhého tešiť. No na tejto láske nelipnú, ale vedia, že ich odkazuje na Boha. Boh a nie ich pocit je základ, na ktorom môžu stavať“ (Grün, 2004, s. 19).

Keď je láska manželov odkazom na Boha, nikdy sa nestane nudnou. Mnohí manželia trpia tým, že ich láska zovšednela, že už nie je tým, čím bola kedysi. Už ich nevzrušuje, neočarúva, už sa poznajú. No ak odkazuje na lásku Boha, nikdy nedôjde na svoj koniec. Telo toho druhého možno spoznať. No ak sa v ňom vytuší tajomstvo, ak v jeho pohľade sa rozpoznáva láskyplný pohľad Boha, vzájomná láska zostane živá. Bude mať podiel na Nekonečne a večnosti. Takto manželia zakúšajú, že láska toho druhého je nezaslúžený dar. A zisťujú, že aj ich vlastná láska je tajomstvom. V nej sa človek dotýka tajomstva nekonečného Boha. Toto je najhlbší dôvod, prečo kresťanskí partneri prijímajú a vysluhujú si manželstvo ako sviatosť.

9 Služba životu

Zo vzájomnej lásky vychádza aj úloha rodiny a tou je služba životu. Aj to patrí k vydarenému životu. Plodením sa odovzdáva Boží obraz z človeka na človeka. Plodnosť manželskej lásky sa však neobmedzuje len na plodenie detí, ale obohacuje sa všetkými plodmi mravného, duchovného a nadprirodzeného života, ktoré otec a matka na základe svojho povolania majú odovzdať deťom a skrze ne Cirkvi a svetu (Porov. Rusnáková, 2007, s. 66). Kedže manželská láska odkazuje na tajomstvo života a lásky samého Boha, Cirkev si uvedomuje, že dostala zvláštne poslanie strážiť a brániť vznešenú dôstojnosť manželstva a zodpovednú úlohu odovzdávania ľudského života. Potvrdil to Druhý vatikánsky koncil, aj encyklika Pavla VI. Humanae vitae. Manželská láska musí byť plne ľudská, výlučná a otvorená novému životu. Učenie Cirkvi je dnes zasadené do takej spoločenskej a kultúrnej situácie, ktorá na jednej strane sťažuje jeho pochopenie, no na druhej strane ho robí ešte naliehavejším a potrebným pre povznesenie opravdivého dobra muža a ženy (Porov. Konferencia biskupov Slovenska 2008, s. 87).

Morálna teológia učí, že pri sexuálnom spojení netreba od seba oddeľovať vzrušenie a plodenie. Kto by v sexualite videl iba vzrušenie (napr. pornofilmy) a odmieta plodenie, alebo naopak, kto by v sexuálnom spojení videl iba plodenie a opovrhoval by vzrušením, neučí v súlade s cirkevným magistériom. Pavol VI. v Humannae vitae píše: „Dve neoddeliteľné vlastnosti: zjednotenie a plodenie sa zakladá na nerozlučnom spojení dvojakého významu manželského aktu, ktorý Boh určil a ktorý človek z vlastného podnetu nemôže rozbiť: je to význam spojivý a plodivý. Vskutku, manželské úkony svojou vnútornou povahou, zatiaľ čo veľmi úzko spájajú manžela a manželku, robia ich aj schopnými splodiť nový život podľa zákonov vpísaných do samej prirodzenosti muža a ženy. Ak sa zachovajú obe tieto základné vlastnosti, totiž zjednocujúca a plodiaca, manželský úkon si podrží zmysel vzájomnej a pravej lásky i svoje zameranie na svoju vznešenú úlohu rodičovstva, na ktorú je človek povolaný. Myslíme, že dnešní ľudia sú

osobitne schopní porozumieť, ako je toto učenie v zhode s ľudským rozumom“ (Pavol VI, 1968, čl. 12).

10 Dvojaké chápanie lásky

Príchod detí v manželstve umocňuje lásku, na základe ktorej sa muž a žena odovzdali jeden druhému a prijali sa navzájom vo všetkých rovinách svojho života. Ako píše Rusnáková: „Výchova v rodine prebieha po celý čas, ktorý rodičia trávia s deťmi. Rodina vychováva celou svojou atmosférou, spôsobom využívania voľného času, správaním sa jednotlivých jej členov hodnotami, ktoré uznáva“ (Rusnáková, 2007, s. 34). Táto láska je, a stále musí ostať, láskou darujúcou. Ona sa potom odovzdáva deťom ako základ, ktorý sa darovaním neochudobňuje, ale obohacuje sa práve vtedy, keď sa rozdáva. Takáto láska prináša skutočné šťastie, slobodu a vedomie vlastnej dôstojnosti.

Z dejín i súčasnosti poznáme aj iné chápanie lásky, ktoré ju zaradilo do kategórie konzumného blahobytu a zmyslového zážitku. Tu sa stráca pocit osobnosti a láska sa stáva iba prostriedkom zážitku. To je istá cesta k životu nevydarenému.

V žiadnom inom ľudskom spoločenstve na zemi nežijú osoby tak blízko vedľa seba ako v manželstve a rodine. Sväté Písmo to vyjadruje hneď na začiatku slovami: „Preto muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke a budú jedným telom" {Gn 2, 24). Preto nikde inde sa neprejaví toto dvojaké chápanie lásky tak protikladne, ako v manželstve a rodine. Kde dostala svoje miesto darujúca sa láska, tam rodina prežíva akoby kus strateného raja. Kde prevláda len zmyslová láska, tam je rodinný život predzvesťou zatratenia.

11 Zdôslednenie a modlitba

Manželstvo sa vydarí tam, kde sa obidvaja usilujú o_zdôslednenie života podľa Božieho plánu o rodine. Každý by sa mal započúvať do hlasu svojho svedomia a vo vedomí zodpovednosti pred Bohom sa rozhodnúť dôsledne odstrániť zo svojho života to, čo je v rozpore s Božou pravdou o manželskej láske a o poslaní rodiny. Svedomie, manželskí partneri a deti najlepšie poradia, ktoré chyby a hriechy je potrebné odstrániť (Porov. Konferencia biskupov Slovenska 2008, s. 43).

Pre zdôslednenie rodinného života sú nápomocné aj pravidelné stretnutia spoločenstiev rodín za účelom spoločnej modlitby, prehlbovania viery, vzájomného povzbudzovania sa a pomoci. Modlitbou sa zároveň osvojuje pravda o rodine a dôslednejšie sa žije podľa tejto pravdy. O potrebnosti modlitby hovorí Svätý Otec Ján Pavol II. v Liste rodinám: „Modlitba sa musí stať výrazným prvkom kresťanského života: modlitba rodiny, modlitba za rodinu, modlitba v rodine. Je príznačné, že práve v modlitbe a prostredníctvom modlitby človek najjednoduchším a súčasne najhlbším spôsobom objavuje svoju vlastnú typickú podriadenosť: ľudské "ja" v modlitbe ľahšie vníma svoju osobitosť. To platí aj pre rodinu, ktorá nie je iba základnou "bunkou" spoločnosti, ale má aj svoju vlastnú subjektivitu. Rodinná subjektivita nachádza prvé a základné potvrdenie, keď sa členovia rodiny stretajú pri spoločnom vzývaní "Otče náš". Modlitba posilňuje pevnosť a duchovnú celistvosť rodiny a privádza ju k tomu, že má účasť na Božej "pevnosti" (Ján Pavol II., 1994, čl. 4).

12 Vernosť hodnotám

Pápež Ján Pavol II. v apoštolskej exhortácii Familiaris consortio hovorí o vydarenom a nevydarenom živote v súvislosti s vernosťou tradičným hodnotám. „Mnohé rodiny prežívajú svoju situáciu vo vernosti hodnotám, ktoré tvoria základ rodinného zriadenia.

V iných rodinách zavládla neistota a rozpaky, pokiaľ ide o vlastné úlohy, alebo dokonca pochybnosti a takmer nevedomosť o hlavnom cieli a podstate manželského a rodinného života" (Ján Pavol II. 1981, čl. 1). Podľa pápeža je potrebné pre dobro rodiny dbať na väčšie povedomie slobody, vyzdvihnutie dôstojnosti ženy, zodpovedné rodičovstvo a výchovu.

Rusnáková poznamenáva: „Vzájomné vzťahy medzi rodičmi, medzi súrodencami, medzi rodičmi a deťmi patria medzi najprirodzenejšie ľudské vzťahy. Sú na jednej strane príčinou ťažkostí, nedorozumení, problémov, ale zároveň podmienkou spoluurčujúcou spôsob výchovy v rodine. Je bežne tradované, že ak rodičia žijú spolu šťastne a vedia dobre usmerňovať vzájomné vzťahy detí, získava dieťa dobrý vzor pre formovanie svojich budúcich vzťahov k ľuďom všeobecne a k budúcemu partnerovi, a taktiež získava model pre adekvátnu výchovu svojich vlastných detí“ (Rusnáková, 2007, s.64). Taktiež je potrebné uvedomiť si poslanie rodiny v Cirkvi a zapojiť sa do tvorby spravodlivej spoločnosti.

Pápež Ján Pavol II. varoval pred deformáciou základných hodnôt. Upozorňoval na bludný názor, že obaja manželia sú úplne nezávislí a vystríhal pred spochybňovaním rodičovskej autority pred deťmi, ako aj rastúcim počtom rozvodov, umelých potratov a sterilizáciou. Hovoril: „Príčinou týchto ťažkostí je nesprávne chápanie slobody a prekážky pri odovzdávaní duchovných hodnôt deťom. V krajinách tretieho sveta je to krajný nedostatok materiálnych prostriedkov nevyhnutných pre dôstojný život. V bohatých krajinách zasa blahobyt, konzumné zmýšľanie, úzkosť a strach. Život už nie je požehnaním, ale nebezpečenstvom a prekážkou, ktorej sa treba vyhnúť. Voči tlaku masmédií, ktoré propagujú záporné javy, neostali odolní ani veriaci. Aj oni strácajú zmysel pre kladné hodnoty a nedokážu byť kritickým svedomím rodinnej kultúry a pravého „rodinného humanizmu" (Ján Pavol II. 1981, čl. 6, 7).

Záver

Spoločensko-vedné a teologické pohľady na súčasnú rodinu a manželstvo vedú k jasnému uzáveru: manželstvo je nositeľom hodnôt lásky a života, ktoré sú nezničiteľné. Aby sa človeku život vydaril, ponúka Cirkev cestu s Kristom. Zo sviatostného manželstva vyrastá zdravá rodina, ktorá je nádejou pre budúcnosť.

Literatúra

1. DRUHÝ VAT. KONCIL, 1965, Gaudium et spes. Rím : SUSCM 1968, čl. 48.
2. GRÜN, A.2004, Manželstvo, sviatosť pre spoločný život. Prešov : VMV 2004.
3. JANDOUREK, J., 2001, Sociologický slovník. Praha : Portál 2001.
4. JÁN PAVOL II, 1981, Familiaris consortio. Apoštolská exhortácia. Dodatok: Charta práv rodiny, Trnava 1993, s. 171, bod C.
5. Ján Pavol II.,1980, Appropinquatiam, 1. Apoštolský list (15. aug. 1980): AAS 72 (1980), str. 791.
6. JÁN PAVOL II., 1994, Gratissimam sane. List pri príležitosti Roku rodiny. Trnava : SSV 1994, čl. 4.
7. LEV VEĽKÝ, 1968, Sermo 2 de Ascensione, 1-4. Patrologia Latina 54, 397 - 399. In: Litugia hodín II. Rím 1988, s. 916.
8. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA, 2008, Duchovná obnova našich rodín. Pastiersky list na Prvú adventnú nedeľu 1993. In: KBS: Pastierske listy biskupov Slovenska (1991-2000). Trnava : SSV 2008.
9. PAVOL VI, 1968, Humanae vitae. Rím 1968, čl. 12. In: www.kbs.sk/dokumenty.

10. RATZINGER, J., 2002, Boh a svet. Trnava : SSV 2002, s. 344.
11. RUSNÁKOVÁ, M., 2007, Rodina v slovenskej spoločnosti v kontexte sociálnej práce. Ružomberok : PF KU, 2007.
12. SCHUBART, W., 1941, Religion und Eros. Mníchov 1941.
13. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2008, Výskumné demografické centrum, Vaňo Boris: Populačný vývoj v Slovenskej republike 2008. In: http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=20020

Mons. Prof. ThDr. JCDr. Anton Fabian, PhD.
fabian.anton@rimkat.sk

K problematike komunikácie v manželstve

To problematic of communication in marriage

EMÍLIA JANIGOVÁ - ANGELA ALMAŠIOVÁ

Abstrakt: Autorky vo svojom príspevku reagujú na problematiku komunikácie v manželstve. Snažia sa o reflexiu z pohľadu prepojenia dimenzie teológie a sociálnej práce. V neposlednom rade venujú pozornosť poznávaniu potrieb manželov – muža a ženy. V závere poukazujú na niektoré možnosti riešenia danej problematiky prostredníctvom vzdelávacích aktivít.
Kľúčové slová: komunikácia, manželstvo, poradenstvo

Abstract: The authors in their article pay attention to problematic of communication in marriage. They are trying to reflex from the point of view of interconnection of theology and social work dimension. They are also trying to dedicate their attention to recognition of needs of married couple - man and woman. In the conclusion are pointed out some solution possibilities of stated problematic, through education activities.
Key words: Communication. Marriage. Guidance.

Úvod

Pri pozornom prečítaní pozvánky na túto konferenciu pod názvom „Manželstvo dnes“ ma zaujal jeden z cieľov konferencie – navrhnúť odporúčania pre prax v oblasti praktickej sociálnej práce a iných aplikovaných vied v oblasti vzdelávania, výchovy a inej starostlivosti o človeka. Preto mi dovoľte, aby som v mojom príspevku predložila niekoľko aspektov k problematike komunikácie v manželstve.

Ciele manželstva z pohľadu Katolíckej Cirkvi

Manželstvo ako dôležitý fenomén v živote človeka i spoločnosti sa dotýka mnohých oblastí: oblasti práva, etiky a náboženstva, ekonomiky, kultúry, sociálnej práce. Všetky tieto rôzne oblasti sa nejakým spôsobom dotýkajú manželstva. Preto je manželstvo záležitosťou legislatívy a práva, cirkevných predpisov a mravných noriem. Venuje mu pozornosť psychológia, sociológia a v neposlednom rade i sociálna práca.
Cirkev chápe manželstvo ako intímne a výlučné spoločenstvo osôb muža a ženy. Vzniká na základe sexuálnej inklinácie a naplňuje sa v ich vzájomnej láske. V svojej podstate má manželstvo dva hlavné ciele, vyplývajúce z prirodzenosti manželského vzťahu. Prvý je v biologickom zameraní sexuality a spočíva v darcovstve života. Manželstvo zo svojej prirodzenosti má zameranie na dieťa. Súčasne však s týmto cieľom vystupuje jeho zameranie ako spôsob vzájomného doplňovania sa z obohacovania sa v láske. Jedná sa teda o dvojité dobro manželstva:

- dobro dieťaťa,
- dobro muža a ženy, dobro manželov.

Manželské spoločenstvo má ďalší charakteristický znak, ktorým je jednota utvrdzovaná vernosťou manželského sľubu. Manželská jednota a vernosť je živým a skutočným obrazom tej jedinečnej jednoty, ktorá robí z Cirkvi nedeliteľné tajomné telo Pána Ježiša. Ak sa teda manželia zjednocujú na rovine tela, pováh i srdca, rozumu, vôle a duší, zjavujú tak svetu a

Cirkvi nové spoločenstvo lásky, ktoré je darom Kristovej milosti. (Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Familiaris consortio, čl. 17).
Okrem jednoty manželstvo musí byť aj nerozlučiteľné na celý život. Toto dôverné spojenie – ako vzájomné sebadarovanie dvoch osôb – i dobro detí vyžadujú úplnú vernosť manželov a nástoja na nerozlučiteľnosti ich jednoty. (Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Familiaris consortio, čl. 20).
Cirkev má teda povinnosť zdôrazňovať učenie o nerozlučiteľnosti manželstva. V dnešnej dobe, keď mnohí ľudia pre tvrdosť srdca odmietajú alebo považujú za ťažké, ba priam nemožné spojiť sa len s jednou osobou na celý život, Cirkev nebude v tejto otázke nikdy „modernejšia“. Takto existujúce spoločenstvo muža a ženy nemôže ostať iba na úrovni manželstva. „Spoločenstvo manželov je základom, na ktorom sa buduje širšie domáce spoločenstvo, a to spoločenstvo rodičov a detí, bratov a sestier, príbuzných a iných rodinných príslušníkov.“ (Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Familiaris consortio, čl. 21).
V dnešnej dobe vidíme, ako sa manželská inštitúcia oslabuje tým, že sa manželstvu upiera jeho sakramentálny charakter a manželstvo sa redukuje na civilnú zmluvu. Takéto počínanie oslabuje trvalosť manželstva, uľahčuje jeho rozpad, hoci je tak veľmi dôležité, jednak pre jednotlivca, ako aj celú spoločnosť. Manželstvo má zásadný význam pre ďalšie trvanie ľudského rodu, rozvoja ľudskej osoby, pozemského, ako aj večného osudu členov rodiny, má význam pre kvalitu, stálosť, pokoj samotnej rodiny i jej členov. Tak hlboké zjednotenie manželov, ako aj dobro detí si vyžaduje úplnú manželskú vernosť a nerozlučiteľnosť ich jednoty.
Manželstvo, ktoré sa chápe iba ako civilná zmluva, nemá v sebe tú vnútornú a nadprirodzenú silu, ktorú kresťanské manželstvo môže čerpať zo sviatosti manželstva a života, ktorý je v súlade s Božím poslaním. Takéto manželstvo stojí na krehkých základoch a ľahko podlieha zlu, ktoré ochromuje vôľu žiť v zhode s Božím zákonom.
Za rozlučiteľnosť manželského zväzku sa zasadzujú: materialistické chápanie človeka, zamerané na sexuálnu rovnosť, hedonizmus a pohľad na manželstvo ako na udalosť, ktorá nezväzuje. (II. vatikánsky koncil, Pastorálna konštitúcia o Cirkvi Gaudium et spes, čl. 48).
Cirkev sa cíti zodpovedná za budúce manželstvá a rodiny, a tak stojí pred ňou dôležitá úloha, a to je stále zodpovednejšia príprava mladých ľudí na manželský a rodinný život a permanentná formácia duchovného a kresťanského života manželov.

Komunikácia v manželstve
Manželstvo, ako všetky ľudské skutočnosti, prežíva svoje problémy a úskalia. Do manželstva sa premietajú mnohé vplyvy, ktoré ho niekedy ohrozujú v jeho základoch. Nie je to len problém etický, ktorý sa prejavuje v mravnej kvalite alebo nekvalite osôb. Často sa jedná o existenčné otázky, napríklad problém nezamestnanosti, náboženskej alebo rasovej diskriminácie, chudoby a mnohé ďalšie negatívne vplyvy. V neposlednom rade ide o otázky vzájomnej komunikácie medzi manželmi navzájom. Komunikáciu môžeme vnímať ako jednu z priebežných činností, ktoré sú styčným bodom pri hľadané riešení súvisiacich s jednotlivými ohrozeniami manželstva.
Manželstvom sa pre dvoch ľudí začína nový spôsob života. Musia rozvinúť všetky svoje pozitívne schopnosti pre spoločný život, aby si vytvorili domov, v ktorom sa budú cítiť dobre a budú šťastní. To znamená rešpektovať a vážiť si druhého, dávať sa a nečakať odmenu, zriekať sa vlastnej vôle, nepatriť len sebe samému. Žiť nielen vedľa seba, ale aj navzájom, jeden pre druhého. Takáto láska vyžaduje zriecť sa egoizmu, ktorý nechce dávať a pýchy, ktorá nechce prijímať. Manželia, prekonávajúc vlastné „ja“, otvárajú sa jeden druhému, a zároveň sa otvárajú pre nový život.

Komunikácia a schopnosť riešiť problémy sú pre šťastné manželstvo dôležité. Pojem komunikácia je odvodený od latinského pojmu communicare, čo môže znamenať radiť, rokovať, zhovárať sa, robiť niečo spoločným, spolupodieľať sa s niekým na niečom. Nákonečný (1999) zdôrazňuje, že komunikácia predpokladá spoločné zdieľanie významu znakov, ktoré sú prostriedkom komunikácie. Len vtedy, ak komunikátor a komunikant ovládajú a chápu rovnako, alebo aspoň približne rovnako význam komunikovaných znakov, dochádza medzi nimi k zmysluplnej komunikácii.
Manželský konflikt podľa viacerých odborníkov (W. Harley, G. Chapman, R. Campbell) vzniká buď tým, že sa im nedarí robiť toho druhého šťastným, alebo sa manželskí partneri robia vzájomne nešťastnými. K manželským neúspechom do veľkej miery prispieva nevedomosť, nepoznanie potrieb svojich partnerov. Muži majú tendenciu uspokojovať tie potreby, ktoré sú dôležité pre nich, avšak potreby žien sú v mnohých oblastiach odlišné. Skutočné potreby sú však natoľko silným motivačným prvkom, že ich neuspokojovanie v manželstve vedie hľadať ich naplnenie v iných oblastiach, mimomanželský pomer nevynímajúc.

Harley (2008) identifikoval desať najdôležitejších potrieb mužova a žien: náklonnosť, rozhovor, čestnosť a otvorenosť, finančné zabezpečenie, oddanosť rodine, sexuálne uspokojenie, spoločnosť vo voľnom čase, domáce zázemie, obdiv, atraktívnosť partnera. Každý človek je bytosť jedinečná a neopakovateľná a takéto sú i konkrétne potreby jednotlivých manželských partnerov – muža a ženy.

Na základe prieskumu realizovaného na vzorke 119 respondentov – študentov PF KU v Ružomberku v študijných programoch sociálna práca a manažment, formou dotazníka bolo určené poradie skúmaných potrieb tak, ako je to uvedené v tabuľkách 1, 2. Výberový súbor tvorili študenti tých ročníkov, ktorí absolvovali predmet Vybrané kapitoly z teológie – Katolícke manželské právo. Vekové zloženie respondentov od 19 rokov do 53 rokov (priemerný vek respondentov – 29 rokov). Súbor tvorilo 81 žien a 38 mužov. Dôležitosť potreby respondenti vyznačili stupnicou od 1 po 5.

Tabuľka č. 1 Potreby, ktorým pripisujú najväčší význam muži

Názov potreby	Počet resp.
Sexuálne uspokojenie	35
Atraktívnosť partnerky	29
Obdiv	21
Domáce zázemie	18
Finančné zabezpečenie	18

Tabuľka č. 2 Potreby, ktorým pripisujú najväčší význam ženy

Názov potreby	Počet resp.
Náklonnosť manžela	75
Rozhovor	70
Spoločné trávenie voľného času	68
Finančné zabezpečenie	60
Oddanosť rodine	54

Informácie, ktoré vyplynuli z prieskumu, potvrdili rozdielnosť v chápaní potrieb mužov a žien. V poradí jednotlivých potrieb sú však určité odlišnosti oproti výskumu realizovanému v USA na výborovej vzorke respondentov, ktorým bolo poskytnuté

manželské poradenstvo. Pre rozvoj konkrétneho manželského páru je potrebné posudzovanie a následné napĺňanie tých individuálnych potrieb, ktoré sú najmenej uspokojované.

Záver

Ako už bolo vyššie povedané, dôležitá je nielen príprava mladých ľudí na manželský a rodinný život, ale i permanentná formácia kresťanského života manželov. Práve tu vidím miesto vzdelávacej inštitúcie, ktorá by mohla ponúknuť ako reflexiu na požiadavky praxe akreditované vzdelávacie programy zamerané na problematiku tréningov komunikácie v manželstve. Ústav sociálnych vied Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku a jeho členovia v partnerstve s vybranými zahraničnými inštitúciami môžu byť garantmi uvedených programov z niekoľkých dôvodov: pri zabezpečení študijných programov má v uvedenej oblasti (tréningy sebapoznávania, poznávania iných, empatie, asertivity, komunikácie) bohaté skúsenosti. Ďalej je potrebné vyzdvihnúť i základné hodnoty Katolíckej univerzity v Ružomberku – pravdu, zodpovednosť, profesionalitu a jednou, ktoré sú v procese schvaľovania a ktoré sa prelínajú so základnými hodnotami kresťanského manželstva. Vznik a postupné zavádzanie uvedených akreditovaných programov si vyžaduje okrem poznania potrieb manželov i širokú interdisciplinárnu diskusiu odborníkov z teórie a praxe sociálnej práce a iných aplikovaných vied o človeku.

Literarúra

1. DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU II., SÚSCM, Rím 1970.
2. HARLEY, W.: *Moje túžby, tvoje túžby*. Bratislava: Porta libri, 2008. ISBN 978-80-89067-49-7.
3. Ján Pavol II., *Apoštolská exhortácia Familiaris consortio*, Lúč – Bratislava 1992.
4. JANIGOVÁ, E.: *Rodina ako objekt i subjekt sociálnej starostlivosti*. Ružomberok: PF KU, 2008. ISBN 978-80-84-300-7.
5. NÁKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0609-7.

Doc. PhDr. Ing. Emília Janigová, PhD.
PhDr. Angela Almašiová, PhD.
PF KU v Ružomberku
034 01 Ružomberok, Nám. A. Hlinku 56
e-mail: emilia.janigova@ku.sk, angela.almasiova@ku.sk

Zodpovedný prístup k voľbe životného partnera – hodnoty a intelektová vyspelosť partnera

Responsible approach to the choice of life partner – values and intellectually maturity partner

ANNA BUJDOŠOVÁ

Abstrakt: Každý človek má potrebu byť milovaným a milovať. Na začiatku má byť iste správna voľba budúceho partnera, avšak kto z nás tak správne uvažuje, ak je jednoducho zamilovaný. Ak uvažujeme, či človek, ktorého sme si vybrali, bude pre nás dobrým partnerom na celý život, mali by sme dôkladne skúmať sami seba a uvažovať, akými partnermi pre život budeme my sami. Či berieme do úvahy jeho (alebo jej) očakávania a požiadavky, keď vyslovujeme očakávania a požiadavky vlastné. V procese voľby životného partnera je dôležité usmerniť živelnú emocionálnosť a vyzdvihnúť dôležitosť disciplíny vo vzťahoch medzi partnermi.
Kľúčové slová: hodnotový systém, intelektové vlastnosti, intelektuálna vyspelosť, výchova pre rodinný život, voľba partnera.

Abstract: Everyone has a need to be loved and to love. At the beginning be sure the right choice of future partners, but both of us considered correct if it is simply love. If you think that a man whom we have chosen to us a good partner for life, we should carefully examine and consider ourselves like we are partners for my own. Whether we take into account his (or her) expectations and requirements when we express the expectations and requirements of their own. The selection process of life partner is important to guide the unrestrained emotionalism and emphasize the importance of discipline in relations between the partners.
Key words: value system, intellectualy properties, intellectual maturity, education for family life, the choice of partner.

Úvod

Každý človek je svojím spôsobom silne individuálny, preto sú aj medziľudské vzťahy značne komplikované. Žiť medzi ľuďmi je však spoločenská nutnosť a je pochopiteľné, že každému záleží na tom, aby ho ostatní ľudia prijímali pozitívne. Niektorí ľudia berú život tak, ako prichádza a veľmi sa nad ním nezamýšľajú. No väčšina z nás v rôznych oblastiach života premýšľa o zmysle svojho života, o svojej budúcnosti, minulosti, o svojich činoch a vzťahoch.

1. Výber životného partnera

Mali by sme byť podobní, aby sme si rozumeli a v niečom rozdielni, aby sme sa priťahovali a súčasne obaja rovnako odhodlaní spolu prekonávať prekážky, aby sme aj šťastne žili. Pri výbere partnera veľmi záleží na tom, čo kto hľadá a ako sú obaja partneri pripravení na manželstvo. Dobrý výber je šťastný odhad prirodzeného a naučeného v budúcom partnerovi, jeho múdrosti, tvorivosti, vôľových a morálnych

kvalít vo vzťahu k spoločnej budúcnosti. Hľadať vášeň, neznamená hľadať manželské šťastie. Šťastie človeka, prameniace z oblasti manželského a rodinného života, je silne determinované správnou voľbou manželského partnera, ktorý sa v spoločnom živote bezprostredne zúčastňuje na utváraní rodinného šťastia a spokojnosti. Zodpovedný prístup k voľbe životného partnera má svoje hlboké etické pozadie. Je vizitkou morálnej a intelektuálnej vyspelosti partnera, jeho biologicko-psychickej zrelosti a socializácie. Keďže manželstvo a rodinný život má takú významnú úlohu v živote človeka a tak výrazne sa podieľa na jeho osobnom šťastí, má byť voľba manželského partnera uvážlivá. Nemá byť postavená výhradne na citovej náklonnosti k partnerovi a už vonkoncom nemá byť postavená iba na sexuálnej báze, ale aj so zapojením rozumovej úvahy. Láska ako cit je zákerná svojou prchavosťou. Má svoje premeny a svoj vývoj. Ak partneri stavajú len na sile eroticko-sexuálnej príťažlivosti, často sa im zdá, že sa časom stráca a idú hľadať nové vášne. Pri správnej voľbe majú zohrávať hlavnú rolu tie partnerove vlastnosti, ktoré majú trvalejší charakter. Nemala by byť na prvom mieste telesná, ale jeho duševná krása. Tým neviditeľným putom ja citová, intelektuálna a telesná blízkosť. Kalkulácia v tom smere, že sa partner v manželstve zmení, polepší, je najnespoľahlivejší radca. Pre poznávanie partnera je najspoľahlivejší konkrétny život. Ako sa správa k rodičom, k súrodencom, ku kolegom, k starším. Charakter človeka, ktorý má byť hlavným ukazovateľom pri správnej voľbe, nie je daný od prírody, ale sa treba k nemu dopracovať osobnou disciplinovanosťou a pevnou vôľou. Na charakter človeka sa dá spoľahnúť po celý život. No s telesnou krásou sa nedá uvažovať na taký dlhý čas, pretože je pominuteľná. Treba tiež pamätať na to, že na partnerovi zanecháva trvalú pečať rodinné prostredie, z ktorého partner pochádza. Tam boli položené základy jeho charakteru, vzťahu k ľuďom, k manželstvu, rodine, k deťom, k práci, k majetku. Na to, aby partneri dosiahli štádium intímneho partnerstva a vytvorili nerozlučný zväzok, treba hlboké a všestranné vzájomné poznanie. Len vzájomné poznanie, predvídanie potrieb, očakávaní a ich plnenie môže viesť k najvyššej úrovni vzájomného, neustále rozvíjajúceho sa vzťahu. Umožňuje pochopiť, že treba prejsť aspoň troma štádiami, kým dôjde k pohlavnému styku, že nie každý vzťah musí viesť k intímnemu zblíženiu, že obaja partneri majú právo, ak sa objavia vážne nezhody, v ktoromkoľvek štádiu vývinu vzťahu sa rozísť. Vzájomné spoznávanie sa prebieha z hľadiska času v istej následnosti. Na začiatku sú najdôležitejšie podnety, potom by mali byť dominantné pre ďalší rozvoj vzťahu hodnoty a nakoniec ako predikátory úspešnosti manželského fungovania by sa mali brať do úvahy rolové očakávania. V podnetovom štádiu si každý člen páru všíma hlavne to, čo ich k sebe priťahuje. Podnety môžu byť fyzické, psychické a iné. Podnetové štádium skrýva v sebe nebezpečenstvo haló-efektu. Prvý dojem je úžasný a všetko sa zdá byť úžasné. Hodnotové štádium je obdobím objavovania hodnotovej kompatibility. Niektorí partneri vstupujú do manželstva len na základe prvotných stimulov, v lepšom prípade prejdú hodnotovým štádiom. Málokedy však predvídajú, ako každý z nich obstojí pri plnení reálnych úloh, ktoré vyplývajú zo vstupu do manželstva. Preto by každý pár mal prejsť aj tzv. rolovým štádiom, v ktorom sa preukážu predpoklady, ako bude muž ochotný a schopný plniť rolu otca, manžela, zaťa, pracovníka a žena rolu matky, manželky, nevesty.

2. Hodnotová orientácia

Zmysel života a šťastia určuje vzťah k cieľom a závisí od orientácie človeka na hodnoty života prítomné, minulé a budúce, v ktorom sa zabezpečuje striedanie generácií. Niečomu dávame viac prednosť, niečo obchádzame alebo si vôbec nevšímame. Hodnoty hovoria o tom, že človek nie je k okolitému svetu ľahostajný, že niečo preňho má väčší alebo menší význam.

Všetko v okolitom svete môže mať pre nás pozitívnu alebo negatívnu hodnotu. Mýliť sa môžeme a často sa mýlime v tom, že medzi pozitívnymi hodnotami nepostrehneme, ktorá je väčšia, ktorá menšia. Hodnoty sme si osvojili v procese začleňovania do spoločnosti. Uznávané hodnoty sa prejavujú v celkovom životnom štýle, v spôsobe života. Aj rozdiely v úrovni, kvalite, štýle, či spôsobe života rodín súvisia s hodnotami, ktoré uznávajú ich členovia rodiny. Hodnoty sú teda odvodené zo vzťahu človeka k svetu a určujú, aké ciele sleduje a aké prostriedky si volí. O človeku veľa prezrádza jeho reč, mimika, oblečenie, teda aj zovňajšok. Je pravda, že partner musí byť pre toho druhého príťažlivý, musí sa mu páčiť. Dôležité však je, aby mladý človek vedel pri voľbe partnera určiť pri jeho hodnotení poradie dôležitosti, adekvátnu hierarchiu hodnôt. Pre budúce manželské spolužitie nie je podstatné, či niekto chodí na ryby alebo do divadla, či má zelené alebo modré oči – ale to, aký hodnotový rebríček usmerňuje jeho aktivity, správanie, vzťahy. Každý má v sebe nejaký rebríček, aj keď si ho jasne neuvedomuje. Vznikol na základe skúseností, ale niektoré priečky sa dajú vedome vymeniť. Stáva sa tak pri významných životných udalostiach, nových skúsenostiach, vo chvíľach dôležitých životných rozhodnutí. Psychológia sa zaujíma o to, ako sa cieľavedomé predstavy, hodnoty a predsavzatia, teda koncepcia ako žiť prenáša do konkrétneho života. Ak je pre človeka najvyššou hodnotou jeho blahobyt, zháňa sa za bohatstvom a ziskom. Ten kto vidí najvyššiu hodnotu v estetickom prežívaní sveta, netrápi sa nad tým, že nič nemá, alebo že nič významné nevymyslel. Teší sa z prežívania citu krása a zadosťučinením sú mu krásne dojmy. Kto túži po moci a chce ovládať iných, snaží sa dosiahnuť významné postavenie, chce patriť k elite. Kto vidí najvyššiu hodnotu v živote ako takom, hľadá lásku, priateľstvo a dobré vzťahy. Hodnotový systém je ukazovateľom zameranosti osobnosti, odráža jej významné charakterové črty. Hodnoty, ktoré človek interiorizoval (zvnútornil), sa stávajú regulátorom jeho správania. Dotváranie nových hodnôt ovplyvňuje už jestvujúci hodnotový systém. Vznik hodnotového systému je zložitý psychický proces a v psychológii sa označuje pojmom hodnotová orientácia. Hodnotová orientácia patrí k dôležitým kritériám správnej voľby manželského partnera. Aj napriek tomu, že hodnotový systém sa v priebehu života dotvára, nie je z hľadiska stability rodiny a harmónie manželského života zanedbateľné, či rodina, dobre vychované deti sú na začiatku alebo na konci hodnotového rebríčka budúceho manželského partnera. Poznať hodnotovú orientáciu človeka, znamená poznať, čo možno od neho očakávať. Ak sme presvedčení o istých vnútorných hodnotách partnera, môžeme mu dôverovať, neupodozrievame ho z takého správania, ktoré nie je v súlade s jeho hodnotovou orientáciou. Poznať človeka, to znamená poznať, o čo sa v živote usiluje, čo je preňho najvýznamnejšou hodnotou. Je rozdiel, či človek uprednostňuje hodnoty práce, spotreby alebo vzťahov. Keďže pri harmonickom spolužití sú potrebné také osobné kvality partnera, akými sú

jeho mravná vyspelosť, charakter, kultúra, úroveň socializácie, schopnosti partnerskej interakcie, citová vyspelosť a intelektová vyspelosť, potom si treba u partnera všímať na prvom mieste tieto kvality.

3. Intelektová vyspelosť

Intelektové vlastnosti ovplyvňujú charakter človeka a dávajú mu svojráznosť. Kvalita intelektových vlastností oboch partnerov sa výrazne podieľa na úrovni, usporiadaní a harmónii manželského i rodinného života. Intelekt je vrodená stránka osobnosti. Prejavuje sa ako všeobecná rozumová schopnosť, pomocou ktorej sa človek dokáže rýchlo a dobre prispôsobiť novým podmienkam. Intelektové schopnosti sú však javom dynamickým. V priebehu ontogenézy sa vyvíjajú a menia v závislosti od endogénnych a exogénnych podmienok. Za najprirodzenejšiu súčasť všeobecných intelektových schopností a myslenia vôbec treba pokladať tvorivosť, ktorá je významným činiteľom rozvoja osobnosti. Dôležitá úloha pri intelektuálnom vývine jedinca pripadá rodinnému prostrediu a rodinnej výchove. V neskoršom veku sa zúčastňuje na rozvoji intelektových schopností škola a vlastná aktivita.

V rodine získava dieťa kladný vzťah k práci, učí sa disciplinovanosti a usilovnosti. Na druhej strane je celý rodinný život založený na týchto vlastnostiach oboch rodičov. Taktiež výchova mravných návykov a zvykov sa začína už v detstve. Postupne sa nadobúdajú mravné vlastnosti a návyky, ktoré sú náročnejšie na osvojenie a na porozumenie ich významu. Kladú značné nároky na intelekt a vôľu. Úlohou výchovy pre život v rodine je utváranie priaznivých morálnych, citových a povahových vlastností i vedomostí z oblasti heterosexuálnych partnerských vzťahov v manželstve i mimo manželstva. Úlohou výchovy pre život v rodine je i sprostredkúvanie poznatkov o význame manželstva, rodiny a celom komplexe úloh vyplývajúcich z rodinného života, z cieľov a funkcií rodiny. Rodinná výchova je podsystémom výchovy pre život v rodine, ktorý zahrňuje: predmanželskú výchovu, výchovu k manželstvu, výchovu k rodičovstvu a rodinnú výchovu. Rodinná výchova je komplex podnetov rodinného života so socializačno-výchovnými účinkami a je nenahraditeľná v oblasti formovania osobnosti. Rodina je prvá výchovná inštitúcia, ktorá participuje na plnení výchovného cieľa všestranne harmonicky rozvinutej osobnosti dieťaťa a rodičia sú prvými vychovávateľmi dieťaťa. Vytvára nenahraditeľné podmienky na výchovu detí. Rodinná výchova na rozdiel od školskej výchovy pôsobí menej verbálnymi formami a je oveľa emocionálnejšia, individuálnejšia a intímnejšia. Je postavená na princípe vzájomnej lásky, úprimnosti a spolupatričnosti. Výchova najmä rodinná výchova, má pre dieťa najsilnejší formatívny význam. Charakteristickou stránkou osobnosti človeka je individuálnosť, ktorá sa získava ako odraz života, ktorý prežil. V procese jeho fyzického i psychického vývinu a výchovy sa rozvíjajú vrodené vlohy, dedičné dispozície, ktoré sa pod vplyvom výchovy a prostredia môžu rôzne meniť (rozvíjať, potláčať). Tento proces je ovplyvňovaný stupňom aktivity – účasti človeka na vlastnom pretváraní a formovaní. Z troch základných faktorov, ktoré ovplyvňujú vývin osobnosti človeka (dedičnosti, výchovy a prostredia), najviac ovplyvňuje človeka výchova. Najväčší podiel na utváraní osobnosti má však človek sám. Človek sa utvára v činnosti a v práci. Aktívny vzťah človeka k prostrediu, k spoločnosti rozvíja výchova

a vzdelanie. Pričom výchova nesprostredkúva iba obsah mravných noriem a spoločenského správania, ale vplyvom výchovy sa formuje charakter človeka a celá osobnosť. Výchova pre rodinný život je dlhodobá, zasahuje celú telesnú aj duševnú oblasť človeka. Pre usporiadaný celoživotný manželský zväzok je dôležité, aby partner bol rozumný človek. Rozumný človek sa snaží iniciatívne prispievať k harmónii rodinného života. Keď rozumný nie je, potom je ťažko aj radiť, aj ťažko očakávať pokojný rodinný život. Napriek tomu sa nejedna dvojica rozhoduje pre spoločný manželský život iba podľa telesnej krásy, podľa telesného šarmu, ktorý je v živote najmenej trvanlivý. Spoločný život nezávisí od kvality vlasov, ale od vlastností spoločníka, od názorov na život, na manželstvo, rodinu. Dobrý manželský partner je vlastne dobrý človek v širšom zmysle slova, so vzácnymi duševnými hodnotami, vlastnosťami, návykmi, ktoré si osvojil počas výchovy a vlastným pričinením a tak sa pripravil na plnenie cieľov a úloh, ktoré ho v rodinnom živote čakajú, ktoré ho čakajú v spoločenskom živote, pretože rodinný život ťažko odtŕhať od spoločenského života, od prostredia, v ktorom rodina žije. Vlastná výchova k manželstvu spočíva v získavaní mravných vlastností, návykov a zvykov. Z hľadiska vlastnej prípravy na manželstvo i voľby manželského partnera je dôležité, aby obaja partneri chápali manželstvo ako celoživotné spolužitie a nie ako spolužitie na skúšku. Pretože manželstvo, práve tak ako aj rodičovstvo, majú celoživotný charakter. O naplnenie tohto princípu sa majú obaja partneri po celý život aj úprimne usilovať. Partnerské vzťahy sa utvárajú pomocou aktívnej psychickej činnosti. Človek sa musí prispôsobiť inému človeku a do značnej miery sa podieľa aj na tom, aby sa iný tiež prispôsoboval. Toto je spojené s nemálo problémami, ktoré sa snaží riešiť. Utvárenie vzťahu k opačnému pohlaviu je teda psychicky náročný proces, ktorý sa podieľa na formovaní celej osobnosti človeka. Intelektuálne vyspelí ľudia nemajú problémy rozhodovať sa tak, že berú do úvahy aj priania a očakávania druhého partnera. Keď človek vie, čo chce alebo nechce v manželstve prežívať, môže sa v reálnych situáciách vyhýbať tomu, čo by jeho cieľ mohlo ohroziť. Toto predvídanie sa tiež nazýva zodpovednosťou alebo vedomím povinnosti. Manželstvo nie je založené len na cite, z ktorého by všetko spontánne vyvieralo. Vyžaduje aj úsilie a ochotu vôľovo korigovať svoje správanie.

Záver

Človek sa mení, život sa mení a my sa musíme vzdať predstavy, že bude niekedy možné stanoviť kritériá výberu partnerov, ktoré dvojici zaručia šťastné manželstvo. Máme však slobodu voľby, zodpovednosť pri výbere partnera, odvahu zmeniť seba, nevhodné návyky, spôsob života, charakter a vôľu nevzdať sa pri prekážkach. Iba cielenou a vzájomnou súčinnosťou zainteresovanej dvojice je možné očakávať efekt a pozitívny výsledok pri budovaní šťastného manželstva.

Literatúra

1. CELMEROVÁ, Z.: Člověk na celý život. Praha: Avicenum, 1990, 134 s. ISBN 80-201-0071-7.
2. Hargašová, M.: Ruka v ruke. Bratislava: SPN, 1991, 159 s. ISBN 80-08-00338-3.
3. Plzák, M.: Žena a muž. Praha: MOTTO, 2001, 224 s. ISBN 80-7246-099-4.
4. Podmanický, I.: Výchova k manželstvu a rodičovstvu. Bratislava: Metodické centrum v Bratislave, 1999, 96 s. ISBN 80-8052-070-4.

Mgr. Anna Bujdošová
D. Makovického 6, 034 01 Ružomberok
Č. tel.: 0905509912

anna.0905509912@gmail.com

Dôležité aspekty manželského života

Important aspects of marital life

JANKA BURSOVÁ - ONDREJ BORSÍK

Abstrakt: Takmer každý človek túži po šťastnom manželstve, zdravých deťoch a harmonickej rodine. Príspevok špecifikuje dôležité aspekty manželského života ako je sociálne prostredie, rodina, komunikácia. Komunikácia je veľmi dôležitá, mnohokrát aj zázračné slovo vyrieši nejeden konflikt či problém.
Kľúčové slová: rodina, sociálne prostredie, manželstvo, komunikácia

Abstract: Almost every person desires hapyy matrimony, healthy chirden and harmonik family. This article sprcifies important atributes of matrimonial life as a social suwoudings, family and comunikation. Comunikation is very import, in mamy cases even one word can solve mamy conflicts or probléms.
Key words: family, social surwonding, matrimony, communication,

1 Rodina a manželstvo

Manželstvo rodina sú spomedzi všetkých inštitúcií v spoločnosti najdôležitejšie. Majú obrovský význam nielen preto, že uspokojujú najzákladnejšie potreby jednotlivca, ale aj preto, že vďaka týmto inštitúciám môže existovať a dobre fungovať celá spoločnosť. Manželstvo a rodinu považujeme za nenahraditeľné inštitúcie pre človeka a spoločenský systém, preto cítime potrebu zdôrazniť to najmä v súčasnej dobe, kedy sa mnohé rodiny rozpadajú. Rodina je najstarším a chronologicky prvým prostredím človeka. Je malou, prvotnou, neformálnou skupinou a inštitúciou s bohatými interakciami. Je najtrvalejším elementom v ľudskej spoločnosti, lebo už po stáročia existovala vo všetkých spoločnostiach ako všeobecne prijatý spôsob života (Sobotková, 2007).

Funkciou rodiny bolo a aj dnes je chrániť svojich členov pred ekonomickými a sociálnymi problémami, uspokojovať emocionálne potreby, potreby materstva a otcovstva, regulovať sexuálne správanie, byť nástrojom kontroly, uskutočňovať socializáciu dieťaťa.

Dieťaťu pomáha začleniť sa do spoločnosti a dospelému jedincovi ako spoločenskej bytosti poskytuje možnosť patriť niekam, byť s inými, uspokojuje jeho potrebu lásky, priazne, vzájomného porozumenia, bezpečia. Jednoducho povedané manželsko - rodinný život je najprirodzenejšou životnou dráhou človeka.

Rodina je primárna, neformálna, malá skupina založená z dvoch a viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, spojených manželskými alebo adoptívnymi zväzkami.

Rodina, ktorú tvorí matka, otec a deti je ničím nenahraditeľná, je základným predpokladom úspešného pôsobenia. V rodine si jednotlivec osvojuje nielen zodpovednosť k vlastnému životu, ale aj k spoločnosti, hospodárstvu, kultúre, politike.

Podľa Madeja základnými atribútmi rodiny sú:

- rodina je prvá skupina, ktorej členom sa človek stáva hneď po narodení,
- v istom zmysle je rodina predstaviteľkou všetkých spoločenských inštitúcií, rodine záleží na tom, aby plnila úlohy socializácie,
- nad svojimi členmi uskutočňuje rodina spoločenskú kontrolu, spoločenská kontrola je kvôli intímnym a citovým vzťahom silná a účinná,
- rodina zabezpečuje svojim členom rovnovážny stav medzi citovými potrebami a prostriedkami na ich uspokojovanie (potreba lásky, súcitu úspechu),
- rodina vykazuje relatívnu stálosť, bez ohľadu na dnešné časté rozpady manželstiev zostávajú základné vzťahy dlhodobo zachované napr. vzťahy medzi rodičmi, medzi deťmi, vzťahy medzi súrodencami),
- rodina vytvára vzťahy osobného a bezprostredného kontaktu, (v rodine je normálne každodenné nesprostredkované stretávanie jej členov),
- rodina sa vyznačuje dôvernosťou a intimitou, rodina predstavuje do značnej miery určité uzavreté spoločenstvo (nie je vhodné preberať rôzne rodinné problémy na verejnosti),
- znakom rodiny je sympatia, členovia rodiny patria k najbližším osobám, existuje citová väzba,
- rodina vytvára vlastné kultúrne prostredie, ktoré formuje osobnosť detí, je odrazom doby,
- každá rodina má svoje zvyklosti, ktoré vplývajú na správanie jej členov (Madej, 2007, s.54).

1. 1 Životný cyklus rodiny

Nukleárna rodina je v modernej spoločnosti charakterizovaná podľa Madeja štyrmi hlavnými štádiami životného cyklu:

- výber manželského partnera,
- uzatvorenie manželstva a vznik rodiny,
- obdobie trvania manželstva a rodiny,
- zánik rodiny.

Výber manželského partnera sa podľa Madeja uskutočňuje:

- na základe dohody partnerov,
- na základe dohody ich rodičov alebo iných príbuzných (Madej, 2007, s.62).“

V moderných spoločnostiach jediným legitímnym dôvodom na uzavretie manželstva a vytvorenie rodiny je láska partnerov a ich slobodná vôľa vstúpiť do manželstva. Manželstvá dohodnuté rodičmi alebo inými príbuznými sú typické pre tradičné spoločnosti.

Vzťah medzi manželmi je najdôležitejším vzťahom v rodine. Ak si manželia založia rodinu, ich manželský zväzok sa stáva nosným vzťahom, lebo kvalita manželstva potom ovplyvňuje i kvalitu vzťahu k deťom, detí navzájom a deti k rodičom. Manželstvo má právnu a spoločensky uznávanú podobu, je kultúrnou normou. Súčasne je verejným blahom i napĺňaním túžob človeka.

Podľa Bergera a Kellnera je manželstvo dramatickým aktom, pri ktorom dochádza k stretnutiu dvoch ľudí, ktorých nazývajú cudzincami v tom zmysle, že prichádzajú z rozličných svetov, zo svojich rodín, kde podstúpili rôznym socializáciám, zažívali rôzne interakcie. Prinášajú si nejakú skúsenosť, ktorú však v manželstve modifikujú.
Rodina vytvára pre človeka súkromný priestor, ktorý ho chráni pred spoločnosťou. Nedá sa však povedať, že je uzatvorená a brzdí vývoj spoločnosti, ale skôr naopak, lebo zmeny umožňuje a podporuje tým, že chráni spoločenský systém pred zrútením a chaosom. Rodina je stabilizujúci prvok sociálneho systému (Možný, 2003, s. 13).

Bez rodiny nemôže existovať ani obec, ani národ, ani Európa, lebo rodina ako základná bunka spoločnosti učí chápať a rozvíjať mechanizmus spoločenských vzťahov, tvorí základ súdržnosti spoločnosti.

Uzatvorenie manželstva a vznik rodiny je v každej spoločnosti spojený s náboženským, spoločenským alebo štátnym obradom. Manželstvo sa uzatvára súhlasným vyhlásením muža a ženy, pred orgánom štátu alebo orgánom cirkvi a vstupujú do manželstva za prítomnosti svedkov.

„Obdobie trvania manželstva a rodiny:

- obdobie pred narodením detí (dochádza k vzájomnému pôsobeniu manželov, k socializácii, k budovaniu domácnosti),
- obdobie výchovy detí (toto obdobie býva poznačené krízami a dochádza najviac k rozpadu manželstiev),
- obdobie odchodu detí (toto obdobie býva pokojné a problémy spôsobuje skôr staroba) (Madej, 2007, s.64).“

1.2 Sociálna interakcia a komunikácia

„Človek sa vo svojom sociálnom prostredí dostáva do rôznych vzťahov, nemôže žiť bez spoločnosti. Už samotná podstata človeka je sociálna a tak sa v spoločnosti vytvárajú vzájomné vzťahy, ktoré spočívajú v spolunažívaní s ľudskou spoločnosťou a psychickým vyrovnaním sa so sociálnym prostredím.
Sociálna komunikácia znamená predovšetkým proces, ktorým sa oznamujú a prijímajú určité informácie dochádza k vzájomnému dorozumievaniu sa ľudí, výmene názorov a postojov. Informácie sa nielen prenášajú, ale zároveň sa formujú a rozvíjajú. V dôsledku tejto obojstrannej aktivity, ktorej vrcholom býva najčastejšie dialóg, vypracováva sa spoločenský zmysel komunikácie. Súčasne sa mení a rozvíja vzájomný vzťah medzi účastníkmi sociálneho typu (Kolibová, 2008,).“
Sociálna interakcia je proces, na základe ktorého ľudia na seba reagujú. Základom každej interakcie je komunikácia.

Podľa Madeja zo širšieho pohľadu je všetko, čo sa odohráva v kontakte dvoch alebo viacerých ľudí. Komunikácia je akákoľvek interakcia medzi ľuďmi.
Podľa Madeja z užšieho pohľadu „komunikáciou rozumieme proces prenosu informácií, teda určitých správ, významov v priamom alebo nepriamom kontakte (Madej, 2007, s.67).

Základom manželského života je komunikácia. Nie je to vlastnosť, s ktorou by sme sa narodili, ale potrebou, ktorej sa musíme počas života naučiť. Určitý model si prinášame z rodiny, teda so svojho rodinného prostredia.

2 Pohľad cirkvi na manželstvo a rodinu

Rodinu cirkev charakterizuje ako prvotné, základné a najdôležitejšie spoločenstvo vo všetkých spoločnostiach v dejinách ľudstva. Už Lev XIII. považoval lásku, ako centrálnu hodnotu manželstva a rodiny.
Dôraz sa kládol nielen na rodičovstvo, na spoločnú zodpovednosť rodičov za rodinu, ale pozornosť sa venovala aj partnerstvu muža a ženy. Od Druhého vatikánskeho koncilu sa dôležitou stala vzájomná zodpovednosť partnerov za duševné blaho, spásu a šťastie druhého. Rodenie a výchova detí už neboli chápané ako povinnosť, ale skôr ako funkcia a konzekvencia lásky rodičov. Keďže hlavným poslaním každého človeka je láska, poslanie rodiny je podobné: „strážiť, prejavovať a sprostredkovávať lásku (Ján Pavol II, 1994, s. 37).“
Katolícka cirkev vždy prikladala manželstvu a rodine veľký význam. Veľmi akceptovala význam manželstva pre rodinu a manželstvo si vážila najmä z toho dôvodu, že bolo ustanovené Bohom už pri stvorení človeka. Už v knihe Genezis (Gn 2,18) sa dočítame, že Boh si neželal, aby Adam bol sám, preto mu stvoril ženu z jeho rebra, ktoré je blízko srdca, čo má obrazne vyjadriť vzťah spájajúci muža a ženu. Boh teda „ človeka stvoril ako muža a ženu“(Gn 1,27). Odvtedy jeden k druhému smerujú, hľadajú v tom druhom doplnenie, spolu tvoria jedno telo. Manželstvo bolo Božím plánom a Ježišom povýšené na sviatosť.
Cirkev považuje manželstvo za hlboké spojenie muža a ženy, za umocnenie ich lásky, za tajomstvo, no súčasne i za reálny zväzok slúžiaci pre vzájomnú pomoc, pre dobro manželov a ich detí. Manželstvo je základ rodiny, počiatkom i základom celej ľudskej spoločnosti. Človek ako dualistická bytosť je schopná duchovnej a zmyselnej lásky, ktorá sa nemá v ťažkostiach končiť, ale vzrastať. Manželstvo spolu s rodinou nie sú historickými výtvormi, ale prirodzenými inštitúciami a odpoveďami na psychické, duchovné, spoločenské a biologické potreby človeka. Sú základným prvotným prejavom rozmeru človeka (Majkowski, 1997).
Podľa katolíckej cirkvi má manželstvo a rodina náboženský charakter. Obe inštitúcie sú pre ňu dôležité. Rodina má budovať cirkev, od rodičov sa očakáva, že budú vychovávať svoje deti vo viere a od manželov sa očakáva, že budú žiť podľa katolíckej etiky.

2. 1 Katolícka viera v službe manželskej lásky

Náboženské presvedčenie zasahuje veľmi hlboko do srdca človeka. Predstavuje hodnotu, ktorá sprostredkuje kontakt s Bohom a to, čo je pre veriaceho sväté. Pohľad

viery zahŕňa celý život človeka a teda aj inštitúciu manželstva. Katolícka cirkev sa nepozerá na manželstvo ako na jednotku, ktorá sa utvára iba na základe spoločenskej dohody vyhovujúcej ľuďom, ale ako na inštitúciu vytvorenú Bohom, ktorá má odrážať Boží obraz na zemi a vytvárať vhodné prostredie pre plodenie a výchovu detí. Božia láska dáva každému silu milovať členov rodiny. „Dôverné spoločenstvo manželského života a lásky ...ustanovil Stvoriteľ a vybavil vlastnými zákonmi... Sám Boh je pôvodcom manželstva (Druhý vatikánsky koncil, s. 48)“

2.2 Dôležité aspekty manželstva vyplývajúce z viery

Ak sú snúbenci úprimní katolícki veriaci, je táto skutočnosť dôležitým východiskovým bodom, ktorý napomáha ich vzťahu, aby sa stretli na jeho dôležitých rovinách.

Prvou dôležitou skutočnosťou, kde nachádzajú manželia súlad, je rovnaký hodnotový systém. Tento je zakotvený najmä v katolíckej morálke vyjadrenej príkazmi dekalógu. Snaha žiť podľa tejto morálky vytvára životný štýl, ktorý je vyjadrením vnútorného presvedčenia v konkrétnych životných situáciách. Takýto životný postoj vedie k tomu, aby manželia rovnaké morálne postoje, skutky, situácie spoločne pomenovávali pojmami dobro a zlo, čnosť a nerest', pravda a lož. Hoci aj neveriacich manželov môže spájať rovnaký hodnotový systém, nie je motivovaný transcedentne, ale iba prirodzene. V spletitých životných situáciách však iba prirodzená motivácia nestačí na to, aby sa hodnoty, ktoré boli na začiatku spoločné, nerozplynuli do neurčitá.
Podľa Kotrádyovej „morálka je súhrn pravidiel, požiadaviek a princípov, ktoré človek aplikuje a prenáša do svojho spôsobu života a správania (Kotrádyová, Kalanin, 2008, s. 125).“

Druhou skutočnosťou je motivácia k odpusteniu, láske a predchádzanie konfliktom. „Viera v autoritu Biblie umožňuje napríklad jednoznačne riešiť konflikty v manželstve vyplývajúce z boja o moc (Kratochvíl, 2000, s. 48).” Viera učí manželov pozerať sa na seba nie iba ako na životných partnerov, ale aj ako na osoby stvorené na Boží obraz a vykúpené Ježišom Kristom. Fenomén odpustenia tvorí dôležitú súčasť kresťanského posolstva. Ak sú všetci kresťania vyzývaní k opúšťaniu si navzájom, o čo viac to platí pre manželov. „A keď vstanete modliť sa, odpustite, ak máte niečo proti niekomu, aby aj vám váš Otec, ktorý je na nebesiach, odpustil vaše hriechy. (Mk 11, 25 – 26). Viera pomáha manželom odpúšťať si a vyhýbať sa utilistaristickému správaniu vyjadrenému aj v zákone odvety. Ako Ty mne, tak ja Tebe. Apoštol Pavol kladie dôraz aj na okamžité urovnanie sporov, keď píše: „Slnko nech nezapadá nad vaším hnevom. (Ef 4, 26)

Tretia skutočnosť je vyjadrená v spoločnej modlitbe. „Veriaci manželia si uvedomujú, že splnenie úlohy manžela, manželky, otca, matky nemôžu dosiahnuť vlastnými silami. Ich vzájomná láska, ak má vyzrieť a neustále sa zdokonaľovať, musí byť živená modlitbou a sviatosťami cirkvi. Dôverné spojenie s Bohom je neodmysliteľným putom, ktoré spája celú rodinu. Preto dobro, ktoré prúdi do ich

vzájomného vzťahu, sa dosahuje na kolenách v spoločnej modlitbe.“ Modlitba pomáha manželom chápať, že manželstve so všetkým, čo prináša, nie sú sami. „Je potrebné, aby manželia už od začiatku mali svoje srdcia a mysle obrátené k Bohu, od ktorého má meno každé otcovstvo, aby ich otcovstvo a materstvo čerpalo z tohto prameňa silu pre neustále obnovovanie sa v láske (Ján Pavol II, 2007, s. 260).“

Veriaci manželia veria, že ich spája nie iba čisto ľudský cit, ale aj Boh. Učenie katolíckej cirkvi jasne definuje, že k podstatným známkam manželstva patrí jednota a nerozlučiteľnosť. Preto si manželia nemôžu robiť, čo chcú, hoci by sa na tom aj spoločne dohodli, ale musia rešpektovať autoritu Boha s jeho zákonmi morálky. V takomto prípade sú manželia motivovaní v prípade problémov nehľadať riešenie v úniku do nového vzťahu alebo manželstva, pretože nové manželstvo nemôžu platne uzavrieť pred Bohom, pokiaľ manželský partner, s ktorým uzavreli platné manželstvo, žije. Každý vzťah ktorý by bol únikom od manželského partnera sa stáva hriechom. „Sviatostná známka manželstva je znakom spojenia Krista a Cirkvi. Dáva manželom milosť milovať sa láskou, akou Kristus miloval svoju Cirkev. Takto milosť sviatosti zdokonaľuje ľudskú lásku manželov, posilňuje ich nerozlučiteľnú jednotu a posväcuje ich na ceste do večného života (KKC, 1661).”

2.3 Manželstvo veriacich a neveriacich

Kresťanskí manželia majú voči neveriacim manželským párom veľkú výhodu. Pokiaľ majú manželia pevnú vieru, že ich osud je v rukách Božích, živú nádej na večný život a spravodlivé ohodnotenie svojho snaženia, pravú kresťanskú lásku, ktorá je trpezlivá a odpúšťa, neteší sa z neprávosti, ale raduje sa z pravdy, tak by v ich živote nemalo skoro vôbec dochádzať ku konfliktom. Lenže ľudská vôľa je podľa učenia Katolíckej cirkvi naklonená k zlému, a tak ani manželstvá veriacich nie sú chránené pred vážnym ohrozením stroskotania. Avšak ide tu o závažný rozdiel. V prípade problémov neveriaci manželia môžu hľadať silu u svojej rodiny, priateľov, prípadne vyhľadať odbornú pomoc, ale pohybujú sa vždy iba v prirodzenej rovine. Veriace manželské páry vychádzajú aj z nadprirodzenej. Náboženská rovina presahuje iba prirodzené možnosti. Motivácia k láske je dôležitým východiskovým bodom všetkých medziľudských vzťahov, o to viac k vlastnému partnerovi a rodine. K veľkej výhode pre veriacich patrí Kristova výzva, aby nemilovali iba tých, ktorí ich milujú, ale aj svojich nepriateľov. (porov. Lk 6, 27 - 36) V prístupe kresťana k manželstvu nezohráva dôležitú úlohu iba znášanie krivdy z lásky ku Kristovi a svojmu partnerovi, ale aj to, že manželstvo vníma ako isté poslanie, úlohu, ktorá mu bola zverená a ktorú má naplniť, a preto vie oveľa ľahšie priniesť aj obetu, keď si to vyžaduje situácia.

„Za pozitívne hodnoty sa v súčasnosti bežne považujú možnosti, ktoré poskytuje manželský zväzok na rozvoj ich vlastnej osobnosti, ktorý im pomáha v ich sebarealizácii. Očakávania, s ktorými vstupujú partneri do manželstva, sú vo všeobecnosti u všetkých mužov a žien rovnaké. Avšak, keď sa nenapĺňajú, kresťanskí manželia majú väčšiu motiváciu nečakať, kým sa začne meniť ten druhý, nepočítať, že dá iba toľko, čo sám dostal. Vedomie Božej pomoci a lásky mu dáva silu, aby

dokázal vychádzať zo seba samého a mnohé priniesť ako obetu pre dobro rodiny (Kratochvíl, 2000, s. 48).“

Záver

Kresťanskí manželia, ktorých spája okrem vzájomnej lásky aj pevná viera v Boha a sú rovnakého vyznania, sú zajedno aspoň v princípoch, a keď aj v praktickom uskutočňovaní lásky zlyhávajú, viera predsa prispieva k stabilite ich vzťahu. Absencia viery alebo odlišné svetové názory naopak sa môžu stať ďalšími zdrojmi konfliktov.

Cirkev nenecháva manželov v ich úsilí o výchovu nového zdravého pokolenia samých. Rôzne stretnutia, prednášky, pápežské encykliky, podpora kňazov vytvárajú zázemie pre tých, ktorým viera dáva nádej a silu, že v každom akokoľvek ťažkom prostredí, skúške či čase môže žiť vo vzájomnej láske a splniť svoju úlohu.

Preto je dôležité, aby si mladí ľudia uvedomili s kým uzatvárajú manželstvo, s kým vstupujú do vzťahu, či sa navzájom dobre poznajú. Je potrebné pristupovať veľmi zodpovedne, aby sa vyvarovali prípadným rozchodom a nepríjemným životným situáciám.

Literatúra

1. BEŇO, J., A.: 1992, II. Vatikánsky koncil. Nitra: Rodina, 1992, 160s., ISBN 80-9005-4-9
2. BERGER, P. L. – KELLENER, H.: 2007, Pozvání do sociologie. Brno: Barriste & Principál, 2007, 194s. ISBN 987-8087-029-10-7
3. Familiaris consortio : apoštolská exhortácia. Trnava : SSV 1993, čl. 22.
4. JÁN PAVOL II.: Ako muža a ženu ich stvoril. Bratislava. : Metodicko-pedagogické centrum 2007, s. 260
5. JÁN PAVOL II.: List rodinám. Trnava : SSV, 1994
6. KOTRÁDYOVÁ, K, KALANIN, P.: 2008, Rezidenciálna starostlivosť a jej formy. Ružomberok: Edičné stredisko PF, 2008, 140s., ISBN 978-80-8084-284-0
7. KRATOCHVÍL, S.: 2000, Manželská terapie. Praha : Portál 2000, 255s. ISBN 80-7178-332-3
8. MADEJ, J.: 2007 Sociológia I. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažerstva, 2007, 106s. ISBN 978-80-99282-08-1
9. MAJKOWSKI, W.: Rodzina polska u progu trzeciego tysiaclecia. Warszawa: Wydawn. Uniwersytetu Karadyna a Štefana Wyszyckiego, 1997, 240 s.
10. MOŹNÝ, I.: 2006, Rodina a spoločnosť. Praha: Slon, 2006, 207s., ISBN 80-7178-624-1
11. SOBOTKOVÁ, I.: 2007, Psychológia rodiny. Praha: Portál, 2007, 219s. ISBN 80-7367-250-8

PhDr. Janka Bursová, PhD.
KU – Teologická fakulta Košice
Teologický inštitút v Spišskom Podhradí
Katedra sociálnej práce Spišské Podhradie
0905 484134

jbursova@gmail.com

ThDr. Ondrej Borsík, PhD.
KU – Teologická fakulta Košice
Teologický inštitút v Spišskom Podhradí
Katedra sociálnej práce Spišské Podhradie
0915 893057

tajomnik@kapitula.sk

Mládež vo vzťahu k hodnote manželstva (Na príklade Spišskej diecézy)

Young people and their relation to a value of marriage (On an example of Spiš diocese)

ONDREJ ŠTEFAŇÁK

Abstrakt: Predkladaná sociologická štúdia sa zaoberá postojmi mladých ľudí k štyrom morálnym normám, ktoré chránia hodnotu manželstva (zákonité manželstvo, zákaz homosexuality, manželskej nevery a rozvodu). Je zasadená do kontextu diskusií o súčasných formách manželstva a rodiny, ako aj o morálnych postojoch súčasníkov v konkrétnych sociálno-kultúrnych podmienkach. Pozornosť je venovaná aj rozdielom medzi skupinami mladých ľudí vzhľadom na odlišné demografické, sociálne a náboženské charakteristiky. Predstavovaná sociologická štúdia sa opiera predovšetkým o výsledky vlastného empirického výskumu, ktorý bol uskutočnený v novembri roku 2006.
Kľúčové slová: manželstvo, mládež, morálna norma, morálny postoj, rodina.

Abstrakt: This sociological paper considers the attitudes of young people to four moral norms that protect a value of marriage (legal marriage, prohibition of homosexuality, infidelity and divorce). This is done in the context of discussions about contemporary forms of marriage and family and moral attitudes of today's people in concrete socio-cultural circumstances. Consideration is also given to the differences between groups of young people with various demographical, social and religious characteristics. This sociological paper is based mainly on the results of empirical research that was carried out in November 2006.
Key words: marriage, young people, moral norm, moral attitude, family.

Úvod

Premeny v súčasnej forme manželstva a rodiny nemožno vysvetľovať bez ich vzťahu k premenám prebiehajúcim na úrovni sociálnych makroštruktúr. Fenomén významných premien posledných dvoch storočí sa vzťahuje predovšetkým na objavenie sa doteraz neslýchaných potrieb človeka, ako aj možnosti ich uspokojenia vďaka technickému pokroku a rôznym vynálezom. Evolúcia manželstva a rodiny sa v týchto všeobecných podmienkach neuskutočňuje v rovnakom tempe a rovnakom rozsahu vo všetkých spoločnostiach. Príčiny zmien v súčasnej forme manželstva a rodiny možno rozdeliť na dve skupiny: prvou sú vonkajšie a sociálne procesy v plnom zmysle slova, medzi ktoré patria premeny sociálnej štruktúry a zmeny sociálnych funkcií; druhú tvoria čisto individuálne a vnútorné procesy, medzi ktoré patria zmeny vo funkciách rodiny, ako aj zmeny v štruktúre jej potrieb (Adamski, 1984, s. 207-208).

Morálne zdravé manželstvo a rodina sú školou ľudskosti. V rodine nadobúda každý človek elementárne vedomosti o svete a spoločnosti. Tvrdí sa, že rodina je

„hniezdom“ alebo „kolískou“ každého človeka. Formuje duchovne, a v tom aj morálne, ľudskú osobu. Pozitívna funkcia rodiny podlieha oslabeniu v rozbitých a neúplných rodinách (Kowalczyk, 2005, s. 271-272). Túto základnú a nádhernú hodnotu sociálneho i osobného života chránia rôzne morálne normy. Katechizmus katolíckej cirkvi veľmi konkrétnym spôsobom hovorí o pravidlách vzťahujúcich sa na manželsko-rodinnú morálku: „Jednota, nerozlučiteľnosť a otvorenosť pre plodnosť sú pre manželstvo podstatné“ (Katechizmus Katolíckej Cirkvi, 1998, s. 420).
Je zaujímavé sledovať, ako túto významnú osobnú i sociálnu hodnotu vníma dnešná mládež cez prizmu morálnych noriem, ktoré chránia morálne zdravé manželstvo a rodinu. V začínajúcej sa sociologickej reflexii chcem najmä na základe vlastného empirického výskumu predstaviť postoje súčasnej mládeže[31] k štyrom morálnym normám, ktoré chránia hodnotu manželstva (zákonité manželstvo, zákaz homosexuality, manželskej nevery a rozvodu). Každej zo spomenutých morálnych noriem bude venovaná jedna z nasledujúcich častí štúdie.

1 Potreba či nevyhnutnosť zákonitého manželstva

Pozrime sa najprv, akým spôsobom skúmaná mládež rieši otázku potreby či nevyhnutnosti zákonitého manželstva a ako sa tieto riešenia líšia vzhľadom na demografické, sociálne a náboženské charakteristiky. V mnohých sociologických výskumoch možno pozorovať rastúci morálny pluralizmus, ktorý sa prejavuje množením odlišných riešení v morálnej sfére (Doktór, 2001, s. 253). Podľa J. Moricovej, súčasnú situáciu na Slovensku charakterizujú: nižší počet uzatváraných manželstiev, nárast alternatívnych foriem spolužitia, menší počet narodených detí, nárast počtu detí narodených mimo manželstva a zväčšovanie sa počtu znovu uzatváraných manželstiev (Moricová, 2007, s. 282).
V krajinách Európskej únie manželstvo, ako zákonitá forma spolužitia dvoch ľudí odlišného pohlavia, čoraz viac ustupuje do úzadia pred popularitou rôznych alternatívnych, neinštitucionálnych foriem spolužitia. Dočasné neformálne zväzky, kohabitačné zväzky, samotné otcovstvo či materstvo alebo single life začínajú byť považované za rovnocenné formy spolužitia, niekedy konkurujúce inštitúcii manželstva. V súčasnosti možno prežiť život podľa vlastného scenára, pretože popri tradičnej forme trvalého zväzku dvoch ľudí opačného pohlavia potvrdeného manželskou zmluvou jestvujú iné sociálne akceptované formy spolužitia (Krawczak, 2009, s. 165-166). Ako sa k otázke potreby zákonitého manželského zväzku stavia dnešná mládež?
V dotazníku ankety vlastného empirického výskumu bola položená aj otázka: „Čo je podľa Teba potrebné k založeniu rodiny?“ V celej skupine skúmaných mladých ľudí si takmer polovica myslí, že civilný sobáš k tomu nestačí, lebo skutočne platný je len cirkevný sobáš (49,8 %). Približne jedna sedmina skúmaných je presvedčená o tom, že k uzavretiu manželstva je potrebný (stačí) civilný sobáš (15,4 %). Viac ako jedna

[31] Ide o kvantitatívny výskum za pomoci dotazníka ankety. Terénne zbieranie dát sa uskutočnilo v novembri roku 2006. Cieľovou skupinou (základným súborom) bola 17-18 ročná mládež Spišskej diecézy. Zrealizovaný súbor predstavuje 629 respondentov, čo tvorí 94,87 % výberového súboru. Viac k metodológii vlastného empirického výskumu pozri: O. Štefaňak, *Religiozita mládeže. Na príklade Spišskej diecézy,* Pedagogická fakulta Katolíckej Univerzity v Ružomberku, Ružomberok 2009, s. 61-82.

štvrtina mladých ľudí sa domnieva, že k (manželskému) spolužitiu nie je potrebný žiadny sobáš – stačí, že sa ľudia majú radi (26,4 %). Ostatní sa k danej otázke nevyjadrili alebo im bolo ťažko vyjadriť jednoznačný postoj (8,4 %). Hoci cit pre zákonité manželstvo (najmä cirkevné) je medzi skúmanými mladými ľuďmi nespochybniteľný, predsa môžeme pozorovať značnú skupinu mládeže (viac ako jedna tretina), ktorá vzájomné spolužitie nespája so zákonitým manželstvom, resp. sa k danej otázke nevie vyjadriť.

Spomedzi testovaných nezávislých premenných (pohlavie, veľkosť trvalého bydliska, výsledky v škole, materiálna situácia rodiny, vzťah k viere a účasť na svätej omši) v opisovanej problematike štatisticky významné rozdiely spôsobujú: veľkosť trvalého bydliska ($p < 0,0005$; $V = 0,203$), vzťah k viere ($p < 0,0005$; $V = 0,298$) a účasť na svätej omši ($p < 0,0005$; $V = 0,355$). Mládež z menších obytných zón, žiaci s pozitívnejším vzťahom k náboženskej viere a skúmaní častejšie prichádzajúci na svätú omšu častejšie zdôrazňujú potrebu cirkevného sobáša pre uzavretie manželstva (alebo aj zákonitej formy manželstva všeobecne) než mládež z väčších obytných zón, žiaci s negatívnejším vzťahom k náboženskej viere a skúmaní zriedkavejšie prichádzajúci na svätú omšu. Obzvlášť sa v opisovanej otázke líši mládež z väčších miest (takmer polovica z nich tvrdí, že pre manželské spolužitie stačí, ak sa ľudia majú radi, resp. nevie sa k tejto otázke vyjadriť – 46,5 %), nábožensky ľahostajná alebo neveriaca mládež (zodpovedajúci ukazovateľ – 58,6 %) a mládež žijúca „ďalej od kostola“ (zodpovedajúci ukazovateľ – 54,1 %).

2 Homosexualita

Ďalšou morálnou normou, ktorá chráni morálne zdravú rodinu, je zákaz homosexuality, resp. homosexuálnych manželstiev. V celej skúmanej skupine považuje homosexualitu za morálne nedovolenú 47,7 % mladých ľudí. Približne jedna sedmina skúmaných je v určitých okolnostiach ochotná ospravedlniť takéto správanie (14,1 %). Ďalšia takmer jedna štvrtina to považuje za morálne dovolené v akejkoľvek situácii (22,9 %). Ostatní sa k danej otázke nevyjadrili alebo im bolo ťažko vyjadriť jednoznačný postoj (15,3 %). Tolerancia k homosexualite je u dnešných mladých ľudí značná – potvrdzuje to aj fakt, že viac ako jedna sedmina skúmanej mládeže sa nevie k danej otázke vyjadriť.

Spomedzi skúmaných nezávislých premenných zaznamenávame v opisovanej otázke štatisticky významné závislosti v prípade pohlavia ($p < 0,0005$; $V = 0,384$), veľkosti trvalého bydliska ($p = 0,001$; $V = 0,134$), vzťahu k náboženskej viere ($p < 0,0005$; $V = 0,168$) a účasti na svätej omši ($p < 0,0005$; $V = 0,223$). Všeobecne možno povedať, že dievčatá, mládež z väčších obytných zón, žiaci s negatívnejším vzťahom k náboženskej viere a skúmaní zriedkavejšie prichádzajúci na svätú omšu sú častejšie ochotní akceptovať homosexualitu než chlapci, mládež z menších obytných zón, žiaci s pozitívnejším vzťahom k náboženskej viere a skúmaní častejšie prichádzajúci na svätú omšu.

Je zaujímavé, že v postojoch skúmanej mládeže k homosexualite sú ukazovatele vzhľadom na pohlavie opačné než v prípade postojov k ostatných morálnych hodnotám a normám – a to s výrazným rozdielom. Kým približne dve tretiny chlapcov považuje homosexualitu za morálne bezpodmienečne nedovolenú (65,2 %),

u dievčat to nie je ani jedna tretina (29,0 %). Ťažko je jednoznačne vysvetliť pozorované závislosti – môže ísť o „súcit“ s tými, ktorí sú orientovaní homosexuálne alebo tiež o vyššiu sociálnu akceptáciu ženskej homosexuality.

3 Manželská nevera

Podľa deklarácií skúmanej populácie, normu zákazu cudzoložstva rozhodne alebo skôr akceptuje 80,9 % mladých ľudí. Tento ukazovateľ nehovorí o výraznom nedocenení hodnoty jednoty a nerozlučnosti manželstva vo všeobecnej rovine. V ankete bola umiestnená aj otázka: Ohodnoť prax manželskej nevery. V celej skupine skúmanej populácie považuje manželskú neveru za morálne dovolenú 1,6 %, za morálne dovolenú v závislosti od situácie 14,5 %, za morálne nedovolenú 79,7 %, nevie sa vyjadriť 3,5 % a odpoveď neudelilo 0,8 % mládeže. Na základe týchto ukazovateľov možno tvrdiť, že manželstvo a rodina ako osobné i sociálne hodnoty majú vo vedomí skúmanej mládeže skutočne veľký význam.

Vzhľadom na prijaté nezávislé premenné možno o štatisticky významných koreláciách hovoriť v prípade pohlavia ($p < 0,0005$; $V = 0,184$), vzťahu k viere ($p < 0,0005$; $V = 0,145$) a účasti na svätej omši ($p < 0,0005$; $V = 0,163$). Je zrejmé, že pri takom rozklade ukazovateľov, aký zaznamenávame v opisovanej otázke, nemožno očakávať príliš veľké percentuálne rozdiely medzi jednotlivými skupinami mládeže. Dievčatá jednak omnoho častejšie ako chlapci považujú manželskú neveru za morálne nedovolenú bez ohľadu na situáciu (rozdiel predstavuje 14,9 %). Kým v prípade vzťahu k viere sa najviac odlišuje skupina ľahostajných k viere alebo neveriacich (zákaz manželskej nevery považuje za bezpodmienečne správny len 62,9 % z nich), v prípade účasti na svätej omši je to skupina pravidelne praktizujúcich mladých ľudí (systematicky praktizujúci bezpodmienečne akceptujú zákaz manželskej nevery v 87,8 %). Hoci to nie je súhlas všetkých systematicky praktizujúcich mladých ľudí, predsa sa zdá, že pravidelná účasť na svätej omši, počúvanie cirkevného učenia a vysvetlenia jednotlivých morálnych noriem má veľký vplyv na postoje mladých ľudí v tejto otázke.

4 Rozvod

Poslednou morálnou normou, analyzovanou v tejto sociologickej štúdii, je zákaz rozvodu. Prechod od morálnej normy zakazujúcej manželskú neveru k norme zakazujúcej rozvod možno čiastočne interpretovať ako prechod od „príčin“ k „dôsledkom“. Na úvod možno spomenúť, že podľa Štatistickej ročenky v roku 2005 bolo na Slovensku zaznamenaných 44,2 rozvodov na 100 uzavretých manželstiev (Štatistická ročenka Slovenskej republiky, 2006, s. 32-33). Aby sme získali odpoveď na otázku, aké sú skutočné postoje mládeže k praxi rozvodov, v ankete vlastného sociologického výskumu bola situovaná aj nasledovná otázka: Ohodnoť prax rozvodu. V celej skupine mládeže považuje rozvod za morálne dovolený 19,7 %, za morálne dovolený v závislosti od situácie 49,6 %, za morálne nedovolený 25,8 %, nevie sa vyjadriť 4,0 % a odpoveď neudelilo 1,0 % mladých ľudí. Postoje súčasných mladých ľudí sa pomerne často situujú „uprostred“ – morálne ohodnotenie rozvodu robia závislým na konkrétnych okolnostiach. Omnoho menej je tých, ktorí bránia nerozlučnosť manželstva v každej situácii. Ostáva otvorenou

otázka, koľko je medzi akceptujúcimi rozvod v istých okolnostiach takých osôb, ktoré myslia skôr na manželskú odluku.
Spomedzi prijatých nezávislých premenných konštatujeme v prípade postojov mládeže k rozvodu štatisticky významný vplyv veľkosti trvalého bydliska ($p < 0,0005$; $V = 0,206$), vzťahu k náboženskej viere ($p < 0,0005$; $V = 0,254$) a účasti na svätej omši ($p < 0,0005$; $V = 0,295$). Možno si všimnúť, že len jedna desatina mládeže väčších miest považuje rozvod za morálne nedovolený bez ohľadu na situáciu (10,3 %). Medzi „hlboko veriacimi" je rozvod morálne bezpodmienečne odmietaný až v 61,7 %; medzi „ľahostajnými k viere alebo neveriacimi" len v 3,4 %. Taktiež rozdielna systematickosť v účasti na svätej omši vyviera svoj výrazný vplyv na postoje skúmanej mládeže k rozvodu, hoci aj medzi pravidelne praktizujúcimi je značné percento tých, ktorí rozvod aspoň v určitých okolnostiach akceptujú (55,8 %). Hoci uvedený ukazovateľ je na prvý pohľad „šokujúci", predsa možno opäť konštatovať, že pravidelná účasť na svätej omši, počúvanie cirkevného učenia a vysvetlenia jednotlivých morálnych noriem má veľký vplyv na postoje mladých ľudí k rozvodu.

Záver

Sociálno-kultúrne a sociálno-morálne zmeny prebiehajúce aj v slovenskej spoločnosti, najmä vo vedomí mládeže, sú pre Cirkev dôležitou výzvou. Mnohí tvrdia, že Cirkev svojím postojom k otázkam manželsko-rodinnej morálky stráca dôveru v mnohých sociálnych kruhoch. Dnes sa už nedá udržať katolícku manželskú a rodinnú morálku prostredníctvom sankcií kánonického práva. Cirkev však upozorňuje, že človek „uvoľnený" z rodinných, sociálnych a morálnych väzieb sa stáva korisťou novej alienácie a je vystavený rôznym formám dehumanizácie (Mariański, 2004, s. 182). V súvislosti s vypovedaným možno pripomenúť hodnotnú reflexiu F. Adamského, ktorý podčiarkuje, že výchova mládeže v perspektíve „bezpečného sexu" je skôr prostriedok na destabilizáciu než stabilizáciu manželstva a rodiny, ako aj spoločnosti. V skutočnosti totižto učí hedonizmu a posilňuje egoizmus. Rozhodne lepšia (už len podľa názvu) je „výchova pre život v rodine" (Adamski, 2002, s. 431).
Konkludujúc opis postojov skúmaných mladých ľudí k vybraným morálnym otázkam z oblasti manželstva a rodiny možno povedať, že morálny rigorizmus je na značnom ústupe a čoraz viac prenecháva miesto morálnemu relativizmu. Vidieť to najmä v postojoch mládeže k otázke rozvodu, homosexuality, ale aj potreby či nevyhnutnosti zákonitého sobáša pre manželské spolužitie. Viac-menej jednoznačne je spomedzi vybraných noriem manželsko-rodinnej morálky prijímaný len zákaz manželskej nevery – možno z dôvodu bolestných skúsenosti v blízkom okolí skúmaných mladých ľudí.
Vzhľadom na vybrané nezávislé premenné možno povedať, že obyvatelia menších obytných zón, skúmaní deklarujúci pozitívnejší vzťah k náboženskej viere a mladí ľudia častejšie prichádzajúci na svätú omšu častejšie akceptujú vybrané normy manželsko-rodinnej morálky než obyvatelia väčších obytných zón, skúmaní deklarujúci negatívnejší vzťah k náboženskej viere a mladí ľudia zriedkavejšie prichádzajúci na svätú omšu. Rozdiely v prípade pohlavia sú menej výrazné.

Nakoniec možno dodať, že vzhľadom na prezentované výsledky v škole a materiálnu situáciu rodiny nemáme štatistické podklady k tomu, aby sme mohli hovoriť o nejakých výrazných rozdieloch.
Náboženská viera má aj morálny rozmer. Napriek tomu sociológovia už dosť dávno pozorujú slabnúcu závislosť medzi deklaráciou náboženskej viery a akceptáciou morálnych noriem (Zaręba, 2003, s. 132). Na základe výsledkov vlastného empirického výskumu však možno tvrdiť, že náboženské orientácie sú najvýraznejším korelátom postojov k väčšine noriem manželsko-rodinnej morálky, čo môže svedčiť o výraznom vplyve učenia cirkvi na tento typ morálnych postojov (Doktór, 2001, s. 265). Je potrebné dodať, že v súčasnom manželskom a rodinnom živote je menej dôležité trvanie manželstva ako inštitúcie, ako aj iné hodnoty spojené s manželsko-rodinnou morálkou – omnoho dôležitejšia je kvalita života. Ostáva však nezodpovedaná otázka: „Čieho života?“

Literatúra

1. ADAMSKI, F.: Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984, 335s. ISBN 83-01-03119-0.
2. ADAMSKI, F.: Kondycja społeczno-moralna rodziny. In: Kondycja moralna społeczeństwa polskiego. Editor: Janusz Mariański. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2002, s. 405-434.
3. DOKTÓR, T.: Postawy moralne – ochrona ludzkiego życia, podatki i pomoc bliźniemu. In: Pluralizm religijny i moralny w Polsce. Raport z badań. Editor: Irena Borowik, Tadeusz Doktór. Kraków: NOMOS, 2001, s. 253-287.
4. Katechizmus Katolíckej Cirkvi. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1998, 918s. ISBN 80-7162-253-2.
5. KOWALCZYK, S.: Człowiek a społeczność. Zarys filozofii społecznej. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2005, 324s. ISBN 83-7363-240-9.
6. KRAWCZAK, E.: Wobec fenomenu bezżenności. Alternatywny styl życia czy erozja małżeństwa? In: Moralne dylematy Polaków w ponowoczesności. Editor: Agata Maksymowicz. Kraków: NOMOS, 2009, s. 165-172, ISBN 978-83-7688-000-6.
7. MARIAŃSKI, J.: Nauczanie Jana Pawła II. o rodzinie a przemiany społeczno-moralne w Polsce. „Ethos“ 2004, č. 3, s. 161-182.
8. MORICOVÁ, J.: Współczesna rodzina słowacka. Zagrożenia i szanse. „Ateneum Kapłańskie” 2007, č. 2, s. 278-289.
9. Štatistická ročenka Slovenskej republiky. Bratislava: VEDA, 2006, 696s, ISBN 80-224-0937-5.
10. ŠTEFAŇAK, O.: Religiozita mládeže. Na príklade Spišskej diecézy. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej Univerzity v Ružomberku, 2009, 366s. ISBN 978-80-8084-416-5.
11. ZARĘBA, S. H.: Dynamika świadomości religijno-moralnej młodzieży w warunkach przemian ustrojowych w Polsce (1988 – 1998). Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych, 2003.

Ondrej Štefaňak, PhDr., PhD.
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
0944 123075
ondrej.stefanak@gmail.com

Vplyv dvojkariérového manželstva na fungovanie rodiny

The impact of double-career marriages on the family functioning

LENKA LÁTALOVÁ - KATARÍNA LEVICKÁ

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá problematikou dvojkariérových manželstiev, ktorých počet v spoločnosti narastá. Cieľom príspevku je poukázať na fakt, do akej miery profesia obidvoch manželov – rodičov dieťaťa ovplyvňuje základné funkcie rodiny.
Kľúčové slová: Dvojkariérové manželstvá, profesia, rodina, vývin dieťaťa.

Abstract: This article talks about doublecarrier marriages, which numbers are raising up in our society. The main point of this article is to show some facts, that the profesion both partners, carrier and work is influencing elementar funcions of the family.
Key words: Double-career marriages, profession, family, child development.

Úvod

Manželstvo – teda vzťah medzi mužom a ženou patrí medzi tie najkratšie dary, ktoré sprevádzajú ľudstvo od samotného počiatku. Predpokladáme, že jedným z hlavných dôvodov vstupu do manželstva je láska a túžba založiť si rodinu. Takto chápané manželstvo tak predstavuje základňu upevňovania emocionálnych väzieb a vytvorenie priestoru pre priateľstvo, city a družnosť. Jedným z faktorom ovplyvňujúcich manželstvo je aj osobný rast a šťastie manželov. V niektorých rodinách sa však osobnostný rast a túžba po sebarealizácii stávajú prvoradými prioritami oboch manželov. Tak ako muž, aj žena začínajú rovnocenne prejavovať záujem o možnosti pracovného uplatnenia a kariérového rastu.

Pri pohľade ho histórie môžeme vidieť, že sociálne vzťahy medzi mužom a ženou v rodine vyústili do nerovnomerného statusu medzi nimi navzájom. Žena sa dostávala do situácie, v ktorej bola závislá na mužovi. Pokiaľ nebola zamestnaná, žila len prostredníctvom príjmu, ktorý manžel uvoľnil pre svoju rodinu. Ženy v domácnosti – nezávisle od toho, ako túto situáciu prežívali, boli objektívne touto závislosťou obmedzované. (Singly, F.1999)

Je už dávnou minulosťou, kedy rodiny vystačili s paternalistickým modelom vzťahov a kedy muž bol živiteľom rodiny a žena riadila celú domácnosť. Tradičné jednokariérové manželstvo, kde ide výlučne o mužov postup v zamestnaní už nie je u nás všeobecným modelom.

V súčasnosti sú okolnosti ohľadom postavenia žien odlišné. Čoraz viac žien žijúcich v partnerskom zväzku sa začína presadzovať v profesiách, ktoré boli donedávna len doménou mužov. Postavenie muža a ženy sa v spoločnosti postupne zmenilo a ich vzťah chápeme ako rovnocenný. Takto poňatá rovnocennosť dvoch partnerov sa

preniesla aj do pozície uplatnenia sa na pracovnom trhu v podobe dvojkariérových manželstiev.
Ak by sme chceli doslovne zadefinovať dvojkariérové manželstvo, rozumeli by sme ním také manželstvo, ktoré je založené na kariére muža aj ženy.
Väčšinou sa stretávame s terminológiou - dvojkariérové manželstvo, dvojkariérová rodina alebo dvojkariérové partnerstvo, ktoré je založené na systematickom budovaní kariéry oboch partnerov.
Podľa Supera (In Koščo, 1986) kariéra spočíva v slede zamestnaní, prác a pozícií, ktoré človek zastáva vo svojej profesionálnej oblasti. Predstavuje postup v širšom sociálnom kontexte, do ktorého patrí dostupnosť vzdelania a rozvinutosť systému pracovných príležitostí. Možnosť rýchleho kariérového vzostupu môže všeobecne pôsobiť ako pracovná motivácia muža a ženy a môže byť účinným nástrojom managementu aj selfmanagementu.
Kariéru môžeme teda charakterizovať ako úspešný postup v zamestnaní a v určitej činnosti ako rýchle vzostupnú, úspešnú životnú a pracovnú dráhu. (Koščo, 1986)
Pojem a termín dvojkariérové manželstvo a dvojkariérová rodina zaviedli americkí sociológovia začiatkom 70. rokoch 20. storočia v čase pokračujúceho emancipačného úsilia žien. Charakterizovali ním vzťah, v ktorom sa muž a žena, obaja s vysokoškolským vzdelaním, intenzívne a cieľavedome venujú profesionálnej kariére a rovnako plnia i svoju manželskú a rodičovskú funkciu. S postupom času sa zdôrazňuje predovšetkým realizácia profesionálnych ambícií obidvoch partnerov na úkor rodičovských úloh, ktoré sú eliminované.
Takéto manželstvá sa vyznačujú preferovaním mestského spôsobu života, s tendenciou znižovania vnútornej potreby k založeniu rodiny. Prioritou sa stáva vybudovanie vlastnej kariéry a vytvorenie ekonomických podmienok. Možnosť sebarealizácie prispelo k posunutiu materstva do neskorších rokov. Tento stav je odrazom novodobého životného štýlu, ktorého cieľom v prvom rade je dosiahnutie vysokého spoločenského postu a ekonomického ocenenia, pričom chod domácnosti rodiny zabezpečujú buď bližší rodinní príslušníci – staré mamy, starí otcovia, tety alebo cudzie osoby – upratovačka, chyžná a pod.

Riziká dvojkariérového manželstva

Snaha o dosiahnutie ekonomickej samostatnosti podnietilo aj väčší záujem o vzdelanie. Dôsledkom toho je zvýšený nástup žien a mužov do výhodne plateného zamestnania. Tento nástup však otvoril otázku dvojitého zaťaženia predovšetkým žien a to v práci a v domácnosti.
Ženy tak hľadajú možnosti, ako zosúladiť svoju kariéru s rolou matky. Mnohé z nich oscilujú medzi trojuholníkom deti – domácnosť – kariéra. Pasca nenahraditeľnosti je však lákavá. Dáva nám pocit váženosti a dôležitosti, a to aj za cenu, že strácame samé seba. Sme manželky, matky, pracovníčky, kamarátky, kolegyne, k tomu ešte dcéry i sestry... Ale keď večer unavené blúdime po byte a rozmýšľame, čo všetko sme

v daný deň stihli (ne)urobiť..., od vyčerpania ani nevieme, kým vlastne sme – tajne dúfajúc, že manžel nás neočakáva v spálni v úlohe supermilenky. Každá z nás má svoje limity a nevnímať ich, znamená škodiť si. „Zásadnou chybou mnohých žien je, že chcú všetko robiť správne. Boja sa, aby nezlyhali a tak sa usilujú až tak veľmi, že zlyhávajú svojou dokonalosťou“ (Dahmová In: Mama a ja, s. 115, 2008).

Z vyššie uvedeného môžeme pochopiť, že nie je jednoduché skĺbiť tieto náročné činnosti ženy. Na jednej strane chceme podávať vynikajúce výsledky vo svojej profesii a na strane druhej chceme byť „všadeprítomné“ matky, ktorým nič neunikne. Toto sú vymedzené len dve postavenia, ktoré žena zastáva. Veľmi málo diskutovanou pozíciou je pozícia ženy – partnerky, či manželky, ktorú vnímame len ako sekundárnu. Snaha uspieť vo všetkých sociálnych rolách vedie k neprimeranému emočnému zaťaženiu žien, čo sa v konečnom dôsledku odráža vo fungovaní rodiny.

Táto snaha vedie k úsiliu o skrátenie materskej dovolenky a zabezpečenie starostlivosti o dieťa buď prostredníctvom rodinných zväzkov alebo doma vykonávanej starostlivosti zabezpečovanej pracovnou silou alebo vhodnej inštitúcie. (Levická,2004)

Možnosť získať lepšie platenú prácu pre ženu však predstavuje menšiu mieru ekonomickej závislosti na jej partnerovi. Ako riziko je považované reálne odloženie materských a rodičovských povinností na obdobie po vybudovaní si kariéry.

Mnohí autori poukazujú na skutočnosť, že v prípade dvojkariérového manželstva neprichádza k naplneniu rodičovskej roly, pretože obaja rodičia hrajú rolu mužskú, ktorá je výhradne orientovaná na materiálne zabezpečenie rodiny. Ďalšie funkcie ako výchovno - socializačná, emocionálna a ochranná sú v porovnaní s ekonomickou funkciou oslabené. Okrem toho, že rodina je biologicky dôležitá na udržanie ľudstva, reprodukuje človeka ako organizmus a sprostredkováva tradíciu ďalším generáciám. Táto funkcia je teda ohrozená s oneskoreným plánovaním materstva a rodičovstva. K rizikám, ktoré môžu sprevádzať biologicko – reprodukčnú funkciu, zaraďujeme bezdetnosť determinovanú úsilím manželov o profesionálnu kariéru a nie výchovu ich potomkov.

Medzi možné riziko dvojkariérového manželstva preto radíme:

- Dobrovoľnú bezdetnosť - Pre bezdetnosť sa niekedy rozhodne dobrovoľne sama žena alebo partneri navzájom. Príčinou zostať dobrovoľne bezdetnými pármi je práve kariéra ženy, ktorá má záujem o svoj kariérový rast. Keď sa jej darí hlavne v práci, tak rýchlo postupuje na kariérovom rebríčku. Potom je ochotná založenie rodiny odkladať na dobu neurčitú, pretože je natoľko zaťažená svojou prácou, že často argumentuje, že by nebolo možné skĺbiť aj kariéru aj dieťa.
- Nedostatok času na starostlivosť a výchovu detí - Túto starostlivosť si rodičia delia s bližšími rodinnými príslušníkmi, či cudzími osobami v podobe opatrovateliek. Nedostatok času obmedzuje rodičovskú schopnosť viesť deti k zdravšiemu životnému štýlu. Starať sa o ich zdravie a podporovať ich v aktivitách, ktoré sú pre zdravie prospešné. Ukázalo sa, že vysoká zamestnanosť

žien má naozaj svoje negatívne dôsledky práve v rodinných problémoch a vo výchove detí. Je faktom, že ženy vylepšujú v rodinách rozpočtové podmienky, no vyžaduje si to mnoho razy nadčasy trávené v práci. (Mikulaštík, 2006)

- □ Nedostatok pozitívneho vzoru - Môže u detí spôsobovať ťažkosti pri vytváraní vzťahov k opačnému pohlaviu a problémy pri preberaní mužskej a ženskej role.
- □ Nedostatočná komunikácia v rodine - Jedným z problémov v komunikácii je práve tabu – teda zákaz o niečom hovoriť a o niečo sa zaujímať. Znamená to, že určití členovia rodiny niečo môžu a ostatní nie. Rodičia tak tvoria monopol na témy – teda o čom s hovorí, ale hlavne o čom sa nehovorí, určujú, kedy je vhodný čas na rozhovor, ale tiež kedy je treba mlčať a s kým je dobré hovoriť. Takisto problémy nastávajú vtedy, ak rodičia majú vždy pravdu a vo všetkom. (Pernerová, 2000)
- □ Neprimerané materiálne zahŕňanie detí ako kompenzácia nedostatku času venovať sa im. V dnešnej dobe sa rodičia až neúmerne sústreďujú na materiálne zabezpečenie svojich potomkov, pričom zanedbávajú omnoho dôležitejšie dedičstvo, ktoré môžu nechať svojim deťom. Tým dedičstvom sú spomienky, ocenenie, podpora a iné.
- □ Nedostatočné plnenie psychických potrieb dieťaťa – Medzi psychické potreby dieťaťa radíme:

1. potrebu stimulácie - ako potrebu dostatočného prívodu podnetov,
2. potrebu zmysluplného sveta - ako potrebu určitého poriadku v prívode podnetov,
3. potrebu životnej istoty - ako potrebu blízkej osoby s vytvorením vzájomného puta,
4. potrebu pozitívnej identity - teda byť uznávaný a prijímaný, mať vedomie vlastného ja alebo sebavedomie, ktoré sa má utvárať zdravo, čo znamená, že kto má istotu v samom sebe, môže byť dostatočnou oporou aj pre druhých,
5. potrebu otvorenej budúcnosti - teda potrebu mať životnú perspektívu, určitú nádej, ktorá jednotlivcovi umožňuje žiť od minulosti do budúcnosti a dáva mu možnosť na niečo sa tešiť, k niečomu smerovať, o niečo sa snažiť. (Gottliebová In: Levická. Sociálna práca s rodinou, 2004)

Nevyhovujúca rodinná atmosféra - V staršom veku dieťaťa ako možné riziko vnímame nevyhovujúcu rodinnú atmosféru dieťaťa, ktorá vychádza z neúprimnosti rodičov a ich egoizmu. Rodič prestáva byť dieťaťom vnímaný ako kladný hrdina.

Fungovanie rodiny dvojkariérových manželov

Život v dvojkariérovom manželstve je dôležitým činiteľom utvárajúcim kladné, ale i záporné prostredie a klímu ovplyvnenú týmto správaním. Svojím zložením i funkciou prešla rodina za posledných sto rokov prevratnými zmenami. Keďže žena a muž mali pevne stanovenú úlohu v rodine, nevznikali také riziká ako v dnešnej dobe pri dvojkariérovom manželstve.

Deti potrebujú perfektnú mamu a otca, muž potrebuje skvelú manželku, zamestnávateľ zodpovednú a precíznu pracovníčku a zamestnanci spoľahlivú šéfku. Na jednu ženu je toľko povinností akurát dosť. Ak sa povinnosti „rodina verzus

práca“ z pozície ženy nedajú zosúladiť, je dôležité zvážiť, či to naozaj pre blaho rodiny je nevyhnutné. Nepokoj, prílišná únava a najmä frustrácia, ktorá z času na čas príde, ovplyvní nielen všetkých členov v rodine, ale aj samotnú rodinnú atmosféru. Rodina predstavuje stabilizačnú základňu, do ktorej sa rodíme a pre dieťa je miestom prvotného spoločenského začlenenia. Je to najideálnejšie prostredie pre výchovu detí, pre ich telesný, rozumový a mravný vývin. Pokiaľ dochádza k narušeniu rodinnej základne z viacerých dôvodov, predstavuje to problém ako v oblasti zvládania chodu domácnosti tak aj v iných oblastiach rodinného fungovania.

Univerzálny recept na manželstvo, výchovu detí a ich pracovné zaťaženie neexistuje. Zdá sa, že ide o začarovaný kruh, ktorý nemá ani začiatok, ani koniec. Ako vhodné a podnetné sa javí, aby sa riziká takzvaných dvojkariérových manželstiev prediskutovali s partnerom ešte pred založením rodiny. Akceptovanie kariérneho rastu svojho partnera je totiž vec, ktorú si človek odsleduje už počas svojho detstva vo svojej rodine a okolí. Aj muž a žena si ho nesú vo svojej základnej hodnotovej hierarchii, ktorá sa len veľmi ťažko „pretláča“. Okrem toho je dôležité stanoviť si priority, pričom rodina by mala zostať na prvom mieste ako v chápaní ženy, tak aj muža. Dvojkariérové rodiny môžu používať mechanizmy, ktoré pomáhajú dohodnúť sa n povinnostiach v domácnosti a v starostlivosti o dieťa. Činnosti, od ktorých nezávisí „prežitie“ rodiny je potrebné prehodnotiť. Pre dieťa sú dôležite okamihy, kedy sa mu obaja rodičia venujú, pretože tieto chvíle sú nezabudnuteľné.

Literatúra

1. BAUMAN, Z., 1967. Kariéra. Sociologické črty, Mladá fronta, Praha
2. KOŠČO,J. a kol. 1986. Poradenská psychológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986.
3. LEVICKÁ, J. a kol. 2004. Sociálna práca s rodinou I. Trnava: Mosty a n.f. TU FZaSP, 2004. 177s. ISBN 80-89074-93-6
4. MAMAaJA.2008. Mamy nie sú na baterky. Dahmová,U. Bratislava: Orbis In, 2008. s146. ISSN 1335-9320
5. MATĚJČEK, Z. 1994. Co deti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-853-8
6. MIKULÁŠTÍK, M. 2006. Jak být úspěšnou manažérkou. Praha: Grada,2006. 251 s. ISBN 80-247-1217-2
7. PERNEROVÁ, A, R. 2000. Tabu v rodinné komunikaci. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-363-3
8. SINGLY,F. 1999. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1

Látalová Lenka
Trnavská Univerzita
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Univerzitné námestie 1
Trnava

lenkagott@gmail.com

Levická Katarína
Trnavská Univerzita
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Univerzitné námestie 1
Trnava

klevicka@email.cz

Manželstvo a príprava naň v postsovietskom priestore (Rusko /ázijská časť/ a Ukrajina)

Marriage and preparations in post Soviet area

STANISLAV UHRIN

Abstrakt: Príspevok pojednáva o stave manželstva ako výlučnej formy spolužitia muža a ženy v súčasnom Rusku a na Ukrajine. V rámci Ruskej federácie sa konkrétne zaoberá situáciou v odľahlej východnej časti, v Republike Sacha (Jakutsko). V rámci Ukrajiny sa zaoberá regiónom Zakarpatska, jeho špecifikami v kontexte bezprostredného susedstva Európskej Únie. Na manželstvo i na obdobie príprav významne vplýva sociálna, spoločenská, religiózna a morálna situácia spoločnosti. Dlhé obdobie komunizmu, popieranie morálnych a kresťanských hodnôt, vyrastanie generácie „Boha niet“, zložité ekonomické prostredie, syndróm spoliehania sa na vodcov národa, vplyv novej prichádzajúcej západnej kultúry a jej vzorov. Všetky tieto aspekty determinujú existenciu i samotný vznik manželstva. Hľadanie východísk a riešení je dlhá, nie však nekonečná cesta.
Kľúčové slová: manželstvo, rodina, historický a súčasný vývoj v post sovietskom priestore, trendy a návrhy riešenia

Abstract: The article is talking about matrimony status, as unique form of cohabitation between man and woman, in current Russia and Ukraine. Within the Russian Federation is especially talking about situation in the Far East, in the Republic of Sakha (Yakutia). In Ukraine is talking about situation in Trans-Carpathian region, about his specific features in context of immediate neighboring of European Union. Matrimony, and the preparation time, is highly influencing by social, religious and moral society situation. Long term communism era, repudiation of basic moral and Christian values, growth of “no-God” generation, complicated economics environment, the reliance for a nation-leaders syndrome, influence of new coming west culture and their idols. All these aspects determined existence and factual matrimony genesis. Finding of the recourses and the solutions is long, however no never-ending route.
Keywords: matrimony, family, historical and current development in post Soviet space, trends and solution proposals

1 Úvod

A stvoril Boh človeka na svoj obraz,
na Boží obraz ho stvoril,
muža a ženu ich stvoril.
(Genezis 1, 27)

Už v Starom Zákone na prapočiatku existencie človeka Boh vložil do človeka túžbu po spoločenstve, stvoril ho ako muža a ženu, nielen ako muža a nielen ako ženu. Tak blízki, a predsa v mnohom odlišní, hľadajú muži a ženy všetkých čias cestu jeden k druhému. Cesta hľadania so sebou prináša mnoho prekážok, nové poznanie o jedinečnosti toho ako sme stvorení. V priebehu vekov si ľudia viac či menej uvedomovali dôležitosť nerozlučiteľného zväzku, ktorý je základom rodiny a kmeňovou bunkou spoločnosti. Príprave naň sa však pozornosť nevenovala v takom meradle ako je tomu dnes. Hoci možno polemizovať o kvalite, efektivite, či zmysluplnosti rôznych druhov príprav, predsa je to však oblasť, ktorej sa v súčasnosti venuje pozornosť.

Manželstvo je univerzálnym spôsobom ako prežiť plnohodnotne svoj život v rôznych kútoch sveta. Predsa však v najrôznejších krajinách v súvislosti so spoločenskou situáciou vstupujú do manželstva mnohé pozitívne alebo negatívne prvky. Sociálne, mravné, spoločenské charakteristiky spoločnosti výrazne vplývajú i na samotnú blízku či vzdialenú prípravu na manželstvo. Celkové prijímanie manželstva v spoločnosti ako zväzku dvoch osôb opačného pohlavia vplýva na mladých ľudí, ktorí si plánujú v budúcnosti založiť rodinu. Mladý človek sa rozhoduje často emocionálne, spontánne a chvíľkovo, avšak v zásadných rozhodnutiach sa rozhoduje pre to, čo má hodnotu. A ak bude mať manželstvo v jeho očiach vysokú hodnotu, dokáže sa preň rozhodnúť. Vzdialená príprava na manželstvo by mala vychádzať práve z tohto predpokladu, dať manželstvu v spoločnosti opäť vysokú a jedinečnú hodnotu.

Príspevok sa zaoberá konkrétnou situáciou ohľadom manželstva v dvoch krajinách postsovietskeho priestoru v Rusku a na Ukrajine. Konkrétne ide o ruský ďaleký východ, Republika Sacha (Jakutia) a Zakarpatskú Ukrajinu. Tieto krajiny prešli 70 rokov dlhým obdobím totalitného komunistického režimu, ktorý výraznou mierou degradoval morálne, etické, religiózne i základné ľudské hodnoty. Zhodnotenie vplyvu týchto vonkajších okolností a súčasný vývoj situácie okolo manželstva sa pokúsime pomenovať v tomto príspevku.

2 Charakteristika záujmového územia

2. 1 Ruská federácia – ázijská časť (Republika Sacha – Jakutia)

Ruská federácia je najrozľahlejšou krajinou na Zemi. Väčšia časť štátu sa rozprestiera na Ázijskom kontinente, čo vo výraznej miere determinuje etnickú, sociálnu i religióznu diverzitu. V rámci Ruskej federácie existuje 13 autonómnych republík s vlastným zákonodarným zborom, vládou i prezidentom. Najväčšou z republík je Republika Sacha (Jakutia) na Ruskom ďalekom východe s rozlohou viac ako 3 mil. km2, čo je viac ako polovica Európy. Na tomto území žije 950 000 obyvateľov, z ktorých viac ako ¼ žije v hlavnom meste Jakutsk (250 000).

Z pohľadu Moskvy je Jakutia extrémne marginalizované územie, je 7 000 km vzdialené od hlavného mesta, bez železnice, s cestami v katastrofálnom stave a jedine spoľahlivou leteckou prepravou. Miešanie jakutskej a ruskej etnickej skupiny prispieva k bohatosti a pestrosti prostredia, avšak je aj zdrojom mnohých aj rasovo

orientovaných konfliktov. Jakuti sú etnická skupina s jazykom turského pôvodu, ktorí sa pokladajú spolu s Evenkami za pôvodných obyvateľov. Rusi sem prišli až na začiatku 17. storočia, keď v roku 1632 vybudovali mesto Jakutsk.

Oblasť Jakutie je povestná extrémnymi klimatickými podmienkami, kde sa ročná teplota pohybuje v rozpätí od -60 do +35 °C. Zima trvá takmer 8 mesiacov a pre hlavné mesto je typické 2-3 mesačné obdobie hmly od decembra do konca februára pri teplotách -40°C a nižšie. V zime je vysoký podiel depresií, požívania narkotík alebo alkoholu v miestnej populácii, hlavne u mužov.

Súčasná situácia je veľmi poznačená dlhým obdobím komunizmu, kedy sa popierali základné hodnoty. Zo zavedením potratov, antikoncepcie vzrastalo menej zodpovedné správanie sa mladých ľudí v otázkach rodičovstva, rodiny a manželstva. Manželstvo prestalo byť viac chápané ako výlučný stav, v ktorom dvaja ľudia môžu žiť intímne a mať spoločné deti. Výrazná ateizácia a ideologický materializmus sa stali základnou ideológiou v Rusku i na jeho východnom okraji.

2. 2 Ukrajina – Zakarpatská Ukrajina

Najzápadnejšia oblasť Ukrajiny v bezprostrednej blízkosti Európskej únie, na hranici so Slovenskom, Poľskom, Maďarskom a Rumunskom. Napriek výhodnej polohe v rámci Európy je to marginálna oblasť v rámci Ukrajiny (oddelená ťažko priechodnými Východnými Karpatmi od zvyšku Ukrajiny). Cestovanie do Európskej únie sťažuje vízová povinnosť a prítomnosť vonkajšej Shengenskej hranice EU. Prevažuje vidiecke osídlenie, najväčším mestom je Užhorod (130 000 obyvateľov). Oblasť prešla zložitým historickým vývojom, častá zmena štátnej príslušnosti – Uhorsko, Československo, Maďarsko, Sovietsky zväz, Ukrajina.

Podobne ako v Rusku, aj tu počas dlhej vlády komunizmu nastal morálny rozklad spoločnosti. Odlišnosťou je vysoká religiozita územia, významná prítomnosť Gréckokatolíckej cirkvi. Prenasledovanie počas totality spevnilo základy spoločenstva veriacich a dalo svetu veľa mučeníkov z radov kňazov i laikov. Viera sa zachovala v malých spoločenstvách a kňazi tajne pôsobili dlhé roky, vďaka tomu je tu rozpad rodín i manželstva, v svojej oficiálnej podobe menší ako na Sibíri.

V súčasnosti je oblasť typická menším množstvom mužov, ktorí z ekonomických dôvodov odchádzajú za prácou do krajín strednej a západnej Európy, Ruska, Severnej a Južnej Ameriky. Tento jav spôsobuje dlhodobú odlúčenosť manželov navzájom, ale i rodičov s deťmi. Otcovia sa objavujú doma maximálne v lete a na Vianoce. Dlhodobá neprítomnosť mužského vzoru v rodine ma negatívny dopad na vývoj detí, hlavne synov. Nezanedbateľný je aj vplyv súčasného reálneho materializmu, keď je viac „mať“ ako „byť“.

3 Vek vstupu do manželstva v minulosti a súčasnosti

Spoločenský vývoj a situácia v oboch sledovaných krajinách výrazne ovplyvňuje vek vstupu do manželstva i uzavretie manželstva vôbec. V posledných desaťročiach sa v krajinách západnej Európy výrazne zvýšil vek mužov i žien vstupujúcich do manželstva. Mladý človek si dáva za cieľ najprv vyštudovať, absolvovať v najlepšom prípade univerzitu, nájsť si vyhovujúce zamestnanie,

bývanie, zabezpečenie a až potom vstúpiť do manželstva. Všetky tieto dôvody odkladania vstupu do manželstva sú vo svojej podstate správne a zodpovedné, keďže pre prijateľnú existenciu rodiny je istý stupeň zabezpečenia nevyhnutný. Zo zvyšovaním percenta vysokoškolsky vzdelanej populácie, môžeme predpokladať i zvyšovanie veku vstupu do manželstva, i keď tieto skutočnosti nie sú vždy vo vzájomnej korelácii.

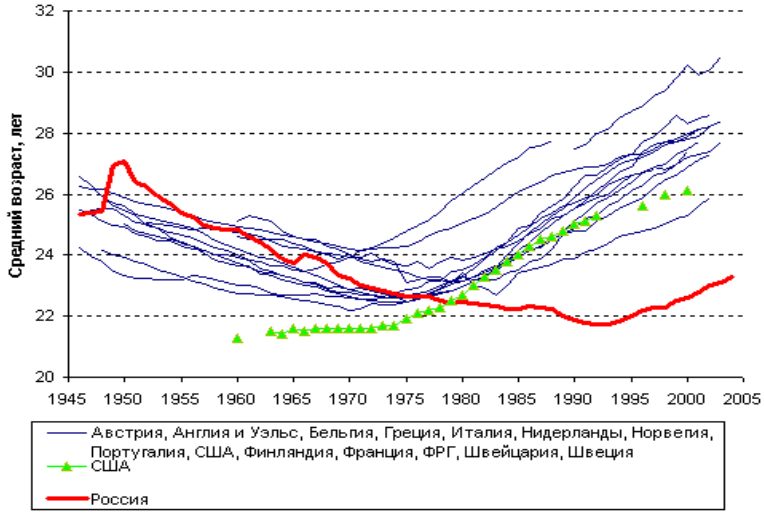
Zvyšovanie veku vstupu do manželstva v Ruskej federácii sa menilo postupne, v niektorých rokoch tento vek dočasne i klesal. Rozdielne hodnoty sú v porovnaní mestského a vidieckeho obyvateľstva, avšak vývoj je totožný (Tab. 1). Objavuje sa zaujímavý fakt, že za posledných 15 rokov sa vek vstupu do manželstva zvýšil výraznejšie ako počas celého 20. storočia, kedy sa vek zvyšoval len minimálne. V tomto prípade môžeme výslovne argumentovať zmenou spoločensko-ekonomicko-sociálnych charakteristík spoločnosti v Rusku v tomto období.

Tab. 1 Vek vstupu do manželstva v Rusku v priebehu 20. storočia a na začiatku 21. (Toľc, 1977; Višnevskij, 2006)

	Vek vstupu do manželstva (roky)		Zmena oproti predchádzajúcemu obdobiu	
	MUŽI	ŽENY	MUŽI	ŽENY
1897 Európska časť	24,2	21,4	-	-
1926	23,0	20,9	-1,2-	-0,5
1979	24,2	21,5	1,2	0,6
1989	24,3-24,4	21,6	0,1-0,2	0,1
1994	24,5	21,8	0,1-0,2	0,2
Mestské obyvateľstvo	24,5	22,1	-	-
Vidiecke obyvateľstvo	24,6	20,8	-	-
2002	26,1-26,3	23,5-23,6	1,6-1,8	1,7-1,8
Mestské obyvateľstvo	26,1-26,3	23,7-23,9	1,6-1,8	1,6-1,8
Vidiecke obyvateľstvo	26,0	22,6-22,7	1,4	1,8-1,9

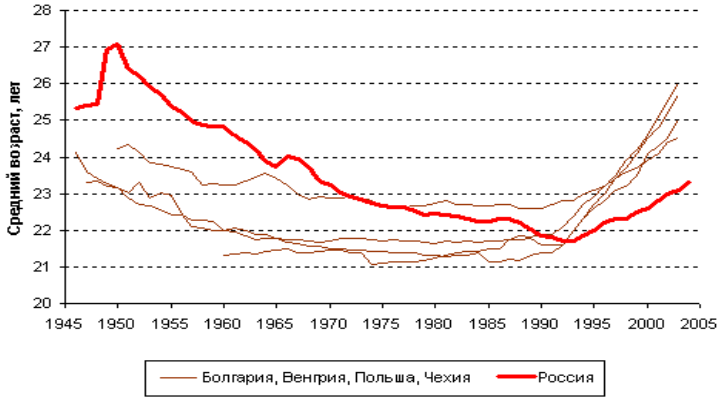
Vývoj v krajinách západnej Európy a USA bol výrazne iný, keďže tieto rozvinuté kapitalistické krajiny prekonávali hlavné spoločenské zmeny oveľa skôr ako v Rusku alebo na Ukrajine (Obr. 1). V západnej Európe začal stúpal vek vstupu do manželstva v 70. rokoch, vývoj v USA koreloval s európskym. V Rusku začal vek stúpať až v druhej polovici 90. rokov minulého storočia.

Obr. 1 Porovnanie vývoja veku vstupu do manželstva v Rusku (výrazná linka) s krajinami Západnej Európy (tenké linky) a USA (trojuholník) (Vovk, 2006)

Zaujímavé je porovnanie s krajinami strednej a východnej Európy, ktoré majú významnú časť dejín 20. storočia podobnú s Ruskom (Obr. 2). Vo všetkých týchto krajinách začal stúpať vek pri vstupe do manželstva od začiatku 90. rokov. Vo východnej a strednej Európe sa však následne tento vývoj veľmi zrýchlil a v súčasnosti je oproti Rusku o 2 roky vyšší vek vstupu do manželstva.

Obr. 2 Porovnanie veku žien pri vstupe do manželstva v Rusku (výrazná linka) a krajinách východnej a strednej Európy (ČR, Bulharsko, Poľsko, Maďarsko, tenká linka) (Vovk, 2006)

Príčiny tohto javu boli poväčšine spomenuté, možno dôležité je načrtnúť možné následky. Pri vyššom veku žien, ktoré si zakladajú rodiny, je veľká pravdepodobnosť menšieho počtu narodených detí, čo je ukazovateľ vplývajúci na demografickú situáciu.

4 Situácia manželstva a rodiny

4. 1 Republika Sacha (Jakutia)

Situácia rodín je v Jakutii, ktorá je okraji Ruskej federácie, podobná ako v celej krajine. Vyšší vek žien pri vstupe do manželstva, kohabitácia ako spôsob spolužitia a ďalšie faktory vplývajú na manželstvo.

Najrozšírenejším fenoménom súčasnosti je vysoký podiel slobodných mamičiek „odinočiek“ v celej populácii žien, ktoré vychovávajú deti. Veľké množstvo detí vyrastá bez prítomnosti muža, otca v rodine. Najčastejšie sa deti rodia slobodným mamičkám vo veku 20-25. Tento fenomén je typickou črtou celého Ruska, hovorí sa dokonca, že krajinu držia pokope už len ženy. Príčin vzniku „odinočiek“ je veľmi veľa. Najčastejšie je prítomná nezodpovednosť, alkoholizmus, nezrelosť na strane muža. Mnoho mladých mužov sa nechce viazať a po zistení, že ich milá otehotnela, najradšej ujdú a po čase si nájdu ďalší objekt svojho záujmu. Výraznú rolu zohráva neprítomnosť zodpovedného mužského vzoru v živote mladého človeka, a to, čo nemá, nemôže ani dať. V niektorých prípadoch je aj na strane žien rozšírené nesprávne vnímanie emancipácie, kedy je prítomný názor „dieťa áno, muž nie“. Mnohým slobodným mamičkám je však skutočne lepšie bez muža, ktorý by ich svojou nezrelosťou, či alkoholizmom psychicky alebo fyzicky týral.

Tieto skutočnosti dokresľujú obraz o rodine v Jakutii. Už v roku 1989 sa viac ako 65% manželstiev rozvádzalo (Baraškova, Vinokurova, 1994). Teda už pred dvadsiatimi rokmi tu bola situácia horšia ako je u nás v súčasnosti. Vznikajúce neúplné rodiny sú potenciálne rizikovým faktorom pre spoločnosť, pre rast detí a vývoj mladého človeka. Neúplnú rodinu tvorí v drvivej väčšine žena matka, ktorá ostane bez manžela alebo druha.

Podiel rôznych typov neúplnej rodiny v meste Jakutsk v závislosti od trvania vzťahu je zobrazený v Tab. 2. Z údajov je zreteľné, že vo vzťahoch, ktoré trvali menej ako dva roky, je najväčší podiel slobodných mamičiek z celkového čísla matiek neúplných rodín. Ak trvá vzťah viac ako dva roky, začína výrazne stúpať zastúpenie rozvedených z celkového počtu matiek neúplných rodín. Vo vzťahoch, ktoré trvali 7-10 rokov, je najvyšší podiel rozvedených matiek. Zastúpenie vdov rastie pomaly, logicky s dlhším trvaním vzťahu, s vyšším vekom. Je zaujímavé, že je tak veľmi vysoký podiel rozpadajúcich sa manželstiev po 7 a viac rokoch. Ak manželstvo trvá dlhšie ako 10 rokov, postupne sa podiel rozvedených matiek znižuje, čo môže súvisieť aj so zvyšujúcim sa podielom vdov.

Rozpad manželstva, rozchod s druhom či ovdovenie sú veľmi stresujúce situácie pre matku i dieťa. Niekedy sa s tým dieťa alebo matka nevedia vyrovnať veľmi dlhú dobu, možno aj celý život.

Tab. 2 Podiel núplných rodín rôzneho druhu v meste Jakutsk vzhľadom na stav matky, v %, 1989 (Baraškova, Vinokurova, 1994)

trvanie vzťahu	stav matky		
	rozvedená	*vdova*	*opustená družka*
< 1 rok	**25,2**	**1,3**	**73,5**
1 rok	**46,1**	5,9	**48.0**
2 roky	**45,3**	**1,1**	**53,6**
3 roky	59,4	**2,9**	37,7
4 roky	60,8	4,1	35,1
5 rokov	65,1	4,8	30,1
6 rokov	64,5	**9,1**	26,4
7 rokov	**70.2**	7,6	22,2
8 rokov	65.8	**12,8**	**21,4**
9 rokov	**82,8**	3,8	**13,4**
10 a viac	**68.0**	**10.6**	**21.4**

4. 2 Zakarpatská Ukrajina

Situácia rodiny je determinovaná mnohými faktormi. Pozitívne je pôsobenie vyššej religiozity (v porovnaní s Ruskom), a lepšie klimatické podmienky. Na druhej strane je ekonomická situácia na Zakarpatí výrazne horšia ako v Rusku napriek blízkosti Európskej Únie. Najrozšírenejším fenoménom súčasnosti sú rodiny bez manželov, mužov, otcov, starých otcov, ktorí sú odcestovaní za prácou. Príčinou tohto javu sú nízke pracovné možnosti s veľmi nízkou reálnou mzdou a vysoké životné náklady. Odlúčenie je dlhodobé a výrazne vplýva na vývoj detí v rodine. V porovnaní s Ruskom je zaujímavý fakt, že vek pri vstupe do manželstva je tu stále dosť nízky. S osobných skúseností z rozhovorov s ľuďmi a pri poznaní miestnych reálií môžeme potvrdiť, že mnohé dievčatá vo veku 18 rokov sa vydávajú, niekedy i mladšie. Závisí to ako v Rusku od prostredia, v ktorom žijú. V meste je tento vek vyšší ako na dedine.

Celkovo možno považovať rodiny na Zakarpatskej Ukrajine za viac trváce ako v Rusku. Možno je počet oficiálnych rozvodov nižší, ale dlhodobé odlúčenie jedného z rodičov evokuje neúplnú rodinu, možno nie na papieri, ale v realite určite.

Príčinou rozpadu manželstiev na Ukrajine býva hlavne konflikt záujmov, odcudzenie v rodinných vzťahoch (26,6%), asociálne prejavy, násilie, alkoholizmus, drogy (24,8%), konflikty kvôli problémom s peniazmi a bývaním (21,1%), žiarlivosť, neuspokojenie v intímnom vzťahu (18,1%), problémy so zdravím vrátane nemožnosti mať deti (4,6%) (Inštitút demografie a sociálnych štúdií Ukrajiny). Jedine dlhodobá výchova v rodine, aj s pomocou spoločenstiev, ktoré sa zaujímajú o mladého človeka v jeho voľnom čase, môže napomôcť znovuobnoveniu a potvrdenie hodnoty rodiny a manželstva v ukrajinskom prostredí.

5. Záver

Pre manželstvo a rodinu v Rusku a na Ukrajine sú typické tieto skutočnosti:

- postupný rast veku pri vstupe do manželstva
- vysoký podiel trvalo alebo dočasne neúplných rodín
- stúpajúci podiel detí narodených mimo manželstva
- fenomén „odinočky“

- nízka alebo nulová príprava na manželstvo
- zlá ekonomická a sociálna situácia naplno sa prejavujúca v marginalizovaných oblastiach = (vysoký podiel asociálnych prejavov)

Riešenie a východiská pre sociálnu prácu:

- kompetentná výchova v rodine (pozná a primerane odpovedá na potreby dieťaťa)
- výchova k zodpovednému rodičovstvu
- súdržnosť blízkych i vzdialenejších členov rodiny
- dialogické riešenie problémov medzi partnermi
- snaha o odstránenie negatívnych javov na úrovni jednotlivca
- aktívna činnosť cirkví (katolícki misionári, pravoslávie, gréckokatolícka cirkev), spoločenstiev, neziskových organizácií v práci s mládežou a príprave na manželstvo
- preventívny systém sv. Jána Bosca, ktorý je ekonomickejší a efektívnejší ako represívny, je náročný pre vychovávateľa, ľahký pre vychovávaného a spája v sebe rozumnosť, láskavosť a vieru

Každý môže napomôcť veci rodiny a manželstva tým, že sa stane pre iných príkladom, že sa dá pekne a v láske žiť aj úplne všedný každodenný život v Božej prítomnosti a očami hľadiacimi na iných.

Poďakovanie

Chcem vyjadriť vďaku saleziánskym misionárom v Jakutsku, Aldane a Zakarpatskej Ukrajine, vďaka ktorým som mohol spoznávať a žiť v blízkom spoločenstve ľudí v ďalekých končinách (Andrej Porubčin, Ferko Špánik, Ferko Čunderlík, Igor Hajzok, Marek Galis, Jožko Tóth, Emil Šafár, Jožko Gánovský, Peťo Bicák, Daniel Pravda, Števko Urban)

Literatúra

1. BRAŠKOVA, A. S., VINOKUROVA, T.Z.: *Moderná rodina v Republike Sacha (Jakutia)*. 1994: Jakutsk, s. 27-36 (po rusky)
2. TOĽC, M. S.: *Sobášnosť obyvateľstva Ruska na konci 19. a začiatku 20. storočia (Sobášnosť, pôrodnosť v Rusku i v ZSSR)*. In: Višnevskij, M: *Štatistika*, 1977, s.319 (po rusky)
3. VIŠNEVSKIJ, *A.G.: Obyvateľstvo Ruska 2003-2004, Jedenásta-dvanásta každoročná demografická štúdia.* Nauka, 2006, s. 212 (po rusky)
4. VOVK, E.: *Rodová asymetria a ženské role v modernom Rusku*. Sociálna realita, 2006, č. 3, s. 69 (po rusky)
5. VOVK, E.: *Prax spolužití v Rusku: rozšírenie, zmysel, interpretácia*. Sociálna realita, 2006, č. 4, s. 49 (po rusky)
6. *Prirodzený pohyb obyvateľstva Republiky Sacha (Jakutia) v roku 1993*, Štatistický zborník, 1994: Jakutsk (po rusky)

PaedDr. Stanislav Uhrin, PhD.
Katedra biológie a ekológie, Pedagogická fakulta KU
Hrabovská cesta 1, Ružomberok 034 01
Tel: + 421 904 404 712

stanislav.uhrin@ku.sk

Małżeństwo wiktymologiczne z perspektywy dialektyki współuzależnienia

The victimological marriage from the perspective of dialecties of dependence to each other

MIROSŁAWA GAWĘCKA

Abstrakt: Współczesne małżeństwo stanowi związek wysokiego ryzyka, jako konsekwencji określonego radzenia sobie ze stresem wynikającym z napięć dialektycznych w obrębie samego związku oraz napięć dialektycznych pomiędzy związkiem małżeńskim a światem zewnętrznym. Stale dokonujące się w związku zmiany wyznaczane przez specyfikę charakteru utrzymania związku obciążonego ryzykiem jego rozpadu tworzą podstawy konstytuowania się określonego typu małżeństwa. Dialektyka relacji małżeńskich może sprzyjać wzmacnianiu więzi, rozwijać związek i go umacniać, poprzez autentyczny dialog i otwarcie się małżonków na siebie nawzajem, a tym samym pokonywanie przez nich kryzysów, napięć i problemów związanych z relacjami wewnątrz związku, jaki i ze światem zewnętrznym. Może również, co stanowi podstawę podjętych rozważań w ujęciu dialektyki związku małżeńskiego uruchamiać proces wiktymizacji, a przez to tworzyć małżeństwo wiktymologiczne, oparte na relacyjnej korupcji traktowania drugiego, jako narzędzia służącego do realizacji własnych egoistycznych celów.
Mając na uwadze istotę małżeństwa wiktymologicznego, jako stwarzającego szczególne zagrożenie dla doświadczania człowieczeństwa w wymiarze osoby stworzonej: na obraz i podobieństwo Boga, w rozważaniach skoncentrowano się na:
-dokonaniu definicji małżeństwa wiktymologicznego w ujęciu dialektyki związku,
-etiologii małżeństwa wiktymologicznego,
-przedstawienia problemu małżeństwa wiktymologicznego z perspektywy dialektyki współuzależnienia.
Słowa kluczowe: pojęcie małżeństwa wiktymologicznego, etiologia małżeństwa wiktymologicznego, dialektyka wspóuzależnienia w małżeństwie wiktymologicznym

Abstract: The present marriage the state the relationship of high risk, as consequence the definite advice me with resulting with dialectical tensions in grounds of only relationship stress as well as the dialectical tensions among marital relationship and the external world. Burdened the maked in relationship of change marked by specific of character steels of maintenance of relationship risk of his break-up the bases of constitution of definite type of marriage create. It can favour strengthening the dialectician of marital reports it detains, unreel relationship and strengthen him, across authentic dialogue and opening oneself husbands on me mutually, and the same defeating by them crises, tensions and connected with reports problems inside relationship, what and from external world. Maybe also, what starting state the basis of undertaken considerations in formulation of dialectics of marital relationship process victymological, and by this creating marriage victymological, leaning on

relations of corruption treatment of second, as servant's tool to realization of own egoistic aims.
Having on attention the creature of marriage the victymological, as creating the special threat for experiencing in the person's dimension the human nature created: it on offences and God's similarity, in considerations was concentrated on:
- the accomplishment of definition of marriage the victymological in formulation of dialectics of relationship,
- the etiology of marriage the victymological,
- the performance of problem of marriage the victymological with perspective of dialectics the dependence to each otcher.
Key words: the notion of marriage the victymology, etiology of marriage the victymology, dialectician the dependence to each otcher at marriage the victymology

1.Małżeństwo wiktymologiczne-prolegomena

Małżeństwo ujmuje się najczęściej, jako związek kobiety i mężczyzny uznawany przez prawo, religię lub obyczaj.
Dokonując przeglądu definicji małżeństwa w świetle literatury przedmiotu, można wskazać, że ujmowane jest ono najczęściej, jako :

- **związek**, przy czym jest ono związkiem legalnym, względnie trwałym mężczyzny i kobiety powołanym w celu wspólnego pożycia, współpracy dla dobra rodziny, głównie wychowania dzieci oraz wzajemnej pomocy(Tyszka, 1974,s.77),
- **wspólnota**, stąd tworzy jedność dwu różnych indywidualności, dwu niepowtarzalnych osobowości, które decydują się dalsze życie spędzić razem(Ziemska, 1975,s.53),
- **instytucja**, stąd przypisywaniu mu takich, uniwersalnych cech, jak: prawnie dozwolonego związku seksualnego między dwoma osobami, które zgadzają się na pewną formę cywilnego lub kościelnego kontraktu, który weryfikuje oczekiwania stałości związku i ustala wzajemne zobowiązania społeczne pary względem każdego z nich i względem ich potomstwa (Saxton,1977,s.228),
- **podsystem**, wobec tego przypisywaniu mu dynamicznej równowagi, określonych granic, hierarchicznej organizacji, podleganiu procesowi komunikacji, określonej struktury ról,
- według J. Szczepańskiego (1963)małżeństwo definiowane jest, jako rodzaj **stosunku społecznego**, w którym następuje przekształcenie czysto osobistego zaangażowania uczuciowego w trwałe przystosowanie i współdziałanie dla wykonywania zadań małżeństwa.

Przedstawione definicje małżeństwa skupiają się przede wszystkim na ekspozycji jego cech, podkreślając w nich najistotniejsze jego cechy, nie rozstrzygają przy tym, która z tych cech jest najważniejsza. Definicje te z reguły ujmują małżeństwo statycznie, stąd nie biorą pod uwagę, że związki osobiste, do jakich niewątpliwie należy małżeństwo nieustannie ulegają zmianie, a ich istota polega na radzeniu sobie ze stresem związanym z napięciami dialektycznymi wewnętrznymi, w obrębie związku oraz napięciami dialektycznymi zewnętrznymi, pomiędzy związkiem

małżeńskim a społeczeństwem stanowiącymi nieodłączny element każdej bliskiej więzi.(Montgomery, 1993. s.205).

Stąd rozumiane, poznawanie małżeństwa wymaga ujmowania go dialektycznie, jako procesu rozwijającego się na zasadzie wyłaniania się i przezwyciężania przeciwieństw. W tym znaczeniu ewaluuje przechodząc:

- fazę rozwojowego zauroczenia i wzajemnej fascynacji sobą,
- fazę narzeczeństwa, w której następuje wzajemne otwieranie się przed sobą nawzajem, narastania wzajemnego lubienia się, zaufania, wzajemnego przywiązania i zaangażowania, którego istotą są myśli, uczucia, działania i decyzje ukierunkowane na przekształcenie relacji lubienia w miłosną(uczuciową)- w trwały związek oraz na utrzymanie tego związku pomimo występujących różnych przeszkód i przeciwieństw(Wojcieszke, 2000, s.15),
- fazę rozwojową przekształcania się związku w stałą relację, której wyznacznikiem jest z reguły zawarcie związku małżeńskiego, sakrament małżeństwa, czyniący prawowitą jedność między mężczyzną a kobietą powodującą powstanie wspólnoty życia(Ozorowski, 2008, s.126).

Patrząc z perspektywy dialektyki na istotę małżeństwa, możemy wskazać na wkomponowaną w jego naturę zmianę, która przybiera formę stale dokonujących się przekształceń, modyfikacji związanych przede wszystkim ze zmiennymi relacjami wyznaczanymi przez specyficzny charakter utrzymania związku, jako procesu stanowiącego splot intymności, namiętności, zaangażowania i zobowiązania.

Dialektyka relacji małżeńskiej, która zachodzi w ramach bliskiego związku osadza się według Bubera(1992) na dwóch typach związków: „Ja-Ono" lub „Ja-Ty", wyznaczających określony typ małżeństwa W związku typu „Ja-Ty" uwypukla się kwestie przynależności, wzajemnych uczuć, zaufania i bliskości. Sprzeczności pomiędzy zespoleniem a odrębnością, pewnością a niepewnością, otwartością a skrytością małżonkowie rozwiązują poprzez doświadczanie jednocześnie dobrowolnej zależności od partnera i niezależności, pewności i zaskoczenia(powoduje to, że związek emocjonalnie nie obumiera, nie staje się nudny), zostawiania przez każdego z nich przestrzeni dla własnej prywatności. W przypadku związku małżeńskiego typu „Ja-Ty" małżonkowie dostrzegają w drugim, takiego samego człowieka, jakim jest on sam. W swoim partnerze dostrzegają istotę stworzoną na obraz i podobieństwo Boga, stąd zamierzeniem współmałżonka jest traktowanie drugiego, jako wartościowy cel sam w sobie, a nie jako narzędzie służące do realizacji własnych celów(Buber, 1965, s.204).

Dla M. Bubera małżeństwo „Ja-Ty" stanowi niekończącą się relację opartą na dialogu wzajemności, zaufaniu, empatii. Wzajemność łączy się tu z otwarciem się autentycznym małżonków na siebie. Stąd staje się dialogiką- logiką, tego, co pomiędzy(gr.dia-logika:dia-'dzięki czemuś/przez coś, logika- 'myślenie wydobywanie sensu'). Stąd Ja porusza się w kierunku Drugiego. Z daleka patrzy w stronę Drugiego. Pozwala mu się spotkać, otwiera się na niego. W ten sposób Drugi, jeśli odpowiada na ów ruch i się do niego przybliża, może uczestniczyć w akcie tego Ja, który się otwiera, aby go zrozumieć(Kobyliński, 2003,s47).Drugim typem stanowi

dla M. Bubera(1965), małżeństwo, w którym zachodzi relacja „Ja-To", odzwierciedlająca relacje małżeństwa wiktymologicznego.
W tego typie małżeństwa zarówno kobieta, jak i mężczyzna, w sposób kompulsywny poszukują, jedno w drugim własnego potwierdzenia wynikającego z niespełnienia naturalnych potrzeb w dzieciństwie. To niespełnienie wynikające z traumy dzieciństwa, każdego z nich, skazuje na traktowanie własnego małżeństwa, jako patologicznej gry bez zakończenia, w której jedno wciela się w rolę oprawcy, wprowadzającego w związek destrukcję, drugie w rolę ofiary(łac.victima-ofiara), która do tej destrukcji się dostosowuje.
Stanowi to przesłankę konstytuowania się małżeństwa opartego na patologicznej symbiozie wzajemnego uprzedmiotowienia, doprowadzającego do negacji i rezygnacji z własnej tożsamości oraz apologetyzacji zła, jako normy postępowania usprawiedliwiającej krzywdę i cierpienie czynione drugiemu.

1.1.Uwarunkowania etiologii małżeństwa wiktymologicznego w świetle dialektyki kulturowej i społecznej traumy czasów współczesnych

Podłożem powstawania małżeństwa wiktymologicznego staje się współcześnie kontekst społeczno-kulturowy, w który wpisuje się trauma czasów ponowoczesności związana, z jednej strony z nieprzewidywalnością, niestałością ludzkiej egzystencji, z drugiej namacalnym i postępującym kryzysem człowieczeństwa.. Utrata uniwersum symbolicznego zawartego w wielkich narracjach, w tym kwestionowania uniwersum symbolicznego chrześcijaństwa powoduje, że małżeństwo zależne jest jedynie od woli i pomysłu tworzących je ludzi. Wobec tego każda jego koncepcja jest uprawniona, uzasadniona i nie podlega żadnym ocenom. Zasadność tego stwierdzenia potwierdza również B. Parysiewicz(1999,s.23) wskazując, że tezy postmodernizmu i jego implikacje przekładają się na małżeństwo w tym sensie, że staje się ono prywatną, osobistą sprawą, nie stanowi zobowiązania wobec żadnego zewnętrznego autorytetu. Kultura postmodernistyczna waloryzując prywatyzację i subiektywizację poglądów i przekonań dotyczących małżeństwa stwarza podatny grunt do traktowania małżeństwa w sposób przedmiotowy, kontraktowy, gdzie miłość chrześcijańską rozumianą jako Agape, czyli powinność moralną i wzajemność oraz małżeństwo jako, wspólnotę odmiennych w swej płci, ale równych sobie osób, które uzupełniając się i wspomagając się nawzajem wypełniają wolę Bożą wobec świata i siebie(za:Grześkowiak, 1997, s.32), postrzega się jako zagrożenie, stąd pragnie się obronić przed nią konfliktem, oddzieleniem, zawłaszczeniem i uprzedmiotowieniem wewnętrznym i zewnętrznym.
Postmodernizm stanowiąc swoistą antywartość w kulturze, produkuje „destrukcję sensu", która wkradając się do małżeństwa blokuje mu drogę ku orientacji etycznej, stwarzając sytuacje pokusy, w których motywacje pochodzące ze standardu wartości wchodzą w wyraźny konflikt z motywacjami pochodzącymi ze standardu korzyści(za: Kosewski, 1985,s.47). W przypadku małżeństwa wiktymologicznego uprawomocnienie się sytuacji pokusy stwarza podatny grunt dla usprawiedliwiania zachowań małżonka wyzwolonych spod norm moralnych i prawnych. Proces ten prowadzi do rozregulowania moralnego małżeństwa, wprowadzając go w stan anomii.

Powstawanie małżeństwa wiktymologicznego związane jest także z kulturą narcystyczną. Współczesny nurt tej kultury według Ch. Lascha(1980) wyraża etykę hedonizmu, która waloryzuje formy wzajemnego wykorzystywania się, nawet w najintymniejszych związkach(małżeństwie). Stąd osobnik narcystyczny formułuje w związku żądania bezwzględnej uległości, wyrażając życzenia jednocześnie zwolnienia jego samego z jakichkolwiek zobowiązań dotyczących tego związku.
Dialektyka kulturowo-społecznej traumy, zawarta w:

- etyce hedonistycznej,
- zaniku tradycyjnych wartości,
- prywatyzacji poglądów na temat małżeństwa i uprawnienie do realizowania przez kobietę i mężczyznę własnej wersji małżeństwa,
- liberalizacja życia małżeńskiego,
- zagrożenie egzystencjalne,
- nieprzewidywalność i niepewność egzystencji,
- syndrom samotności i lęk przed nią,
- zanik poczucia winy i sytuacje pokusy, stanowi podatny kontekst dla tworzenia małżeństwa wiktymologicznego, ponieważ człowiek współczesny kulturowo uzyskuje „wolność" i dowolność w dysponowaniu sobą i innymi, realizując własną wizję życia nawet, gdy krzywdzi innych, kierując się egoistycznymi pobudkami i własnym wygodnictwem.

Ponadto małżeństwo wiktymologiczne powstaje w wyniku procesów społecznych, takich, jak:
-dehumanizacja stosunków międzyludzkich,
-odrzucenia wartości i norm uniwersalnych lub ich nie przyswojenia, tworzy to orientację życiowego zagrożenia, bezradności, poczucia niesprawiedliwości eksponowanych w małżeństwie w formie niekontrolowanych wybuchów złości i agresji, stosowania przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej, werbalnej,
-traktowania małżeństwa w kategoriach własności, statusu i władzy, waloryzuje to u jednego z małżonków poczucie znikomości i niemocy, bezradność, u drugiego poczucie niczym nie usprawiedliwionej nadzwyczajności i domagania się uprzywilejowania,
-w relacjach małżeńskich niczym nie skrępowanego i bezkarnego stosowania zachowań poniżających i upokarzających.
Przedstawione przesłanki stanowią wyznaczniki powstawania małżeństwa wiktymologicznego uwarunkowane dialektyką kulturowo-społecznej traumy opartej na nieprzewidywalności i niepewności, braku zaufania wytwarzającej powszechne zagrożenie i lęk, odzwierciedlany w relacjach współczesnego związku małżeńskiego w procesie wzajemnej wiktymizacji.

1.2.Małżeństwo wiktymologiczne z perspektywy dialektyki współuzależnienia

Małżeństwo wiktymologiczne stanowi przejaw zaburzeń reguł i zasad wyznaczających jego funkcjonowanie, które generalnie możemy sprowadzić do występującego w nim procesu współuzależnienia, stanowiącego przejaw zaburzeń reguł i zasad wyznaczających jego funkcjonowanie w sferze osobistej godności.

Proces ten w małżeństwie wiktymologicznym opiera się na dysfunkcjonalnych wzorcach i doświadczeniach związanych z etyką relacyjną, doznawania krzywdy obiektywnej i/lub subiektywnej, będącej wynikiem generacyjnej „korupcji relacyjnej", aktualizowanej w relacjach małżeńskich. Mechanizm współuzależnienia w małżeństwie wiktymologicznym sprowadza się do „porażki "rozwojowej w zakresie dialektyki relacji bliskiego związku miedzy tendencjami do bliskości i separacji(słabe zróżnicowanie „ja", tendencja do fuzji).

Istota tego mechanizmu w małżeństwie wiktymologicznym opiera się na dysfunkcjonalnych wzorcach rozwiązywania podstawowych sprzecznościach w sytuacji wzajemnej zależności i nieadekwatnego reagowania na zmianę(stanowiącą zasadę związku bliskiego, stąd wymagającą umiejętności radzenia sobie z dialektycznym napięciem w obliczu pojawiających się sprzeczności) partnerów związku małżeńskiego (brak dynamicznej równowagi pomiędzy tendencjami do bliskości i odrębności). Towarzyszy temu zbytnia uległość, podporządkowanie a jednocześnie dominacja tworząca fuzję lub symbiozę małżeńską, opartą na słabo zróżnicowanym „ja" małżonków. Odbywa się to poprzez redukowanie napięcia wynikającego ze zbytniej bliskości lub dystansu poprzez stosowanie przez małżonków strategii wiktymologicznych opartych na dychotomii uległości-dominacji, stąd jeden z nich staje się krzywdzicielem, drugi pokrzywdzonym.

Redukcja napięcia wynikającego z dychotomii-uległości zawarta w mechanizmie współuzależnienia w relacjach małżeńskich ma charakter nieprzewidywalny a jednocześnie cykliczny.

Cykliczność redukcji napięcia związanego ze stresem wynikającym z dychotomii uległości-dominacji w małżeństwie wiktymologicznym opiera się z reguły na trzech powtarzających się fazach cyklu(Walker,1993):

- fazie budowania napięcia,
- fazie incydentu,
- fazie miodowego miesiąca

W pierwszej fazie cyklu następuje wzrost napięcia między małżonkami. Następuje w niej prowokowanie małżonka przez drugiego, zaczepianie, formułowanie wzajemnych oskarżeń, pomówień, wylewanie wzajemnych pretensji i żalów.

W drugiej napięcie wzrasta do takiego poziomu, że dochodzi do jego eskalacji w formie ataku: ujawnia się to w formie agresji, wyzwisk, awantury, jawnego poniżania i ewidentnego krzywdzenia fizycznego i psychicznego.

Trzeciej fazie, po incydencie gorącej przemocy fizycznej dochodzi do spadku napięcia, pogodzenia się małżonków, wyrażania przez małżonka- opresora skruchy, przeprosin i składanej przez niego deklaracji poprawy. Po okresie miodowego miesiąca cykl redukcji napięć wynikających z nieumiejętności radzenia sobie przez małżonków z dialektyką napięć wynikających ze sprzeczności tendencji do uległości-dominacji rozpoczyna się na nowo, ale nigdy od tego samego miejsca, co poprzednim razem.

Mechanizm współuzależnienia w małżeństwie wiktymologicznym opiera się na konstruowaniu tożsamości każdego z małżonków w warunkach opresyjnej procedury reaktancji, rozumianej, jako:

- godzenie się bez sprzeciwu na lekceważenie, pogardę, umniejszanie wartości, z drugiej na szantaż, manipulację, przymus, przemoc, poniżanie, wykorzystywanie,
- nakaz udawania, że wszystko jest w porządku ,
- przeżywanie ciągłego poczucia zagrożenia, rodzącego poczucie niepewności i lęku,
- wprowadzaniu przez jednego małżonka destrukcji i chaosu i jednocześnie dostosowywanie się do tej destrukcji drugiego z nich,
- tłumienie emocji negatywnych: poczucia krzywdy, cierpienia, winy, wstydu, złości i żalu.

W przypadku małżeństwa wiktymologicznego mówimy o pułapce współuzależnienia, polegającej na osaczaniu ofiary przez drugiego współmałżonka poprzez wykorzystywaniu do tego celu świadomie lub nieświadomie bagażu doświadczeń traumatycznych wyniesionych przez każdego z nich z własnego dzieciństwa. Bagażu obciążonego wstydem i poczuciem winy i obowiązku oraz wewnętrznego nakazu dbania o innych stąd poświęcania się bezgranicznego poprzez wyrzekanie się siebie dla innych. Bagażu obciążonego lękiem przed samotnością, stąd uzależniania od siebie innych poprzez przejęcie nad nimi całkowitej władzy, kontroli czy dominacji . Dialektyka relacji małżenskiej oparta na mechanizmie współuzaleznienia tworzy relację „Ja-To", deprecjonowania godności ludzkiej oraz zawłaszczania podmiotowości, poprzez uzależnianie od siebie małżonka drogą przejęcia nad nim kontroli, dominacji, władzy stanowienia . Stąd codzienne relacje małżeństwa wiktymologicznego naznaczone są niepewnością, brakiem zrozumienia, porozumienia, wzajemną wrogością, dewaluowaniem godności i istoty człowieczeństwa.

Konkluzja: Przedstawiona w sposób wyrywkowy, problematyka dialektyki współuzależnienia tworząca małżeństwo wiktymologiczne, wskazuje na:

- uwidaczniający się głęboki kryzys małżeństwa,
- potrzebę zmiany w podejściu do problematyki małżeństwa, w którym, jak w soczewce odbija się traumatyczny charakter zmian cywilizacyjnych, skutkujący, karłowaceniem duchowym małżeństwa , stanowiącym całkowite zaprzeczenie idei małżeństwa chrześcijańskiego, jako wspólnoty odmiennej w swej płci, ale równych sobie osób, które poprzez wzajemną miłość doskonalą się w swym człowieczeństwie.

Literatura

1.Buber.M, Ja i ty. Wybór pism filozoficznych.Warszawa: PAX,1992, s. 142, ISBN983-891120-14-3

2. Buber M., Beetwim Man and Man. New York: Mac Millan, 1965, s.204,ISBN574-987930-12-2

3. Grześkowiak J., Małżeństwo chrześcijan jest skaramentem, in: Małżeństwo i rodzina. Od Biblii po współczesność, ed.A.J. Najda. Warszawa: Instytut Pawła Jana II w Warszawie, 2008, s. 32,ISBN 978-83-61250-04-3

4.Kobyliński A., Filozofia przyjaźni i samotności, „Homo Dei”2003, nr.1,s.47,www.homodei.com.pl
5.Kosewski M., Człowiek w sytuacji pokusy i upokorzenia. Warszawa : Wiedza Powszechna, 1985, s.47,ISBN83-86770-09-0
6.Lasch Ch., The culture of Narcissism. London:Abacus, 1980,s.17, ISBN83-02-05764-9
7.Montgomery B., Relating : Dialogues and Dialectics: New York:: Guilford, 1993,s.205, ISBN 89-92120-17-9
8. Ozorowski M., Dzieje małżeństwa i rodziny od Karola wielkiego do Soboru Trydenckiego. Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II, 2008, s.126, ISBN978-83-61250-04-3
9.Parysiewicz B., Postmodernizm a chrześcijańska duchowość rodziny. „Problemy Rodziny”1999, no.5-6,s.23, Dwumiesięcznik Towarzystwa Rozwoju Rodziny
10 Saxton L,The Family. As Process and Instytution,New York: The Roland Press Company, 1977, s.228, ISBN978-83-925085-0-2
11.Szczepański J., Elementarne pojęcia socjologii. Warszawa: PWN,1963, s.51,ISBN 978-83-89501-75-2
12.TyszkaZ., Socjologia rodziny a pedagogika rodziny. Przedmiot badań-możliwości współdziałania badawczego. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1974, s.77, ISSN0867-2059
13. Walker L., Przemoc w rodzinie, Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne „AKAPIT”, 1993,s.19, ISBN978-83-89163-31-8
14. Wojcieszke B., Psychologia miłości.Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne,2000, s.15,ISBN83-85416-44-7
15. Ziemska M., Rodzina a osobowość. Warszawa: Wiedza Powszechna,1975, s.53, ISBN978-83-89501-75-2

Dr MIROSŁĄĄ GAWĘCKA,
Adiunkt, Kierownik Pracowni Pedagogiki Społecznej i Pracy Socjalnej UJK)UNIWERSYTETU JANA KOCHANOWSKIEGO w KIELCACH, filia Piotrków Trybunalski
25-546Kielce, ul. Z. Nałkowskiej 3/2
Polska
Tel: 697-111-662

miroslawa-gawecka@wp.pl

Dôvody pre prípravu na manželstvo dnes

Reasons for marriage preparation

RICHARD KUCHARČÍK

Abstrakt: V spoločnosti charakterizovanej pluralizmom definícií manželstva vystupuje dnes definícia Cirkvi iba ako jedna z mnohých možností, mnohokrát napádaná a spochybňovaná. Požiadavka jednoty a nerozlučiteľnosti manželstva však nie je nemodernou požiadavkou Cirkvi, ale potvrdením toho, čo je pravou povahou lásky. Jedným z miest, kde sa majú stretnúť dôvody pre manželstvo dnešného mladého človeka s pravdou o manželstve, sa môže stať i príprava na manželstvo.
Kľúčové slová: jednota, nerozlučiteľnosť, príprava na manželstvo, Pilotný projekt kurzov prípravy na manželstvo.

Abstract: In the society characterized by the pluralism of the definitions of marriage, the interpretation of the Catholic marriage appears only to be one of the alternatives, even attacked and oppugned. Unity and indissolubility of marriage are not the old-fashioned requests of the Church; they are the confirmation of the genuine nature of love. The marriage preparation can become the contact place where the reasons for marriage of contemporary person meet with the truth of the marriage.
Key words: unity, indissolubility, marriage preparation, Pilot projet of marriage preparation courses

Rozvod vážne škodí zdraviu. Výskumy ukázali, že rozvedených trápi o 20% viac chronických ochorení ako tých, ktorí žijú v harmonickom manželstve. Práve stres vyvolaný rozvodom predstavuje dramatický zásah do života, často spúšťa žalúdočné ťažkosti, srdcovo cievne ochorenia, cukrovku ba dokonca aj rakovinu. Rozvod je po smrti blízkeho člena rodiny považovaný za druhú najčastejšiu stresovú situáciu. Priaznivý vplyv na ľudský život má naopak harmonický život v manželstve (TV Markíza, Televízne noviny, 7.11.2009).

Táto správa, uverejnená 7. novembra 2009 v hlavnom spravodajstve TV Markíza, nám potvrdzuje, že dnešná spoločnosť i napriek tomu, že sa čím ďalej, tým viac zasadzuje za práva, ktoré sú proti prirodzenosti človeka a rodiny, už možno pomaly začína reflektovať negatívny dopad týchto práv na ľudskú rodinu. I napriek priaznivej rozvodovej kultúre sa zdravá spoločnosť určite zhodne na tom, že rozvod a rozbitá rodina je negatívny spoločenský jav, ktorý má negatívny dopad i na ľudské zdravie.

Tá istá spoločnosť, ktorá propaguje voľný sex, oslobodený od „klietky“ inštitúcie manželstva a zdôrazňuje užívanie si bez hraníc, na druhej strane investuje nemalé finančné prostriedky do grantových programov proti domácemu násiliu a do prevencie kriminality a drog.

Sexuálna revolúcia, ktorá chcela zmeniť koncept slobody a lásky a dať novú tvár tomu, čo je *natura* človeka, vsadila do súčasnej kultúry hlbokú ranu, ktorá sa dnes len veľmi ťažko zaceľuje a spoločnosť sa z nej len pomalými krokmi zviechava.

Určite nepochybným pokusom o návrat k tomu, čo je pre človeka vlastné, začal svojou *kontrarevolúciou* (WEST, 2006) Ján Pavol II. predovšetkým trilógiou *Osoba a čin*, *Láska a zodpovednosť* a *Teológia tela*.

Dôvody pre zmenu v príprave na manželstvo

V dnešnej dobe, keď je pravda o manželstve možno zakrytá nánosmi kultúry, nie pozitívnymi skúsenosťami z vlastných rodín, rôznymi stereotypmi, či mýtmi a filozofiami, je žiaduce ukázať na manželstvo v jeho plnej pravde a uistiť mladých o dobre manželstva. V spoločnosti charakterizovanej pluralizmom definícií manželstva a rodiny, kde je definícia Cirkvi mnohokrát napádaná a spochybňovaná, potrebujeme znova uveriť, že manželstvo a rodina je dobrom. Príprava na manželstvo sa môže nepochybne stať jednou z ciest navrátenia pôvodnej hodnoty manželstvu. Nedostatočnosť, či dokonca absencia prípravy na manželstvo v rodine, v škole či v Cirkvi nás núti všimnúť si obrovský potenciál tých, čo uzatvárajú manželstvo: 28 000 párov ročne (v Cirkvi polovica z toho), nie je určite zanedbateľným číslom.

Príprava na manželstvo potrebuje zmenu. Tí, čo sa dnes sobášia, sú tou generáciou, ktorej rodičia žili v období totality, ktorá tendenčne bojovala proti rodine a proti náboženstvu, čo oslabilo odovzdávanie viery v rodine. Spomínaná sexuálna revolúcia dala zelenú mnohým filozofiám a nepravdám o láske, manželstve a sexualite. Pluralizuje a relativizuje sa pojem *manželstvo*, spochybňuje sa jeho výlučnosť a trvalosť. Pojem a realita sa stavajú proti sebe. Rôzne výskumy nám svedčia o tom, že iné sa chce a iné sa v skutočnosti žije. Aj keď rodine pripisuje dnešný Európan až 97,8% dôležitosť (DŽAMBAZOVIČ, 2004, s. 74), percento rozvodovosti v realite tento údaj spochybňuje. Individualizmus, egoizmus, utilitarizmus či hedonizmus sa stávajú štýlom života, ktorý pulzuje v mnohých manželstvách a rodinách.

Vzťahy sú totiž založené na emotivizme a jednostrannosti. Vytráca sa pojem „verná láska“. Láska stráca svoju spojitosť s vernosťou a vernosť prestáva byť podstatnou vlastnosťou lásky. Láska sa chápe len ako pocit oddelene od vernosti. Láska končí, ak končí pocit. Keď pominú dôvody na lásku, nastúpi úloha vernosti, akejsi voluntaristickej, ba až heroickej, pre rôzne dôvody (dom, deti, práca...) (REALI, 2008, s. 108).

S týmito okolnosťami v príprave na manželstvo je konfrontovaná aj skúsenosť Cirkvi. Vnútrocirkevný život dosvedčuje, že príprava na sviatostné manželstvo sa mnohokrát realizuje len bezprostredne pred uzavretím manželstva, mnohokrát už v časovej tiesni. Odlišný stupeň viery delí pripravujúcich sa na dve krajné skupiny: na *formovaných*, príznačných vyššími nárokmi, ktorí očakávajú posun ďalej a *ľahostajných,* charakterizovaných nezáujmom a uzavretosťou voči názorom Cirkvi o manželstve, pričom paradoxne o sobáš v Cirkvi žiadajú. V tejto skupine je vysoké percento i tých, ktorí spolu už žijú či už i čakajú dieťa. Často sa pripravuje iba na sobáš, nie na život v manželstve. Obsahom sú na mnohých miestach tri stretnutia o vierouke, mravouke a sviatostiach spolu s kánonickou a liturgickou prípravou na sobáš. Príprava je mnohokrát nastavená iba jednosmerne, vedie ju kňaz vo forme prednášok a pri stretnutiach je veľmi málo priestoru pre dialóg, diskusiu

a konfrontáciu. Okrem toho mladomanželia po sobáši vo veľkej miere nezostávajú v žiadnom kontakte s farnosťou.

Takáto forma prípravy na manželstvo sa stáva málo efektívnou vzhľadom na potrebu doby a nepriamo podporuje i laxný a nezodpovedný prístup k manželstvu. Dnešní mladí žijú v iných podmienkach ako pred pár rokmi. Pracujú, cestujú, študujú, mnoho ráz ich delia kilometre. Spoločnosť preto stojí pred veľkou výzvou: ponúknuť viac tým, ktorým na ich manželstve záleží.

Potreba nového zdôvodnenia inštitúcie manželstva

Ak sa v 61,2 % prípadoch rozvodov ich príčinou stáva rozdielnosť povâh, záujmov a názorov[32], potom je jasné, že našou úlohou v rámci prípravy je poukazovať na rozdielnosť medzi mužom a ženou ako podstatu vzťahu a možnosti ako tieto rozdielnosti integrovať do budovania vzťahu. Ak je ťažkosťou súčasnej spoločnosti uveriť, že manželstvo a teda jednota a nerozlučiteľnosť, ktoré sú jeho podstatnými vlastnosťami, sú dobrom, potom je našou úlohou zdôvodniť nanovo manželstvo ako inštitúciu, ktorá lásku chráni, dáva jej rámec, ospravodlivuje ju, dáva jej stabilitu. Človek, s ktorým sa prichádza do kontaktu, je *homo familiaris* a *rodinnosť človeka* (KAWULA, 2002, s. 466) je najvlastnejšou vlastnosťou človeka. Preto ak hlása pravdu o manželstve, len potvrdzuje to, čo je človeku hlboko vlastné. Dokazuje to, že trvalá a jednotná láska nemusí byť len snom, či nedosiahnuteľným ideálom, ale je a má byť realitou každodenného manželského života.

Jedným z miest, kde sa majú stretnúť dôvody pre manželstvo dnešného mladého človeka s pravdou o manželstve, môže byť i príprava na manželstvo.

Potreba skvalitnenia prípravy na manželstvo – Pilotný projekt kurzov prípravy na manželstvo

Na výzvy súčasnej doby zareagovali biskupi Slovenska novým Pastoračným plánom Katolíckej cirkvi na Slovensku na roky 2007-2013, v rámci ktorého iniciovali Pilotný projekt kurzov prípravy na manželstvo, realizáciou ktorého bola poverená Rada KBS pre rodinu, na čele s Mons. Milanom Chauturom, ktorý na splnenie tejto úlohy zriadil samostatnú pracovnú skupinu zloženú z kňazov, manželov, odborníkov a ďalších spolupracovníkov z celého Slovenska. Prvotným východiskom pre túto zmenu v príprave na manželstvo sa stal dokument Pápežskej rady pre rodinu *Príprava na manželstvo (1996)* ako i ďalšie pastoračné podnety zo Slovenska i zahraničia. Úlohami pilotného projektu, ktorý prebieha od začiatku minulého roka do polovice budúceho, bolo vyhľadať a formovať animátorské manželské páry, kňazov a odborníkov, vytvoriť metodiku kurzov a overiť ju v 30 pilotných kurzoch po celom Slovensku v 3 formách (večerný, víkendový a celodenný kurz). Pilotný projekt bude ukončený vydaním metodickej príručky pre organizáciu kurzov, ktorá bude ponúknutá všetkým farnostiam na Slovensku.

[32] In: http://akademia.justice.sk/kop/stat/09/6%5C6_2008.pdf

Metodika projektu kurzov prípravy na manželstvo

Kurzy sú umiestnené do obdobia blízkej prípravy na manželstvo. To umožňuje snúbencom, ale i tým, ktorí ešte nemajú určený termín sobáša, prihlásiť sa v dostatočnom predstihu. Kurzy prebiehajú v malých uzavretých skupinách (5 – 7 párov), ktoré sa stretávajú pravidelne počas celého jeho trvania. Vedie ich tím zložený z kňaza, manželských párov a odborníkov z oblasti psychológie, pedagogiky, medicíny. Na prípravu je vyhradený dostatok času. Kurz tvorí 9 tematických blokov v rozsahu 90 minút. V stretnutiach je okrem predstavenia obsahu témy vyhradený čas pre svedectvo manželov, aktivitu a dialóg v pároch a spoločnú diskusiu skupiny. Témy o mravouke, vierouke a sviatostiach sú doplnené antropologickými témami o manželstve ako povolaní, sexualite, podobách lásky, komunikácii, riešení konfliktov, výchove k rodičovstvu. Ten istý kurz je možné absolvovať v troch rôznych formách. *Večerný kurz* (9 x 90 minút) je vhodný pre páry, ktoré študujú alebo pracujú vo väčších mestách, *denný* (3x voľný deň víkendu) pre tých, čo sú počas týždňa vyťažení povinnosťami a *víkendový* (od piatku rána do nedele obeda), ktorý sa javí ako veľmi vhodná forma pre tých, čo pracujú alebo študujú v zahraničí. Program je obohatený o spoločné stolovanie, neformálne rozhovory, slávenie Eucharistie a modlitbu. V závere kurzov sú účastníci oboznámení s prorodinnými programami, ktoré im neskôr môžu pomôcť pri budovaní rodiny a riešení manželských kríz. Výmena kontaktov na záver umožňuje účastníkom zostať v kontakte i po sobáši, prípadne zapojiť sa do života miestnej cirkvi. Atmosféru dotvára i upravený priestor spolu s rôznymi detailmi, ktoré smerujú k vytvoreniu postoja prijatia.

Záver

Projekt prípravy na manželstvo ukazuje na zodpovednosť, ktorú Cirkev cíti v tejto oblasti a usiluje sa pretaviť ju do svojej praxe. Je zrejmé, že niekoľkohodinové kurzy nemôžu nahradiť prípravu na manželstvo v rodine, musia ju však náležite a odborne dopĺňať, a to zvlášť v čase, keď rodina v tomto smere zlyháva. Účelom kurzov nie je snúbencov naučiť všetko potrebné pre manželstvo, kurzy chcú poukázať na skutočnosť, že nestačí iba túžba po šťastnom manželstve a rodine, ale je potrebná osobná a trvalá zaangažovanosť na budovaní vlastného vzťahu s využitím rôznych možností, ktoré sa im k tomu ponúkajú.

Je však príprava na manželstvo iba pre tých, čo sa sobášia v Cirkvi? Môžeme povedať, že je hodnota jednoty a nerozlučiteľnosti len pre katolícke manželstvá, alebo že túžba po harmonickom manželstve charakterizuje len veriacich? Štatistiky o rozvodovosti nám poukazujú na to, že príprava na manželstvo sa javí stále viac potrebnou i pre civilne sa sobášiacich. Témy o komunikácii v manželstve, riešení kríz a konfliktov, výchove k rodičovstvu, manažmente rodinných financií, harmonizácii pracovných a rodinných kompetencií a ďalšie iné by mohli byť vhodnými pre formáciu práve tejto skupiny.

Skúsenosť Cirkvi sa preto môže stať inšpiratívnou pre sociálnu prácu a ostatné spoločenské vedy, ktoré majú vo svojom obzore manželstvo a rodinu. *Natura familiaræ* je totiž vlastnosťou každého jedného človeka. Preto by bolo veľmi vhodné,

ak by sa príprava na manželstvo rozdelila na dva stupne – *antropologický*, ktorý by bol ponukou pre všetkých sobášiacich a *teologický*, ktorý by bol ponukou pre sobášiacich sa v Cirkvi. Príprava na manželstvo by sa tak stala systematickou spoluprácou všetkých zainteresovaných - Cirkvi, občianskej spoločnosti i samotných rodín.

Literatúra

1. DŽAMBAZOVIČ, R.: *Rodinná politika a potreby mladých rodín.* Bratislava : Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2004.
2. KAWULA, S.: *Pedagogika rodziny*. Toruń : Adam Marszałek, 2002, 466, ISBN 83-7441-340-9.
3. KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Pastoračný plán katolíckej Cirkvi na Slovensku 2007-2013.* Bratislava : SSV, 2007, 80 s. ISBN 978-80-7162-695-4.
4. REALI, N.: *Scegliere di essere scelti.* Siena : Cantagalli, 2008, 124, ISBN 9788882723859.
5. WEST, Ch.: *Teologie těla pro začátečníky.* Praha : Paulínky, 2006, s. 143, ISBN 80-86949-18-4.
6. WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2003, 224, ISBN 80-8052-170-0.
7. http://video.markiza.sk/archiv-tv-markiza/televizne-noviny/34574 (7.11.2009)
8. http://akademia.justice.sk/kop/stat/09/6%5C6_2008.pdf (1.12.2009)

Mgr. Bc. Richard Kucharčík, M. A.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Teologická fakulta v Košiciach
Hlavná 89, 041 21 Košice

richard.kucharcik@ku.sk

O eurosieroctwie i nie tylko … Rozważania psychologiczno – pedagogiczne

About the emigration orphanage and not only... Deliberations psychological - pedagogic

JOLANTA KARBOWNICZEK – MARIUSZ GRABOWSKI

Abstract: Authors in the publication orphanage and not phenomenon an emigration orphanage is which. One's deliberations are talking back not only for determining the date family, but are also introducing her also in the presentation dysfunction. Moreover authors depicted effects of the emigration orphanage with the psychological prospect. In the article research statistics referring to appearing of this phenomenon in our country were presented, as well as counteracting action was suggested emigration orphanage. After all publikations are finishing discussions of authors.

Key words: marrisge, family, emigration orphanage.

,, Szczególną miłością darzę każde dziecko,
które cierpi, które jest samotne, które jest opuszczone,
zwłaszcza to, które nie ma nikogo kto by je kochał i o nie zadbał ”
Jan Paweł II

1. O małżeństwie i rodzinie słów kilka …

Obecne czasy, w których żyjemy skłaniają nie tylko do refleksji, ale także do zadumy nad różnymi wątkami ludzkiej egzystencji. Zagadnieniem, nad którym coraz częściej ludzie się zastanawiają jest małżeństwo i rodzina, a także obszar ich funkcjonowania. Temu problemowi poświęcono już wiele uwagi. Między innymi swoje rozważania na ten temat prezentowali w licznych publikacjach M. Z. Babiarz, D. Gębuś, A. Kwak, Wł. Majkowski, P. Mazur, G. Murdocka, A. Plopa, Z. Tyszka, D.Marzec, A.Zilova, S.Kość oraz wielu innych autorów.

Małżeństwo i rodzina to zasadnicze pojęcia. Obecnie w literaturze psychologicznej i pedagogicznej występuje wiele definicji analizujących powyższe zagadnienia. Na szczególną uwagę czytelników zasługują przede wszystkim tradycyjne interpretacje w ujęciu M. B. Pecyny, L. Dyczewskiego i Cz. Kupisiewicza [33].

[33] Por. M. B. Pecyna, Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka w świetle psychologii klinicznej, Warszawa 1998, s. 15 – 17; D. Gębuś, Rodzina tak, ale jaka? Warszawa 2006, s. 25; Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, Słownik pedagogiczny, Warszawa 2009, s. 155 – 156.

Według M.B.Pecyny **małżeństwo** jest wspólnotą trwałą, która kształtuje nie tylko fundament dla następnej struktury jaką jest rodzina, ale także przygotowuje do pełnienia właściwych ról rodzicielskich i społecznych.

M. B. Pecyna wyróżnia pięć zasadniczych faz, które przygotowują parę małżeńską
do trwałości i szczęścia w zwartej strukturze. W ujęciu autorki jest to faza:

- wstępna (trwająca zazwyczaj do zawarcia przez wybranków związku małżeńskiego),
- tworzącej się więzi (od momentu zaślubin do narodzin przyjścia na świat pierwszego dziecka),
- rozwoju postaw rodzicielskich (od okresu niemowlęctwa do momentu osiągnięcia przez dziecko stanu dojrzałości)
- partnerstwa rodzinnego (czyli wspólne egzystowanie dorosłych dzieci z rodzicami),
- tzw. syndromu pustego gniazda (trwająca do momentu śmierci jednego ze współmałżonków).

Przedstawiony schemat odnosi się prawie do każdego związku małżeńskiego. Okazuje się, że małżeństwo jest relacją najistotniejszą. Współmałżonek to nie tylko przyjaciel, ale przede wszystkim towarzysz życia. Tworząc jedność oboje idą wspólną drogą, a tym samym realizują zaplanowane cele. Na wspólnej drodze życiowej powinni nie tylko spełniać swoje role, ale także dążyć do pielęgnowania wspólnego pożycia małżeńskiego. Małżeństwo stanowi fundament dla tworzenia się rodziny.

Według Cz. Kupisiewicza **rodzina** to podstawowa komórka społeczna. Składa się ona z rodziców, dzieci oraz krewnych. Rodzina – zdaniem autora - jest istotnym ogniwem, wpływającym na socjalizację i wychowanie swojego potomstwa, a także ważnym czynnikiem wywierającym wpływ na kształtowanie pewnych wartości oraz aspiracji życiowych.

L. Dyczewski środowisko rodzinne postrzega w nieco odmienny sposób. W ujęciu autora rodzina jest tą grupą, która decyduje o tym, czy istnieją w niej bezpośrednie - nasycone przeżyciem kontakty obejmujące człowieka. Rodzina przyczynia się do ukształtowania predyspozycji i poglądów życiowych u dziecka.

Z analizy literatury wynika, że cechą wspólną wszystkich definicji rodziny jest to, że zapewnia ona nie tylko ciągłość biologiczną społeczeństwa, ale także przekazuje pewne dziedzictwo kulturowe następnym pokoleniom. Przede wszystkim charakteryzuje ją współwystępowanie takich cech jak:

- miejsce zamieszkania,
- nazwisko,
- własność,
- kultura duchowa.

Wymiar rodziny kształtuje się w pedagogice pod wpływem koncepcji, jakie są rozwijane we współczesnych naukach o wychowaniu. Z perspektywy pedagogicznej jest ona postrzegana jako podstawowe i naturalne środowisko wychowawcze dla młodszych i dorastających jej członków.

Z powyższej analizy wynika, że małżeństwo i rodzina są tymi strukturami, które nie tylko służą zaspokajaniu podstawowych potrzeb psychofizycznych, ale także społecznych.

W literaturze autorzy prezentują dwa typy rodzin. Są to główne formacje o charakterze tradycyjnym oraz współczesnym.

Rodzina tradycyjna w świetle literatury jest strukturą :

- dużą,
- trwałą,
- wielodzietną i wielopokoleniową,
- patriarchalną,
- zinstytucjonalizowaną,
- religijną,
- otwartą.

Natomiast drugi typ rodziny - w epoce postindustrialnej - jest formacją :

- małą,
- względnie trwałą,
- dwupokoleniową,
- egalitarną,
- laicką,
- jednostkową.

2. Dysfunkcjonalnosć rodziny w dobie globalizacji czy to normalne ?

W obecnych warunkach życia społeczno –politycznego tradycyjny model rodziny odstępuje od kształtu, jaki miał miejsce dawniej. Aktualnie jego miejsce zajmują te rodziny, których tradycjonalizm wstępuje na rzecz tworzenia nowych form życia rodzinnego. Istotnym zagrożeniem dla współczesnej rodziny jest tzw. dysfunkcjonalność środowiska rodzinnego. Nieprawidłowe funkcjonowanie tej struktury społecznej dokonuje się w wyniku działania takich czynników jak: złe warunki ekonomiczne, dewiacje i patologie, alkoholizm, przemoc, dezorganizacje strukturalne i rozpad więzi wspólnotowej między domownikami.

Obecnie ostatni czynnik najbardziej i najintensywniej powoduje największe zakłócenia w funkcjonowaniu współczesnej rodziny. Przyczynia się on coraz częściej do powstawania tzw. rodzin niepełnych.

Według W. Okonia **rodzina niepełna** to struktura pozbawiona jednego z rodziców (ojca lub matki). W ujęciu autora jest to typ, w którym najczęściej powstają ,,trudności wychowawcze, związane przede wszystkim ze zmniejszoną, bo sprawowaną tylko przez jedną osobę opiekę nad dzieckiem, jak również z brakiem normalnej atmosfery wychowawczej, w której prawidłowy układ stosunków między ojcem i matką staje się pierwszym wzorem postępowania dla dzieci ”[34].

Zdaniem S. Kawuli [35] w nurcie tej struktury zawarta jest między innymi rodzina :

- sieroca (w wyniku braku obojga rodziców),
- półsieroca (bez jednego rodzica z powodu śmierci),

[34] W. Okoń, Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1998, s. 336.
[35] Zob. Pedagogika rodziny, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń 1997.

- rozbita (bez jednego rodzica na skutek rozwodu lub niepowrotu z zagranicy).

Rodziny niepełne - z powodu długotrwałego wyjazdu jednego z rodziców – są szczególnym przypadkiem. Nieobecność jednego z nich w domu znacząco wpływa na funkcjonowanie rodziny. Powoduje to niezauważalne różnice w porównaniu z rodziną pełną. Odnosi się to przede wszystkim do zerwania z nią więzi . Rozłąka spowodowana pogonią za pieniądzem jest czynnikiem zmieniającym rytm życia . Z powyższego wynika, że wyjazdy nie tylko niosą niebezpieczeństwo wystąpienia długotrwałego kryzysu w małżeństwie, ale także załamania więzów emocjonalnych. Powyższe refleksje mają także swoje potwierdzenie w myśli M. Ziemskiej [36]. W ujęciu autorki rozłąka rodziny prowadzi do dwóch fundamentalnych zmian. Pierwsza – zdaniem M. Ziemskiej – dotyczy okresowej deformacji środowiska rodzinnego. Natomiast druga , odnosi się do jej dysfunkcjonalności. Z refleksji autorki wynika, że dotyczą one głębokiego oraz trwałego następstwa o charakterze psychospołecznym.

,, W zależności od wybranego kryterium można wyróżnić wiele typów takich rodzin.

Uwzględniając osoby nieobecne można wyszczególnić rodziny migracyjne:

- z powodu wyjazdu ojców za granicę;
- z powodu wyjazdu matek za granicę;
- z powodu wyjazdu obojga rodziców.

Mając na uwadze czas nieobecności można wymienić:

- okresowe rodziny migracyjne, w których rodzice migrują na krótkie okresy;
- długotrwałe rodziny migracyjne, w których rodzice przebywają za granicą od jednego roku do kilkunastu lat.

Oddzielną kategorię tworzą rodziny rozłączone z powodu wyjazdu obojga rodziców.

Są to następujące typy rodzin, gdzie:

- oboje rodzice razem przebywają za granicą w tym samym czasie i miejscu;
- oboje rodzice przebywają za granicą w tym samym czasie, ale w różnych miejscach;
- jeden małżonek długotrwale przebywa za granicą, a drugi dojeżdża wahadłowo;
- jeden małżonek pracuje za granicą przez określony czas, wraca i wyjeżdża drugi.

Rodzina migracyjna jest: (1) najczęściej matrocentryczna – całokształt życia rodzinnego skupia się wokół matki; (2) w pewien sposób zdezorganizowana – zmiany w strukturze rodziny implikują zmiany w realizacji funkcji rodziny ”[37].

3. Dlaczego to akurat ja jestem eurosierotą? Odpowiedz mi …

Coraz częściej w literaturze pojawia się nowy termin: **eurosierota (sieroctwo emigracyjne)**. Należy podkreślić, że pojęcie to nie jest jeszcze uwzględnione w żadnym słowniku psychologicznym i pedagogicznym. Pojawiło niedawno – w 2006 roku. Powiązane jest z emigracją zarobkową Polaków do krajów Unii Europejskiej.

[36] Por. M. Ziemska, Rodzina i dziecko, Warszawa 1986, s. 26.

[37] K. Juszczak, Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie w rodzinie, [w:] Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia. Edukacja XXI wieku 17, red. D. Rondalska, A. Zduniak , Poznań 2009, s. 94 – 95.

Aktualnie liczbę eurosierot szacuje się w granicach 110 – 130 tysięcy [38]. Natomiast z artykułu W. Łuki wynika, że w Polsce jest około 370 tys. uczniów, wychowujących się w rodzinie dysfunkcyjnej (z powodu emigracji rodziców). Niespełna 70 proc. dzieci pozostaje pod opieką dziadków lub innych członków rodziny. Innymii zajmują się sąsiedzi lub zupełnie obcy ludzie albo instytucje opiekuńcze [39]. Z badań Z. Węgierskiego [40] wynika, że osoby najczęściej sprawujący opiekę nad dzieckiem to:

- dziadkowie (ok. 70 %),
- dorosłe rodzeństwo (10 %),
- krewni (14 %).

Według autora zasadniczą przyczyną eurosieroctwa jest dążenie do osiągnięcia dużego dochodu poza granicami kraju. Argument ten potwierdza także B. Smolińska. Z perspektywy psychologicznej można wnioskować, że w przypadku wyjazdu Rodziców, dziecko pozostaje w ciągłym lęku, niepokoju i napięciu. Ponadto czuje się bezradne i osamotnione. Przedłużająca się sytuacja powoduje narastanie smutku i rodzi poczucie bezsilności. Z drugiej strony ma ono poczucie współodpowiedzialności za sytuację rodzinną (…). Dziecko czuje złość, ale nie ma blisko osoby, której może powiedzieć o swoich uczuciach. Często znajduje ulgę w działaniach autodestrukcyjnych – złość kieruje przeciwko sobie. Pojawiają się myśli samobójcze, problemy w szkole, a także zachowania antyspołeczne [41]. Z powyższego wynika, że emigracja zarobkowa rodziców w szczególności prowadzi do patologii rozwoju dziecka. Może ona bezpośrednio wpływać na dysfunkcję rodziny, a także prowadzić do rozpadu rodziny. Obecnie polskie eurosieroty potrzebują przede wszystkim pomocy ze strony nauczycieli, psychologów i pedagogów. Kwestia sieroctwa emigracyjnego powinna być uregulowana właściwym aktem prawnym. „ Na przykład na Litwie od ponad dwóch lat działa program, przypominający emigrującym rodzicom o konieczności wyznaczenia opiekuna dla dziecka. Jeśli jednak ktoś o tym zapomni, odpowiednie instytucje znajdują rodzica i wzywają go do tego. Dodatkowo eurosieroty mają zapewnioną stałą opiekę psychologiczną. ”[42].

Obecnie w Polsce dopiero zaczyna tworzyć się system pomocy dzieciom, które zostały pozostawione przez rodziców. Jest to w dalszym ciągu nie tylko problem społeczny, ale także i pedagogiczny. Należy podkreślić, że dla prawidłowego rozwoju psychospołecznego dziecka najistotniejsza jest pełna , prawidłowo funkcjonująca rodzina. Tym samym stanowi ona właściwą podstawę do kształtowania osobowości jednostki.

K. Juszczak [43] uważa, że największe problemy pojawiają się wówczas, gdy w celach zarobkowych wyjeżdza matka, a opiekę nad dziećmi przejmuje ojciec. Wówczas jednostka czuje się bardziej zagrożona. Wynika to z tego, że pozbawiona

[38] Zob. S. Piekut – Burzyńska, Z. Węgierski, Szkoła i opiekunowie wobec eurosieroctwa (na przykładzie badań w województwie kujawsko – pomorskim), „ Wychowanie na co dzień ” 2009, nr 6, s. 3.
[39] W. Łuka, Jaś sam w domu, „ Głos Nauczycielski ” 2008, nr 27, s. 11.
[40] Zob. Z. Węgierski, Eurosieroctwo w Polsce jako problem społeczny i pedagogiczny, „ Wychowanie na co dzień ” 2008, nr 6, s. 4.
[41] K. Fenik, Rodzina na odległość, „ Niebieska Linia ” 2009, nr 2, s. 22.
[42] M. Milczarski, Polskie eurosieroty, źródło: www.magazynfamilia.pl/artykuly/Polskie_eurosieroty,679,117.html z dn. 25. 11. 2009 r.
[43] Por. K. Juszczak, Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie w rodzinie, [w:] Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia. Edukacja XXI wieku 17, red. D. Rondalska, A. Zduniak, Poznań 2009, s. 99.

jest ciepła, czułości oraz macierzyńskiej miłości ze strony matki. Natomiast brak ojca w domu rodzinnym może powodować negatywne skutki dla rozwoju dziecka. Z teorii psychologicznych wynika, że ojciec stanowi bardzo ważne ogniwo w środowisku rodzinnym. Przyczynia się on między innymi do kształtowania osobowości dziecka. Ojciec jako głowa rodziny jest niezastąpiony w procesie wychowawczym.Niedobór opieki ojcowskiej odbija się szczególnie na chłopcach. Jego nieobecność sprawia, że chłopcy nie mają osoby, z którą mogliby się w pełni identyfikować. Ponadto wykazują cechy upośledzenia w umiejętnościach przystosowawczych i społecznych.

Z badań , przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych wynika, że skutki nieobecności w życiu dziecka są krytyczne. W ujęciu A. Damaszuk [44] dane statystyczne odnoszą się przede wszystkim do działań dysfunkcyjnych i patologicznych a mianowicie:

* 63 % młodzieży popełniającej samobójstwo wychowało się bez kontaktu z ojcem (…),
* 90 % bezdomnych i uciekających z domu dzieci pochodzi z rodzin bez ojca,
* 80 % młodych mężczyzn popełniających gwałty nie miało kontaktu z ojcem,
* 85 % dzieci, które sprawiają problemy wychowawcze wychowywały się bez ojca (…),
* 71 % młodzieży, która porzuca szkołę pochodzi z takich rodzin (…),
* 75 % młodzieży ulegającej zatruciu chemicznymi środkami wychowało się bez ojca (…),
* 85 % młodzieży trafiającej do więzień wychowało się w domu bez ojca (…),

W ujęciu autorki problem ten dotyczy także dziewcząt. Badania wskazują, że:

- 11 % nastolatek przedwcześnie rodzi potomstwo,
- 53 % dziewcząt wychowujących się bez ojca wychodzi za mąż w młodzieńczym wieku,
- 92 % nastolatek przedwcześnie bierze rozwód.

Zaprezentowane dane świadczą o tym, że brak ojca lub matki prowadzi do patologii.

Współcześnie nie wypracowano żadnych działań na rzecz eurosierot. We współczesnej pedagogice proponuje się cztery zasadnicze mechanizmy, przedziwdziałające temu zjawisku.

Odnoszą się one do:

a. intensywnego monitorowania go na terenie naszego kraju (poprzez statystyki badawcze),
b. wypracowania najistotniejszych zasad i metod współpracy z innymi instytucjami oraz organizacjami na rzecz eurosierot,
c. udzielenia wsparcia osobom dotkniętym tym zjawiskiem,
d. formalnego ustanowienia eurosierotom właściwych opiekunów prawnych (podczas ich nieobecności w kraju).

Według autorki są to zasadnicze działania, które powinny być na samym początku uregulowane.

[44] A. Domaszuk, Psychologiczna analiza systemów rodzinnych mężczyzn czasowo nieobecnych, [w:] Rodzina podlaska wobec różnych wyzwań egzystencjalnych, red. A. Dakowicz, Białystok 2004, s. 107.

J. Izdebska[45] zauważa, że pomoc eurosierotom „ możliwa jest tylko wtedy, gdy podjęte zostaną skuteczne działania mające na celu wyciszenie, zlikwidowanie zjawisk prowadzących do dysfunkcjonalności rodziny ”. Według autorki tylko w ten sposób można dotrzeć do zmniejszenia tego zjawiska.

XXI wiek to czas pogłębionego kryzysu, w którym liczy się jedynie żądza posiadania pieniądza w dużych nominałach oraz luksusowy standard życia. Współczesny człowiek „w pogoni za mamoną” zapomina o najważniejszych wartościach. Nie liczy się z rodziną tak, jak to było dawniej.

Problem eurosieroctwa jest bardzo aktualnym problemem badawczym. Na jego temat powstało niewiele publikacji. Obecnie można przeczytać więcej artykułów niż książek poświęconych tej tematyce, a statystyki w nich prezentowane są wręcz przerażające. Dla wielu rodziców jednak bardziej liczy się pieniądz i zwarte kontakty zagraniczne niż ich własne dzieci. To zjawisko nie może zostać zbagatelizowane. Zachodzi konieczność dalszego poszukiwania sposobów, jak najlepiej pomóc eurosierotom. Problem ten powinien znaleźć swoje rozwiązanie w dalszych pracach naukowych. Niech powyższej refleksji przyświeca naukowcom myśl wyrażona prze Jana Pawła II: „ Troska o dziecko (…) jest pierwszym podstawowym sprawdzianem stosunku człowieka do człowieka ”.

Bibliografia

1. Brągiel J., Wychowanie w rodzinie niepełnej, Opole 1990.
2. Domaszuk A., Psychologiczna analiza systemów rodzinnych mężczyzn czasowo nieobecnych, [w:] Rodzina podlaska wobec różnych wyzwań egzystencjalnych,
3. red. A. Dakowicz, Białystok 2004.
4. Fenik K., Rodzina na odległość, „ Niebieska Linia ” 2009, nr 2.
5. Gębuś D., Rodzina tak, ale jaka? Warszawa 2006.
6. Izdebska J., Dziecko osamotnione w rodzinie: kontekst pedagogiczny, Białystok 2004.
7. Juszczak K., Wpływ emigracji zarobkowej na wychowanie w rodzinie,
8. [w:] Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia. Edukacja XXI wieku 17,
9. red. D. Rondalska, A. Zduniak, Poznań 2009.
10. Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., Słownik pedagogiczny, Warszawa 2009.
11. Łuka W. Jaś sam w domu, „ Głos Nauczycielski ” 2008, nr 27.
12. Milczarski M., Polskie eurosieroty,
13. źródło: www.magazynfamilia.pl/artykuly/Polskie_eurosieroty,679,117.html
14. Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 1998.
15. Pecyna M. B., Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka w świetle psychologii klinicznej, Warszawa 1998.
16. Pedagogika rodziny, red. S. Kawula, J. Brągiel, A. W. Janke, Toruń 1997.

[45] Zob. J. Izdebska, Dziecko osamotnione w rodzinie: kontekst pedagogiczny, Białystok 2004, s. 173.

17. Piekut – Burzyńska S., Węgierski Z., Szkoła i opiekunowie wobec eurosieroctwa
18. (na przykładzie badań w województwie kujawsko – pomorskim),
19. „ Wychowanie na co dzień ” 2009, nr 6.
20. Węgierski Z., Eurosieroctwo w Polsce jako problem społeczny i pedagogiczny,
21. „ Wychowanie na co dzień ” 2008, nr 6.
22. Ziemska M., Rodzina i dziecko, Warszawa 1986.

Jolanta Karbowniczek, prof. nadzw.
Mariusz Grabowski mgr
Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum“ w Krakowie
Centrum Rehabilitacyjne w Łodzi
Kraków ul.Kopernika 26
0048/604-887-631

jkarbow@poczta.onet.pl.

POSTERY

Manželstvo dnes

Regionálne rozdiely sobášnosti a rozvodovosti v roku 2008

Regional Disparities of Marriage and Divorce Rate in 2008

VERONIKA HENCELOVÁ

Abstrakt: Manželstvo je inštitúcia a je predpokladom vzniku rodiny. V tomto kontexte sme sa zamerali na regionálne rozdiely v Slovenskej republike a sledovali sme dva demografické znaky: sobášnosť a rozvodovosť v jednotlivých regiónoch. Zistili sme, že Prešovský a Žilinský kraj majú najvyššiu hrubú mieru sobášnosti a najnižšiu hrubú mieru rozvodovosti v Slovenskej republike. Prvenstvo pri najnižšej hrubej miere rozvodovosti v SR patrí okresu Námestovo. Ďalej sme zistili, že najnižšiu hrubú mieru sobášnosti v SR má Banskobystrický kraj a najvyššiu hrubú mieru rozvodovosti v SR má Bratislavský kraj. Celoslovenské prvenstvo pri najnižšej hrubej miere sobášnosti v SR patrí okresu Rožňava. Rozvodovosť sa najviac prejavuje vo väčších mestách a veľkomestách.
Kľúčové slová: manželstvo, rodina, sobášnosť, rozvodovosť, kraj, okres

Abstract: Marriage is an institution and it is a precondition for family formation. In this context, we focused on regional disparities in Slovak Republic and monitored two demographic indicators: marriage rate and divorce rate in individual regions. We found out that Prešov and Žilina Regions have the highest crude marriage rate and the lowest crude divorce rate in Slovak Republic. Námestovo District takes the first place in Slovak Republic regarding the lowest crude divorce rate. Furthermore, we found out that Banská Bystrica Region has the lowest crude marriage rate and Bratislava Region has the highest crude divorce rate in Slovak Republic. Rožňava District takes the first place in Slovak Republic when speaking about the lowest crude marriage rate. Divorce rate proves to be higher in larger towns and cities.
Keywords: marriage, family, marriage, divorce, region, district

Manželstvo je inštitúcia a je predpokladom vzniku rodiny. Manželstvo je spoločensky uznaný, legalizovaný sexuálny vzťah medzi partnermi opačného pohlavia.[1] V súčasnosti sa často stretávame s vyjadreniami ako kríza rodiny a z toho vyplývajúca kríza manželstva, pokles sobášnosti, pokles pôrodnosti a zvýšenie rozvodovosti.

Sopóci (In. Ondrejkovič et. al, 2005, s. 20) hovorí, že sociálne zmeny sa odohrávajú v mnohých oblastiach života spoločnosti a teda aj v rodine.

Ak podľa Ondrejkoviča (2005, s. 20, 21) hovoríme o zmene rodiny, odvodzujeme zmeny od obrazu tzv. „tradičnej normálnej rodiny“. Predstava „tradičnej normálnej rodiny“ sa vyznačuje takými formami rodinného života, kde sú obaja rodičia detí manželmi a žijú so svojimi deťmi v spoločnej domácnosti. Roly sú v takejto rodine podľa vžitej predstavy rodovo špecificky rozdelené, otec v rodine spravidla vykonáva

zamestnanie mimo rodiny, spojené s dochádzkou do zamestnania. Matka sa stará o výchovu detí a o domácnosť. Deti navštevujú školu, pripravujú sa na svoje budúce povolanie a podieľajú sa na prácach v domácnosti podľa svojich možností. Ondrejkovič (2005, s. 20, 21) dopĺňa, že tento spôsob života nie je poznačený konfliktami, každý prijíma v rodine svoju rolu, čo je základom prevládajúcej harmónie v rodine.

V skutočnosti je však uvedený model rodiny už od konca 60. a počiatku 70. rokov skôr výnimkou a to vo vzťahu ku všetkým členom rodiny. (Ondrejkovič et. al, 2005, s. 21)

Zmenu podľa Šubrta (2007, s. 226) priniesla druhá moderna a táto tradičná („feudálna“) genderová deľba práce sa začala rozkladať; formy vzťahov medzi ženami a mužmi sa detradicionalizovali. Beck (2004, s. 205) v tejto súvislosti hovorí o procese individualizácie a Ondrejkovič (2001, s. 211) dopĺňa, že sa dotkol aj rodiny, v ktorej zmenil postavenie a rolu ženy.
Narastajúca zamestnanosť žien, stúpajúci počet rozvodov i mimo manželstva narodených detí ľahko dokážu narušiť tradičnú predstavu. (Ondrejkovič et. al, 2005, s. 21)

„Zmeny v rodine, o ktorých sa hovorilo, boli však vzťahované práve k takémuto harmonickému obrazu rodiny, čo vyústilo k početným konštatovaniam krízy rodiny ako inštitúcie, alebo dokonca ako jej zániku.“ (Ondrejkovič et. al, 2005, s. 21)

Montoussé (2005, s. 294) tvrdí, že na základe indikátorov (ako príklad uvádza zníženie sobášnosti alebo zvýšenie rozvodovosti) je možné sa domnievať, že sa rodina ako inštitúcia nachádza v kríze. Ďalej dopĺňa, že v skutočnosti je to práve naopak- rodinné putá sú čím ďalej pevnejšie, premieňa sa len charakter rodinného súžitia.

Vývoj rodiny je podľa Ondrejkoviča (2005, s. 21) podmienený aj vývojom spoločnosti. Platí to samozrejme aj opačne a to, že aj rodina ovplyvňuje vývoj spoločnosti. Rodina sa na jednej strane mení, ale podľa Možného (2006, s. 15) je na druhej strane stabilizujúcim prvkom sociálneho systému.

Zmien, ktoré majú rámcový charakter pre rodinu, je veľké množstvo. V našej práci sa zaoberáme len malým množstvom z nich, a to konkrétne dvoma demografickými znakmi: sobášnosťou a rozvodovosťou.

Tabuľka 1 Počet sobášov na 1000 obyvateľov v SR v rokoch 2001-2008

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet sobášov na 1000 obyvateľov v SR	4,42	4,66	4,83	5,18	4,85	4,81	5,08	5,23

Zdroj: ŠÚ SR

Pokles sobášnosti je súčasný celosvetový trend, ktorý sa však na Slovensku pri porovnaní rokov 2001-2008 nepotvrdil. Ako môžeme vidieť v Tabuľke 1, od roku 2001 zaznamenávame mierne stúpanie hrubej miery sobášnosti na Slovensku. V roku 2008 je hrubá miera sobášnosti najvyššia od roku 2001.

Tabuľka 2 Počet rozvodov na 1000 obyvateľov v SR v rokoch 2001-2008

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet rozvodov na 1000 obyvateľov v SR	1,82	2,04	1,99	2,02	2,14	2,36	2,26	2,34

Zdroj: ŠÚ SR

Napriek tomu, že od roku 2001 zaznamenávame na Slovensku mierne stúpanie hrubej miery sobášnosti, zaznamenávame aj zvýšenie hrubej miery rozvodovosti. V roku 2008 je hrubá miera rozvodovosti druhá najvyššia od roku 2001.

Tabuľka 3 Uzavreté a rozvedené manželstvá na 1000 obyvateľov v Slovenskej republike v roku 2008

	Uzavreté manželstvá na 1000 obyvateľov	Rozvedené manželstvá na 1000 obyvateľov
Slovenská republika	5,23	2,34

Zdroj: ŠÚ SR

Tabuľka 4 Uzavreté a rozvedené manželstvá na 1000 obyvateľov v krajoch SR v roku 2008

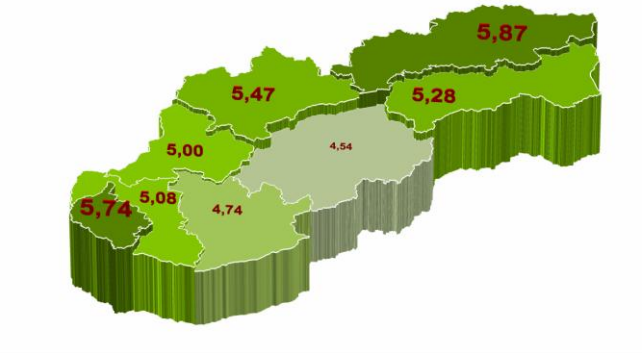
	Uzavreté manželstvá na 1000 obyvateľov	Rozvedené manželstvá na 1000 obyvateľov
Bratislavský kraj	5,74	2,89
Trnavský kraj	5,08	2,67
Trenčiansky kraj	5	2,28
Nitriansky kraj	4,74	2,52
Žilinský kraj	5,47	2,15
Banskobystrický kraj	4,54	2,49
Prešovský kraj	5,87	1,65
Košický kraj	5,28	2,35

Zdroj: ŠÚ SR

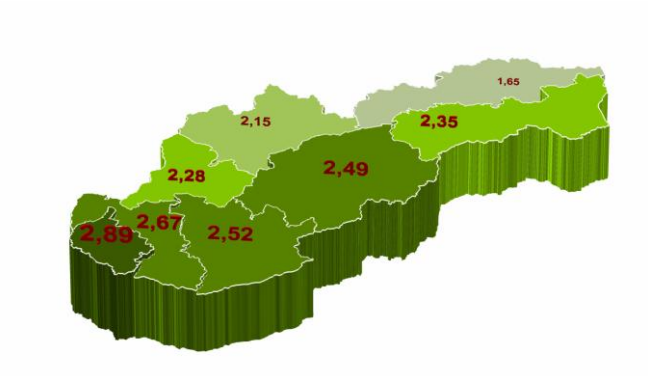
Prešovský, Bratislavský a Žilinský kraj majú najvyššiu hrubú mieru sobášnosti.
V Prešovskom kraji je až 5,87 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov.
V Bratislavskom kraji je až 5,74 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov.
V Žilinskom kraji je až 5,47 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov.

Prešovský a Žilinský kraj majú najnižšiu hrubú mieru rozvodovosti v SR.
V Prešovskom kraji je len 1,65 rozvedených manželstiev na 1000 obyvateľov.
V Žilinskom kraji je len 2,15 rozvedených manželstiev na 1000 obyvateľov.

Banskobystrický kraj má najnižšiu hrubú mieru sobášnosti v SR (iba 4,54 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov).
Bratislavský kraj má najvyššiu hrubú mieru rozvodovosti v SR (až 2,89 rozvedených manželstiev na 1000 obyvateľov).

Graf 1 Počet sobášov na 1000 obyvateľov na úrovni krajov

Graf 2 Počet rozvodov na 1000 obyvateľov na úrovni krajov

Tabuľka 5 Okresy v SR s maximálnymi hodnotami hrubej miery sobášnosti v roku 2008

OKRES	KRAJ	UZAVRETÉ MANŽELSTVÁ NA 1000 OBYVATEĽOV
Okres Košice IV	Košický	6,97
Okres Kežmarok	Prešovský	6,91
Okres Bratislava IV	Bratislavský	6,85
Okres Levoča	Prešovský	6,79
Okres Námestovo	Žilinský	6,74
Okres Bratislava V	Bratislavský	6,64
Okres Stará Ľubovňa	Prešovský	6,61
Okres Vranov nad Topľou	Prešovský	6,32
Okres Tvrdošín	Žilinský	6,26
Okres Sobrance	Košický	6,25

Zdroj: ŠÚ SR

Prešovský, Bratislavský a Žilinský kraj majú najvyššiu hrubú mieru sobášnosti. Prvenstvo pri najvyššej hrubej miere sobášnosti v SR patrí Okresu Košice IV (až 6,97 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov). Samozrejme netreba zabúdať na vysokú hrubú mieru rozvodovosti v tomto okrese.

Tabuľka 6 Okresy v SR s minimálnymi hodnotami hrubej miery rozvodovosti v roku 2008

OKRES	KRAJ	ROZVEDENÉ MANŽELSTVÁ NA 1000 OBYVATEĽOV
Okres Námestovo	Žilinský	0,49
Okres Tvrdošín	Žilinský	0,59
Okres Sabinov	Prešovský	0,90

Okres Stará Ľubovňa	Prešovský	0,91
Okres Svidník	Prešovský	1,26
Okres Stropkov	Prešovský	1,30
Okres Medzilaborce	Prešovský	1,32
Okres Levoča	Prešovský	1,44
Okres Košice- okolie	Košický	1,84
Okres Gelnica	Košický	1,48

Zdroj: ŠÚ SR

Na ďalších priečkach nájdeme najmä Prešovský kraj, teda hrubá miera rozvodovosti je, ako sme už spomenuli, najnižšia v Prešovskom a Žilinskom kraji.
Prvenstvo pri najnižšej hrubej miere rozvodovosti v SR patrí Okresu Námestovo (iba 0,49 rozvedených manželstiev na 1000 obyvateľov).

Tabuľka 7 Okresy v SR s minimálnymi hodnotami hrubej miery sobášnosti v roku 2008

OKRES	KRAJ	UZAVRETÉ MANŽELSTVÁ NA 1000 OBYVATEĽOV
Okres Rožňava	Košický	3,70
Okres Poltár	Banskobystrický	3,71
Okres Veľký Krtíš	Banskobystrický	4,03
Okres Rimavská Sobota	Banskobystrický	4,19
Okres Brezno	Banskobystrický	4,22
Okres Revúca	Banskobystrický	4,22
Okres Trenčianske Teplice	Žilinský	4,24
Okres Komárno	Nitriansky	4,27
Okres Zvolen	Banskobystrický	4,28
Okres Lučenec	Banskobystrický	4,33

Zdroj: ŠÚ SR

Celoslovenské prvenstvo pri najnižšej hrubej miere sobášnosti v SR patrí okresu Rožňava (iba 3,70 uzavretých manželstiev na 1000 obyvateľov)
Ako môžeme vidieť z tabuľky, z prvých 10 minimálnych hodnôt hrubej miery sobášnosti patrí až 7 Banskobystrickému kraju. Potvrdzujem sa nám teda, že Banskobystrický kraj má najnižšiu hrubú mieru sobášnosti v SR.

Tabuľka 8 Okresy v SR s maximálnymi hodnotami hrubej miery rozvodovosti v roku 2008

OKRES	KRAJ	ROZVEDENÉ MANŽELSTVÁ NA 1000 OBYVATEĽOV
Okres Bratislava IV	Bratislavský	3,71
Okres Bratislava III	Bratislavský	3,49
Okres Zvolen	Banskobystrický	3,36
Okres Košice II	Košický	3,35
Okres Trnava	Trnavský	3,31
Okres Šaľa	Nitriansky	3,18
Okres Košice I	Košický	3,11
Okres Košice IV	Košický	3,1
Okres Bratislava II	Bratislavský	3,07
Okres Bratislava V	Bratislavský	3,03

Zdroj: ŠÚ SR

Najvyššia hrubá miera rozvodovosti je v okrese Bratislava IV (až 3,71 rozvedených manželstiev na 1000 obyvateľov).
Ako môžeme vidieť z tabuľky, z prvých 10 maximálnych hodnôt hrubej miery rozvodovosti patria 4 Bratislavskému kraju (Bratislave) a 3 Košickému kraju (Košiciam). Potvrdzujem sa nám teda, že Bratislavský kraj má najvyššiu hrubú mieru rozvodovosti v SR.

Cieľom príspevku je poukázať na rozdiely jednotlivých regiónov, ktoré sa týkajú demografických znakov sobášnosti a rozvodovosti. Naším cieľom nie je zdôvodniť prečo to tak je, len na to poukázať. Výsledky týchto štatistických porovnaní môžu slúžiť ako východisko k ďalšiemu výskumu.

Literatúra:

1. ONDREJKOVIČ, P. – MAJERČÍKOVÁ, J.: Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine. In. Rodina na prelome tisícročia. Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2005. ISBN 80-8050-914-X
2. ŠUBRT, J. a kol.: Soudobá sociologie I: Teoretické koncepce a jejich autoři. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1275-1
3. MOŽNÝ, I.: Rodina a společnost. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-58-X
4. ONDREJKOVIČ, P. a kol.: Sociálna patológia. Bratislava: Veda, 2001. ISBN 80-224-0685-6
5. BECK, U.: Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně. Praha: Slon, 2004. ISBN 80-86429-32-6

6. MONTOUSSE, M. – RENOUARD, G.: Přehled sociologie. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-976-3
7. http://family-sk.sk/download/File/pastor_manz_VMR.pdf

Mgr. Veronika Hencelová
Školiteľ: prof. Ing. Libuša Radková, PhD.
Trnavská univerzita v Trnave
Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce
Katedra sociálnej práce
Univerzitné námestie 1, 918 43 Trnava
0903 649 056

vhencelova@gmail.com

DISKUSNÉ PRÍSPEVKY

Manželstvo dnes

Sociálne reflexie manželstva v súčasnosti

Social reflexion to marriage today

VIERA VAVREČKOVÁ

Abstrakt: Pohľad na inštitút manželstva v súčasnosti. Tradičné hodnoty, výchova k manželstvu a rodičovstvu. Význam optimálnej komunikácie v manželstve. Manželstvo verzus partnerstvo. Akceptácia partnerstva v spoločnosti. Sociálne istoty v manželstve a v partnerstve.
Kľúčové slová: manželstvo, partnerstvo, komunikácia, sociálne istoty

Abstract: A look at the institute of marriage today.Traditional values,education to marriage and parentage.The importance of optimal communication in marriage.Marriage versus partnership.The acceptation of partnership in the society.Social assurance in marriage and partnership.
Key words: marriage, partnership, communication, social assurance

Manželstvo je vzťahom medzi mužom a ženou, je legalizované náboženstvom alebo právom, jeho tradičným cieľom je založenie rodiny a výchova detí. Manželstvo je významným podsystémom rodiny a pre rodinu je vždy výhodou, ak sa môže opierať o funkčné alebo dokonca spokojné manželstvo. Spokojnosť s manželstvom je dnes podstatnou zložkou životnej spokojnosti ľudí žijúcich v manželskom zväzku. V súčasnosti je manželstvo ohrozované najviac neverou, necitlivosťou a neznášanlivosťou manželov. (Matoušek, 2003)

Rovnako ako pri každom ľudskom vzťahu, aj v manželstve dochádza ku problémom či konfliktom. Neriešenie problému, či konfliktu môže viesť k manželskej kríze, ale to ešte neznamená, že je to kríza inštitútu manželstva. Ak súhlasíme s teóriou, že rodina je základom spoločnosti (štátu), tak potom stabilné manželstvo je základom stability rodiny a stabilné rodiny budú základom stabilnej spoločnosti. A stabilná spoločnosť prináša prosperitu a blaho všetkých občanov. Čo je aj cieľom sociálnej práce (v zmysle Etického kódexu sociálnych pracovníkov SR).

Demokracia priniesla pre občanov mnohé pozitíva, napr. občianske slobody, ktoré sme často nevedeli využiť, ale aj liberálnejší pohľad na svet a život okolo nás. Zároveň súčasná spoločnosť je oveľa liberálnejšia k rôznym formám spolužitia muža a ženy, a tiež ukončenia manželstva, dokonca aj v katolíckych rodinách. Možno práve preto mnohé manželské páry riešia svoje problémy a konflikty rozchodom, odlukou alebo rozvodom. Po rozvode často vstupujú do ďalších manželských zväzkov, kde niektorí opätovne zlyhávajú, pretože rovnaké správanie sa prináša aj rovnaký výsledok – neúspešné manželstvo.

Pri výchove k manželstvu a rodičovstvu, či už v rodinách alebo v školách, je nevyhnutné stále zdôrazňovať hodnoty, ktoré robia manželstvo pevnejšie. Je potrebné

zdôrazňovať, že za manželstvo zodpovedajú obidvaja – muž aj žena. Je nevyhnutné vybudovať pevné základy, na ktorých chceme budovať manželstvo. Takýmito pevnými základmi môžu byť aj tradičné hodnoty spolu so sociálnymi zručnosťami. Tradičnými hodnotami ako sú láska, priateľstvo, zodpovednosť, úcta a tolerancia, ale aj zručnosťami ako je schopnosť komunikovať, schopnosť hľadať alternatívne riešenia, nachádzať konsenzus, nevidieť seba a svoje záujmy, ale nás (manželov) a naše záujmy. Ak obidvaja (muž aj žena) vstupujúci do manželstva sú schopní vnímať manželstvo ako pevný zväzok, ktorý je nerozlučiteľný a s touto zodpovednosťou pristupujú už k výberu partnera pre manželstvo, ale aj k samotnému vstupu do manželstva, potom môžu byť šťastní a úspešní. Ak vstupujú do manželstva s predstavou, že ak to nevyjde, vždy sa môžu rozísť, potom nemôžu očakávať veľký úspech. Otvorené zadné dvierka dávajú možnosť úniku pred problémami či konfliktami.

Sociológovia skúmajúci správanie sa mladých ľudí vstupujúcich do manželstva zistili, že vek vstupu do manželstva sa za posledných dvadsať rokov posunul skoro o desať rokov. Keď ešte v osemdesiatych rokoch minulého storočia vstupovali mladí ľudia do manželstva okolo dvadsiateho roku veku, v súčasnosti je to až po tridsiatke. Mohli by sme namietať, že je to dobre, pretože sú oveľa zrelší a zodpovednejší, a preto by mali byť aj úspešnejší v manželstve. No nie vždy je to pravda. Nie každý tridsiatnik je aj sociálne zrelá osobnosť. Sociálne istoty mladých rodín pred tridsiatimi rokmi (plná zamestnanosť, podnikové byty, mladomanželské pôžičky) sú preč a mladí ľudia dnes majú oveľa viac lákadiel, ale aj nástrah, ktoré život prináša. Možnosť cestovať, pracovať v zahraničí, študovať doma i v zahraničí, a s tým súvisiaca pestrejšia ponuka životných príležitostí odďaľujú vstup do manželstva. Ale aj vysoká nezamestnanosť a ťažko dostupné vlastné bývanie sú často impulzom k odkladaniu vstupu do manželstva, resp. k životu na skúšku. Závislosť na pomoci rodičov im nedáva niekedy šancu sociálne dospieť. Liberálnejší pohľad na striedanie životných partnerov a tolerancia spoločnosti k takémuto súžitiu mladých ľudí však prinášajú so sebou aj sociálne neistoty a sociálne problémy.

Sociálne istoty ľudí žijúcich bez sobášneho listu sú veľmi malé. Nie sú to MY, ale stále JA a TY. Nebudujú spoločnú prítomnosť a budúcnosť, ale každý svoju. Nenadobúdajú spoločný majetok, ale každý svoj. Nezodpovedajú za budúcnosť toho druhého partnera. Nedali si sľub, že sa navzájom o seba postarajú v chorobe, či v starobe. Z pohľadu sociálnej práce nám ide o dobro detí narodených v takýchto zväzkoch. Deti narodené mimo manželstva môžu byť ohrozené neistotou, či rodičia spolu zotrvajú, môžu mať deficit napĺňania svojich potrieb. Ako sociálna pracovníčka rešpektujem právo človeka na vlastné rozhodnutie a neodsudzujem ani nehodnotím nikoho, kto žije inak ako v tradičnom manželstve, ale napriek tomu cítim povinnosť pri prednáškach hovoriť aj o význame správneho výberu partnera, o význame manželstva pre človeka i spoločnosť (tak trochu robím osvetu manželstvu a poukazujem na vlastnú dvadsaťdeväťročnú skúsenosť v manželstve).

Z pohľadu sociálnej práce vidíme ešte ďalší problém – tým, že mladí ľudia vstupujú neskôr do manželstva, vznikla populačná medzera, ktorá komplikuje participáciu vlastnej rodiny pri zabezpečovaní pomoci a podpory vlastnej staršej generácie príbuzných. Kde je tradícia našich viacgeneračných rodín, kde je hodnota z rozprávky „tri groše“?

Spoločnosť by mala robiť viac preto, aby manželstvá (resp. rodiny) mali vyšší status v spoločnosti. Lebo iba fungujúci manželský zväzok môže priniesť istotu, podporu, pomoc a bezpečie pre všetky generácie žijúce v primárnej aj v širšej rodine.

Ako predchádzať zlyhávaniu manželstiev? Napríklad efektívnou výchovou v rodine i v škole. Ale aj prezentovaním iných vzorov v masmédiách. Mladí ľudia majú tendenciu sa často identifikovať s rôznymi „celebritami“. Nie vždy však ich správanie a konanie je v súlade s normami, ktoré sú tradičné v našej spoločnosti.
Výchove k manželstvu a rodičovstvu by sme sa mali venovať nielen v rodine, ale aj na všetkých stupňoch škôl. Zdôrazňovať mladým ľuďom funkcie manželstva a rodiny a poukázať na to, že iba v rodine môže dieťa i dospelý naplniť svoje potreby, hlavne potrebu bezpečia a istoty. Rodina pripravuje svoje deti pre manželský život, či už si to uvedomuje, alebo nie. Manželské stereotypy správania sa muža a ženy si prinášame zo svojej primárnej rodiny. A ak si aj uvedomujeme, že sa chceme správať inak ako náš otec či mama, pokiaľ zámerne nezačneme ovplyvňovať svoje správanie a konanie a neprijmeme iné hodnoty a normy, tak sa budeme správať úplne rovnako. Ak budeme mladým ľuďom v škole aj v rodine vštepovať zodpovednosť, priateľstvo, toleranciu, úctu k sebe a rovnako aj k iným ľuďom, naučíme ich efektívne komunikovať, naučíme ich hľadať dohovory a rozprávať o problémoch, potom môžeme hovoriť o pevných základoch, na ktorých budú môcť stavať.

V sociálnej práci často hovoríme o schopnosti sociálnych pracovníkov optimálne komunikovať s klientmi. Táto schopnosť je nevyhnutná aj v manželstve. Rodinné stereotypy sa týkajú aj komunikácie. Komunikačné stereotypy tvoria podstatnú časť akejkoľvek komunikácie prebiehajúcej medzi ľuďmi, ktorí sa dobre poznajú. Veľakrát sme svedkami toho, že práve v rodinnom prostredí, tam, kde žijú ľudia, ktorí sa milujú, práve tam komunikujú neefektívne, často bez premýšľania dávajú spätnú väzbu, ktorá ubližuje. Na ulici cudziemu človeku preukazujeme úctu, ale doma si už nedávame pozor, ako komunikujeme, už nie sme ústretoví a diplomatickí, ako keby sme sa spoliehali na to, že doma nám všetko odpustia. Veď doma nás poznajú a milujú, tak prečo si dávať pozor na to čo hovoríme? Áno odpustia, ale často nezabudnú. A slovo, ktoré ublížilo, sa už nedá zobrať späť. Komunikácia je tiež ovplyvňovaná aj rozdielnosťou mužov a žien. My ženy sme oveľa citovejšie a máme často tendenciu dramatizovať a zovšeobecňovať, prípadne predpokladáme, že nám niekto môže čítať naše myšlienky, a tak odhaliť naše túžby. A keď sa tak nedeje, tak sme nešťastné a opäť nevieme, ako to povedať manželovi. Naproti tomu muži sú oveľa racionálnejší a často ich naša túžba po romantike zaťažuje. Keď spolu chodíme, sú k nám pozorní, ale keď sa zoberieme, potom už

nemajú potrebu dokazovať nám, ako nás majú radi. Chcú, aby rodina fungovala, a to často bez toho, aby sme spoločne hovorili o našich predstavách fungujúcej rodiny. Rozdielnosť medzi mužom a ženou nám dáva šancu, že náš život nebude všedný a v manželstve sa môžeme výborne dopĺňať.
Ak naučíme mladých ľudí aj v súvislosti s manželstvom rešpektovať vlastné práva a vnímať vlastné povinnosti, naučíme ich optimálne a efektívne komunikovať, naučíme ich vnímať vlastné potreby, ale aj potreby iných ľudí, naučíme ich tolerantnosti a diplomacii vo vzťahu k iným, potom naša príprava môže byť úspešná. A k tomu nám všetkým držím palce, rodičom aj učiteľom.
Ďakujem za pozornosť!

PhDr. Viera VAVREČKOVÁ, PhD.
Katedra sociálnej práce, Ústav sociálnych vied
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok

viera.vavreckova@ku.sk

ZÁVERY KONFERENCIE MANŽELSTVO DNES

Zhrnutie a navrhované závery ako reflexia teoreticko a teoreticko-aplikačne orientovaných referátov a diskusných príspevkov prezentovaných a diskutovaných na konferencii vo vzťahu k sociálnej práci ako vedného a študijného odboru, ktorý zastrešuje Ústav sociálnych vied PF KU:

a) Kultúra „slabého manželstva“ spôsobuje:

- □ takmer totálnu absenciu systematickej prípravy na manželstvo (s výnimkou Katolíckej cirkvi)
- □ oslabenie stability rodín a širších rodinných väzieb
- □ oslabenie motivácie pre riešenie konfliktov medzi manželmi a pre predchádzanie manželských kríz
- □ vysokú rozvodovosť s následnými negatívnymi dôsledkami na partnerov a najmä na deti
- □ zníženie motivácie pre vstup do manželstva a pre kroky, ktoré vedú k vytvoreniu stabilnej rodiny (hoci, paradoxne, pretrváva stabilita rodiny ako prioritná hodnota v spoločnosti)
- □ diskusie o „kríze manželstva“ a o potrebe nahradiť ho alebo aspoň zrovnoprávniť s inými formami spolunažívania (a kreovania rodiny)
- □ dramatický pokles pôrodnosti a reálne ohrozenie reprodukcieschopnosti spoločnosti.

b) V dôsledku súčasnej nízkej pôrodnosti do budúcna, v horizonte cca. jednej vekovej generácie, vzniká populačná medzera, ktorá spôsobí:

- □ menej pracovnej sily v ekonomike, a teda menšie príjmy do Sociálnej poisťovne a následne menšie dôchodky garantované štátom (riziko chudoby a iných súvisiacich spoločensky nežiadúcich javov)
- □ rovnako v oblasti zdravotného zabezpečenia vyšší počet dôchodcov bude znamenať zvýšenie počtu pravdepodobnejších užívateľov služieb zdravotného zabezpečenia, zároveň však nízka pôrodnosť znamená, že poklesne počet tých, ktorí tieto služby platia. To znamená hrozbu poklesu úrovne zdravotného zabezpečenia obyvateľov Slovenska

c) Nárast individualizmu spôsobuje:

- □ neochotu „viazať sa“ - uzatvárať stabilné vzťahy medzi sexuálnymi partnermi, ba i rodičmi
- □ väčšie nároky a potrebu (tlak) na sociálno-právnu ochranu, na rozvoj (kvantitatívny aj kvalitatívny) tretieho sektoru a na legislatívne ukotvenie zodpovednosti za seba a svojich blízkych

Možnosti, ktorými by mohla intervenovať (nielen) sociálna práca v rámci preventívneho pôsobenia proti uvedeným negatívnym sociálnym javom:

- □ prehodnotenie spoločenskej vízie manželstva, jeho základných charakteristík vo vzťahu k jeho sociálnym funkciám
- □ rozvoj intenzity sociálnych vzťahov (najmä vzťahov solidarity)
- □ spolupráca s Katolíckou cirkvou na projektoch prípravy na vytvorenie stabilného manželstva a rodiny
- □ podpora aktivít tretieho sektora zameraných na sprevádzanie manželov a na predchádzanie a riešenie manželských kríz
- □ podpora zodpovednosti jednotlivca za seba samého a svojich blízkych vrátane podpory a motivovania mladých ľudí k uzatváraniu stabilného manželstva
- □ vytváranie morálnych, psychologických a sociálno-ekonomických predpokladov stability sociálnych vzťahov v rodine s dlhodobým efektom
- □ zvyšovanie spoločenskej hodnoty materstva a otcovstva, a to aj v rovine sociálnej politiky štátu
- □ podpora prekonávania populačnej medzery (kreovanie a zdôvodňovanie pronatálnej politiky, imigračnej politiky ako súčasť kompetencii soc. pracovníka)

Vedeckí garanti konferencie